

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ahmet İSTEK

EĞİTİM HAREKETLERİ DERGİSİNDE
DEĞERLER EĞİTİMİ

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ahmet İSTEK

EĞİTİM HAREKETLERİ DERGİSİNDE
DEĞERLER EĞİTİMİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Şeref GÖKÜŞ

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ahmet İSTEK' in bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şahin (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Şeref Göküş (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Başkonak (İmza)

Tez Başlığı: Eğitim Hareketleri Dergisinde Değerler Eğitimi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 27/09/2019

Mezuniyet Tarihi : 31/10/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Eğitim Hareketleri Dergisinde Değerler Eğitimi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Ahmet İSTEK

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Ahmet İSTEK
Öğrenci Numarası	20155263022
Enstitü Ana Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Şeref GÖKÜŞ
Tez Başlığı	Eğitim Hareketleri Dergisinde Değerler Eğitimi
Turnitin Ödev Numarası	1199646507

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 143 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 24/10/2019 tarihinde tarafımdan Turnitinadlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 10

alıntılar dahil % 8'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

24/10/2019

(imzası)
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Dr. Öğr. Üyesi Şeref GÖKÜŞ

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Ülkemize Basın ve Gazetenin Girişi.....	4
1.2. Osmanlı Devletinde İlk Gazeteler.....	5
1.2.1. Takvim-i Vekayi.....	5
1.2.2. Ceride-i Havadis	6
1.2.3. Tercüman-ı Ahval.....	8
1.3. Dergi ve Dergicilik	9
1.3.1. Ülkemizde Derginin Yayın Hayatına Başlaması ve İlk Dergiler	11
1.3.1.1. Osmanlı Dönemi	11
1.3.1.2. Cumhuriyet Dönemi	14
1.3.1.3. Cumhuriyet İlan Edildikten Sonraki İlk Eğitim Dergileri	16

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM HAREKETLERİ DERGİSİ

2.1. Eğitim Hareketleri Dergisi.....	20
2.1.1. Kuruluşu	21
2.1.2. Çıkış Amacı	21
2.1.3. Şekilsel Nitelikleri ve Yayın Hayatı	22
2.1.4. Dergide Makale Yazan Eğitimci ve Yazarlar	26
2.1.5. Dergide Ele Alınan Konular	29
2.2. Eğitim Hareketleri Dergisinin Kurucusu H. Raşit Öymen	32
2.2.1. Hayatı	32
2.2.2. Kişiliği	36
2.2.3. Eserleri.....	38
2.2.4. Eğitim Hareketleri Dergisi'ne ve Türk Milli Eğitimine Katkıları.....	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM HAREKETLERİ DERGİSİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

3.1. Değer Nedir?	43
3.1.1. Değerler ve Sınıflandırılması	46
3.1.2. Değerler Eğitimi ve Amacı	49
3.2. Eğitim Hareketleri Dergisinde Değerler Eğitimi	58
3.2.1. Ahlak Nedir? Nasıl Öğretilir?	60
3.2.2. Samimilik	71
3.2.3. Doğruluk	74
3.2.4. Saygılı Olmak	78
3.2.5. Hoş Görülü ve Güler Yüzlü Olmak	80
3.2.6. Dostluk	83
3.2.7. Birlik ve Barış	88
3.2.8. Vatanseverlik	90
3.2.9. Milli Kültür	94
3.2.10. Doğa ve Orman Sevgisi	100
SONUÇ	105
KAYNAKÇA	108
EK 1- Eğitim Hareketleri Cilt 23 Sayı 286 (Son ve Özel Sayı/Ekim 1980) Dış Kapak ..	121
EK 2- Eğitim Hareketleri Cilt 1 Sayı 1 (Ocak 1955) Dış Kapak Ön Yüz	122
EK 3- Eğitim Hareketleri Cilt 1 Sayı 1 (Ocak 1955) Dış Kapak Arka Yüz	123
EK 4- Eğitim Hareketleri Cilt 12 Sayı 132-133 (Mart-Nisan 1966) Dış Kapak Ön Yüz	124
EK 5- Eğitim Hareketleri Cilt 2 Sayı 13 (Ocak 1956) Dış Kapak Ön Yüz	125
EK 6- Eğitim Hareketleri Cilt 3 Sayı 25 (Ocak 1957)	126
EK 7- Eğitim Hareketleri Cilt 18 Sayı 202-203 (Ocak- Şubat 1972)	127
EK 8- Eğitim Hareketleri Cilt 7 Sayı 73-74 (Ocak- Şubat 1961)	128
EK 9- Türk Eğitim Derneği Eğitim Hizmet Ödülü 1978	129
ÖZGEÇMİŞ	130

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Dergide Sürekli Yazı Kuruluna Katılan Bazı İsimler Tablosu	24
Tablo 2.2 Dergide On ve Üzeri Makale Yazan Yazarlar ve Makale Sayıları Tablosu	27
Tablo 2.3 Eğitim Hareketleri Dergisindeki Makalelerin Konu Dağılımını Gösterir Tablo	31
Tablo 3.1 Değerler Tablosu	55
Tablo 3.2 MEB Sosyal ve Kamusal Yeterlikler Tablosu	57
Tablo 3.3 Eğitim Hareketleri Dergisindeki Değerler Tablosu	60

KISALTMALAR LİSTESİ

akt.	: Aktaran
AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
cm	: Santimetre
çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Dr.	: Doktor
Doç.	: Doçent
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
ed.	: Editör
H.	: Hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Ord.	: Ordinaryüs
Prof.	: Profesör
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TED	: Türk Eğitim Derneği
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

ÖZET

1 Ocak 1955 tarihinde yayın hayatına başlayıp, 1980 tarihine kadar 25 yıl ara vermeden basılan Eğitim Hareketleri dergisi; dönemin eğitim sistemini ve sorunlarını bilimsel açıdan mercek altına alarak, ortaya çıkan problemlerin çözümü için neler yapılabileceği hakkında yol göstermeyi hedef edinen bir dergidir. Eğitim alanındaki bilimsel bilgileri topluma ulaştıran ve ülkenin geleceğine ışık tutan derginin, Cumhuriyet dönemi eğitim dergileri arasında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, Hıfzırrahman Raşit Öymen'in çıkardığı ve editörlüğünü yaptığı *Eğitim Hareketleri* dergisini değerler eğitimi açısından incelemektir. Bu amaca binaen çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden arşiv araştırması yöntemi kullanılmıştır. 1971-1978 yılları arasındaki sayıları Isparta Halil Hamit Paşa Kütüphanesi arşivinde bulunan derginin diğer sayılarına da Ankara Milli Kütüphane süreli yayınlar arşivinde ulaşılarak tüm sayıları elde edilmiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın giriş kısmında araştırmanın konusu ve problemi, kapsam ve sınırlandırılması, amacı, önemi ve yöntemi hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölüm, basın ve dergi tarihinin tanıtımına yönelik çalışmalardan oluşturulmuştur. Bu bölümde ülkemize basının girişi, Osmanlı'daki ilk gazete ve dergiler ile Cumhuriyet dönemi dergileri ve Cumhuriyet'in ilanından sonra çıkarılan eğitim dergileri ele alınmıştır. İkinci bölümde *Eğitim Hareketleri* dergisi ve kurucusu H. Raşit Öymen tanıtılmıştır. Dergide ele alınan değerlere geçilen üçüncü bölümde öncelikle değer ve değerler eğitimi kavramlarının tanımları yapılarak değerlerin sınıflandırılması ve değerler eğitiminin amacı açıklanmıştır. Daha sonra dergideki değerlerin maddeler halinde sıraya konulduğu bu bölümde bahsi geçen değerler sözlük ve terim anlamları da verilerek yorumlanmıştır.

Dergide başta ahlak olmak üzere samimilik, doğruluk, saygılı olmak, hoşgörülü ve güler yüzlü olmak, dostluk, birlik ve barış, vatanseverlik, milli kültür, doğa ve orman sevgisi üzerinde durulduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde de konuyla ilgili değerlendirmeler yapılmış ve derginin, insanın kendisiyle barışık olmasına, topluma uyum sağlamasına, toplumdaki demokrasi ve sosyal bağlılığın güçlenmesine katkıda bulunmayı hedeflediği hususu açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değer, Eğitim, Değerler Eğitimi, *Eğitim Hareketleri* Dergisi

SUMMARY

EDUCATION OF VALUES IN THE JOURNAL OF EDUCATION MOVEMENTS

The Journal of Educational Movements, which was firstly published on January 1, 1955, and maintained periodically for 25 years until 1980, is a journal aiming at examining the education system and problems of the era from a scientific perspective and guiding the way to solve the emerging problems. It was seen that this journal, which relayed scientific knowledge in the field of education to the society and shed light on the future of the country, had a significant place among the educational journals of the Republican era. With this motivation, the present study aimed at examining the journal of Educational Movements published and edited by Hıfzırrahman Raşit Öymen in terms of values education. To attain this goal, it adopted the archival research design of qualitative research methods. The issues, which was published between the years 1971-1978, was found in the archives of Isparta Halil Hamit Pasha Library and other issues were collected from the Ankara National Library periodicals archive.

The study consisted of three chapters. In the introductory chapter, information was given about the subject, research problem, scope, limitation, purpose, importance and method of the study. The first chapter covered the works aiming at promoting the history of the press and the journal. The introduction of the press to our country, the first newspapers and journals in the Ottoman Empire, and the periodicals of the republic and the educational journals published after the proclamation of the republic were discussed. In the second chapter, the Journal of Educational Movements and its founder Halil Raşit Öymen were introduced. In the third chapter, the values discussed in the journal were presented firstly by defining the concept of values, values education, the classification of values, and the purpose of values education. Later, the values in the journal were listed as items and interpreted by giving their lexical and term meanings.

It was revealed that the journal focused primarily on morals and sincerity, honesty, respect, tolerance, cheerfulness, friendship, fraternity, patriotism, national culture, and love o nature. In the concluding chapter, it was made a remark on the subject and stated that the journal aimed at contributing to human peace and his adaption to society, and strengthening democracy and social cohesion in the community.

Keywords: Value, Education, Values Education, Journal of Educational Movements

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim süresince akademik açıdan ve tez çalışmamın tüm aşamalarında bana destek olan, bilgi, tecrübe ve deneyimleriyle rehberlik eden, hoşgörü ve güler yüzlülüğünü hiç esirgemeyen kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Şeref GÖKÜŞ'e şükranlarımı sunarım.

Ahmet İSTEK
Antalya, 2019

ÖNSÖZ

İnsanoğlu dünyaya gözünü açtığı anda farklı bir âleme gelmenin şaşkınlığı içerisinde. Anne-baba ve çocuklardan oluşan toplumun en küçük sosyal yapısı olan aile ortamını ve çevresini belirli bir döneme kadar konuşmadan sadece gözlemleyen çocuk, büyümeye başladıkça yaşamını sürdürdüğü toplumun bir üyesi olabilmek için büyüklerinden gördüklerini hayatına yansıtmaya çalışır. Bir bakıma kültür aktarımının meydana geldiği bu zaman diliminde insan, toplumun yaşantısını, tutum ve davranışlarını, inanç ve değerlerini kısacası hayat tarzını benimseyerek içselleştirme gayreti içerisinde.

Günümüzde farklı perspektiflerden tanımlanan değerler, bireyin pratik olarak hayatına yansıtmasıyla kendi ve kendi dışındakileri mutlu eden davranışlardır. İnsanın hem dünya hem de ahiret saadatinin anahtarlarından biri olan değerler aynı zamanda bir milleti birleştiren, bütünleştiren ve ayakta tutan öğelerdendir. Toplumlar gerek insani gerekse dini değerlerini nesillerine yaşayarak ve eğitim-öğretimle aktarırlar. İnsanlara çeşitli alanlarda bilgiler vererek toplumu eğitime görevini de yürüten edebi türlerden olan dergiler, eğitim-öğretim hayatımızda oldukça önemli bir yere sahiptir. Değerlerinden uzaklaşan ve bunun neticesinde birlik ve beraberliğini kaybeden nice toplumların tarihin derin sayfalarında yerini aldığına hep birlikte müşahade etmekteyiz. Bunun bilincinde olan, fikir, düşünce ve kalemiyle toplumu aydınlatan; yazar, eğitimci, bilim adamı, sanatçı, yönetici vb. kimseler değerler ve değerler eğitimi konusunu yazılarına taşımışlardır. Maneviyatın azaldığı, maddenin rağbet gördüğü çağımızda değerler eğitimi tüm insanlığın üzerinde çalıştığı ve daha da çalışılması gereken mühim mevzulardan biri durumundadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'mızın da özellikle önem verdiği değerler eğitimi kendine konu edinen, dert edinen dergilerden biri de *Eğitim Hareketleri* dergisidir. Ülkemiz açısından zor bir dönemden (1955-1980) geçilirken yayınlanan, yurt içinde ve yurt dışındaki eğitim-öğretim hareketlerini takip eden bir eğitim dergisi olan derginin bazı güçlü kalemleri bu zorlu süreçte değerleri ön plana çıkararak okuyucu kitlesini aydınlatmak istemiştir. Genellikle alanında uzman olan yazarların, anne-babaların yanında geleceğin büyükleri olacak olan çocukları ve gençleri yetiştiren, terbiye eden, öğretmen ve eğitimcilerden oluşan bu kitleye seslenmesi konunun önemini daha da arttırmaktadır. Bu bağlamda çalışmada *Eğitim Hareketleri* dergisindeki değerler eğitimi incelenmiştir.

Ahmet İSTEK

Antalya, 2019

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Teknoloji çağını yaşadığımız günümüzde insanlar toplum halinde yaşamaktan çok bireysel yaşama doğru hızlı bir şekilde sürüklenmektedir. Asrın sunduğu yenilik ve kolaylıkların insanlara birçok alanda faydalı olmasıyla beraber bazı zararları da ortaya çıkardığı malumdur. Maneviyat ve biz duygusunun arka plana itilerek maddeye daha çok önem verilmesi, bencillik duygularının öne çıkması, ahlaki değerlerin tahrip olması vb. neticesinde huzur, barış ve güven ortamı oluşturulamamakta, insanoğlu aradığı mutluluğu bir türlü bulamamaktadır. Bu durumun sebepleri arasında sayılan insanların ahlaki değerlerden uzaklaşması neticesinde son dönemlerde ülkemizde ve dünyada üzerinde durulan konulardan biri de değerler eğitimidir.

Günlük yaşantımızda iç içe olduğumuz, hayatın bir parçası olan değerleri birey kimi zaman formal eğitim yoluyla kimi zamanda informal eğitim yoluyla benimsemektedir. Formal eğitim, planlı ve programlı, varılmak istenen amaçları olan bir eğitimidir. Eğitici ve rehber önderliğinde gerçekleştirilen bu eğitim, önceden belirlenen yerlerde ve eğitim araç ve gereçleriyle yapılır. İstenilen davranışların kazandırılmak istendiği formal eğitimde belirlenen süre içinde ve sonunda ölçme-değerlendirme işlemi uygulanmaktadır. İnfomal eğitimde ise plan ve program olmaksızın doğal olarak kendiliğinden meydana gelen bir tür kültürlenme söz konusudur. Kişinin içinde bulunduğu bütün ortamlarda gördüğü, yaşadığı ve tecrübe ettiği davranışları bir eğitim olarak kabul edersek bu tür eğitim bazen olumlu bazen de olumsuz yönde kendini gösterebilir (Kızılabdullah, 2013: 45-46).

Unutulan, kaybolan dini ve ahlaki kuralların, değerlerin tekrar insanlara kazandırılması için neler yapılması gerektiği hususunda birçok çalışmalar yapılmış ve halen de yapılmaya devam edilmektedir. Bu konuda çalışma yapanlar arasında *Eğitim Hareketleri* dergisini de görmekteyiz. Ülkemizin sıkıntılı bir sürecin içinde bulunduğu bir zaman diliminde, 1955-1980 yılları arasında çıkarılan (EK-1)¹ bu dergide yurt içinde ve yurt dışındaki eğitim-öğretim hareketleri (Öymen, 1955: 1) takip edilmiştir.

Bu bilgilerden yola çıkılarak *Eğitim Hareketleri* dergisinde değerler eğitimine yönelik hangi değerlerin ele alındığının belirlenmesi araştırmanın temel problemidir. Bu temel problemten hareketle aşağıdaki alt problemlere de cevap aranmıştır;

¹ *Eğitim Hareketleri* Dergisi 23/286 (Son ve Özel Sayı/Ekim 1980) Dış Kapak.

- 1955-1980 yılları arasında ülkedeki sosyal ve kültürel yapı da göz önünde bulundurulduğunda dergide değerlere yer verilmesinin amacı nedir?
- Eğitim Hareketleri dergisinde değerlerin bireye kazandırılmasında hangi usul ve yöntemler tavsiye edilmiştir?
- Yurt içinde ve yurt dışındaki eğitim-öğretim hareketlerini takip eden dergide, değerler eğitimi dışında hangi konular ele alınmıştır?

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı *Eğitim Hareketleri* dergisinde değerler eğitimi açısından ele alınan değerleri belirlemektir. Türkiye'de siyasi bunalımın ve toplumsal değişimin yaşandığı bir zamanda dergide eğitimci, tarihçi ve ilahiyatçı yazarların çoğunlukla hangi değerler üzerinde durduklarını tespit etmektir. Dergideki değerleri incelemek, konuyla ilgili yazarların görüşlerini belirtmek ve değerlendirmeler yapmaktır. Bunun yanında çalışmanın şu gayeleri de bulunmaktadır;

- Dergide işlenen konuları belirleyip sınıflandırma yapmak.
- *Eğitim Hareketleri* dergisinde kimlerin yazı yazdıklarını tespit etmek.
- Dergide ele alınan değerlerin bireye nasıl benimsetilmesi gerektiği hususunda bilgilere ulaşmak.
- Ülkede çeşitli sıkıntıların yaşandığı bir süreçte değerlerin dergiye konu edilme gayesini saptamak.
- Unutulmaya yüz tutan değerlerin topluma yeniden kazandırılması için dergide neler yapıldığını belirlemek ve öneriler sunmak.

Araştırmanın Önemi

Sürelî yayınlardan olan *Eğitim Hareketleri* dergisi hakkında çeşitli araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Derginin kurucusu ve editörü H. Raşit Öymen'i içeren (Gündüz, 2000), Öymen'i ve Türk eğitimine katkılarını kapsayan (Cenik, 2004), H. Raşit Öymen'in eğitim ve siyaset alanındaki çalışmalarını inceleyen (Bahşi, 2005), Öymen'i ve *Eğitim Hareketleri* dergisini araştıran (Tuncel, 2006), *Eğitim Hareketleri* dergisini eğitim sorunları açısından değerlendiren (Güçlü, 2011) çalışmalara ulaşılmıştır. Bizim çalışmamız ise *Eğitim Hareketleri* dergisinde değerler eğitimidir.

Daha önce yapılan araştırmalarda derginin kurucusu, dergi ve derginin eğitim sorunları açısından incelendiği fakat değerler eğitimi konusunun ele alınmadığı anlaşılmıştır. Araştırmamızda diğerlerinden farklı olarak dergide değerler eğitimi açısından ele alınan değerler çalışılmıştır. Araştırma bundan sonra yapılacak olan araştırmalara ışık tutması açısından önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, *Eğitim Hareketleri* dergisindeki değerlerin belirlenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden arşiv araştırması yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama metotlarının kullanıldığı, idrak edildiği ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde meydana çıkarılmasına yönelik bir sürecin takip edildiği inceleme çeşididir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39).

Araştırmada arşiv araştırması yöntemi kullanılarak *Eğitim Hareketleri* dergisinin tüm sayıları arşivlerde bulunmuş ve böylece tüm dokümanlara ulaşılmıştır. Elde edilen dokümanların orijinalliği kontrol edildikten sonra okunarak verilerin analiz ve incelemeleri yapılmıştır. Bu işlemlerin ardından elde edilen veriler fişlenerek araştırmanın konu başlıkları belirlenmiş; akabinde ise fişlerdeki bilgiler tasnif edilerek ilgili başlıklar altında yazıya geçirilmiştir.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlandırılması

Çalışmada, bazı dönemlerde aylık bazı dönemlerde ise iki aylık (EK-4)² çıkan *Eğitim Hareketleri* dergisinde değerler eğitimi hakkındaki makalelerin araştırılması, incelenmesi, konuyla ilgili yazıların analizi ve değerlendirmeleri yapılmıştır. Böylece araştırma derginin yirmi beş yıl boyunca çıkan toplam 286 (EK-1)³ sayının içerisindeki değerler eğitimi makaleleri ile sınırlandırılmıştır. Genel olarak değer ve değerler eğitimi konularının esas alındığı çalışmamızda ayrıca derginin tanıtımı, şekilsel özellikleri, tarihçesi ve kurucusu hakkında bilgiler ile dergide en çok yazısı bulunan yazarlar ve yazıların konu dağılımı da yer almıştır.

² Eğitim Hareketleri Dergisi 12/132-133 (Mart-Nisan 1966) Dış Kapak Ön Yüz.

³ Eğitim Hareketleri Dergisi 23/286 (Son ve Özel Sayı/Ekim 1980) Dış Kapak.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Ülkemize Basın ve Gazetenin Girişi

Basın; gazete ve dergi gibi belirli zamanlarda yazılı olarak çıkarılan yayınlardır. Kimi zaman günlük, kimi zaman haftalık kimi zaman da haftada birkaç kez yayınlanan; genellikle politika, ekonomi, kültür, spor vb. alanlardaki haberlerden oluşan gazeteler, güncel haber ve bilgileri topluma aktarırlar. Mecmua adı verilen dergiler ise haftalık, aylık gibi belirli aralıklarla yayınlanan, bilim, edebiyat, sanat, teknik, eğitim, siyaset, ekonomi, moda, sağlık ve diğer birçok konuda bilgi ve haberleri paylaşan süreli yayınlardır.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda kitle iletişim araçları genellikle basın adıyla ifade edilmekte ve hem Türkiye’de hem de dünyada gün geçtikçe yaygınlaşmakta ve değerini arttırmaktadır. Basının, bireyden bireye bilginin aktarılması, fikir, açıklama ve düşüncelerin cemiyet içinde yayılması ve benimsenmesine olanak tanıyan çok önemli bir görevi vardır. Bunun yanında toplumdaki bireylerin eğitimi, yetişmesi, oyunlarla vakit geçirmesi, kişisel ve genel problemlere işaret etmesi ve hayat koşullarının kalitesinin artırılması gibi durumlara yardımcı olduğu da görülmektedir (Şimşek, 2001: 151). Günümüzde hayatın her yönünde kendini hissettiren kitle iletişim araçları, eğitimin de vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

Matbaanın bulunmasından kırk yıl sonra çıkan haber ulaştırma özellikli ilk gazetelerin basımında belirli bir düzen bulunmadığı fakat sonraki dönemlerde özellikle de 17. yüzyılda Avrupa’da çıkan gazetelerin daha düzenli bir şekilde ve belirli sürelerle yayınlandığı göze çarpmaktadır. Bu durum, gazetelerin açık ve kesin olarak sınırlanmış veya kararlaştırılmış olan, muayyen yani belirli ölçütlere göre basımının zaman bakımından farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır (Güçlü, 2011: 5). Zamanla bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmelerle birlikte gazete ve dergi basımında yeni gelişmeler yaşanmış ve günümüzde de yaşanmaya devam etmektedir.

Osmanlı’da ilk matbaa İbrahim Müteferrika Efendi tarafından III. Ahmet zamanında kurulmuştur. Kurulan bu matbaada çıkarılan ilk eser *Vankulu Lûgatı*’dır. Vankulu; Cevherî’nin *es-Sihâh* adlı yirmi sekiz baktan ve her babı yirmi sekiz fasıldan meydana gelen Arapça sözlüğün tercümesiyle tanınan Van’lı bir âlimdir. İbrahim Müteferrika tarafından iki cilt halinde yayımlanan bu eser Osmanlı müellifinin kaleminden çıkan ve Türkiye’de basılan ilk kitap sayılmaktadır (Kaçalın, 2012: 513). Müteferrika’nın kurduğu bu matbaada *Vankulu Lûgatı*’nın ardından tabii ilimler, askerlik, tarih, coğrafya, dil vb. alanlarda on yedi eser daha basılmıştır (Türkkan, 2008: 7). Basının Batı medeniyetindeki ilerlemesine karşın geç atılan

fakat basın tarihimiz açısından oldukça önemli olan bu adım ülkemizde basın-yayın hayatının başlangıcı olmuştur.

Dönemin siyasal, ekonomik ve toplumsal transferini ciddiye alma zorunluluğunda kalan ve Avrupa'nın hasta adam diye nitelendirdiği Osmanlı'nın, Batı dünyasının gelişmesine karşı kendini göstermek, değişimini, çağdaşlığını ve tarihinin büyük bir geçmişe dayandığını ispat etmek amacıyla devlet planını yapmaya ve bunu pratiğe dökmeye çalıştığı ifade edilmektedir. Her alana yönelik atılan geniş yelpazeli bu değişme adımına Tanzimat Dönemi denmektedir ki, asıl gayesi merkeziyetçi devlet anlayışıyla, teknolojik sahada ilerlemenin adresi sayılan Avrupa'ya karşı Osmanlı Devleti'nin gelişen ülkeler arasında olduğunu göstermektir (Kızılcı, 2016: 73). Bu durumun belirtilerinden birinin de Osmanlı'da gazetelerin yayın hayatına başlaması olduğu söylenebilir.

1.2. Osmanlı Devletinde İlk Gazeteler

Osmanlı Devleti'nde ilk gazeteler, dünyada ortaya çıkışından iki asır sonra yani 19. asırda ülkedeki yabancıların özellikle Fransızların girişimleriyle çıkmıştır. Fransız Sefirliğinin, Osmanlı halkına Avrupa'dan bahsetmek için 1795'de İstanbul'da on beş günde bir yayımladığı *Bulletin de Nouvelles* gazetesini, İzmir'de yine onların yayımladığı *Le Spectateur Oriental* (1821), *Le Smyrnéen* (1824) ve *Le Courrier de Smyr* (1828) isimli gazeteler takip etmiştir. (Türkkan, 2008: 7). Ülkemizdeki yabancıların bu girişimlerinin yanında Mısır'da, dönemin valisi Mehmet Ali Paşa'nın önderliğinde 1820'de kurulan Bulak Matbaasında 20 Kasım 1828'de yarı Türkçe yarı Arapça olan *Vakayi-i Mısriye* gazetesi yayımlanmıştır (Koloğlu, 1992: 11-13).

1.2.1. Takvim-i Vekayi

Osmanlı Devleti'nin ilk resmi gazetesi II. Mahmut'un İstanbul'da çıkardığı *Takvim-i Vakayi*'dir. 1831 yılında yayın hayatına başlayan devletin ilk resmi gazetesi 40x27 cm ebadında olup haftada bir yayımlanmıştır. Osmanlı devlet adamlarına, taşralara ve yabancı devlet elçilerine de gönderilen gazetenin ilk sayısı 5000 adet çıkmıştır. Birinci sayısı 8 sahifeden ibaret olan *Takvim-i Vakayi* gazetesi Kapucubaşı Musa Ağa'nın Konağı'nda basılmış ve gazetenin bir yıllık üyelik ücreti 120 kuruş olarak belirlenmiştir. Şu an ki İstanbul Üniversitesi ile Süleymaniye Camii arasındaki bu yere Takvimhane-i Amire adı verilmiştir. Başyazarlığını Esat Bey'in⁴ yürüttüğü, nüshaları basım açısından müteferrika baskılarına

⁴ Takvimhâne tesis edildiğinde idaresi Takvîm-i Vekâyi'hâne-i Âmire Nâzırı unvanıyla Mekke'de kadılık görevinde bulunmuş olan Vak'anüvis Sahaflar Şeyhizâde Mehmed Esad Efendi'ye verilmişti. Vak'anüvislik

benzeyen ve ilk sayısının “Umur-ı Dahiliyye” başlığı bölümünde II. Mahmut’un Çanakkale Boğazı ile Keşan üzerinden Edirne’ye düzenlediği gezinin haber yapıldığı *Takvim-i Vekayi*’nin Arapça, Farsça, Ermenice ve Rumca baskıları da yapılmıştır (Demir, 2014: 61-62). *Takvim-i Vekayi*, 4 Kasım 1922 tarihine kadar yayın hayatını devam ettiren uzun süreli yayınlardan biri olmuştur (Kaçmaz, 2012: 9-12).

1.2.2. Ceride-i Havadis

Takvîm-i Vekayi’nin (1831) ardından 1840’da *Cerîde-i Havâdis* gazetesi yayımlanmıştır. İlk yayımlanmaya başladığında on günde bir çıkarken, daha sonraki tarihlerde haftalık olarak basılan ve 40 × 27 cm boyutundaki gazete, yayın hayatı boyunca totalde 1212 sayıya ulaşmıştır. Başlangıçta çift sütunlu ve dört sahife iken 329. sayıdan sonraki baskıları üçer sütunlu olarak tasarlanmıştır. Gazete, Amerika Birleşik Devletleri Sefareti kâtibi (1831-1833) ve aynı zamanda ticarette yapan İngiliz William Churchill tarafından çıkarılmıştır. Bu şahsın İstanbul Moda’da (Kadıköy) av sırasında bir çocuğu yaraladığı için gözaltına alınmasının ardından, İngiliz Büyükelçiliği kapitülasyonlar gereği Osmanlı Devleti’ne nota göndermiştir (18 Mayıs 1836). Diğer batılı devletlerin de müdahalesiyle salıverilen Churchill’e ayrıca pırlantalı nişan, zeytinyağı ticaret izni ve gazete yayımlama hakkı tanınmıştır (Çakır, 1998: 15). Ticaret iznini başkasına para karşılığında satan Churchill, Âkif Paşa sürgün edildikten sonra (1840) elindeki gazete yayımlama imtiyazını *Ceride-i Havâdis*’i kurarak değerlendirmiştir. Resmî gazete *Takvîm-i Vekayi*’nin azınlıklarca çıkarılan diğer gazetelerin baskı sayısından az olması sebebiyle, Churchill’in çıkaracağı gazetenin devlet tarafından desteklenmesi yoluna gidilmiştir. Takvimhâne (*Takvîm-i Vekayi* Matbaası) Müdürlüğü’ne *Cerîde-i Havâdis*’e destek verilmesi talimatı gönderilir ve gazetenin baskı kalıpları, malzemeleri bu birim tarafından temin edilir⁵.

Vefat haberlerinin ilk kez duyurulmaya başlandığı *Ceride-i Havadis* gazetesinde, gayrimenkul ve ithal ilaç ilanlarının yanında ülkemizde daha tanınmamış araç-gereçlerin tanıtım ilanlarına da yer verilmesi ekonomisine olumlu katkı sağlamıştır. Ayrıca, Naum Tiyatrosu’nda halka sunulan yabancı oyunların ve Victor Hugo’nun *Sefiller* adlı eserinin gazete sayfalarında Türkçeye çevrilmiş olduğunu görmekteyiz. Gazete yazılarında genellikle Münif Paşa’nın adı geçmektedir. Bazı kimselerin anı ve özgeçmiş yazılarından ve bu kişilerin daha sonra başka görev ve işlere geçtiklerinde gazetede ki ayrılış yazılarından bazı yazarların isimlerine ulaşılmıştır. İsmet Bey, Ramiz Paşazade Mehmet İzzet Bey, Ahmet Nazif Efendi,

(resmî tarih yazıcısı) memuriyeti de ilâve edilen ve divan mensuplarından olan Takvîm-i Vekâyi Nezâreti “rütbe-i sâlis” (sivil rütbelerin üçüncüsü) derecesindeydi.

⁵ <https://islamansiklopedisi.org.tr/ceride-i-havadis/>, (erişim tarihi: 01.03.2019)

Karsizade Cemaleddin, Ahmet Tevfik, Emin Firdevsi, Said Bey ve Salih Bey bu isimlerden bazılarıdır. *Ceride-i Havadis* gazetesi 1864 yılında yayın hayatına noktayı koymuştur (Demir, 2014: 65-66).

Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Kahire'de bastırıldığı *Vakayi-i Mısriye*, Hanya'da çıkardığı *Vakayi-i Giridiye* (1830), Osmanlı Devleti'nin resmi gazetesi *Takvim-i Vakayi* ve İngiliz vatandaşı Churchill tarafından yarı resmi özellikte yayımlanan *Ceride-i Havadis*'in (1840), ilk Türk gazeteciler diye isimlendirdiğimiz yazar kadrolarına baktığımızda hepsinin devlet memuru oldukları ortaya çıkmaktadır. Devlet idaresinin düşüncelerinden ayrılmayan bu memurlar, güncel gelişme ve yeniliklerden haberdar oluyor ve daha sonra yönetici görevlerine getiriliyorlardı. Devlet yönetiminin kuvvetini arttırmaya yönelik bu çalışmada adı geçenler arasında: *Vakayi-i Mısriye*'de, Vakayi Nazırı, Vakayi Muharriri adı verilen Aziz, Sami, Hoca Nasri, Kâşif, Derviş Ahmet Bey ve düzeltmen Sait Efendi; *Takvim-i Vakayi*'de, ilk Takvim-i Vakayihane Nazırı Mehmet Esat Bey ve daha sonrasında Numan Mahir, Akif Bey, Recai, Ahmet Nazif, Esat Saffet Efendi ile düzeltmen olarak Karesizade Cemalettin Efendi'nin isimleri sayılmaktadır. *Ceride-i Havadis*'in sahibi İngiliz Churchill'di. Fakat yazarların hepsi Bâb-ı Âli Tercüman Biriminde çalışan memurlardı. Tarihe ilk Türk gazetecileri olarak geçen bu isimler, ilerleyen yıllarda elçilik, şura-yı devlet üyesi, müsteşar, nazır ve sadrazamlık görevlerine getirilmişlerdir (Koloğlu, 1992: 15-16).

Tanzimat ilan edilmeden önce, Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan taşra halkının ve şehir olarak nitelendirilen yerleşim bölgelerindeki halkın içerisinde ne kadarının okuma-yazma bildiği hakkında detaylı malumat yoktur. Sarayda yetişen kişiler ve ulemanın hayat tarzı ile halkın yaşam biçimi ortasında olanları varsayarsak, saray ve dini seçkinler haricinde toplumun genelinin yalnızca sözlü kültürü kullandığını söylemek yanlış bir görüş olur. Çocukların okuma-yazma öğrendikleri sıbyan mektepleri, cami, dergâhlar vb. yerler kısıtlı şekilde de olsa toplumun okumayı öğrendiği yerlerdir. Bu dönemde, günümüzde olduğu gibi toplumun ev ve iş yerleri haricinde bir araya geldiği yerler bulunmaktaydı. Kahvehaneler, ibadethaneler, berberler, hamamlar, bozahaneler⁶ bunlardan bazılarıdır. Osmanlı topraklarında yaşayan halk, basının ortaya çıkmasına kadar toplumun ortaklaşa kullandığı bu yerler sayesinde çeşitli konularda bilgi ve haber sahibi olmaktaydı. Özellikle kahvehaneler, siyaset, iş, sanat vb.nin konuşulduğu, değişik konumdaki kişilerin bir araya geldiği ve bu insanların birbirleriyle bilgi ve haber paylaştıkları yerler olması hasebiyle çok önemli mekânlardan biridir. Ayrıca ismi zikredilmesi gereken bir diğer ortak kullanım alanı da kıraathanelerdir. Gazete, kitap ve dergi meraklılarının sıklıkla uğradığı kıraathanelerde, yerli ve yabancı

⁶ Arpa, darı, mısır, buğday vb. tahılların hamurunun ekşitilmesiyle yapılan koyuca, tatlı veya mayhoş içeceğin (boza) yapıldığı yer.

yayınlar bulundurulmakta ve halkın bunları okuması, bilgi ve haberlere ulaşması sağlanmaktaydı (Kızılca, 2016: 80-81).

1.2.3. Tercüman-ı Ahval

Tanzimat Döneminde, toplumun ülkede ve dünyada olup bitenlerden haberdar olmak maksadıyla basın-yayın organlarına olan ilgisinin arttığı ve hususi gazete çıkarma girişimlerinin başladığı görülmektedir. Müslüman ve Türk vatandaşı olan Âgâh Efendi, İstanbul'da (1860-1866) devlet desteği olmaksızın ilk özel gazeteyi çıkarmıştır. *Tercüman-ı Ahval* bu özelliğinden dolayı Türk basın tarihinin miladı sayılmaktadır. Gazetenin mukaddimesinde Şinasi, herkesin fikirlerini, yorumlarını kimsenin etkisinde kalmadan dile getirmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Türk basın tarihinde, giriş yani başyazı olarak kaleme alınan yazılar ilk olarak *Tercümân-ı Ahvâl*'de görülmektedir. Hürriyet kavramı, devletin durumu, maarif sistemi, ekonomik sıkıntılar vb. mevzularda yazıların yazıldığı gazete, ilk zamanlarda 40 × 55 cm boyutlarında iken daha sonraları 20,5 × 31 cm ebatlarında yayımlanmıştır. Haftada bir çıkarılarak yayın hayatına başlayan *Tercüman-ı Ahval*, halk tarafından alaka görünce haftada üç gün ve 740. sayıdan son sayısı olan 792. sayıya kadar haftada altı gün yayımlanmıştır. Şinasi'nin görücü yöntemiyle izdivacı onaylamadığı ve tenkit ettiği *Şâir Evlenmesi* isimli şiir şeklinde yazılmış yazı dizisi eseri, *Tercümân-ı Ahvâl*'in basım sayısını yükseltmiştir. Gazete, 1866 yılında basın tarihimize başka yayınların da girmesinin etkisiyle yayın hayatına son vermiştir (Çakır, 2011: 495-496).

Osmanlı'da bu gazetenin çıktığı 1860 yılına kadar çıkan gazete, kitap dergi vb. yayınlara yazarların fikirlerinden ya da yayın içeriğinden dolayı devlet müdahale etmemiştir. Ancak bu dönemdeki yayınlarda, sanat, edebiyat, fikir ve düşünce alanında Avrupa'ya özentinin başlaması ve devlet aleyhine yazılar kaleme alınması sebebiyle ülkenin geleceğinin sıkıntıya düşeceği, toplumun kendi kültür ve medeniyetinden uzaklaşılacağı ve halkın dini-manevi değerlerinde değişim yaşanacağı gibi kaygılardan dolayı devlet tarafından basına müdahale söz konusu olmuştur. Bir tarafta devletin içinde bulunduğu zor durumdan çıkması için çalışan ve bundan ötürü basında yazılıp çizilenlere tepki gösteren, diğer tarafta batıda meydana gelen değişimlere tamamen açık, yenilikçi bir zihniyet oluşmuştur. Bu kutuplaşma neticesinde de karmaşık, puslu bir ortam meydana çıkmıştır. Asrımızda dahi basının, devletleri, yönetimleri, yönetimlere muhalifleri ve toplumları şekillendirdiğine şahit olmaktayız. Basının bu işlevi meşrutiyet dönemi için düşünülürse farklı bakış açıları ortaya çıkacaktır. Basın ve yayına sansür getirmenin bu problemleri çözeceğini söylemekte zor olsa gerek. Basın, olayları olduğundan farklı gösterme özelliği sayesinde toplum içinde ve bazı

kuruluşlarda kendisine taraftar bulabilmektedir. Geçmişten günümüze doğru bakıldığında günümüzde dâhil, haklıyken çeşitli oyunlarla haksız gösterilenler olduğu gibi, haksız durumdan aklanıp haklılık payı verilen birçok misaller bulunmaktadır (Türkoğlu, 1998: 13-14).

Kitle iletişim araçları, amacına uygun kullanılması durumunda insanlık için çok büyük bir nimettir. Lakin yukarıda bahsedilen puslu havalarda bu nimeti toplumun ve ülkenin menfaatine kullananlar olduğu gibi, maalesef yıpratıcı ve yıkıcı olarak da kullananlar olabilmektedir. Basının, düşene el uzatıp kaldırmasının yanında, yürüyene de çelme takıp düşürme gibi bir özelliğinin de bulunduğu burada ortaya çıkmaktadır.

1.3. Dergi ve Dergicilik

Matbaanın icadında olduğu gibi basının ilk olarak kullanılmasında ve gelişmesinde de yine Avrupa'nın rolü vardır. Basının vazgeçilmez bir kolu olan derginin doğuşu ve yayılması ise sosyal bilimlerin ortaya çıkışıyla alakalıdır. Sosyal bilimlerin zamanla gelişmesi bilginin insanlara ulaştırılmasını gerekli kılmış ve bu alanda kullanılması gereken vasıtaların ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu vasıtalardan biri toplumda izi kalan, okuyucu tarafından muhafaza edilebilen, daha fazla kesime yayılan yazılı kaynaklardır. Dergi ve dergicilik bu ihtiyacın tabii bir neticesi sonucunda doğmuştur. Dergi sayesinde, bilgiyi topluma ileten gazetelerden ayrı olarak muhteva yönünden değişik bir kitle iletişim vasıtası insanların yaşamına girmiştir. Londra'da ilk İngilizce dergi Daniel Defoe tarafından çıkarılmıştır (Güçlü, 2011: 6).

Derginin ve dergiciliğin, basın tarihi açısından ayrı bir önemi vardır. Zira basın kavramıyla zihinde ilk çağrışım yapan şey gazetedir. Dergilerin sahneye çıkışı gazetelerden sonra olmuştur. XVII. yüzyılda batı dünyasında oluşan ve XVIII. yüzyılda gelişen bilim toplulukları, bilimin gelişmesi ve ilim insanları arasındaki bağın kurulması amacıyla süreli yayınları tercih etmişlerdir. Bundan dolayı ilk süreli yayınlar, ilim insanlarının haberleşmesi sonucunda bilimsel fikirlerin sunulmasına olanak sağlamıştır. Bu bağlamda derginin tarihi, ilim topluluklarının geçmişiyle bağlantılıdır. Zira Batı dünyasında ilk çıkan dergilerin bilimsel nitelikte dergiler olduğu görülmektedir. İlk basılan dergilerde öğretici (didaktik) özellikler dikkat çekerken ilerleyen dönemlerde ise politik, tarihî, ilmî vb. niteliklerde dergilerin yayımlandığı görülmektedir (Şimşek, 2001: 151).

Dergilerin maddi yönden en büyük desteği basın sayısı ve reklamdır. Dolayısıyla dergide reklam vermenin avantajları, dergi yönetimi tarafından reklam veren kişi veya kuruluşlara çok iyi anlatılmalıdır. Derginin ayakta durabilmesi ve dergi endüstrisinin

belirlenmesi açısından bunun yapılması gerekmektedir. Eskiden *almanak*, *el ilanı* gibi isimlerle anılan dergilerin tarihi çok eskilere dayanır. Batı’da matbaanın ve basının gelişmesinden sonra yayın hayatına giren dergiler, içinde bulunduğumuz yüzyılda gazete, radyo, televizyon vb. kitle iletişim araçları arasında farklı bir yere sahip olmayı başarmış, okuyucu kitlesi ve reklamcılığın da etkisiyle her geçen gün sayıları artmaya devam etmiştir (Petekoğlu, 1995: 113-114). Ortaya atılan bilimsel bilgiler, düşünceler, bakış açıları öncelikle süreli yayınlar olan gazete, dergi vb. kitle iletişim araçları sayesinde hedef kitleyle buluşturulmuş ve karşılıklı fikir alış-verişine zemin hazırlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında söz konusu yayınların, bilimsel bilgiyi insanlara ulaştırmanın yanında, düşünce ve sanat dünyasına sağladığı katkı da göz ardı edilmemelidir. Süreli yayınlar; çıktıkları dönemin kültür, sanat, edebiyat, siyaset ve sosyal yapısıyla ilgili haber ve bilgiler verirler. Bunun yanında, fen ve teknoloji sahasındaki gelişmelerden toplumu haberdar etme gibi bir gayretleri de olduğu bilinmektedir. Yani süreli yayınlar, fen bilimleri, tarih, felsefe vb. ilimlerle, sosyo-kültürel bilgileri bünyesinde bulunduran iletişim araçlarındandır. Dergilerin bu özelliği sayesinde, kendi ilgi alanıyla ilgili bilgileri gazete ve dergilerde bulan araştırmacı ve okuyucu toplulukları meydana çıkmıştır (Şen, 2009: 382).

Günlük çıkan gazetelerin ayakta durmak için çeşitli zorluklarla mücadele etmesine karşın süreli yayınlar kolay bir şekilde kendini benimsetmiştir. Dergilerin ulaştığı kesimin fazla olması ve gazetelere göre daha fazla bir zaman diliminde okurların gözünün önünde bulunmasının reklâm verecek kişi ve kurumlar açısından da faydalı olduğu görülmüştür. Yirminci asırda siyasal, kültürel ve edebiyat eğilimli fikir dergileri revaçta iken günümüzde haber dergileri kendini göstermektedir. Time (1927) dergisinin başarısı haber dergilerinin artmasını sağlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde *Business Week* (1929), *Newsweek* (1933), İngiltere’de *New Review* (1936), Fransa’da *L’Express* (1953), Türkiye’de *Akis* (1954), Almanya’da *Der Spiegel* (1947), İtalya’da *Panorama* (1962) bu alanda önemli dergiler arasında sayılabilir (Güçlü, 2011: 6).

Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde çoğalan basın yayın hareketlerinin belirtisi olan bu dönemin dergilerinde, ülkenin ve toplumun problemlerinin ele alındığını görmekteyiz. Bu sorunlar ilgili kişilerle ve toplumla paylaşılırken, bazıları doğru tespitlerde bulunarak sıkıntıların nasıl üstesinden gelineceği konusunda fikirler öne sürerken, bazıları da hiçbir sonuç vermeyen açıklamalarda bulunmuşlardır. Lakin buna mukabil Tanzimat’ın ilanından itibaren Cumhuriyet yönetiminin kurulduğu tarihe kadar topluma rehberlik eden, geleceğe ışık tutan ilim adamları ve aydınlar, fikir ve düşüncelerini bu dergiler sayesinde dile getirmişlerdir. Bu da bize dergilerin, toplumumuzun gerek düşünce, gerek kültür ve sanat

adına yol almasına katkıda bulunduğunu ve günümüz Türkiye'sinin oluşmasında etkin rol oynadığını göstermektedir (Barış, 2016: 243-244).

1.3.1. Ülkemizde Derginin Yayın Hayatına Başlaması ve İlk Dergiler

1.3.1.1. Osmanlı Dönemi

Ülkemizde dergi de batıdan iki asır sonra yani 19. yüzyılda yayın hayatına başlamıştır. Tanzimat Döneminde günlük çıkan gazetelere ek olarak haftada bir, iki haftada bir ve aylık olarak çıkan dergilerin, zamanla teknoloji ve basının da ilerlemesiyle birlikte gazetelerden bağımsız ve düzenli bir şekilde yayınlanmaya başladığı ve dergi çeşitlerinde artış olduğu görülmektedir. Osmanlı'da yayınlanan ilk derginin 1849-1851 yıllarında tıp dergisi olarak yirmi sekiz sayı çıkan ve Fransızca nüshası bulunan *Vaka-i Tıbbiye* olduğu söylenmektedir. Ancak Münif Paşa'nın 1862'de çıkardığı *Mecmua-i Fünun* adlı dergiyi ilk yayımlanan dergi olarak kabul etmek daha gerçekçi görünmektedir (Gönenç, 2007: 64). Fizik, kimya, felsefe, ruh bilim, sosyoloji, tarih ve coğrafya vb. ilmî mevzularla alakalı yazıların yazıldığı, iki yıl süresince elli sayı çıkan *Mecmua-i Fünun* dergisinin, İstanbul'da ki kolera salgını dolayısıyla basımı durdurulmuştur. Münif Paşa'nın 1866'da tekrar çıkardığı *Mecmua-i Fünun* dergisi 1869'da yine kapanmıştır. Derginin çıkması için tekrar girişim yapıldıysa da başarılı olunamadığı bilgisine ulaşılmıştır. Bâb-ı Âli kâtiplerinin bir kısmı Cemiyet-i Küttap ismiyle teşkilatlanmış ve *Mecmua-i İbritleme* adında bir dergi çıkarmışlardır. 1862'de yayımlanan, ilk resimli Türk dergisi olarak bilinen ve ancak üç sayı çıkarılabilen *Mirat Dergisi*, Mustafa Refik önderliğinde yayımlanmıştır. *Musiki-i Osmani* adıyla 1863 senesinde yayın hayatına başlayan ve on sayı olarak neşredilen müzik dergisinin de ilk Türk müzik dergisi olarak kayıtlara geçtiği görülmektedir (Şimşek, 2001: 151).

İlk çıkan dergilerin meşgul olunan meslek kolları hakkında yazıldığı ve İstanbul'da basımı yapıp orada dağıtımının yapılmış olduğu görülmektedir. Türkiye'de XIX. asrın bitimine doğru farklı dergilerin çıktığı, bunların çocuk dergileri, mizah dergileri, kadın dergileri, ilmî dergiler, edebiyat dergileri ve meslekî dergiler şeklinde kategoriye ayrıldıkları tespit edilmiştir. (Güçlü, 2011: 7-8). *Mecmua-yı Fünûn*, *Hazine-i Fünûn*, *Servet-i Fünûn* vb... isimlerle Tanzimat Döneminde yayımlanan dergilerin isimlerinden de anlaşılacağı gibi bu dönemin dergileri ansiklopedist niteliktedirler. (Yılmaz, 2011: 1).

Aynı zaman diliminde yayımlanan dergilere bakıldığında; dergi sayısının arttığı fakat bu dergilerin hemen hemen hepsinin bir sayıdan öte geçemediği görülmüştür. *Takvim-i Ticaret Dergisi*, *Ayine-i Vatan Dergisi*, *Tuhfet-ül Tıp Dergisi* ve *Cüzdan Dergisi* bunlardan bazılarıdır. Osmanlı Devletinde yayımlanan resmi dergilerden biri de 1864 senesinde Harbiye

Nezaretince çıkarılan, önderliğini Fuat Paşa'nın yaptığı ve idaresinde Ahmet Mithat'ın bulunduğu *Ceride-i Askeriye Dergisi*'dir. Ayrıca mizah alanında müstakil olarak 1869'da Teodor Kasap'ın *Diyojen* ismini verdiği dergisini neşrettiğine de kaynaklarda rastlanmaktadır. *Mecmua-i Ulum*, *Keşkül*, *Mitat-İber*, *Dağarcık*, *Derme Çatma*, *Yadigâr*, *Kırk Anbar*, *Muharrir* vb. dergilerinin de yine bu dönemde çıkarılan yayınlar arasında olduğu görülmektedir (Gönenç, 2007: 64).

Türk dergi tarihindeki ilklerden biri de *Mümeyyiz* dergisinin yayınlanmasıdır. İlk çocuk dergisi niteliğine haiz olan bu dergi kırk dokuz sayı yayımlanmıştır. 1869'da çıkarılan *Mümeyyiz* dergisi, çocuk dergileri listesinde başı çeken uzun soluklu dergilerden biridir. Dört sayfeden oluşan *Mümeyyizin*, bazen sekiz sayfa de çıktığı olmuştur. Sıtkı'nın yayımladığı derginin, küçük çocukların dikkatini çekmek amacıyla kopyalarının birbirinden farklı kâğıtlara basımının yapıldığı görülmektedir. İstanbul'da çıkan derginin yazarları arasında, Sıtkı, Hamit, Nedim, Emin, Latif, Rıfat, Tevfik, Süleyman Fâik, Ahmet Fâik ve Hulusi gibi isimler bulunmaktadır. Giriş yazılarında derginin hedefinin, çocuklara güzel ahlaklı olmayı öğretmek ve eğitimlerine katkıda bulunmak olduğu ifade edilmektedir. Dergide çocukların kavrayabileceği bir dil ile anlatım yapılacağı da duyurulmuştur. Eğitim kurumlarında devlet tarafından şiddetin men edildiği, kız-erkek tüm bireylerin eğitim-öğretim hakkı bulunduğu haberleri verilen dergide, matematik, coğrafya, ahlak, tarih kitaplarının okunmasının yanında yabancı dil öğrenmenin önemine de vurgu yapıldığını görmekteyiz (Küçük, 2010: 223).

XIX. yüzyılın son çeyreğinde yayın hayatına başlayan *Servet-i Fünun*, 1891'den itibaren 53 sene yayınlanan önemli dergilerden biridir. Ahmet İhsan Tokgöz'ün yayımcılığını yaptığı dergi, ilk zamanlar *Servet* gazetesinin eki olarak çıkarılmaktaydı. Hasan Asaf isminde bir şairin abes-muktebes kelimelerini kafiyeli şekilde kullanmasının ardından, kulak için kafiye-göz için kafiye mantığıyla aynı görüşte olan şairler yeni bir edebiyat akımı başlatmışlardır. *Servet-i Fünun*'un, 1896 yılından itibaren Edebiyat-ı Cedide'nin yayın aracına dönüştüğünü görmekteyiz. Bir süre kapanan dergi, daha sonra yine çıkarılmış fakat eski durumuna dönememiştir. Edebiyattan uzaklaşan, tarım, teknoloji ve tıp gibi alanlara yönelen dergi, Fecr-i Âti topluluğu sayesinde biraz toparlansa da eski hüviyetini kazanamamıştır. 1920 yılında tekrar kapanan derginin, 1928'de *Resimli Uyanış* adıyla yayımına devam ettiği görülmektedir. Çıkarıldığı süre içerisinde 2464 sayı basılan *Servet-i Fünun*, 1944 yılında yayın hayatını noktalamıştır (Türkoğlu, 1998: 25-26).

Ülkemizde Tanzimat Döneminde başlayan fikir dergiciliği II. Meşrutiyetten itibaren artarak devam etmiştir. Eşref Edip ve Mehmet Akif'in *Sırat-ı Müstakim*'i, Ziya Gökalp ve beraberindekilerin *Türk Yurdu Mecmuası*, *Ulum-i İçtimaiye* ve *İktisadiye Mecmuası*, Abdullah

Cevdet'in *İçtihat Mecmuası* ve Baha Tevfik'in *Felsefe Mecmuası* da sözü edilen devirde çıkan fikir dergilerindendir (Güçlü, 2011: 9). Bu yıllarda yayımlanan *Sırat-ı Müstakim*, *Sebilürreşad* gibi bazı dergiler İslamcı, *Genç Kalemler*, *Türk Derneği*, *Türk Yurdu*, *Yeni Mecmua*, *İslam*, *Büyük Mecmua*, *Türkçü*, *İçtihat* ve *Mehtap* batıcı dergiler olarak nitelendirilmiştir. Fikir ve sanat dünyasında adından söz ettiren bu dergiler etkilerini zamanımıza kadar sürdürme gelmişlerdir (Yılmaz, 2011: 1). Yine bu yıllarda adından bahsedilen, farklı alanlarda yayımlanan dergilerin de bulunduğunu araştırmalarımız esnasında görmüş bulunmaktayız. Bunlar arasında; *Kalem*, *davul* ve *âlem* adlı mizah dergileri, *Resimli Kitap* isimli fikir-aktüalite dergisi, *Şehbal* adlı bayanlara hitap eden magazin dergisi bulunmaktadır. Ayrıca *Beyan-ül Hak*, *Ceride-i Sofiye*, *Sada-yı Hak*, *İslam Mecmuası*, *Ceride-i İlmiye*, *Mahfil* isimli İslami içerikli dergilerle, toplumu sanayileşmeye özendiren *Sanayi Dergisini* de burada zikretmek yerinde olacaktır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul'un gözde gazetecisi olarak bilinen Sedat Simavi; *Hande*, *Diken* isimli mizah dergileri ile kadınlara yönelik olarak çıkardığı *İnci*, *Hanım*, *Hacıyatmaz*, *Yeni İnci* dergilerini yayımlamıştır (Gönenç, 2007: 66-67).

Kurtuluş Savaşı arifesinde Türk basını, İstanbul'un düşman tarafından işgaline tepkisini yazılarıyla dile getirmiştir. Milli Mücadelenin Anadolu'da kesinleşmesi bu mücadeleyi isteyen ve istemeyenlerin fikir ayrılığına düştüklerini göstermektedir. *Peyam-ı Sabah*, *Alemdar*, *İstanbul*, *Aydede*, *Ümit* gazetelerinin İstanbul hükümetinin yanında, *İleri*, *Akşam*, *Vakit*, *Yeni Gün* ve *Dergâh* gazetelerinin ise Millî Mücadelenin yanında oldukları karşımıza çıkmaktadır. Kurtuluş Savaşının başlarında İstanbul'dan Anadolu'ya geçen gazeteciler ve İstanbul'daki gazetelerin çalışanları sayesinde Anadolu'da basın-yayın hareketlerinde ilerleme kaydedilmiştir. Bu yıllarda Anadolu'da yayımlanan gazetelerin hepsi millî direnişten yana tavır almışlardır. Trabzon'da yayımlanan *İrşat* (1919), Eskişehir'de yayımlanan ve Sovyet taraftarı olan *Yeni Dünya* (1920) ile 1921'de çıkan *Hayat* dergilerinin ise milli Mücadelenin aleyhinde oldukları bilinmektedir (Yılmaz, 2011: 2).

Dönemin önemli dergilerinden sayılan *Dergâh* dergisi, düşmanın İstanbul'u ele geçirmeye çalıştığı ve Milli Mücadelenin sürdüğü 1921- 1923 yıllarında aralıksız yayımına devam etmiştir. Kırk iki sayı çıkan dergide, edebiyat ve güzel sanat konularının işlendiği görülmektedir. Milli Mücadeleyi destekleyen derginin Anadolu'da bir tavırda olduğu, sanat ve edebiyat gibi alanlarda üretilecek eserlerin, yapıtların kendi kültür ve değerlerimizden olması gerektiği savunulmaktadır. Yazarları, Yahya Kemal, Mehmet Emin (Erişirgil), İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Mustafa Şekip (Tunç) ve Fuat Köprülü gibi Darülfünundaki hocalarla, derginin

yöneticisi Mustafa Nihat (Özön), Halil Vedat, Ahmed Hamdi (Tanpınar) ve Kadri Yörükoğlu gibi öğrencilerinden oluşmaktadır (Karadişoğulları, 2005: 220).

İstanbul'da 1915 senesinde Ord. Prof. Dr. İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun önderliğinde tesis edilen Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin yayın organı olarak çıkarılan *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası*, 1916'da eğitim alanında basılan ve derneğin gayesini, ilk sayısında İ. Hakkı'nın kaleme aldığı bu dönemin önemli dergilerindendir (Cicioğlu, 1984: 21). Yahya Kemal, Abdülhak Hamit, Halide Edip Adivar, Abdullah Şinasi Hisar, Fuat Köprülü, Yakup Kadri, Hasan Ali Yücel, Mustafa Nihat Özön, Şekip Tunç, Nurullah Ataç, Ö. Seyfettin, H. Rıfat Bey, Ali Canip, Esat Paşa, Sami Bey, Cemil Sena'nın kalem oynattığı dergide İsmail Hakkı Baltacıoğlu en çok makale yazan yazarlardandır. Dönemin eğitim konuları ve sorunlarına değinilen dergide milli mevzulardan da bahsedildiği ve altıncı sayısını çıkardıktan sonra kapandığı bilgisine ulaşılmaktadır. Ayrıca, 1922'de Orhan Seyfi Orhun ve Yusuf Ziya Ortaç tarafından *Aydede* dergisinin yerine yayımlanan siyasi mizah dergisi *Akbaba* dergisi de aralıklarla basımına ara verilmiş olmasına rağmen okuyucularının beğenisini kazanarak, 1977'lere kadar yayın hayatını sürdüren dönemin önemli dergilerinden biridir (Gönenç, 2007: 67).

1.3.1.2. Cumhuriyet Dönemi

Basın tarihimiz, Cumhuriyetin ilan edilmesine kadar epey mesafe almış sonrasında ise düşünce, teknik ve habercilik yönünden gelişme devrine girerek günümüze dek yoluna devam etmiştir. Yapılan araştırmalara bakıldığında Cumhuriyet yönetiminin başlamasından 1940'lı yıllara kadar 1008 dergi, 550 gazete yayımlandığı bilgisine ulaşılmıştır (Türkkan, 2008: 11-12). Kurtuluş savaşı yıllarında çıkan dergilerin milli mücadeleye destek vererek toplumda ayrımcılık yapmadan, ülke topraklarının düşman işgalinden kurtulması için milli birlik ve beraberlik ruhunun canlı tutulmasında etkin rol oynadığı görülmektedir.

Cumhuriyetin ilanından sonra farklı konu ve alanlarda yazarlar tarafından çok sayıda dergi çıkarılmıştır. Mizah, kültür, magazin, kadın-aile, fikir, edebiyat, sanat, tarih, toplum bilim, kooperatifçilik, siyasi, eğitim vb. konularda yayımlanan dergilerin kimisi kısa süreli bir yayın hayatı yaşamış kimisi de uzun müddet yayın hayatına devam etmiştir. *Resimli Ay*, *Yeni Mecmua*, *Milli Mecmua*, *Haftalık Mecmua*, *Hayat*, *Güneş*, *Meşale*, *Türk Kooperatifçisi*, *Kadro*, *Varlık*, *Yeni Adam*, *Fikir Hareketleri*, *Ülkü Dergisi*, *Çığır*, *Yücel*, *Millet*, *Hareket*, *Yurt ve Dünya*, *Büyük Doğru*, *Marko Paşa*, bu dergiler arasında bulunmaktadır.

1924 yılında Sabiha (Sertel) ve Zekeriya Sertel'in çıkardığı *Resimli Ay* kadın ağırlıklı moda, adabı muaşeret, tiyatro ve magazin dergisi olarak çıkmıştır. 1928'den sonra Marksist

düşüncelere kapılmıştır. Nazım Hikmet'in *Putları Yıkıyoruz* adlı yazılarını yazdığı dergi, harf devriminden sonra da çıkmaya devam eden nadir dergilerdendir. 1936 yılında Sertel ailesinin başkasına devrettiği dergide, o dönemin meselelerine de değinildiği görülmektedir (Türk, 2015: 70). Bu dönemin dergilerinden olan *Yeni Mecmua* dergisinde; Ahmet Ağaoğlu, Hamdullah Suphi, Ziya Gökalp, Falih Rıfkı Atay, Yakup Kadri, Necmettin Sadak, Hüseyin Rahmi, Avram Garanti gibi tanınmış isimlerin makale yazdıkları aktarılmaktadır. Köprülüzâde Mehmed Fuad, Ahmed Refik (Altınay), Necmeddin Sâdık (Sadak) yayının siyasetini, amacını yönlendiren isimlerdendir. Yahya Kemal (Beyatlı) dergiye “mecmua” adını Gökalp de “yeni” sıfatını vermiştir. Gökalp'in, Türkçülüğün temellerini belirttiği düşüncelerini ilk olarak bu dergide gündeme getirdiği, Türk kültür ve geleneğinin geçmişini ve o an ki durumunu ifade ettiği makalelerini *Yeni Mecmua* dergisinde yayımladığı görülmektedir⁷.

Yahya Saim'in önderliğinde 1923-1925 tarihleri arası kırk sekiz sayı yayımlanan *Milli Mecmuada*; edebiyat, tarih, felsefe, şiir ve hikaye türü eserler bulunmaktadır. Ayrıca dergide felsefi mevzularda yazılar da yazılmıştır. Ankara'da çıkarılan mühim dergilerinden *Hayat* dergisi ise devlet tarafından desteklenen bir dergi olarak bilinmektedir. Dergide memleket edebiyatı yazılarının neşrinin yanında Faruk Nafiz Çamlıbel'in Memleket Şiirinin manifestosu olarak kabul edilen “*Sanat*” isimli eseri derginin sayfalarında okuyucularıyla buluşmuştur (Yılmaz, 2011:3).

Dönemin fikir dergilerinden *Kadro* dergisi ise 1932 yılının ocak ayında çıkmıştır. Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev vb. yazarların bulunduğu dergide, Atatürk inkılaplarının, ilke ve hedefleri üzerine yazıların kaleme alındığı görülmektedir. Aylık fikir mecmuası şeklindeki derginin sahipliğini Yakup Kadri, yönetmenliğini ise Vedat Nedim üstlenmiştir. 20x27,5 cm boyutlarındaki dergi Türkçe basılmış ve 1935'te yayınına son vermiştir (Şahin, 2015: 363).

Sözü edilen zamanın dergilerinden olan *Güneş* dergisinin, 1927-1928 arasında Orhan Seyfi Orhon, 1928'de çıkan *Meşale* dergisinin Yusuf Ziya Ortaç ve 1930-1932 yıllarında *Türk Kooperatifçi* dergisinin de İzmir'de Ahmet Hamdi Başar tarafından çıkarıldığı görülmektedir. *Varlık* dergisini Yaşar Nabi Nayır ve Nihat Örik, *Yeni Adam* Dergisini İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Fikir Hareketleri Dergisini Hüseyin Cahit Yalçın, *Ülkü* Dergisini Halkevleri Genel Merkezi, *Çığır* Dergisini Hıfzı Oğuz, *Millet* Dergisini H. Avni Göktürk ve Oğuz Arık, *Hareket* Dergisini Nureddin Topçu'nun yayımlandığını görmekteyiz (Gönenç, 2007: 68-70).

⁷ <https://islamansiklopedisi.org.tr/yeni-mecmua>, (erişim tarihi. 02.03.2019)

1.3.1.3. Cumhuriyet İlan Edildikten Sonraki İlk Eğitim Dergileri

Cumhuriyetten sonraki dönemde eğitim alanına baktığımızda ise Milli Eğitim Bakanlığının yanında çeşitli cemiyetlerin de fikir ve eğitim dergileri çıkardıkları görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının yayımladığı *Terbiye Dergisi*, İstanbul Muallimler Birliği tarafından yayımlanan *Bilgi Dergisi*, Emekli Öğretmenler Cemiyeti'nin yayın organı olarak yayın hayatına başlamış olan *Emekli Öğretmen Dergisi*, *Fikirler Dergisi*, eğitimci yazarların çıkardığı *İmece Dergisi*, Öğretmen Okullarını Bitirenler Cemiyeti tarafından aylık olarak yayımlanan *Öğretmen Dergisi*'ni bunlar arasında sayabiliriz. Ayrıca Pedagoji Cemiyeti'nin yayınladığı *Pedagoji Dergisi* de eğitim alanının da çıkarılmış önemli dergilerden biridir.

Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından Millî Eğitim Bakanlığı'nın da eğitim sahasındaki değişim ve ilerlemeleri eğitimcilere ve kamuoyuna ulaştırmak amacıyla dergi yayımlamaya başladığı görülmektedir. Mustafa Necati Bey'in bakanlık yaptığı sırada yayın hayatına başlayan “*Terbiye Dergisi*” bakanlığın ilk dergilerindendir. Eğitim alanında çıkan bir diğer dergi de Emekli Öğretmenler Derneği'nin çıkardığı *Emekli Öğretmen Dergisi*'dir. 1959 yılında İstanbul'da yayına başlayan derginin 1959-1965 arası *Ülkücü Öğretmen Dergisi*, 1976'dan 248. sayısının yayınlandığı 1980 yılına kadar da *Eğitim Öğretim Dergisi* adını aldığı zikredilmektedir. Fatma Varış, M. Rauf İnan, Cavit Orhan Tütengil, Baha Arıkan, İsmail Giritli, Özcan Köknel, Mithat Enç, İ. Hakkı Baltacıoğlu, Nihat Sami Banarlı, Avni Akyol, Hasan Ali Yücel vb. eğitimci yazarların eserlerinin bulunduğu dergide eğitim, psikoloji, sosyal ve kültür alanlarında makaleler dile getirilmiştir (Güçlü, 2011: 10).

Bilgi dergisi, İstanbul Muallimler Yardımlaşma Birliği Derneği'nin aylık olarak çıkardığı meslek dergisidir. 1 Mayıs 1947' de yayınlanmaya başlayan derginin başlık yazısının üzerinde “yeni” altında ise “bilgi yoluyla birlik” yazıları bulunmaktaydı. Dergi, 1 Aralık 1952 tarihinde 68. sayıdan sonra yayımına son vermiştir. Rüştü Ultav'ın dernek adına sahipliğini yaptığı dergide eğitimci yazarlar göze çarpmaktadır. Bunlardan bazıları; Faruk Bayülken, Z. Fahri Fındıkoğlu, M. Baha Arıkan, Münir Raşit Öymen, A. Adnan Adıvar, Halil Fikret Kanad, Cavit Orhan Tütengil, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mümtaz Turhan, ve M. Şekip Tunç'tur (Hesapçıoğlu ve Deniz, 2008: 540).

Fikirler Dergisi, 1927 yılında İzmir Türk Ocağı'nın yayın organı olarak çıkan bir dergidir. Millî Eğitim bakanlığı yapan Mustafa Necati Bey derginin çıkmasında önemli rol oynamıştır. İzmir eski maarif müdürlerinden Fuat ve Mithat efendilerin kuruculuğunu üstlendiği dergi *İlim ve Sanat Mecmuası* olarak yayınlanırken sonraki yıllarda *Terbiye*, *Ruhiyat*, *İlim ve Sanat Mecmuası*, *Kültür Mecmuası*, *Aylık Kültür ve Sanat Dergisi* adıyla

1950 yılına kadar yayınıni sürdürdüğü bilinmektedir. 370 sayı çıkan derginin, 30. sayısından sonra Osmanlıcadan yeni Türk harflerine geçildiği bilgisi verilmektedir. Dergide, Ahmet Hikmet, Emin Ali, Mustafa Rahmi, Asım İsmet, Kemal Turan, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Hakkı Baha Pars, Baha Arıkan, Kansu, Edip Cansever, Fuat Edip Baksı, Mustafa Rahmi Balaban, Necati Cumalı gibi eğitimci ve yazarların makaleleri bulunmaktadır (Özsarı, 1999: 409).

Sabahattin Eyüboğlu, Can Yücel, Engin Tonguç, Ceyhun Atuf Kansu, Cahit Orhan Tütengil, Behsat Ay, İbrahim Yasa, Yaşar Kemal gibi eğitimci ve yazarların bulunduğu “İmece Dergisi” 1961’de yayınlanmıştır. Köy Enstitülerini devam ettirmek için uğraşmış bir dergidir. Edebi, siyasi ve toplumsal yazılarında kaleme alındığı İmece Dergisinde, Köy enstitüleri, köy ve köylü, ekonomi, laiklik, eğitim sorunları, çocuk, halk ve öğretmen kavramları, aydın tartışması, toprak ve toprak reformu vb. konuların işlendiği görülmektedir (Akagündüz, 2017: 189).

Selim Siret Kenres’in derleyicisi olduğu *Muallimin Sesi* (1929-1949), sahipliğini M. Faruk Gürtunca’nın üstlendiği *Okul ve Öğretmen Dergisi* (1936-1939), müdürlüğünü Hakkı Baha Pars’ın yaptığı ilkokul, ortaokul öğretmenlerine yönelik yayımlanan *Okul ve Ulus Dergisi* (1936) de eğitim alanında yayımlanan süreli yayınlardandır. Cengiz Ali Çavuş’un sorumluluğunu üstlendiği Batı Trakya Öğretmenler Birliği’nin yayın organı olan *Öğretmen dergisi* (1970) de yine bu dönem çıkan eğitim dergileri arasındadır.

Hesapçıoğlu ve Deniz (2008: 545) *Öğretmen* adlı dergide, “*Bir Derginin Çıkış ve Düşündürdükleri*” başlığı altında Ahmet Şakiroğlu’nun okurlarına şöyle seslendiğini ifade etmektedir:

Ufak yıllardan hatırlarım... Halkımızın dilinden eksik olmayan “okurumuz yok” sözlerini. Bugün dahi aynı söz ağızlarda gevelenip durmaktadır. Bu sözü artık sarf etmek, düşünmemek ve etrafı görmemek demektir... Halk olarak okurumuz yok derken güya aydın hasreti çektiğimizi ifade etmek isteriz. Aydınımız vardır. Ama aydından istifade etmek isteyen anlayışlı toplum fertleri var mıdır? İşte burada az durmak gerek... Toplumların öncülüğü daima aydın sınıfın elindedir. Bu öncülükteki başarısı da halktan göreceği destek ölçüsünde olacaktır... Bir de milletin “gözü ve kulağı” diye tabir edilen basın vardır. Aydınlarımız topluma faydalı olalım diyerek bu yolda da çalışmaktadırlar. Gözümüzden uzak hadiseleri bize duyuruyor ve fikir yazılarıyla topluma yön vermek istiyorlar... Aydın gençlik ‘Öğretmen’ dergisini çıkarmakla toplumumuza yeni bir kültür kaynağı sağlamıştır. Bunun toplumumuz için iftihar edici olduğu kadar yararlanılması gereken bir organ olduğuna inanıyorum.

Öğretmen Okullarını Bitirenler Derneği’nin yayın organı olarak çıkarılan *Öğretmen Dergisi*’nin dernek adına sahipliğini M. Faruk Gürtunca yapmıştır. 1947 yılında yayın

hayatına başlayan dergi, 1951 tarihinde 31. sayısını çıkardıktan sonra okurlarına veda etmiştir. Eğitimci yazarların bulunduğu dergideki yazarların bazıları şunlardır; Cemal Gültekin, Reşat Tardu, Hamdi Hızal, Fevzi Selen ve Hamdi Kayalı. 1951’de çıkarılan *Tedrisat Mecmuası* da Vehide Baha Pars, Kemal Kaya, Osman Ülkümen, Harun Reşit Kocacan, Enver Naci Gökşen gibi eğitimci yazarların makale yazdıkları bir meslek ve kültür dergisidir. Dergi, 59-60 sayı yayımlandıktan sonra 1958 yılında yayın hayatına noktayı koymuştur (Güçlü, 2011: 10).

1934 yılında İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun sahipliğinde çıkarılan *Yeni Adam* dergisi ise 1980’lere kadar basımı devam eden bir dergidir. Nurullah Ataç, Hüseyin Avni Şanda, Cevat Memduh Atar, Zeki Faik İzer gibi yazarların fikirleriyle dergiye katkı sağladıkları beyan edilmektedir (Gönenç, 2007: 69).

Sahipliğini dernek adına H. Turhan Dağlıoğlu’nun üstlendiği, müdürlüğünü Baha Arıkan’ın yaptığı *Pedagoji Dergisi*, ilk sayısını 1973’te çıkarmış ve 2005 yılına kadar yayımını sürdürmüştür. Ülkenin eğitim-öğretim problemlerinin gündeme getirilip, bir an önce çözüme kavuşması gerektiğini ve bunu kendilerine vazife bildiklerini ifade eden Pedagoji Derneğine üye eğitimci ve pedagogların çıkardıkları bir dergidir. İki ayda bir çıkarılan dergide, Hilmi Ziya Ülken, Baha Arıkan, Hıfzırrahman Raşit Öymen, İbrahim N. Özgür, İbrahim Kafesoğlu, Rıfat Gökçen, Ferit Ragıp Tuncor, Ergun Tamer, Ali Rıza Korap gibi isimler makale yazmışlardır (Hesapçıoğlu ve Deniz, 2008: 546).

Bu dönemin eğitim dergilerinden *Uyanış* dergisi (1961-1973), İzmir Eğitim Enstitüsü Öğrenci Cemiyeti’nin yayın organı olarak çıkarılmıştır. Başlığının hemen altında ‘Ailede çocuk, mektepte çocuk’ ifadesi bulunan, yazar kadrosunda Hıfzırrahman Raşit Öymen’in de bulunduğu *Yeni Kültür Dergisi* (1936-1945) ise, eğitimle alakalı makalelerin yanında yurt dışındaki eğitim sistemlerini araştırmıştır. *Yeni Okul Dergisi* (1951-1953), Pedagojik Yardımlaşma Kooperatifi’nin Ankara’da yayımladığı, aylık ilk ve orta öğretim dergisi olarak bilinmektedir. Hilmi Ziya Ülken, Ahmet Muhip Dranas, Hasan Ali Yücel ve Cavit Binbaşoğlu’nun da içinde bulundukları eğitimcilerin çıkardıkları bir diğer dergi de, *Yeni Öğretmen Dergisi*’dir (1953-1958). Mehmet Necati Öngay’ın kurucusu olduğu dergi mesleki nitelikte olup, 1957’den sonra Türkiye Öğretmen Cemiyetleri Federasyonu’nu temsilen yayımına devam etmiştir (Hesapçıoğlu ve Deniz, 2008: 549-550).

Eğitim-öğretim yanında dil, tarih, edebiyat, sanat, felsefe, siyaset ve iktisat gibi alanlarda da eğitimcilere ışık tutan, topluma bilgi veren *Yeni Türk Mecmuası* dergisi, 1932 yılında yayın hayatına başlamış ve 1943 yılında 125. sayıyla okurlarına veda etmiştir. İstanbul (Eminönü) Halk Evi Derneği’nin yayıncı kuruluşu olan dergi, ayda bir çıkarılmıştır. 11 cilt neşredilen dergi, oldukça geniş bir yazar kadrosuna sahiptir. Hilmi Ziya Ülken, Hasan Ali

Yücel, Faruk Nafiz, Behçet Necati, Ahmet Cevdet, Mehmet Emin, Mustafa Şekip, Peyami Safa, İsmail Hakkı, H. Turhan Dağlıoğlu, Osman Bahadırılıoğlu, Tahsin Banguoğlu, Atatürk için hususi çıkarılan 72. sayısında İsmet İnönü, Necmeddin Sadak gibi isimler bulunmaktadır. Her sayıda farklı yazarların değindikleri birçok alanda makaleler vardır. Osmanlı tarihi, genel tarih, hikâyeler, edebiyat, milli türk, edebi kişiler, Türk büyükleri, haberler, devrimler bu konular arasında yer almaktadır (Yakasız, 2015: 28).

Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde başlayan eğitim sorunlarının, dağılma ve yıkılma dönemlerinde de devam ettiğini bilinen bir husustur. Ecdadımızın emsali görülmemiş bir kahramanlık örneği göstererek verdiği Milli Mücadele sonunda yeni bir devlet kurulmuş, değişik alanlarda yeni uygulamalar ve sistemler vücuda getirilmeye çalışılmıştır. Bu sistemlerden biri de hiç şüphesiz eğitim sistemidir. Gerek Cumhuriyet öncesinde gerek sonrasında eğitimcilerimizin, eğitim- öğretim konusunda çeşitli şekillerde fikirlerini beyan ettiklerini görmekteyiz. Cumhuriyet döneminde birçok eğitimci ve yazar, ülkemizdeki mevcut eğitim sistemi üzerine düşüncelerini aktardıkları, sistemin eksiklerini ortaya çıkarıp çözümü konusunda yol gösterdikleri, kısacası lehte ve aleyhte olsun fikirlerini açıkladıkları dergiler yayınlanmışlardır.

Sözü edilen eğitim dergilerden biri de, 1 Ocak 1955 tarihinde yayın hayatına başlayıp, 1980 tarihine kadar 25 yıl ara vermeden basılan Eğitim Hareketleri dergisidir. Dönemin eğitim sistemini ve sorunlarını bilimsel açıdan mercek altına alarak, ortaya çıkan problemlerin çözümü için neler yapılabileceği hakkında yol göstermeyi hedef edinen bir dergidir. Eğitim alanındaki bilimsel bilgileri topluma ulaştıran ve ülkenin geleceğine ışık tutan derginin, Cumhuriyet dönemi eğitim dergileri arsında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM HAREKETLERİ DERGİSİ

2.1. *Eğitim Hareketleri Dergisi*

Sürelî yayılar grubundan olan dergiler, insan topluluklarının kültür ve medeniyeti, yönetim biçimleri, geçirdikleri evreleri, eğitim sistemi, askeri vb. konularda geçmişe ışık tutan kitle iletişim araçlarının başında gelmektedir. Bu perspektiften bakıldığında özellikle eğitim dergilerinin; eğitim tarihinin geçmişini gün yüzüne çıkarma ve geleceğini de aydınlatma gibi bir fonksiyonu bulunmaktadır.

Dergiler, bir devrin toplumsal yaşayışını, ekonomik durumunu, fikrini ve bakış açısını, ana problemlerini, hedef ve ülkülerini aksettiren, muayyen dönemlerde ortaya çıkan hadiseleri okurlarına aktaran, onları çeşitli konularda bilgilendiren yazılı - basılı eserler şeklinde isimlendirilebilir. Bilim adamlarının uzun yıllar çalışarak, araştırmalar yaparak ortaya çıkardıkları bilimsel bilginin topluma ulaştırılmasının bir yolu da dergilerdir. Birçok alanda faydası bulunan dergilerin, çıkarıldıkları dönemi olduğu gibi yansıttığı düşünülürse bilim tarihine de ışık tuttukları görülmektedir. Bu durum, eğitim bilimi tarihinin incelenmesinde başvuru belgelerden birinin de dergiler olduğu gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır (Güçlü ve Özdemir, 2012: 665-666). Dergiler, takipçilerine hususi mevzularla alakalı bilgilerin, haberlerin, yaşanan olay ve gelişmelerin, fikirlerin iletildiği yayınlardır. Sürelî olarak çıkarılan dergilerdeki çeşitlilik de gün geçtikçe fazlalaşmaktadır. Koşulların, imkânların değiştiği ve insanların belli amaçlar için bir araya geldiği dönemlerde ihtisaslaşan dergiler, cinsiyet, yaş, alaka, iş ve uğraşlara seslenen birer yayın haline gelmiştir (Kaptan ve Sürmeli, 2011: 183-184). Bu yayınlardan birisi de, eğitimcilerin bir araya gelerek içinde yaşadıkları dönemin eğitim sistemini, sistemin sorunlarını ve bu sorunların çözümüne dair fikirlerini sundukları eğitim dergileridir. Bu dergilerin, bireylerin farklı yönlerden eğitimini amaçlayıp, güncel tekniklerden yararlanarak kalıcı izli davranış değişikliği oluşturdukları söylenebilir.

Eğitim Hareketleri dergisi, yayınlandığı zaman dilimi süresince Türkiye'deki eğitim sistemini takip etmiştir. Bunun yanında öğretmenlik mesleğinin önemi üzerinde sıkça durulmuş, eğitimci ve öğretmenlerin karşılaştıkları sıkıntılar dile getirilmiştir. Öğretmen okulları ve meslek liselerinin geliştirilmesi için neler yapılabileceği hakkında görüşler beyan edilen dergide, dinini, vatanını, milletini seven ve koruyan iyi ahlaklı aydın nesiller yetiştirilmesi hususunda çeşitli ilim dallarında alanında uzman kişilerin fikir ve görüşlerine de yer verilmiştir. Ayrıca yurt içindeki gelişmelerle yetinilmemiş, ülke dışındaki eğitim

gelişmeleri de izlenmiştir. Yabancı yazarların makaleleri dilimize çevrilerek istifade edilmesi amaçlanmıştır.

2.1.1. Kuruluşu

Dergi ilk olarak 1 Ocak 1955 tarihinde *Eğitim Hareketleri* ismiyle Ankara'da yeni matbaada basılmış, iletişim, abone ve sipariş adresi olarak da Bahçelievler'de bir adres (EK-2)⁸ verilmiştir. Öymen, 25 yıl boyunca vefat ettiği yıla kadar dergiyi çıkarmaya devam etmiştir. Onun vefatından sonra ise 31 Ekim 1980'de (Güçlü, 1980: 2-3) son ve özel sayı adıyla derginin son sayısı yayımlanmıştır.

Eğitim Hareketleri dergisinin kurucusu, öğretmenlik, üniversite öğretim görevliliği, milletvekilliği yapmış, eğitimci-pedagog H. Raşit Öymen'dir. 1950 yılında emekliliğe ayrılan Öymen, çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazmış, eğitim-öğretimle ilgili yayınları daima takip etmiş ve 1954 yılı sonlarına doğru bir dergi çıkarmayı hedeflemiştir. H. Raşit Öymen, ülkenin eğitim sistemine katkıda bulunmak maksadıyla bir eğitim-fikir dergisi çıkarmayı zihninde tasarlamıştır. Ailesine ve yakın dostlarına bu fikrini açıklayan Öymen, derginin başlığını planlamış ve yurt dışından çeşitli dergiler getirterek bunları incelemiştir. Derginin satışından elde edilecek gelirin basın-yayın masraflarını bile karşılamasının zor olduğunu ve söz konusu masrafların bazılarının kendi cebinden çıkarak ailesinin bütçesine ek gider açacağına bilinciyle derginin çıkması için harekete geçer. Nezaket Hanım da her daim eşinin destekçisi olduğu gibi bu konuda da onun yanında yer alarak ismine yakışır bir incelikle dergiye, aile bütçesinden pay ayrılmasına ve evin bir kısmının dergi için kullanılmasına rıza göstermiştir. Bayan Öymen'in, ortaklaşa çalışma yapılması gereken zamanlarda ve basımı gerçekleşen sayıların abone adreslerinin yazılması, posta pullarının yapıştırılması vb. işlerde evinin yemek odasını dergiye tahsis ettiği, kendisinin de bu tür işlerde dergiye yardımcı olmak için gayret sarf ettiği görülmektedir. Bu işin, Öymen çiftinin kalan yaşamlarında severek yaptıkları bir uğraş haline (Öymen, 1980: 20) geldiği anlaşılmaktadır.

2.1.2. Çıkış Amacı

Eğitim Hareketleri dergisi, yurt içi ve yurt dışındaki eğitim hareketlerini ele almış, eğitimdeki değişim ve ilerlemelerin ruhunu ve manasını açıklamak, hayata geçirilmesine yardımcı olmak maksadıyla yayın hayatına başlamıştır. Dergi, edindiği bilgileri eğitimcilerle, öğretmenlerle, öğrencilerle, ailelerle paylaşma ve toplumu eğitim dünyasında olup bitenler hakkında bilgi sahibi yapma hedefindedir. Dergideki konu başlıklarına, yazılan makalelere,

⁸ *Eğitim Hareketleri* Dergisi 1/1 (Ocak 1955) Dış Kapak Arka Yüz.

çeviri ve diğer yazılara bakıldığında eğitim-öğretimin o günkü problemleri üzerinde durulmuş, çözümüne dair fikir ve düşünceler de dile getirilmiştir.

Çıkarılan ilk sayıda derginin kuruluş amacıyla ilgili yayınlanan şu önemli yazıyı hatırlatmakta fayda vardır:

Adımızın da hatırlanacağı gibi *Eğitim Hareketleri*, eğitim alanındaki faaliyetleri takip ederek tanıtmak ve yeni gelişmelerin ruhunu ve manasını belirtmek için çıkıyor. Türkiye bu sahadaki çalışmalara her devirde katılmıştır. Hayat iradesinin bu tabîi emrini benimserken daha yeniyi ve daha iyiyi özlemiş ve aramıştır. Fakat kendine ait olanı bir araya getirememiştir.

Eğitim meselelerini ilmin ve hayatın ışığında aydınlatmak, geniş bir işbirliği çerçevesinde dile gelen ve gelmeyen davaları manalandırmak, meslek efkârı umumiyemizi bu istikamette harekete getirmek, bizim yolumuz olacaktır.

Eğitim işi cemiyette en önemli problemlerden biri olmaya devam ediyor. Hatta dünyanın uğursuzluğunu giderme çareleri ararken -çok defa neticesiz bile kalsa- başta geliyor. Bu yoldaki gayretleri bir araya getirmek için “Birleşik Milletler İdeali” ile milletlerarası bir anlayış birliğine de varılmak isteniyor. Teknik dünyamız mesafeleri ve hudutları çok daraltmış ve kısaltmıştır. Manevi dünya içinse aslında umut ve mesafe fikri içinde hareket, bir mesele sayılmamak gerekir. Buna karşılık manevi bünyelerin tarih içindeki terakümünü gelecek dünya içinde değerlendirebilmek daha zor ve daha çok sanat isteyen bir iş olarak görünmektedir. Dergi, emeklerinden ve alakalarından faydalanabileceğimiz arkadaşlarla bir arada, bu maksat uğrunda faydalı olmaya çalışacaktır.

Üniversiteden en ücra köy okuluna varıncaya kadar bu yolda ilmin sesini duyurmasına gençliğimizin ve halkımızın yetişmesine çalışan müesseselerin ve kurumlarımızın faaliyetlerine sahifelerimizi memnurluk duyarak açacağız. Ailenin ve okulun birbirine yaklaşarak el birliği ile çalışmalarına yarayabilecek fikirleri yayacak, öğretmenlerin meslek davalarını ve hayat problemlerini memleket umumi efkârına duyurmayı kendimize iş edineceğiz. Okuyucularımızın ve davalarla alakalı olanların bu uğurda kendilerine düşen muzaheret waitlerini esirgemediklerini görmek, maksadımızın tek mükâfatı ve başlıca şevk kaynağı olacaktır (Öymen, 1955: 1).

Maarif Vekili adına 1953 ve 1957 yılları arasında müsteşarlık görevinde bulunan Osman Faruk Verimer, Mili Eğitim Bakanlığının okullara bir yazı yazarak yeni çıkan bu dergiyi tanıtmak istediğini ve yapılan inceleme neticesinde *Eğitim Hareketleri* dergisinin, ilkokul, ortaokul, Teknik Öğretmen Lisesi öğrencileri ve öğretmen okulları öğrencileri için faydalı olacağı kanaatine varıldığını ifade etmiştir (Güçlü, 2011: 21).

2.1.3. Şekilsel Nitelikleri ve Yayın Hayatı

Derginin ilk yıllardaki sayılarına ve kapaklarına bakıldığında şekil olarak hepsinin aynı özellikte olduğu görülmektedir. Her sayının kapak rengi farklı olan dergide dış kapak renkli baskı, iç sayfalarının basım rengi ise siyah beyazdır. Renkli olan dış kapağın ön yüzünün üst

kısmına derginin ismi, alt kısmının sağ tarafına sayı numarası, cilt numarası, ayı ve yılı yazılmıştır. Yine derginin dış kapak ön yüzünün ortasında ki “Okulun, Ailenin, Toplumun Eğitim Davalarını Savunur Aylık Dergi” şeklindeki ifade dikkat çekicidir (EK-5)⁹.

Dış kapağın arka yüzünün üst tarafında, “Bu Sayıda” ibaresiyle dergide makale yazan yazarların isimlerine yer verilirken onun hemen altında derginin kurucusu ve başyazarının adı, soyadı, irtibat adresi, fiyatı, genel yayın müdürünün adı, soyadı ve basıldığı matbaanın ismi yazmaktadır (EK-3)¹⁰. İlk sayfaların başına da, yine derginin ismi olan “*Eğitim Hareketleri*” yazılmış, onun üzerine “Yurt İçinde ve Dışında” ibaresi konmuş, altına ise derginin yılı, tarihi ve sayı numarası eklenmiştir (EK-8)¹¹.

İlerleyen yıllarda, derginin dış kapak ön ve arka yüzlerinde değişimler göze çarpmaktadır. Dış kapak ön yüzünün sol alt kısmına “Bu Sayıda” başlığı altında o sayıda ki makale ve yazarlarının isimlerinin yazıldığı, sağ kısma da cilt sayısı eklendiği görülmektedir (EK-4)¹². Dış kapak arka yüzüne de teknik müdürün ismi ile öğrenci ve öğretmenlere %25 indirimli satış yapıldığı bilgisi yazılmıştır (EK-7)¹³.

Derginin, 1 Mart 1968 tarihinden itibaren yeni bir düzen ve içerik ile tam anlamıyla bir meslek dergisi olarak okuyucularının karşısına çıkacağı belirtilerek yeni derginin muhtevasının; yurt içinde ve dışında önemli eğitim haber ve değişiklikler, eğitim-öğretim üzerine görüş ve fikirler, ülkemizde eğitimle ilgili başarılı uygulamalar, okul içinde ve dışındaki çalışmalarda öğretmenlerin çektikleri sıkıntılar ve sorunların giderilmesinde yardımcı olacak örnek olayların yer aldığı olay incelemeleri, özel öğretim yöntemleri, ders araç ve gereçlerinin yapımı, özel eğitim ve rehberlik hizmetleri, ölçme-değerlendirme metot ve teknikleri, öğrencilik ve öğretmenlikle ilgili anı, fıkra, öykü ve şiirlerden oluşacağı açıklanmıştır. Ayrıca eğitim-öğretim alanında ihtiyaç duyulan mevzularda *Eğitim Hareketleri* yayınları adı altında mesleki kitap ve broşürler basılarak dergi abonelerine maliyetine gönderme, eğitim-öğretime faydalı olacağına kanaat getirilen ve başka yayın evlerince çıkarılan kitapların dergi kanalıyla abonelere indirimli olarak temininin sağlanması ile kişisel mektup ve dileklerin cevaplandırılması gibi yeni hizmetlerinde yapılacağı duyurusu yapılmıştır (*Eğitim Hareketleri*, 1967: 29).

Eğitim Hareketleri dergisinin okurlarına daha yararlı olunması amacıyla eğitim alanında ve kendi sahalarında ün yapmış kişilerle irtibata geçilerek dergide devamlı yazı

⁹ *Eğitim Hareketleri* 2/13 (Ocak 1956) Dış Kapak Ön Yüz.

¹⁰ *Eğitim Hareketleri* 1/1 (Ocak 1955) Dış Kapak Arka Yüz.

¹¹ *Eğitim Hareketleri* 7/73-74 (Ocak- Şubat 1961):1.

¹² *Eğitim Hareketleri* 12/132-133 (Mart-Nisan 1966) Dış Kapak Ön Yüz.

¹³ *Eğitim Hareketleri* 18/202-203 (Ocak- Şubat 1972).

yazarlar kuruluna dahil edilmelerine çalışıldığı da edinilen bilgiler arasındadır. Yazı kuruluna katılan bazı isimler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.1 Dergide Sürekli Yazı Kuruluna Katılan Bazı İsimler Tablosu

Adı Soyadı	Görevi
Halit Cevri Aslangil	MEB Eğitim Birimi Müdürü
Dr. Kemal Aytaç	A.Ü. D.T.C.F. Pedagoji Asistanı
Mehmet Başkan	Ders Araçları Yapımı Uzmanı
İbrahim Başaran	Devlet Personel Dairesi Uzmanı
Doğan Çağlar	Özel Eğitim Uzmanı
Nazım Çoker	Eğitim ve Program Uzmanı
Doç.Dr. İ.Agâh Çubukçu	A.Ü. İlahiyat Fakültesi
Doç. Dr. Selahattin Ertürk	Hacettepe Üniversitesi
Suat Günden	Sosyal Bilimler Uzmanı
Galip Karagözoğlu	Sosyal Bilimler Uzmanı
Prof. Dr. Yaşar Karayalçın	A.Ü. Hukuk ve Eğitim Fakültesi
Dr. Ferhan Oğuzkan	Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölüm Şefi
Yahya Özsoy	Devlet Personel Dairesi Değerlendirme Uzmanı
Hıfzırrahman Raşit Öymen	A.Ü.D.T.C.F. ve İlahiyat Fakültesi Pedagoji Hocası
Tahsin Pelit	Matematik Uzmanı
Dr. Çoşkun San	A.Ü. Hukuk ve Eğitim Fakültesi
Cemil Silistreli	UNESCO Eski Eğitim Uzmanı
Ord. Prof. H. Ziya Ülken	A.Ü. İlahiyat Fakültesi Felsefe Profesörü
Kadri Yörükoğlu	MEB Talim Terbiye Dairesi Eski Başkanı
Prof. Dr. Alexandre Wexliard	A.Ü.D.T.C.F. Pedagoji ve Psikoloji Profesörü
Prof. Dr. Hüseyin Yurdaydın	A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dekanı

Zaman zaman fotoğraflara da yer verilen dergide, sayfa sayısının otuz ile kırk sayfa kimi zamanda kırk sayfanın üstünde olduğu gözlenmiştir. Kim sayılar 32 (Örnek: 192-193. sayı), kimi sayılar 35 (248-249. sayı), kimi sayılar da 40 (142-143. sayı) sayfa olarak yayımlanmıştır. Derginin sadece son sayısı 139 (286. sayı) sayfa olarak çıkmıştır. Genellikle makale türü yazıların bulunduğu derginin hemen hemen tüm sayıların tamamına yakınında çeviri, şiir, öykü, hikâye vb. türlerde eserlerin de okuyucuyla buluşturulduğu tespit edilen bilgiler arasındadır.

Eğitimci yazarların makaleleri yanında, sahada görev yapan eğitimcilerin tespitlerine, karşılaştıkları problemlere değinilen dergide, bizzat eğitimin içinde olan okul müdürlerinin gönderdikleri makalelere de yer verildiği görülmektedir (Çakmakçıoğlu, 1956: 12)¹⁴. Duyuru ve reklâmların da yayınlandığı dergide, genellikle eğitimcilerin yeni eserlerinin tanıtımı (*Eğitim Hareketleri*, 1971: 34)¹⁵ da yapılmış ve böylece yeni yayınlanan kitap ve materyallerden eğitimcilerin, öğretmenlerin istifade etmesinin amaçlandığı kanaati hâsıl olmuştur.

Yirmi beş yıl boyunca kesintisiz çıkan nadir dergilerden biri olan Eğitim Hareketleri dergisinin yayın hayatı süresince yaklaşık olarak 350.000 adet basıldığı ve derginin tüm sayılarının (286) 23 ciltte toplandığı (EK-1)¹⁶ son sayısında bilgi amaçlı verilmiştir. Eğitim Hareketleri dergisinin çıkarıldığı yıllarda Türkiye siyasi karışıklıkların yaşandığı zor bir sürecin içindeydi. Ayrıca bu dönemin, ülkemizde toplumsal değişmelerin de yaşandığı, eğitim alanında ilerleme kaydedilen bir zaman dilimi olarak kendini gösterdiği söylenebilir. Türkiye bu zaman diliminde iki defa ihtilal yaşamış, 1961 Anayasası kabul edilmiştir. Planlı kalkınma uygulanması yine bu dönemde başlamıştır. Sık sık koalisyon hükümetlerinin göreve geldiği bu dönem, siyasal açıdan sıkıntılı bir dönem olmuş ve bir türlü siyasi istikrar sağlanamamıştır. Bu durum eğitim alanındaki gelişmeleri etkilese de bazı uygulamaların hayata geçirilmeye çalışıldığını görülmektedir. Türk eğitim sisteminde yapılan kayda değer söz konusu değişiklikler arasında 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 625 sayılı Özel Eğitim Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 1750 sayılı Üniversiteler Kanununu sayabiliriz (Güçlü ve Özdemir, 2012: 666).

Öymen'in 7 Mayıs 1979'da (Çubukçu, 1980: 60) vefat etmesinin ardından eğitim hareketleri devam edebilirdi lakin milli kültür ve eğitimdeki kararlılığını o dönemin şartlarında sürdürmesi zor görünmekteydi. Bundan sonra da artık derginin uzun soluklu

¹⁴Bu bilgiler, *Eğitim Hareketleri* dergisinin hemen hemen her sayısında bulunmaktadır. Örnek; Adnan Çakmakçıoğlu, "Çocuk ve Çocukluk Üzerine Versiyonlar", *Eğitim Hareketleri* 2/14 (Şubat 1956): 12.

¹⁵*Eğitim Hareketleri* 17/194-195 (Mayıs-Haziran 1971):34.

¹⁶*Eğitim Hareketleri* Dergisi 23/286 (Son ve Özel Sayı/Ekim 1980) Dış Kapak.

olmasını beklenemezdi. Düşünülen bu ihtimaller çerçevesinde H. Raşit Öymen'in asistanlığı görevini yürüten Abbas Güçlü, derginin son sayısını çıkarma kararı almıştır. Hocasının hatırasına ölümünün birinci senesinde, Öymen'in çocukları; Altan ve Örsan Bey ile Gülden Hanımın da destekleriyle 1980 yılının ekim ayında derginin son sayısı çıkarılmıştır. Son ve özel sayı adıyla çıkan bu sayıda derginin yayın hayatını noktaladığı okurlarına duyurulmuştur (Güçlü, 1980: 2-3). Derginin son sayısında, Abbas Güçlü'nün hocası ve dergi hakkındaki yazısı, İ. Agâh Çubukçu'nun Öymenle 1978 yılında yapılan ve gelecek kuşaklara eğitim hakkındaki son öğütlerinin de bulunduğu hayatı ve dergi ile ilgili söyleşisini makale olarak yayımlanan (Çubukçu, 1978: 33-38)¹⁷ yazısı, çeşitli yazarların Öymen'i anlattıkları yazıları ve çocukları tarafından Öymen'in hayatını anlatan makalelerin yanında kendi makale ve kitaplarını anlatan yazılar da bulunmaktadır.

2.1.4. Dergide Makale Yazan Eğitimci ve Yazarlar

Eğitim Hareketleri dergisinin yazar kadrosuna baktığımızda, eğitimcilerin yanında edebiyatçı, hukukçu, ilahiyatçı ve tarihçiler de yer almaktadır. Makalesi bulunan yazarların sadece bir zümre veya branştan olmadığı dergide, yönetici, öğretmen (Duman, 1961: 24)¹⁸, hatta öğrencilerin dahi yazılarına yer verilmiştir. Ayrıca dergide, yurt dışındaki yabancı eğitimci ve yazarların eserlerinden epeyce çeviri makalenin (Horasanlı, 1967: 1-2)¹⁹ varlığı da dikkat çekmektedir.

Derginin kurucusu ve editörü olan Öymen, eğitim kurumlarının durumu, eğitim sistemi, öğretmenlerin mesleki yeterlilikleri, köy öğretmen okullarının o zaman ki konumu, mesleki eğitim veren okullar hakkında, *Eğitim Hareketleri* dergisinin faaliyetleri, İslam Tarihi vb. konularda yazılar kaleme almıştır. Bunun yanında, okuyucu kitlesine yol gösterme, yükseköğretim kurumları ve sorunlarıyla alakalı yazmış olduğu makaleleri de dergide yayınlanan yazılarındanır.

Yirmi beş yıl boyunca yayın hayatını sürdüren *Eğitim Hareketleri* dergisinde birçok yazar, farklı konularda makale yazmıştır. H. Raşit Öymen'de dahil dergide sürekli makale yazan yazarlar olduğu gibi her yıl yeni katılan veya çeşitli sebeplerden dolayı ayrılan yazarlar da olmuştur. Derginin yayınlanan her sayısında verilen sürekli yazar kadrosu listelerinde çok değişiklik göze çarpmamakla beraber zaman zaman farklı yazarlarında bulunduğu tespit

¹⁷ İ. Agah Çubukçu, "Büyük Eğitimci Sayın Öymen'le Bir Söyleşi", *Eğitim Hareketleri*, 23/274-275

(Türk Eğitim Derneği Eğitim Hizmet Ödülü Özel Sayısı/ Mayıs-Haziran 1978): 33-38.

¹⁸ Osman Duman (Pazar Yolu İlkokul Öğretmeni-İspir/Erzurum), "Ölenle Ölinmez", *Eğitim Hareketleri* 7/73-74 (Ocak-Şubat 1961): 24.

¹⁹ Osman Horasanlı, "Fransa'da Halk Eğitimi Prensipleri", *Eğitim Hareketleri* 13/144-145 (Mart-Nisan 1967): 1-2.

olunmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı Eski Talim Terbiye Daire Başkanı Kadri Yürükoğlu, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesinden Alexandre Wexliard, Kemal Aytaç, Fatma Başaran, Neriman Samurçay, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken, İ. Agâh Çubukçu, Hüseyin Yurdaydın, Neda Armaner, Beyza Bilgin, Mehmet Dağ, Neşet Çağatay, Muhsin Balakbabalar, İsmet Kayaoğlu, Ankara Üniversitesi Hukuk ve Eğitim Fakültesinden Yaşar Karayalçın, Coşkun San, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesinden Hikmet Birand, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesinden Yahya Akyüz, Mahmut Tezcan, Hasan Ali Koçer, Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmeni Cavit Binbaşoğlu, Gazi Eğitim Enstitüsü emekli pedagoji öğretmeni Halil Fikret Kanad, Unesco eski uzmanı Cemil Silistreli, emekli kültür müsteşarı Hüsnu Cırıtlı, Milli Kurtuluş Tarihi yazarı Mahmut Göloğlu, emekli enstitü müdürleri Kemal Üstün, İhsan Baykal, İzmir Atatürk Eğitim Kulübü Başkanı Sabri Kolçak gibi isimler, dergide devamlı makale yayınlayan yazarlardır. Alparslan Şerbetçi, M. Güner Demiray, Rahmi Dereköy, Nurettin Yürümez, Abbas Güçlü ve Ömer Yalçın'ın da sürekli yazı yazarlar arasında ismi geçmektedir. Ayrıca dergide devamlı makale yazarların yanında ara sıra, farklı sayılarda yazılar kaleme alan pek çok eğitimci, tarihçi, ilahiyatçı, hukukçu, gazeteci, edebiyatçı ve yabancı yazarlar da bulunmaktadır. Dergide on ve daha üstü sayıda makale yazan yazarlar ve makale sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.2 Dergide On ve Üzeri Makale Yazan Yazarlar ve Makale Sayıları Tablosu

Sıra No	Adı Soyadı	Alanı	Makale Sayısı
1	H. Raşit Öymen	Eğitimci Pedagog	223
2	F. Ragıp Tuncer	Eğitimci	40
3	İbrahim Özgentaş	Eğitimci	40
4	M. Raşit Öymen	Eğitimci	32
5	İ. Agah Çubukçu	İlahiyatçı	32
6	Bedri Alogan	Eğitimci	31
7	İhsan Baykal	Eğitimci	27
8	Mahmut Göloğlu	Tarihçi	26
9	Sabri Kolçak	Eğitimci	21
10	H. Fikret Kanad	Eğitimci	21
11	Şevket Ural	Eğitimci	18
12	Cavit Binbaşoğlu	Eğitimci	17
13	Hulisi Gökıyı	Eğitimci	16

14	Muvaffak Uyanık	Eğitimci	15
15	Cemil Silistreli	Eğitimci	15
16	Erdoğan Toker	Eğitimci	15
17	M. Güner Demiray	Eğitimci	15
18	Kadri Yörükoğlu	İlahiyatçı	15
19	Mehmet Dağ	Eğitimci	15
20	Adnan Çakmakçıoğlu	Eğitimci	14
21	Kemal Üstün	Eğitimci	14
22	Necip Alban	Eğitimci	12
23	Hüsnü Cırtlı	Eğitimci	12
24	M. Rauf İnan	Eğitimci	11
25	Şaban Dede	Eğitimci	11
26	A. Abbas Demirhan	Eğitimci	11
27	Şükrü Kaçar	Eğitimci	11
28	Zinde Kip	Eğitimci	10
29	Hilmi Tuncer	Eğitimci	10
30	Zekiye Gülsen	Eğitimci	10
31	Servet Develioğlu	Eğitimci	10
32	Halil Arslangül	Eğitimci	10
33	Alparslan Şerbetçi	Eğitimci	10
34	Abbas Güçlü	Eğitimci	10
35	Rahmi Dereköy	Eğitimci	10
36	Celal Üsterci	Eğitimci	10
Toplam			820

Ayrıca dergiye Faik Reşit Unat ve Cevat Dursunoğlu gibi tarihçilerin, ilahiyatçı yazar Süleyman Ateş'in, Yavuz Abadan ve İlhan Arsel gibi hukukçuların, Hıfzı Topuz ve Nadir Nadi gibi gazetecilerin, Peyami Safa, Metin And, Asaf Demirtaş ve Murat Uraz gibi edebiyatçıların da yazılarıyla katkı sağladıkları görülmektedir. Makale sayısı açısından bakıldığında ise dergide ipi göğüsleyenlerin eğitimciler olduğu gözlenmiştir.

2.1.5. Dergide Ele Alınan Konular

Eğitim Hareketleri dergisi, ilk sayısından son sayısına kadar ulusal bir eğitim sistemini savunmuştur. Yurt içinde ve yurt dışında eğitim alanındaki gelişmeleri izleyerek Türk Milli Eğitim sistemine katkıda bulunmak amacıyla çalışmalarını yirmi beş yıl boyunca devam ettirmiştir. Türk toplumunun çağdaşlaşma aşamasında dini ve milli unsurlarına, kültür ve medeniyetine zarar vermeden gelişmesi taraftarı olan *Eğitim Hareketleri* dergisinde farklı konuların işlendiği görülmektedir. Dergide genellikle eğitim, tarih, ilahiyat, hukuk ve edebiyat alanlarındaki yazarlarla araştırmacı gazetecilerin yazıları bulunmaktadır.

Ağırlıklı olarak eğitim-öğretimle ilgili konuların başı çektiği gözlenen dergide çıkan makalelerin çoğunluğun H. R. Öymen'e ait olduğu ve bunların; eğitim politikası başta olmak üzere öğretmenler, köy enstitüleri, üniversiteler, eğitim teşkilatı, İslam tarihi, rehberlik, eğitim tarihi, *Eğitim Hareketleri* dergisi hakkında vb. konuları içerdiği görülmektedir. Ayrıca o zamanın diğer meselelerini gündeme taşıdığı yazıları da bu sayıya dâhil edilmiştir (Bahşi, 2005: 40). Öymen'in haricindeki yazarlarda bu konularda çokça yazı kaleme almışlardır.

Bazen önemli konulara dikkat çekmek için yazı aralarına ve sayfa geçişlerine tarihe damga vurmuş, insanlık idealine inanan şahsiyetlerin sözleri de yerleştirilmiştir. Bir kaçını burada zikrederim:

“Eğer analar babalar terbiye edilmiş olsalar, çocuklar terbiyeli doğardı.” (Goethe'den akt. *Eğitim Hareketleri*, 1956: 7)²⁰

“İnsanlar içinde tek unutulmuş vatandaş çocuktur. İnsanlığın vicdanında kör bir nokta vardır ve bu noktada ne yazık ki çocuğun nasibidir.” (Maria Montessori'den akt. *Eğitim Hareketleri*, 1956: 29)²¹

“Eğitim, iyi ve mükemmel olması için diktiği fidanların arasında bitmiş olan yabancı ve zararlı otları ve dikenleri söküp atan bahçıvanın işine benzer.” (İmam-ı Gazali'den akt. *Eğitim Hareketleri*, 1961:9)²²

Eğitim Hareketleri dergisinde farklı yıl ve sayılarda yayınlanan bazı makalelerin konu başlıklarına hep beraber bir göz atmanın dergide ele alınan konular hakkında fikir vermesi açısından faydalı olacağı kanaatindeyiz. Makalelerden bazılarının konu başlıkları şöyledir: İletişim ve Eğitim, Teknik Dünyanın Tarihi Şeridi (Son 50 Yıl), Sultanilerden Liseye Geçişin Manası, Özel Eğitim-Türkiye'de Sağırılar Eğitimi Hareketleri, Cumhuriyet Dönemi Milli Eğitim Bakanları, Çocuğun Ruhi Hareketi-psikometrik tekâmülü, Geçen Yüzyılda Okul I-II-III-IV-V (çeviri), Türkiye Maarifinde Vakıflar, Türkiye'de Öğretmen Okullarının Kuruluşuna Toplu Bakış, Psiko Pedagoji I-II (çeviri), Çeşitli Şehirlerdeki Okulların Kız ve Erkek Öğrenci

²⁰ *Eğitim Hareketleri*, 2/20-21 (Ağustos-Eylül 1956): 7.

²¹ *Eğitim Hareketleri*, 2/24 (Aralık 1956): 29.

²² *Eğitim Hareketleri*, 7/ 75-76 (Mart-Nisan 1961): 9.

Sayıları, Eğitim Psikolojisi, Çocuk İntiharları (çeviri), Ailenin Önemi, Köyde Öğretmen, Çocuk ve Sanat (çeviri), Gençlik Bilgisi, K. Kerim'in Türkçesini Okumak, İzcilik, Milli Şair M. Akif Ersoy, Okul Bankaları (çeviri), Hz. Mevlana'da Terbiyevi Fikirler, Heyecan, Sağırklar Kongresi, Din ve Okul, Mesleki Değerlendirmede Ölçü, Somurtganlık, Okullarda Demokrasi, Ruhun Vücut Üzerindeki Tesiri, Orta Tahsilin Eğitim Gayelerini Elde Etmede Rolü, Çocuk Edebiyatının Durumu, Kitle Asrı ve Sosyal Pedagoji, Orta Öğretim Müesseselerinde Din Dersleri, Nefse Hâkim Olmak, Halil Fikret ve Eserleri, Eski Mahalle Mektepleri, Ruh Sağlığı ve Eğitimi, Öğrencilerin Fikir ve İdealleri, Çocuk ve Ceza, Bizde Kadın Hakları, Güzel Sanatlar ve Din, İngiltere'de Din Öğretimi ve Kilise, Sosyal Çevrenin Dinamizmi, Solaklık Bir Kusur mu dur? Öğrencilere Okuma Alışkanlığı Nasıl Kazandırılır, Üniversitelerimiz, Üstün Zekâlı Çocuklar, Liselerde Rehberlik Meselesi, Gençleri İdarede Temel İhtiyaçlar, Vicdan Duygusu, Yetişkinler Eğitimi, Normal Çocuk-Çetin Çocuk, Amerika Eğitim Tarihinden, İslam'da Kadının Mevkii, Çocuk ve Oyun, Filmlerin Eğitim Esrarı, Gençlerimizin Ruh Sağlığı, Boş Geçen Zamanlar, Geçmişte Kızların Yetiştirilmesi, Emniyet Hissi, Kültür Köprüsü, Eğitimde Kültür Değişmelerinin Tesiri, Batı Tesirindeki Türkiye Maarifi, Ailede Çocuk Eğitimi, Örnek Çocuklar, Çocuk ve Sinema, Manevi Yatırımlar, Köy ve Şehir Çocuğu, İstenilmeyen Çocuk, Din ve Kıyafet, Atasözlerimiz, Din ve Türk Dili, Okullarda Sigara İle Mücadele, Çocuklara Dayak Atmalı mı? Çocuğu Faaliyete Sevk Etmek, Vatan ve Hürriyet, Köyde Çocuk Terbiyesi, Eğitim Psikolojisi, Türkiye'de Yaratıcı Eğitim, İnsan Nasıl köle Olur? Yetiştirme Yurtlarında Çocuk Tertibi, Ahlak Eğitimi Problemi, Tabiatı Koruma, Hıdırellez, Şak-Garp Meselesi, Fazilet Abideleri, Gülünç Olma Korkusu, Çocuk Çeteleri, Yerli Malı Haftası, Altı-On üç Yaş Çocuğu, Temizlik, Orman Sevgisi, Çocuklarda Cinsi Gelişim, Bekârlara, Çocuklarda Suçluluk Duygusu, Gazzali'nin Dokuz Yüzüncü Doğum Yılı, Çocuğun Meslek Seçimi ve Aile, Türk Düşüncesinde Karamanoğlu Mehmet Bey ve Yunus Emre, İslam'da Akademiler ve Medreseler, Din Psikolojisi ve Konuları, İslam Medeniyetinde Ansiklopediler, İbn-i Haldun'a Göre Eğitim, Din ve İlim, İbn-i Sina, Mezheplerin Doğuş Sebepleri, Mezhepler Tarihi ve Müşebbihe, Vahhabilik, İslam ve Cinsi Terbiye, Dini Eğitim, Milli Sanat ve Kültür Açısından Halkevleri, Ortodoks Kilisesi, Kişilik Eğitimi, Terbiyetü-l Etfal (Mir-i Miran Ethem İbrahim Paşa'nın otuz makaleden oluşan yazı dizisi), Milli Kültür Politikasının Esasları, Beyt-al Hikme'ler ve Dâr-al İlimler, Din Eğitimi ve Toplum, Psikanalizin Tarihi Gelişimi ve Eğitim İle İlişkisi (Froydizm), Fransa'da Eğitim-Napollon Sistemi-Burjuva Eğitimi, Aristo Felsefesi ve Görüşleri, İslam Eğitiminin Temeli Sevgi, Birlik ve Barış, Siyaset ve Eğitim, İş Ahlakı, Anlayamadığımız Çocuk, Sallanan ve Yuvarlanan Gençler.

Araştırmalarımız neticesinde ulaşılan bulgulardan hareketle dergideki makalelerin konu dağılımı tablo halinde aşağıda sunulmuştur:

Tablo 2.3 Eğitim Hareketleri Dergisindeki Makalelerin Konu Dağılımını Gösterir Tablo

Konu Başlıkları	Sayısı
Genel Eğitim-Öğretim	529
Eğitim Politikaları	196
Öğretmen ve Öğretmenlik Mesleği Sorunları	141
Rehberlik	58
Eğitimci ve Yazar Tanıtımı	75
Atatürk/Atatürkçülük/Atatürk'ün Görüşleri	51
Eğitim Tarihi	27
Eğitim Teşkilatı	21
Köy Enstitüleri	26
Öğretmen Okulları	22
Köy Okulu	75
Halkevleri	10
Hıfzırrahman Raşit Öymen	36
<i>Eğitim Hareketleri Dergisi</i>	21
Üniversiteler	29
Özel Eğitim	30
Felsefe/Sosyoloji/Psikoloji	60
Siyaset	26
İslam Tarihi/Din Eğitimi	74
Ahlak/Değer/Değerler Eğitimi	33
Kütüphaneler	11
Pedagoji	25
Halk Eğitimi	40
Turizm Eğitimi	10
Kültür	33
Aile Eğitimi	12
Çocuk/Oyun/ Çocuk Eğitimi	48
Yetiştirme Yurtları	10
Gençlik Bilgisi	22
Diğer	210
Toplam	1961

Dergide makale türünün yanında anı, şiir, öykü, hikâye türü yazılar ile kitap, dergi ve eser tanıtımı yazıları, duyuru yazıları, eğitim camiasından ve yazarlardan vefat edenler hakkında yazılan yazılar, Türkiye'den ve dünyadan çeşitli haber yazıları vb. konularda da yazılar yayımlanmıştır. Ayrıca eğitim şuraları, konferanslar ve çeşitli toplantılarda yapılan

konusma ve karar yazıları ile öğretmen ve öğrencilerden gelen bazı şiir ve mektupların da okurlarla paylaşıldığı göze çarpmaktadır. Tablodaki sayıya dahil olmayan söz konusu yukarıdaki yazıların dergi sayfalarında çokça yer aldığı bilgisine incelemelerimiz sonucunda ulaşmış bulunmaktayız.

2.2. Eğitim Hareketleri Dergisinin Kurucusu H. Raşit Öymen

Cumhuriyet tarihimizin yetiştirdiği önemli eğitimcilerimizden biri olan H. R. Öymen, eğitimde milli birliği ısrarla vurgulamış ve Türk toplumunun muasır medeniyetler arasında yerini alması için var gücüyle çalışmıştır. Öğretmenlik, okul müdürlüğü, yükseköğretim kurumlarında öğretim görevlisi (Çubukçu, 1978: 33-38), milletvekilliği (Irmak, 1980: 28) gibi vazifelerde bulunan ve arta kalan zamanlarını da yazarlık yaparak değerlendiren eğitimci-pedagog H. R. Öymen'in, hayatını eğitim-öğretime adadığı ve ismini Türk Eğitim Tarihi'ne (Güner, 1978: 20-22) yazdırdığını görmekteyiz. Emekli oluncaya kadar çeşitli görevlerde bulunmuş ve emekli olduktan sonra da ölünceye kadar hem eğitimle hem de *Eğitim Hareketleri* dergisiyle ilgili çalışmalarını devam ettirmiştir.

2.2.1. Hayatı

Cumhuriyet tarihimizin önemli eğitimcilerinden H. R. Öymen, 10 Temmuz 1899 tarihinde Trabzon'da (Öymen, 1980: 17) dünyaya gelmiştir. Babası Mehmet Raşit Bey, annesi Hacı Şerife kızı Hafize Mesrur Hanım'dır. Mehmet Raşit Bey istinaf (sorgu) mahkemeleri üyesi (*Eğitim Hareketleri*, 1978: 7) olarak görev yapmaktaydı. Hıfzırrahman ismini meşhur Hoca Cudi Efendi (Çubukçu, 1978: 33) vermiştir. Dedesi de Trabzon'un tanınmış simalarından hâkim Sayımsade Raşit Bey'dir. Öymen'e, aile geleneğine uygun olarak dedesinin ve aynı zamanda babasının da ismi olan Raşit adı eklenmiştir. Raşit adının ailenin diğer erkek çocuklarına da ikinci isim (Gündüz, 2000: 6) olarak verildiği görülmektedir. Çocukluk dönemi burada geçmiş ve ilkokula burada başlamıştır. Hâkimlik vazifesinde bulunan babasının Midilli'ye görevlendirilmesiyle rüştiye eğitimine Midilli'de başlamış ve 1912 yılında rüştiyeden mezun olmuştur (Dereköy, 1980: 132). Lise tahsiline yine Trabzon'da başlayan Öymen, daha sonra o sırada Elazığ'da görevli olan babasının yanına gitmiştir. İki ay gibi kısa bir süre sonra babası vefat edince ailesiyle beraber Trabzon'a dönmüştür (Öymen, 1980: 17).

Birinci dünya savaşında Trabzon'un Ruslar tarafından işgal edilmesi sırasında ailesiyle beraber İstanbul'a taşınmak zorunda kalmıştır. Bu göç Öymen'in hayatını değiştirecek olan adımı atmasına vesile olmuş ve 1916 senesinde İstanbul Erkek Öğretmen

Okuluna başlamıştır. Okulun son iki sınıfında eğitim görerek 1918 yılında birincilikle mezun olmuştur (Dereköy, 1980: 132). Bu başarısıyla İstanbul Öğretmen Okulu'ndan yüksek derecede şahadetname (diploma) alması ona yurt dışında eğitim görme yolunu açmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, o yıl mezun olanlardan Öymen'in de içinde bulunduğu yirmi kişiyi pedagoji eğitimi için Almanya'ya göndermiştir. Yurt dışına pedagoji eğitimi almak için giden öğrencilerin Bad Dükaliği ile Bereslav eyaletinde Stemanau öğretmen yetiştirme okuluna devam ettikleri anlaşılmaktadır (*Eğitim Hareketleri*, 1978: 9). Fakat birinci dünya savaşının hüsrarla sonuçlanmasının ardından Öymen'in haricinde eğitime gidenler geri dönmek zorunda kalmıştır. Öymen'in ise bu gruptan ayrılarak Almanya'da kalmayı başardığı ve bir süre daha eğitimine devam ettiği bilinmektedir (Bahşi, 2005: 1).

H. R. Öymen, 1919 yılı sonbaharında Almanya'dan pedagoji eğitimi alıp yurda geri döndükten sonra ilk olarak Kastamonu Öğretmen Okulu'nda öğretmenlik mesleğine başlamıştır. Burada İlm-i Ahval-i Ruh diğer adıyla Psikoloji Öğretmenliği görevinde bulunmuş ve fenn-i terbiye (pedagoji) derslerine de girmiş, daha sonra Trabzon Öğretmen Okulu'na ve ardından da Samsun İstiklal Ticaret Okulu'na Müdür olarak görevlendirilmiştir (Dereköy, 1980: 132). 1921-1922 yıllarında bulunduğu bu okullarda çalışırken yirmi iki yaşında *Yeni Mektep Dergisi*'ni çıkarmıştır (Çubukçu, 1978: 33).

Kendisinin de içinde bulunduğu M. Perter Subaşı, , Burhanettin Kahyaoğlu, Tevfik Yunusoğlu, Kemal Subaşı, Ali Yusufoglu ve Sami Ulusman gibi kişilerden oluşan grubun 20 Ocak 1921'de kurduğu ve günümüzün Trabzonspor'una dönüşecek olan İdman Ocağı'ndayken futbol maçı sırasında ayağından sakatlanmış (Çulhaoğlu, 1980: 115) ve tedavi için Viyana'ya (Çubukçu, 1980: 4) gitmiştir. 1923-1924 ders sezonunu burada geçiren Öymen, tedavi olurken de boş durmamış, Avusturya'nın başkentindeki eğitim kurumlarını ve eğitimdeki gelişmeleri gözlemlemiştir (İnan, 1980: 54). 1926 yılında yurt dışından döndüğünde "*Mektepçiliğin Kabesinde*"²³ isimli eğitim camiası tarafından çok beğeni toplayan eserini çıkarmıştır (Cenik, 2004: 2). İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'nda on yıl süreyle meslek dersleri öğretmenliği görevinde bulunmuş ve aynı okulda müdür muaviniği ile Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı yapmıştır. 1934 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü lise bölümünde öğretmenliğe başlayan Öymen, bir yıl sonra da pedagoji bölümü derslerine girmiştir. Siyasete atıldığı 1943 yılına dek buradaki görevini sürdürmüştür (Dereköy, 1980: 133). Aynı zamanda bu dönemde Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Şube Müdürlüğü ve Mektep Müzesi Müdürlüğü görevlerini de ifa etmiştir. Bunlara ilaveten Milli Eğitim

²³ 1928-1929-1930 Yıllarına ait Viyana marif yıllıklarında bu inceleme ve eleştiri eserinden söz edilmiş ve eser Viyana Pedagoji Kütüphanesi arşivlerine geçirilerek Almancaya tercümesi de istenmiştir. H. Raşit Öymen' e bu ilk ve başarılı eserinden dolayı MEB tarafından takdirname verilmiştir.

Bakanlığı'nın yayımladığı ilköğretim dergisinin yazı işleri müdürlüğünü de yapmış ve bu dergiyi ilkokul öğretmenlerine yararlı olması için ders materyalleri ve müşahade makaleleriyle çok güzel bir içerikle yayımlaması takdir görmüştür (Tuncor, 1978: 28-29).

Millî Eğitim Bakanlığı ihtiyaç olan öğretmen açığını gidermek amacıyla ortaokulu başarılı olarak tamamlayanlardan belirlediği kişilere kurs vermiş ve kursu tamamlayanları da “mecburi hizmetli” öğretmen olarak görevlendirmiştir. İstanbul Öğretmen Okulu'nda düzenlenen bu kursta Öymen de derslere giren hocalar arasındaydı. Bolu ilinden bu kursa katılan Nezaket Ağâh ile 1920'li yılların sonuna doğru öğretmen yetiştirme kursunda yolları birleşmiş ve 6 Ekim 1930'da dünya evine (Güçlü, 2011: 13) giren çift, biri kız ikisi oğlan üç çocuk sahibi olmuşlardır. Altan, Örsan ve Gülden (Dereköy, 1980: 133).

1943 yılında siyasete girme kararı alan H. R. Öymen, Bolu Milletvekili olarak meclise girmiştir. TBMM'nde, Ali Rana Tarhan'ın başkanlığındaki parti içi özeleştiriyi yapan Müstakil Grup'ta görev almıştır. 1946 seçimlerinde liste dışı kalınca seçilememiştir fakat 1948 yılı ara seçimlerinde tekrar seçime girerek ikinci kez Bolu Milletvekili olmuştur. 1950 yılına gelindiğinde hem kendisinin hem de partisinin yapılan seçimi kaybetmesi üzerine bir müddet parti müfettişliği görevini yürüttükten sonra siyasi hayatını noktalamıştır (Demiray, 1980: 83-84). Öymen siyasetten ayrıldıktan sonra eğitimle alakasını kesmemiş ve bu alanda çıkarılan yayınları yakından takip etmiştir. Emekli olmasına rağmen boş durmadığı, eğitime katkı sağlayabilmek adına bazı basın yayın organlarında mesleki ve ilmi makaleler yazdığı görülmektedir (Baykal, 1980: 76). Daha önce Milli Mücadele yıllarında *Yeni Mektep Dergisi*'ni (1922-1923) çıkaran (Öymen, 1980: 18; Dağ, 1980: 105) H. R. Öymen, 1955 yılında da yurt içinde ve yurt dışındaki eğitim-öğretim problemlerini araştırmak, eğitimdeki gelişmeleri yakından izlemek için *Eğitim Hareketleri* dergisini karşılaştığı zorluklarla mücadele ederek yirmi beş yıl yayımlamayı başarmıştır (Özoğlu, 1978: 11).

1961 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesine profesör kadrosunda öğretim görevlisi olarak atanan Öymen, burada din psikolojisi, pedagoji ve pedagoji tarihi derslerine girmiştir. Rektör Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin ve Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu gibi arkadaşlarının teklif ve ısrarı üzerine bu görevi kabul ettiğini söylemiştir. Hilmi Ziya Ülken, Necati Lügal hocalarla beraber ders vermiş ve okuttuğu dersleri daha sonra kitap olarak yayımlamıştır. Seçkin öğrencisi Dr. Mehmet Dağ'dan yakın alaka ve yardım gören Öymen, iki sene geçtikten sonra İlahiyat Fakültesi derslerinin yanında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesindeki ihtiyaç üzerine genel kurul kararıyla gıyabında atama yapıldığını söyleyerek burada da derslere girmiştir. Bu görevleri on yıl sürdürdükten sonra ikinci kez yaş haddinden

emekli olmuş fakat birkaç yıl daha fakültelerin hocaları yetişinceye kadar iki fakültenin de öğrencilerine ders vermeye devam etmiştir (Çubukçu, 1980: 6).

1962 yılında Federal Almanya Cumhuriyeti, eğitim kurumlarının diğer ülkelere anlatılması, yapısı, işleyişi ve sistemleri hakkında bilgi vermek amacıyla Türkiye'yi davet etmiştir. Türkiye'nin Almanya'ya gönderdiği heyet içerisinde bulunan Öymen, Alman Cumhurbaşkanı Lübke ile de görüşmüştür. Bu da Öymen'in yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da eğitim alanındaki başarılarının bir göstergesidir (Gündüz, 2000: 13).

Atatürk'ün ve Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran kadroların öncülüğünde 31 Ocak 1928'de oluşturulan, ilk adı Türk Maarif Cemiyeti ve 1946 yılında da Türk Eğitim Derneği olan topluluk, kuruluşunun 50. yılında bir ilki gerçekleştirerek eğitim alanında ödüller vermeyi kararlaştırmıştır. Ülkedeki eğitim yaşamına yenilikler kazandırmak, alandaki çalışmaların artmasına teşvik etmek amacıyla atılan bu adım eğitim camiasında olumlu yanıt bulmuş ve her yıl yapılması planlanmıştır (Demirkan, 1978: 2). Eğitim bilim ödülü ve eğitim hizmet ödülü olarak iki kategoride düzenlenen TED eğitim ödüllerinin, aday gösterme yöntemi kullanılarak belirlenmesi uygun görülmüştür. Eğitim Bilim Ödülü ve Eğitim Hizmet Ödülü Yönetmeliğine göre eğitim sahasında faaliyet gösteren fakülte, akademi ve yüksekokulların yetkili kurulları, eğitimle alakalı incelemelerde bulunan yerli kuruluşlar ve Türk Eğitim Derneği Genel Merkez Yönetim Kurulu aday gösterebilmektedir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığının eğitim hizmet ödülü kategorisinde ödül için aday gösterebileceği de belirtilmiştir (Üstün, 1978: 20-21). Eğitim bilim ödülü, eğitimle ilgili bilimsel araştırma ve faaliyetleriyle eğitime uluslararası düzeyde fayda sağlayan veya milli eğitimin ilerlemesinde payı bulunan kimselere verilmiştir. Eğitim hizmet ödülü ise eğitim sahasında akademik inceleme-araştırmalarla ülkemize fayda sağlamış ya da eğitimci-öğretmen yetiştirilmesinde fikirleriyle destek olmuş, rehberlik etmiş, milli eğitime bizzat faydası dokunmuş kimselere verilmesi uygun görülmüştür (Tezcan, 1980: 109). Türk Eğitim Derneği ödül duyurusu eğitimle alakalı kurumlara gönderilmiş, *Eğitim ve Bilim Dergisi*'nin yanında basın-yayın organları vasıtasıyla da ilan edilmiştir. Eğitim bilim ödülüne hiçbir kurum, kuruluş tarafından aday gösterilmemiş (Özoğlu, 1978: 5), 1978 yılı eğitim hizmet ödülüne ise aday gösterilen H. R. Öymen seçilmiştir (EK- 9)²⁴.

Türk Tarih Kurumu'nda 30 Mayıs 1978 tarihinde saat 18:30' da gerçekleştirilen Türk Eğitim Derneği ödül törenini Güner (1978: 20-21) şöyle anlatmıştır:

²⁴ TED Eğitim Hizmet Ödülü 1978

Tören, samimi ve içtenlikle icra edilirken kürsüye çıkanlar da göstermelik söylemlerden uzak, neyse o diye tabir edilen bir şekilde konuşmalarını yapmışlardır. Milli Eğitim Bakanı, genel müdürler, müsteşarlar, profesörler, doçentler ve birçok eğitimcinin bulunduğu törendeki bu sade hava Öymen'in şahsiyetiyle de oldukça uyum sağlamıştır. Dönemin başbakanı Bülent Ecevit'in, kültür bakanı Taner Kışlalı ve onlar gibi törene davet edilip de katılamayan önemli kişilerin tebrik telgraflarındaki samimiyet, eğitimin eğitilenlere eğitimcinin şahsiyetinin sirayet ettiği gerçeğini gözler önüne seriyordu. Öymen hocanın yaklaşık 50 yıllık eğitimciliği esnasında okuttuğu öğrencilerinden yüksek mevkilere çıkan, gösterişli ve yetkili makamlara ulaşanların olduğu muhakkaktır.

Eğitim Hizmet Ödülünü almasından kısa bir zaman sonra 1978 yılı sonlarında eşi Nezaket Hanım vefat eder. Eşini kaybetmesinin ardından yine yılmamış ve son nefesine kadar *Eğitim Hareketleri* dergisinin işleriyle ilgilenmiş hatta son zamanlarını bile dergide çalışarak geçirdiği görülmektedir (Gündüz, 2000: 14). H. Raşit Öymen arkasında birçok kıymetli eser bırakarak 7 Mayıs 1979 (Çubukçu, 1980: 60) günü akşam kalp krizi geçirerek 80 yaşında aramızdan ayrılmıştır. Kabri Ankara asri mezarlıktadır (Bahşi, 2005: 6). Gazeteci olan oğlu Örsan Öymen, babasının mutlu bir ölümle veda ettiğini dile getirerek mutlu ölümü şu şekilde yorumlamıştır; “Ecelsiz ölümün bu denli ucuz olduğu bir yeryüzünde ecel katarına bilet alabilmek... Hele ardında seksen koca yılın ağırlığını taşıyan sağlam bir yaşam bırakabilmişsen... Düşünceden, inancından sapmadan, kimseye ödün vermeden...” (Öymen, 1980: 124). Mimaroglu (1980: 96) samimi dostunun bilimsel çalışmalarını, yazılarını, kitaplarını, fikirlerini, inandığı değerlerini sağ olduğu müddetçe yaşayan ve yaşatan biri olduğunu vurgular ve hocanın ülkemize kazandırdıklarını ondan sonra gelenlerin de sürdürmeye devam edeceğini ifade eder.

2.2.2. Kişiliği

H. Raşit Öymen, yaşamı süresince farklı dönemlere şahit olmuştur. Doğduğu ve çocukluk yıllarını yaşadığı zaman Osmanlı'nın meşrutiyetten önceki devrine rast gelmektedir. Bu dönem Osmanlıcılık akımının başladığı, devletin yenilikçi kanadının bunu benimseyerek görüşlerinin padişah tarafından da kabul görmesi için çaba sarf ettikleri bir zaman dilimidir. Öymen sekiz yaşlarındayken II. Meşrutiyet ilan edilmiş, on birine geldiğinde Balkan savaşı başlamış, on dört yaşına bastığı sıralarda ise I. Dünya Savaşı ülkemizde kendini hissettirmişti. Savaş sona erdiğinde ise on sekiz yaşında Almanya'da pedagoji eğitimi almaktaydı. Yurt dışından dönüşünde Kastamonu'ya öğretmen olarak atanması ile İstiklal Savaşı'nın başlangıcı aynı dönemde olmuştur. Çocukluğunu Osmanlı, gençliğini meşrutiyet, yetişkinliğini cumhuriyet dönemlerinde ve yaşlılığını da uzay asrında geçirmiştir. Yani Öymen, Türk

toplumunun kültür değişimine uğradığı bu devirleri yaşayarak tecrübe eden bir eğitimci olarak karşımıza çıkmaktadır (Dereköy, 1980: 134-135).

Eğitime yaptığı katkılarından dolayı Türk Eğitim Tarihi'ne adını yazdıran (Uğur, 1980: 37) Öymen, kendisini tanıyanların ifadesine göre doğruluktan ayrılmayan, sevimli, güven veren, güler yüzlü ve dürüst bir kişiliğe sahipti (Mimaroglu, 1980: 96). Gösterişten uzak samimi duygularla açık konuşmayı severdi (Başaran, 1980: 71). Yürekli, cesur ve çalışkandı. Menfaate dayalı ilişkilerden hoşlanmayan her daim insancıl olmayı tercih eden (Atalay, 1980: 33) bir yapısı vardı. Çevresine karşı duyarlılığını, dostlarına, arkadaşlarına içtenlikle yaklaştığını ve etrafına vefa da misal teşkil eden bir karaktere sahip olduğunu tüm dostlarına gösterdiği davranışlarıyla (Irmak, 1980: 28) ortaya koymuştur. Kendisinden “Büyük Eğitimci” (Su, 1980: 91) diye bahsedilmesini dahi fazla bulan alçakgönüllü bir insan olan Öymen, inandığı ve doğru bildiği yoldan asla ayrılmayan, manevi ve milli değerlerine bağlı, kalbi insan sevgisiyle dolup taşan, vatan-millet aşığı, memleket sevdalısı, aydın bir eğitimcidir (Ciritli, 1980: 48).

Öymen (1980: 18) ağabeyinin kişiliğinden bahsederken, psikologların insanları maddeci insan, dindar insan, eşyaya bağımlı insan vb. isimlerde farklı tiplere ayırdıklarını aktarır. Meşhur Alman filozofu Spranger'ın da “Menschenformen” yani “*İnsan Biçimleri*” diye isimlendirdiği kitabında sosyal kişilikli insan grubuna genişçe yer ayırdığını ve buradaki sosyal kişilikli insan tanımının ağabeyinin özellikleriyle tıpa tıp uyuştüğünü yani H. Raşit Öymen'in sosyal bir kişiliğe sahip olduğunu belirtmiştir.

Eğitimci kişiliğinin oluşmasında İsviçreli J. J. Rousseau (1712-1778), Amerika'lı J. Dewey (1859-1952) ve Alman G. Kerschensteiner (1854-1932) gibi ünlü pedagog ve eğitimcilerin etkisinde kalan Öymen, Kerschensteiner ve Paulsen'den çeviriler yapmış ve Türkiye'nin Alman pedagojisini örnek almasında rol oynayan kişilerden biri olmuştur. Ülkemizde ise Baltacıoğlu'dan etkilendiğini ve ona değer verdiğini söylemiştir (Güçlü, 2011: 15).

Kişinin kendisini ispat etmesinin yani onu tanıyanlarda kalıcı tesir bırakmasının, ömrü hayatı sona erip ebediyete göçtükten sonra da devam etmesinin farklı yöntem ve usullerinin olduğu bilinmektedir. Bu yolların en önemlilerinden biri de hiç kuşkusuz öğretmenlik mesleğidir. Öğretmenlik gibi kendini daima fazlalaştıran, arttıran bir iş, bir meslek maalesef çok azdır (Uğur, 1980: 37). H. Raşit Öymen gibi bir öğretmenin toplumun çizgisini belirleyen kim bilir kaç öğrencisi üzerinde tesiri olmuştur. İnsanların ortaya koyduğu kim bilir kaç eserde katkısı bulunmaktadır. Kiminin hayatına dokunmuş, kiminin davranışlarına yön vermiştir. Kısacası insan yetiştirmiş, öğrencilerinin toplumun birer üyesi olması yolunda çaba

harcamıştır. Her bir öğrencisi hocasının izinden giden bir nefer olmuştur. Böylece tabiri caizse, mecazen öğretmeninin kopyası olmuş onu çoğaltmıştır. Bu noktadan hareketle onun, insani ve eğitimci kişiliğiyle ailesine, çocuklarına, arkadaşlarına, dostlarına, talebelerine ve topluma örnek olduğunu, rol model olduğunu görmekteyiz. Öymen Hoca ahlakı, karakteri ve güler yüzlü mizacıyla eğitim camiasının sevgi ve iltifatına mazhar olmuş, çağdaş bir eğitimci olarak tarih sayfasındaki yerini almıştır (Başaran, 1980: 72).

2.2.3. Eserleri

H. Raşit Öymen hayatı boyunca kendisini eğitime adanmış, ülkesinin çağdaş eğitim seviyesine ulaşması için sadece sınıf içerisinde bir öğretmen değil aynı zamanda okul dışında, toplumla beraber yaşayarak fikirlerini, düşüncelerini herkesle paylaşmaya çalışmıştır. Öyle ki bir arkadaşıyla sohbete başlasa hemen konuyu eğitime getirir ve yapmak istediklerini, yapılması gerekenleri ortaya atardı (Binbaşıoğlu, 1980: 64). Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminin oluşmasında onun etkileri görülmekle beraber yeni kurulan rejimin öğretmenlerinin yetişmesinde de katkısı büyük olmuştur (Tezcan, 1980: 109). Öymen “Türkçeyi güzel konuşan ve yazan bir düşünürdü.” (Ertuğ, 1980: 40). Eğitimle ilgili eserlerinin yanında farklı konularda kitap ve yazılar da kaleme yazmıştır. Çeşitli gazete ve dergilerde makale, eleştiri, söyleşi yazılarının yayınlandığı, ayrıca konferanslar ve seminerler de verdiği görülmektedir.

Ömrünün sonlarına doğru kendisinden yayınlamış olduğu eserlerin bir listesini yapması istenince o da ömrü vaktinin yetmesi durumunda bunu hazırlayacağını söylemiş ve vefatından önce bunu gerçekleştirmiştir (*Eğitim Hareketleri* dergisi, 1980: 9). Öymen’in kendi hazırlamış olduğu listedeki eserlerini şöyle sıralayabiliriz;

- *Mektepçiliğin Kâbesinde İntibalar ve Tahassüsler*, 1926 (1928’de Genişletilmiş ikinci baskı).
- *Mektep İnzibatında Reform*, 1929, İstanbul.
- *İş Terbiyesi* (Booker Washington’dan çeviri), 1930 (2. Baskı 1937).
- *Genel Öğretim Metodları*, 1931, İstanbul (Sonraki baskılar Milli Eğitim Bakanlığınca yapılmış, ders kitabı olarak öğretmen okullarına kabul edilmiş ve dört defa baskısı yapılmıştır).
- *Vatandaşlık Terbiyesi*, 1931 (Özleştirilmiş yeni baskı 1972) (Prof. Dr. Kerschensteiner’den çev.).
- *Yeni Mektebe Doğru*, 1931, İstanbul.
- *Pedagoji Kiraatı*, 1931, İstanbul.
- *Demokrasi Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri, Yeni Okulda Didaktik*, (1935-1972 arasında 3. Baskı).
- *Hayat Bilgisinin Resimli Tedrisi*, 1932, İstanbul (Richard Rothe’den ilaveleriyle adapte).

- *İş Mektebinden Ders Misalleri*, 1934, İstanbul.
- *Yaşanmış Pedagoji*, 1935, İstanbul (1938’de ve 1940’da yeni baskıları yapılmıştır).
- *Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları*, 1939 (I. Maarif Şurası’na verilen ve bakanlıkça bastırılan rapor).
- *Eğitime Giriş*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ile İlahiyat Fakültesinde verilen derslerin özetlenmiş baskısı, 1967 (Tükenmiştir).
- *Türkiye’nin Ana Eğitim Problemleri, Devrimler ve Reformlar Açısından* (I. Baskı Ankara 1965, genişletilmiş 2. Baskı 1969).
- *Doğulu ve Batılı Yönüyle Eğitim Tarihi*, 1969, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde okutulan ders notları (Tükenmiştir).
- *İslam Eğitim Tarihi* (Dr. Mehmet Dağ ile birlikte), 1973 MEB tarafından yayınlanmıştır.
- *Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk’ün Etkisi*, Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanmıştır. (1977)
- *Köy Enstitülerinin Kuruluşu ve Problemleri*
- *Cumhuriyet Dönemi Eğitimine Toplu Bakış*
- *İslam Eğitim Tarihi II*, Doç. Dr. Mehmet Dağ’la birlikte 1974 MEB tarafından yayınlanmıştır (Öymen, 1978: 8-9).

Dergide 1980 yılında Öymen’in eserlerinden *Eğitime Giriş* adlı eserinin *Eğitime Giriş I* ismiyle MEB Yayınevi tarafından sadeleştirilmiş, genişletilmiş olarak ve *Çocuklara Öğütler - İbrahim Ethem Paşa* adlı eserinin de yine aynı şekilde sadeleştirilmiş halinin Kültür Bakanlığı’nca baskılarının yapıldığı zikredilmektedir (*Eğitim Hareketleri* dergisi, 1980: 10).

H. R. Öymen’in ilk eseri “*Mektepçiliğin Kabesi*”ne Milli Eğitim Bakanlığınca takdimname verilmesi uygun görülmüş ve taltif gerekçesinde şu ifadeler yer almıştır; “Talebesiyle esaslı bir şekilde meşgul olmakla birlikte memleketin terbiyeyi fikriyesine hizmet eden ve ‘*Mektepçiliğin Kabesinde*’ nam eserin müellifi olan Hıfzırrahman Bey takdimname ile taltif edilmiştir. Vekâlet İnzibat Komisyonu Karar Sureti: 231/9 20.10.1927.” Almancaya tercümesi yapılan bu eser Viyana Pedagoji Kütüphanesi arşiv kayıtlarında da bulunmaktadır (Özoğlu, 1978: 13).

Yeni Mektep (1922-1923), *İlköğretim Dergisi* (1938-1943 ciltleri MEB adına), yurt içinde ve yurt dışında *Eğitim Hareketleri* dergisi (1955-1980) yayınlamış olduğu dergilerdir. Özel veya MEB tarafından yayınlanan dergiler ile Kurtuluş Savaşı yıllarında İstanbul, Ankara ve Trabzon’da yayınlanan günlük gazetelere yazdığı yazıları da bulunmaktadır. Bu yazılardan bir kısmı Kıbrıs ve Batı Trakya’da yayınlanan Milli gazetelere gönderilmiştir (Özoğlu, 1978: 9; *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 1980: 10).

Öymen genellikle eğitim politikası ve eğitim sistemi hakkındaki düşünceleri kaleme aldığı yazılarında öğretmenler, üniversiteler, halkevleri ve köy eğitimlerini konu edinmiştir.

Milli meseleleri evrensel boyutta ele almış, dönemin sorunlarını çözmek için bilimsel ve reel yollardan hareket etmiştir. Kendisini fikir adamından, yazardan ziyade bir öğretmen bir eğitimci olarak tarif eden H. R. Öymen, öğretmenin sadece öğrencilerine karşı değil için yaşadığı çevreye ve topluma karşı da görev ve yükümlülüklerinin bulunduğunu söyler. Bundan dolayı da öğretmenlik mesleğini icra edecek kişilerin değişim ve yeniliklere açık entelektüel bir düşünce yapısına sahip olması gerektiğini özellikle vurgulamaktadır (Gündüz, 2000: 20).

2.2.4. *Eğitim Hareketleri Dergisi*'ne ve Türk Milli Eğitimine Katkıları

H. R. Öymen kendisi gibi düşünen dost ve arkadaşlarıyla bir araya gelerek Türk eğitimine nasıl ve ne yönde katkılar sağlayabileceklerini istişare ederek derginin yol haritasını çizmişlerdir (Öymen, 1980: 20). Öymen, farklı alan ve kesimlerden eğitimci ve yazarların bir araya gelmesine de vesile olmuştur ki, bu durumun derginin uzun soluklu olmasında etkili olduğu söylenebilir.

Öymen ailesinin oturdukları ev zamanla dergiyle bütünleşmiş, Nezaket Hanım ev işlerini bile dergi çalışması yapılacak günlere göre ayarlıyor, derginin tüm işlerinde katkıda bulunmaya çalışıyordu. Altan, Örsan ve Gülten evlenip evden ayrıldıkları zaman Eğitim Hareketleri Dergisi adeta evin tek çocuğu olmuştu. Bırakın Öymen'in çalışma odasını evin diğer odalarında, balkonda, koridorda yani evin her yerinde onu görmek mümkündü ve herkes ona alışmıştı. Eski sayılar, yazı dosyaları, resimler, zarflar, klişeler, pullar sanki biz buradayız dercesine eve hâkim olmuşlardı (Öymen, 1980: 20-21). Dergi aileye ek gelir getirmek bir yana daha da Öymen'in maaşına ek giderler açıyordu. Ama o duyduğu manevi rahatlıkla yakınmadan çalışmalarına devam ediyordu (Demiray, 1980: 84). Bütün bunlar Öymen ailesinin eğitim ve öğretime ne kadar çok değer verdiklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bir ara bakanlıklara bağlı dergi aboneliklerinin ödenek olmadığı öne sürülerek iptal edilmek istenmesi üzerine Öymen, maddi sıkıntılara rağmen bu abonelere ücretsiz dergi göndermiştir (Güçlü, 1980: 127). Meslek olarak kendini yenilemesi, okuması, bilgi edinmesi gerekenlerin başında eğitimci ve öğretmenler gelmektedir. Özellikle toplumun şekillenmesinde önemli katkısı olan bu meslek grubuna hitap eden *Eğitim Hareketleri* dergisi de bu görevi üstlenerek onlara rehber olmuştur. (Karaçam, 1978: 26).

H. R. Öymen'in, yeni müfredat programlarının planlanması ve hayata geçirilmesinde önemli katkıları olmuştur. Tasarı ve öğretim yöntemleri oluşturarak bunları eserlerinde açıklamıştır. Eğitimcilere, öğrenci, öğretmen hatta bakanlıkla olan irtibatlarının, bağlantılarının samimi ve geçimli olması gerektiği görüşünü benimsetmiştir. Eskiden

kullanılan programların gereksiz bilgileri de içerdği fakat yeni programda bireye en çok ihtiyaç duyduğu alanda bilgilerin verilmesi düşüncesinin eğitimciler tarafından kabullenilmesine aracılık etmiştir. Eserlerinde ve yazılarında dile getirdiği yeni görüşleri, varsayımları birçok eğitimci-öğretmen tarafından benimsenmiş ve uygulamaya konmuştur (Dereköy, 1980: 133-134). Milli Eğitim Şura'larının hepsine üye olarak katılan (Tezcan, 1980: 109) Öymen, I. Milli Eğitim Şura'sında, yaptığı araştırmaların neticesini ve düşüncelerini anlatarak üç sınıflı olan köy okullarının beş sınıflı olmasını ve mezunlarının Köy Enstitüleri ile orta öğretim okullarında tahsillerini sürdürmelerinin yolunu açmıştır. Köy enstitülerinin kurulmasında ve teşvik edilmesindeki etkisi de gözden kaçmamaktadır. Ezber yerine inceleme ve gözleme dayanan bir eğitim modelini savunan H. R. Öymen, bu düşüncesini de bütün eğitimcilerle paylaşmıştır. 1931'de, Türk ilkokullarında temel eğitim almamış Türk çocuklarının, yabancı okullarda eğitimlerine devam etmemelerini öngören kanunun çıkarılmasında da önemli rol oynamıştır (Bahşi, 2005: 10-11).

Milli Eğitim Şura'larının demokratik bir ortamda gerçekleştirilmesi amacıyla vekillik yaptığı dönemde çaba harcamıştır. Türk eğitim sisteminin milli birlik içerisinde yapılmasından yana olmuş ve eğitimin çağın gerekleri doğrultusunda planlanmasını arzu etmiştir. Okulda eğitim-öğretim gören öğrencilerin de okul yönetimine dahil edilmesinin önemine özellikle vurgu yapmıştır. Eğitimin devletleştirilmesi ve demokratik olmasına katkı sağlamıştır (Cenik, 2004: 99-100).

Derginin içeriğine, konu dağılımlarına ve yazar kadrosuna baktığımızda özelde öğretmen ve eğitimcilere genelde ise toplumun her kesimine hitap ettiğini görülmektedir. İnsan yetiştirmenin en zor işlerden biri olduğu gerçeğinden hareket edildiği zaman derginin ehemmiyeti açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu önemine binaen derginin belli bir plan ve düzen dâhilinde titizlikle hazırlandığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Öymen'in sadece Türk eğitimine hizmet etmek fikriyle yayın hayatını başlattığı derginin ticari kaygısı da olmadığı için yazarlar düşüncelerini hür bir şekilde ifade etme imkanı bulmuşlardır. Bu sayede alandaki eksikler meydana çıkmış ve düzeltilmesi için önlemler alınmasına vesile olunmuştur.

Dergi akademisyenlerle sahada çalışan öğretmenleri buluşturarak, üretilen ya da diğer ülkelerde uygulanan yeni modellerin hayata geçirilmesine öncülük etmiştir. Öğretmenlerin nasıl yetiştirileceği, niteliklerinin nasıl olacağı, mesleki sıkıntıları, ekonomik koşulları, öğrencileriyle ve toplumla ilişkilerinin nasıl olması gerektiği konularında ilgililere yol göstermesinin, rehberlik etmesinin derginin önemli fonksiyonlarından biri olduğu gözlenmiştir.

Dergide özellikle milli birlik ve beraberlik ruhuyla dinine ve geleneklerine bağlı çağdaş nesiller yetiştirilmesi konusu üzerinde sıkça durulmasının Türk Milli Eğitimi'nin hedefine ulaşması noktasında katkı sağladığı söylenebilir. Yani geleceğin Türkiye'sini oluşturacak çocukların ilk terbiyesinden tutun da meslek sahibi oluncaya kadar nasıl bir yol izleneceği ve sonuçta da nasıl bir insan profili ortaya çıkması gerektiği hususunda, derginin içinde bulunduğu döneme ışık tutarak toplumun geleceğini aydınlatmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

H. R. Öymen'in, eğitimle ilgili yaptığı bütün çalışmaları, hem eğitim bilimleri alanına literatür kazandırmış hem de sahada çalışan öğretmenler ile araştırma yapan eğitimci ve akademisyenlere yol gösterici (Akyüz, 1980: 100) olmuştur. Kitaplarıyla, çevirileriyle, makaleleriyle ve konferanslarıyla eğitim dünyasına katkı sağlayan (Mimaroglu, 1980: 97; Su, 1980: 90) Öymen, öğretmenin çağa ayak uydurabilmesi için ömür boyu öğrenci olduğunu hissetmesinin önemine vurgu yapmış ve talebelerini gelecek adına yetiştirme bilinciyle eğitim hayatına başlaması, pedagoji, sosyoloji ve psikoloji gibi alanlarda bilgi sahibi olması gerektiğini yazılarında sürekli dile getirmiştir. Ülkenin içine düştüğü puslu ortamda barıştan yana tavır alarak ilimle kendisini ve çevresini aydınlatmaya çalıştığı anlatılan Öymen Hoca, Kerschensteiner'in, yarının mektebi iş mektebi olacaktır sözü ile bir yıllık çalışma istersen tarlaya ekin ek, on yıllık çalışmayı göze alırsan bahçeye ağaç dik, yüz yıllık bir çalışmaya dayanabileceksen insan eğitimi ile uğraş şeklindeki eski bir Çin atasözünü (Dereköy, 1980: 137) kendisine felsefi hareket noktası olarak benimsediğini ifade etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM HAREKETLERİ DERGİSİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

3.1. Değer Nedir?

Günlük hayatımızda kullandığımız kelimelerin nesilden nesile geçtiği, yazılıp söylendiği zaman ile mevcut durumlarına göre de anlamlarının değişkenlik gösterdiği malumdur. Bu yönüyle kelimeler birden çok anlamlara gelebilmekte ve böylece birbirlerinden ayrılmaktadırlar. İşte değer sözcüğü de bu özelliklere sahip kelimelerden biridir (Açıkel, 2018: 23). Değer mefhumu üzerinde çeşitli bilim dalları araştırmalarda bulunmuş, kelime üzerinde epeyce çalışma yapılmış ve halen de yapılmaya devam edilmektedir.

Değer sözlükte:

- ✓ İsim olarak herhangi bir şeyin önemini tespit eden soyut ölçü, bir şeyin para ile karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör.
- ✓ Sıfat olarak üstün nitelik, meziyet.
- ✓ Felsefi açıdan insanın talep eden, ihtiyaç hisseden bir varlık olarak karşısındaki nesne ile ilişkisinde ortaya çıkan şey.
- ✓ Matematiksel olarak bir parametrenin ya da değeri belli olmayanın sayı ile ifade edilmesi.
- ✓ Bir milletin sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel vb. alanlarını kuşatan maddi ve manevi unsurların tamamı gibi anlamlara gelmektedir²⁵.

Bacanlı (2011: 18) takriben 1300’lerde ilk defa ortaya atılan “değer” sözcüğünün, Latince “valere” (güçlü, iyi, değerli olma) fiilinden türemiş olduğunu ve başka dillere de eski Fransızcadan geçtiğini; sosyal ilke manasında ise görünüşe göre boyama (resim) dilinden esinlenilerek 1918’lerde kullanılmaya başlandığını ve bu kavramdan toplumdaki bireyleri aynı renkle boyama anlamının çıktığını belirtmektedir. Yani değer kelimesinin, aynı ortamı paylaşan insanların bir durum karşısında benzer tepki ve tutum ortaya koymaları olduğunu söylemektedir.

Felsefi açıdan bakıldığında değer ve değerler kıymetlendirme sorunu ve değer sorunu olarak kendini göstermektedir. İyi, güzel, faydalı, doğru nedir? vb. sualler, kıymetlendirme aktivitesini; saygı, dürüstlük, adalet, eşitlik gibi insanlar arası bağların temelindeki manayla alakalı sualler ise farklı türden değerleri sorgulamayı göstermektedir (Bazarkulov, 2008: 12).

Değer kavramı, geçmişten günümüze farklı ilim dallarının çalışma ve araştırma konusu olmuş bir sözcük olması hasebiyle çeşitli tanımları ortaya çıkmıştır. Kimileri inanç boyutuyla, kimileri ihtiyaç gözüyle, kimileri de ölçüt yani kriter açısından bakarak tarif etmeye

²⁵ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0ad095c4f81.33828801, (erişim tarihi: 27.03.2019)

çalışmışlardır (Sarı, 2013: 204). Bir konsept olarak değer, sosyal bilim dallarının güç ve sıkıntılı mefhumlarından. Her bir disiplin değer kelimesini kendine has, kendi evinin penceresinden bakarak açıklamaya çalışmıştır. Bu durum değer kavramının geniş bir yelpazeye yayıldığını kanıtlamaktadır. Felsefe, ekonomi, sosyoloji, psikoloji, teoloji vb. sahalarda değer tanımlamalarının yapıldığı görülmektedir. Böylece çeşitli disiplinlerde kendine yer bulan değer sözcüğünün tarifinin yapılması da zorlaşmaktadır. Zira bütün sosyal bilimlerin kendi sınırları içerisinde değer tarifinde bulunduğunu görmekteyiz. Değer kavramının, konusu insan olan disiplinlerin farklı gibi görünen alakalarını birleştirdiği, bir araya getirdiği söylenebilir (Köseoğlu, 2018: 15).

Değerin ne olduğu suali ve cevabı, insanların düşünce dünyasında hiçbir dönemde gündemden düşmemiştir. İyiye, güzele, erdeme, fazilete açılan kapılar insanlığın varoluşundan itibaren her daim araştırılmış ve hâlâ da araştırılmaya devam edilmektedir. Sosyal bilimciler için bu sorunun cevabının mühim olmasının sebebi, insan davranışlarıyla çok sıkı bağlantılı olmasındandır. Zira insanların tutum ve hareketleri ortaya koyduğu değerleriyle biçimlenir ve kişi, içselleştirdiği değerlere yaraşır tutum ve davranış sergiler. Faziletli, erdemli insan topluluklarını değerlerini iyi bilen, onlara sınıksız sarılan ve yaşamına uygulayan bireylerin meydana getirdiklerini görmekteyiz. Bu perspektiften bakıldığında değer sözcüğüne atfedilen mananın kıymeti açığa çıkmaktadır (Göksu, 2018: 23).

Olgu ile değer veya olanla olması icabeden ilişkisinde metafizik ayrımın bulunduğu onaylanan bir durumdur fikir dünyasında. Olgu ve değer, varlık olarak birbirinden değişik bir oluşumunun bulunduğu ifade edilir. Demek oluyor ki değer, insan dışında evrende bulunan; taş, ırmak, ağaç vb. diğer varlıkların duygu ve düşünce âleminde yer kaplamazlar (Kılıç, 1996: 355). Bir toplumun değerlerini kaybetmesi dürüst davranmayan, kötü huylu, aslı, temeli olmayan davranışlar, yoksunluk duygusuna düşmüş, ümidi kalmamış yaşantı biçimi, bağlı olduğu düşünce sistemi, inanç duygusuna göre hareket etmeyen ve onun için feda edilebileceklerin yokluğu vb. şekillerde dile getirilmiştir. Değerlerden uzak bir hayat, hakikat olmaları sebebiyle güvенеbileceğimiz, bağlanabileceğimiz ve uğruna benliğimizi feda edebileceğimiz, muteber sayılabilen ve pratiğe dönüşen insanca bir değerler düzeninin kişide ki yokluğundan kaynaklanmaktadır (Dilmaç, 2007: 4). İnsanoğlu, varlığın gayesi hususunda daima araştırmacı olmuş doyurucu cevaplar aramıştır. Bununla beraber insanlar, yaşamlarına ışık tutacak, kendilerini mutlu edecek değerler ve prensipler edinmeye çalışırlar, hayata bir mana kazandırma veya hayatın anlamını bulmak için çaba sarf ederler. Bu durum, aslına bakılırsa insanoğlunun yaşama bir mana kazandırma, yaşadığı hayatı kıymetlendirme

çalışmasından başka bir şey değildir. Böylece hayatın anlamı denen söz, hayatın değeri şeklinde zihinlere yerleşmektedir (Akıncı, 2005: 10).

Değer kavramıyla alakalı benzer bir kelime de erdemdir. Erdem kelimesine sözlükte; isim olarak ahlakın methettiği iyi olma, alçak gönüllülük, mütevazılık, yiğitlik, doğruluk vb. özelliklerin umumi ismi, fazilet, felsefi açıdan ise kişinin ruhsal olgunluğu, tekâmülü²⁶ gibi anlamlar verildiği görülmüştür. Bunun yanında “ahlak” kavramın da genellikle “değer” kavramı yerine geçecek şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Değer kavramı hakkında yapılan bazı araştırmaların sonucunda ortaya çıkan tariflere de kısaca bir göz atacak olursak; ahlak ya da değer, olgunun tanınmasından itibaren bireyde oluşan ve olguya bazı hislerle, arzularla, ilgilerle, gayelerle faille bağlantısı dâhilinde, belli özellikleri ve verileri aktarma sonucunda ortaya çıkan davranış; failin olana, vuku buluna, olguya yüklediği özelliktir (Cevizci, 2005: 30).

Ayrıca değer, bir cemiyet ya da bir inanış ve düşünce sisteminde muteber sayılmış, toplumdaki onay almış ve hayatın içinde olan gerek toplumsal, gerek insani, gerek ideolojik ve gerekse ilahî menşeli çeşitli fikir, görüş, düşünüş, kavrayış, davranış, nizam ve toplumun tümünün değerli kabul ettikleridir (Avcı, 2007: 18). Değer, toplumun din, gelenek, görenek, adet ve yaşayış tarzı gibi unsurlarının anlamlandırılmasında etkili bir kriterdir (Özensel, 2003: 225). Akbaş (2008: 10) değeri, toplu halde bir arada yaşayan kişilere, insanlar arası ilişkilerde neyin gözetilmesi gerektiğini öğretmek amacıyla, hangi davranışların yeğlenmesinin uygun olacağını ve nasıl yaşanması icabediyorsa öyle yaşanılması hususunun açıklaması olduğunu belirtir. Değer konseptiyle ilgili araştırmacıların kelimeye verdikleri manlar şöyledir:

“Değer, her şeyden önce bir varlığın tespitine dayanır ve ancak sezgi ile kavranabilir.” (Ülken, 2001: 195).

“Değer, insanın varlığı anlamlandırma ve değerlendirme çabasının sonucu olarak ortaya çıkıp zamanla topluma mal olarak toplumun ortak mirasını oluşturan öğelerdir.” (Kaymakcan ve Meydan, 2017: 24).

“Değerler, iyi ya da kötü insan olmanın parametrelerini gösteren şaşmaz bir ölçüt, bireysel mutluluğun, toplumsal barış ve huzurun en önemli kaynaklarıdır.” (Hökelekli, 2013: 12).

“Değer, insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran, insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünüdür.” (Ulusoy ve Dilmaç, 2016: 16).

“Değerler, nasıl yaşamamıza işaret eden anlam çizgileridir. Değerler, neyin önemli olduğunu gösteren kişiye ait inançlardır. Değerler, gideceğimiz yönü gösteren pusulamızdır; eylemlerimiz için ufuk çizgimizdir, değerler anlamlardır, değerler, motivasyonu sağlayan en güçlü araçlardır.” (Özen, 2016: 5).

²⁶ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0ad0dd52db6.14544199, (erişim tarihi: 03.04.2019)

Değeri kutsallığı olan, kutsallık yüklenen bir kavram olarak da görenler mevcuttur. Değeri kendisiyle içselleştirip onu benimsemeyi bazı fikir adamları bir görev şeklinde algılamış ve bütün sorumlulukların, aşkın varlık-özne bağlantısında, öznenin atılımı ve aşkın varlığın çağrısı sayesinde ortaya çıktığını savunmuşlardır. Ayrıca değerdeki bu aşkınlık ilkesinin değer konseptiyle birleşerek vacip ve sorumluluğu doğurduğunu ifade etmişlerdir (Koca, 2018: 19). Doğruluk, namuslu olma, samimiyet, saygı, ihtiyacı olana yardım etme vb. değerler mukaddes sayılan, kişinin kabullenmesiyle onu manen yükselten, kabullenmeyenlere göre ona imtiyaz sağlayan ve fazilet sahibi olmasına vesile olan prensiplerdir. Buradan hareketle değer, kıymetli olan, değeri bilinen, kişinin değerini himaye eden, arttıran ve onu kıymetli yani en değerli kılan şeydir diyebiliriz (Uysal, 2003: 52).

3.1.1. Değerler ve Sınıflandırılması

Kaynaklarda farklı tanımları verilen değerler çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu çeşitlilik, değerlerle ilgilenen bilim dallarının daha önce kendisinin yaptığı değer tarifi çerçevesinde ve inceleme sahasına uygun bir şekilde değerleri gruplandırmasından kaynaklanmaktadır. Bütün varoluş sahalarının kendisine ait değerleri bulunmaktadır. Sağlık biyolojide, güzellik-çirkinlik estetikte, kutsallık dinde, hak etmek ekonomide, iyilik-kötülük ahlâkta değer sayılmaktadır (Ağaoğlu, 2018: 16).

Değerleri üreten, ortaya çıkaran kaynağın ne olduğu hakkında farklı görüşler olacağı muhakkaktır. İnancı önceleyen fikir sistemi, değerlerin aşkın bir kaynaktan zuhur ettiğini savunurken; hümanist yani insancıl fikir sistemi ise bu kaynağın insan olduğu düşüncesini savunur. Bireyin hayatı anlamlandırmasında, değerleri benimsemesinde kendisine yol gösterenin, ışık tutanın her daim ilahi buyruğun olması değerlerin aşkın olduğunu gösterirken, bu değerlerin hayatın içinde var olması ve birey tarafından yenilerinin ortaya konması her iki telakkiyi de müspet kılmaktadır (Şentürk, 2010: 52). Birey aşkın bir varlıktan çıkmayan şartlardan kaçabilir. Bu şartların erişemeyeceği yer ve zaman elde edebilir. Lakin insanın kaçamayacağı şartlayıcı, ancak onu aşan, ondan kaçıp kurtulacak yer ve zamana erişemediği aşkın ve mutlak bir varlık olan Allah'tır. Böyle bir varlığa iman etmeyen bireyin değişmeyecek değerleri yoktur. Kişiyi denetleyerek onu doğru yola yönlendirmede hukuk ilkelerinin kafi gelmeyeceği, yükümlülüğün güvenilir, dayanıklı menşeinin iç denetim olduğu, iç denetimin ise ancak aşkın bir varlığa inanıp, severek içtenlikle (Öner, 1999: 183) ona sarılmakla elde edileceği ifade edilmektedir. İnsancıl fikir sistemi açısından da değerlerin göreceliği yani kişiden kişiye değişimi söz konusudur. Buna göre din ile temellendirilmeyen kuramların hepsinde eksik olan unsur, ahlak veya değer ilkelerinin belirlenmesinde zaman ve

zemine göre değişmeyen, vahiy gibi, sabit bir ölçünün olmayışıdır. Bu durumda ahlakî bir kıstastan mahrumiyet ise ahlakî görecelik ve şüpheciliğe doğru yol aldırır (Kılıç, 1998: 161).

Değerlere yaşamın bizzat içinde uygulanması perspektifinden bakıldığı zaman farklı neticelerle karşılaşılabilir. Birey bir bütün olarak düşünüldüğü takdirde davranışlarını yönlendiren ve onlara klavuzluk yapan değerlerle kuşatılmış bir hareket alanında hayat sürer. Değerler alemindeki değişme, platformun değil, bu platformun bünyesinde barındırdığı öge ve koşulların tahavvül etmesi yani başka bir biçim veya duruma girmesidir. Bu da bize değer hükümlerinin değişebileceğini, lakin değerlerin değişime uğramadan hep aynı kaldığı gerçeğini göstermektedir (Poyraz, 1995: 176).

Değerler sadece ahlaki hükümler değildir. Ahlakla alakalı ve ahlakla alakalı olmayan değerler diye iki kısımda da kabul edebiliriz. Yaptığımız tasnifte birinci kısımdakiler kişiye mecburiyet yüklemekte iken diğesinde bu sorumluluk bulunmaz birey isterse yapar. Evrensel ve evrensel olmayan diye de gruplandırılabilirimiz ahlaki değerlerden evrensel olanlar (insan hakları evrensel beyannamesi ilkeleri) insanların müşterek kullandığı değerlerdir (Meydan, 2012: 16). Değerler, yapılan bazı çalışmalarda estetik, bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini diye adlandırılarak altı grupta incelenmesinin yanında temel ve aracı olmak üzere ve kendi içlerinde de bir takım özelliklerine bakılarak sınıflandırılmışlardır. Kişisel ve sosyal diye isimlendirilen temel değerler, bireyin bizzat kendisine yönelik veya topluma yönelik yahut kişiye ait ya da kişiler arası diye nitelendirilen değerlerdir. İç huzuru, selameti kişiye ait; barışı, kardeşliği ise topluma yönelik değerlere örnek olarak verebiliriz. Farklı bir gruplandırmanın da, gaye ve maksat hâsılı için içerik değer, fonksiyonellik içinse araçsal değer şeklinde yapıldığı görülmektedir (Dilmaç, 2007: 22-23). Bireyin karşılaştığı olgular neticesinde gösterdiği tutum ve davranışlarını açığa çıkaran ya da ona rehberlik eden tavırların en alt tabanında onun sahip olduğu değerler dünyası bulunmaktadır. Kişinin yaşamını düzenleyen bu değerlerin perde arkasında ise değerleri hissettiren, insanın bu değerler sayesinde yaptıklarına anlam katmasını sağlayan bağlı bulunduğu bir itikat yani inanç bağı, bir dünya fikri veya bir hayat düşüncesi saklıdır. İnsanın hayatı anlamlandırmasında olmazsa olmazlar arasında bulunan değerler, maddî-manevî, millî - evrensel, somut-soyut, olumlu-olumsuz şeklinde ayrılabilceği gibi; dinî, ahlakî, bilimsel, ekonomik, sosyal, siyasal, estetik vb. olarak da adlandırılabilir. Değerler belli bir kaynaktan beslendiği vakit aralarındaki ilişkinin etkisiyle bir arada toplanırlar ve bir değer modeli ortaya koyarlar. Dini bir inancın değerlerinin bir araya gelerek oluşturdukları modele dini değerler sistemi diyebileceğimiz gibi ekonomik, bilimsel, sosyal, siyasal, ahlaki değerlerin kendi

içindeki oluşturdıkları değerlere de ekonomik değerler, bilimsel değerler, sosyal değerler, siyasal değerler, ahlaki değerler adını verebiliriz (Şentürk, 2010: 53).

Değerler hakkında yapılan çalışmalardan da anlaşılmaktadır ki bu alanda çalışan araştırmacılar, incelemelerinin daha etkili ve kalıcı olması için değerleri gruplandırma yollarına gitmişlerdir. Bu gruplandırmalar içerisinde meşhur olanlarının Nelson, Rokeach, Spranger ve Schwartz tarafından yapıldığını görmekteyiz (Açıkel, 2018: 27). Yazıcı (2006: 501) çalışmasında, Nelson'un değerleri bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler diye üç grupta incelediğini, Rokeach'ın temel değerler (Terminal) ve araç değerler (Instrumental) şeklinde ikiye ayırdığını, Spranger'ın, estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini olarak değerleri altı sınıfa böldüğünü söyler. Fakat daha sonra Alport ve arkadaşları bu sınıflandırmayı ölçeğe dönüştürmüştür. Schwartz'ın ise değerleri; kişisel (bireysel) ve toplumsal (kültürel) seviyelerinde çalışmalarına konu edinmiş olduğunu, kişisel seviyedeki araştırmalarda değerlerin, şahısların hayatlarına yön verme durumuna göre değerlendirildiklerini, kültürel seviyedeki çalışmalarda ise, toplumda genel kabul görme ve toplumsal kurallara bağlı algılanamayan düşüncelerle alakalı çalışma yapıp ona göre değerlendirildiklerini belirtmiştir (Yazıcı, 2006: 502-504).

Nelson, Rokeach, Spranger ve Schwartz'ın değer sınıflandırmaları hakkındaki bilgileri hatırlatmakta fayda vardır:

Nelson'a göre değerlerin sınıflandırılması:

Bireysel Değerler; Bireysel değerler seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerimizle ilişkilidir.

Grup Değerleri; Grup değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir.

Sosyal Değerler; Sosyal değerler ise adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir ve bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarar. Sosyal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır.

Rokeach'a göre değerlerin sınıflandırılması:

Temel Değerler; Arzu edilen nihai değerleri içerir. Başarı, özgürce seçim, eşitlik, erdem, vb.

Araç Değerler: Temel değerlere ulaşmak için kullanılacak davranış tarzlarını ifade eder. Cesaret, sorumluluk, gerçeklik, tutku vb.

Spranger' e göre değerlerin sınıflandırılması:

Bilimsel Değer; Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.

Ekonomik Değer; Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.

Estetik Değer, Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür.

Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.

Sosyal Değer; Başkalarını sevmek, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattır. Bencil değildir.

Politik Değer; Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.

Dini Değer; Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi şeyleri feda eder (Yazıcı, 2006: 502-504).

Göksu (2018: 35) Ülken'in değerleri içkin, aşkın ve normatif olmak üzere üç grupta incelediğini açıklar ve bu değerleri şöyle tarif eder; içkin değerler; deneyim sonucunda kazanılan, insanın doğasında bulunan veya öğrenilebilen değerlerdir. Aşkın değerler; müşahade, tecrübe ve sonuçsal olan, bilgiyi aşan ve aynı zamanda sezgisel olup ilahi adalet, kader vb. mevzularda insanların muhtaç olduğu değerlerdir. İçkin ve aşkın değerlere sözde değerler adı da verilmektedir. Ana öğesinin değişim olduğu normatif değerlerde ise içkin veya aşkın değerler de kendini hissettirmesine rağmen kalıcılık yerine değişim ön plana çıkmaktadır.

3.1.2. Değerler Eğitimi ve Amacı

Değer kavramı gibi eğitim kavramının da farklı alanlarda tanımları yapılmıştır. Eğitim, genellikle herkes tarafından bilinen bir kelime olmasına rağmen teorik yönden anlaşılması zor kavramlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü eğitim sözcüğünün sınırları oldukça geniştir. Kapsam alanı böyle geniş olan terimlerin neliği, ne olduğu yani tanımı da o derece zor ve muayyen olmaktadır. Eğitim Bilimleri alanında kabul gören tanımlardan da hareketle; "Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişime meydana getirme denemeleri sürecidir." (Tosun, 2005: 19). Eğitim genel olarak iki amacın hasıl olması maksadıyla gerçekleştirilir. Bunlardan ilki, bireyin gözlerini çok iyi görmeye, kulaklarını çok iyi işitmeye, ağzını çok iyi konuşmaya, ellerini çok iyi iş yapmaya, çok iyi anlamaya ve düşünmeye, kalbini çok iyi hissetmeye vb. alıştırmak şeklinde ifade edilen insanın yani çocuğun var olan bütün yeteneklerini en son sınırına kadar geliştirilerek yaşama gücüne destek vererek artırmaktır. Eğitimin ikinci gayesi ise millet bakımından olanıdır ki bu da o milletin eğitim ülküsüdür. Her toplumun eğitim ülküsünü kendi tarihi, kendi coğrafyası belirler ve ona cihan milletleri arasında bir etki alanı sağlar, bir mevki elde etmesine olanak verir (İnan, 1955: 21).

Eğitimin, maksatlı, düzenli ve programlı yapıldığı yerler okullardır ve buna formal eğitim denir. Bireyde kendi yaşantısı neticesinde kalıcı izli davranış değişikliğinin ortaya çıkmasına da öğretim denmektedir. Böylece öğretim ile formal eğitim benzerlik göstermekte ve kişiye bir şekilde tesir edilerek onda öğrenme yani davranış değiştirmenin oluşması

sağlanmaktadır. Dolayısıyla hem eğitim hem de öğretim kişideki davranış değiştirme veya davranış gelişimini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan tesir, etki ve hareketler dizisidir. Yani iki kavram arasında müştereklik durumu söz konusudur. Lakin öğretim sadece formal, eğitim ise hem formal hem de informal bir etkide bulunma şeklidir. Bundan da yapılan bütün öğretimlerin aynı zamanda bir eğitim olduğu ama her eğitimin bir öğretim olmadığı, daha açık ifadeyle eğitimin öğretimi de içine alan daha şumullü bir konsept olduğu anlaşılmaktadır (Aydın, 2016: 57-58).

Eğitim ve öğretim ayrılmaz bir bütündür. Öğretim etkinlikleri eğitime yardım ettiği seviyede değer kazanır. Aralarında belirli bir sınır çizgisinin olmadığı, öğretim kurumlarında kimi etkinliklerin doğrudan doğruya eğitime, kimilerinin de öğretime yönelik olduğu söylenmektedir. Daha belirgin bir şekilde ifade etmek gerekirse ders içinde yapılan etkinliklerin genellikle öğretime, ders haricinde yapılan etkinliklerin ise eğitime girdiği belirtilmektedir. Ders dışı etkinliklerin ise çocuğun ve gencin ilgi ve ihtiyaçlarına daha çok sosyal gelişmesine ve iyi bir vatandaş olmasına yönelik olduğu, bu etkinlikler sayesinde eğitim alan kişilerin gerçek hayatta tecrübe edindiğini, kendisi dışındakilerin rehberliğinde de istifade ederek kendi kendini geliştirdiği, ahlaken olgunlaştırdığı ve sonuçta bu eğitimin belki de gerçek eğitim olabileceği (Binbaşıoğlu, 1971: 16) yönünde fikirlerini dile getirdikleri görülmektedir.

XI. yüzyılın sonlarına doğru gerek dünyada gerekse ülkemizde ahlaki değerler zayıflama evresine girmiştir. Bunun sebepleri arasında milletlerin toplumsal değişimi, siyasi durumlar, ekonomik durum, teknolojik ilerleme vb. sayılabilir. Ayrıca söz konusu zaman diliminde ülkeler eğitimde de değerlere daha az yer vermeye başlamışlardır. Özellikle 1980'lerde teknik ilerlemenin artmasıyla değerlerin eğitimdeki alanının daha da azaldığı görülmüştür. 1990 yıllara gelindiğinde toplumlardaki bozukluklar iyice artınca değerlerin eğitimdeki yeri konuşulmaya ve değerlerin topluma kazandırılmasına (Karlı, 2018: 10) önem vermeye başlanmıştır. Yirmi birinci yüzyıla geldiğimiz şu dönemde ise tüm dünyada çoğalan ahlaki sıkıntıların başgöstermesi sebebiyle değerler, eğitimin önemli gündem maddelerinden biri olmuş ve insanların kendi kendilerine zarar vermesi, milletlerin hayat varlıklarını devam ettirebilmesi, çok kültürlü milletlerin dahi beraber kullandığı değerlerin bulunması, hürriyet ve demokrasinin bilincinin kazandırılması vb. durumlar genç nesillere değerler eğitimi verilmesinin nedenleri arasında sayılmıştır (Genç, 2013: 40).

Bir milletin varlığını devam ettirebilmesi ve huzurlu bir yaşam sürebilmesi, kabullendiği değerleri hayatına yansıtmasına ve sahip olduğu bu değerleri gelecek kuşaklara aktarmasına bağlıdır. Eğitim-öğretimin fonksiyonunu göz önünde bulundurarak değerler

eğitimi; ister formal, ister informal ortamda olsun değerleri bireylere benimsetme ve hayatın içinde bunları pratiğe dönüştürmeyi kazandırma faaliyetleri sürecidir diye tarif edebiliriz.

Eğitim bilimcilerin çokça üzerinde durdukları, epeyce çaba harcadıkları konulardan biri de hiç şüphesiz değerler ve değerlerin eğitimle olan bağı olmuştur. Eğitimin meydana getirdiği bir sözcük olan değer, aynı zamanda eğitime tesir eden, eğitim çalışmalarında sürekli göz önünde bulundurulmuş bir özelliktir (Koca, 2018: 27). Değer de, eğitim-öğretim sayesinde varlığını ortaya çıkaran ve bu hayatta ben de varım diyen bir kavram olarak kendini göstermektedir. Tarih sayfalarını geriye doğru çevirdiğimizde, tüm toplumların eğitimi araç olarak kullanmak suretiyle değerlerini çocuklarına, gençlerine öğretme ve yaşatma arzusu içinde olduklarını gözlemlemekteyiz. Bilgin (1988: 17-18), eğitimin amacının; “Toplumun mevcut değer ölçülerini ve hukuk düzenini yetismekte olan nesle tanıtır ve benimsetmek ve onları bu düzene itaatle birlikte yeni değerler yaratmaya, benlik geliştirmeye ve topluma yeni seviyeler kazandırmak için çalışmaya yöneltmek” olduğunu söyleyerek bireyin eğitiminde neyin ihtiyaç olduğunun bilinmesi gerektiğine işaret eder ve büyüklerin ileri amaçları tayin etmelerinin, değerleri tamamıyla kapsayıcı, atak bir fikirle oluşturabileceklerini ifade eder.

Birey doğumuyla beraber gözünü açtığı ortamın değer dünyasına giriş yapar ve ölümüne kadar kendisini kuşatan sosyo-kültürel bir çevre içerisinde yaşar. Böylece insan belli bir toplumun üyesi olarak hayata adım atar ve ömrünü o topluma ait olarak devam ettirir. İnsanın topluluk halinde yaşama zarureti, yalnızlığın zorlukları ve özellikle de çocukluk döneminde çevresine olan ihtiyacı onun sosyal bir varlık olmasını mecbur kılar. İşte bu mecburiyet de toplumsal yaşam mefhumlarını ortaya çıkarır (Ünal, 1981: 4).

İnsanın yaşam sürecinde içinde kendisinin benimsediği veya ona benimsettirildiği değerler, bireyin karşılaştığı durumlar karşısında ne tür bir davranış sergilemesi gerekliliğine işaret eden kriterler olması hasebiyle eğitimin önemli bir alanı olmuştur. Değer eğitiminin sosyal bir eğitim olduğundan hareketle bu eğitim, bireyin içinde doğup büyüdüğü ailede ve yetiştiği çevrede başlar ve toplumun eğitim kurumu olan okullarla da pekiştirilir (Aydın, 2010: 5).

Eğitim, insanlık için daha iyi, daha yaşanabilir bir dünya oluşturma gaye ve hedefiyle olumlu bulduğu değerleri bünyesine alarak bunları eğitim verdiği kişilere kazanım şeklinde değerlendirmelidir. Bu noktadan hareketle kaynaklarda, değerleri öğretmek veya değerleri benimsetmek amacıyla yapılan bu tür çalışmalara değerler eğitimi dendiği görülmektedir. Manevi, ahlaki ve kültürel oluşum; karakter eğitimi; faziletli eğitim ile bireysel farklılık ve meziyet ortaya çıkarma vb. bir takım kavramlarla ilişkisi bulunan değerler eğitiminin, amaç ve kazanımlar göz önünde bulundurularak yapılan tanım açıklamalarındaki farklılık nedeniyle

tarifi de çeşitlilik arz edebilir. Geleneksel perspektiften ele alındığı zaman değerler eğitimi toplumun onay verdiği değerleri insanlara kavratma şeklinde; dini bakış açısından dindar, dini değerlere bağlı bir toplum oluşturma yahut da bireye güç kazandırma, özgüven sağlama, moral verme gibi daha hümanist bir düşünce tarzında da anlaşılabilir (Meydan, 2012: 101-102-103). Yukarıda değer çeşitlerinden bahsederken değerlerin, ahlâkî, dinî, estetik, ekonomik, ilmî, siyasî, sosyal vb. olabileceğini ifade etmiştik ama bu değerleri tamamen birbirinden bağımsız düşünmemek gerekir. Çünkü değerler genellikle girift, yani iç içe girmiş bir şekildedirler. Ahlakî değerleri insani değerlerden farklı göremeyiz ve bunlar diğer değerlerle bağlantı içindedirler. Bazen bir değer, başka bir değerın amacına hizmet edebilir. Bu bağlamda değerler için mutlak olarak tam bir ayırım yapmanın zor olduğunu söylemekte bir beis yoktur (Uysal, 2003: 53). Dolayısıyla değerlerin öğretilmesinde bu durumun göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Ortaçağda gerek İslam dünyasında gerekse Batı'da genel eğitim din merkezli başka bir ifadeyle dinî nitelikte yapılmaktaydı. İslamiyetin başlangıç zamanlarında din farklı bir ders olarak telakki edilmemiş eğitim tamamıyla dini bir özellikte yapılmıştır (Bilgin ve Selçuk, 1999: 3). Değerler eğitimi din merkezli yapılan bu eğitimle verilmekte, ahlak ve din eğitimi bir kabul edilmekteydi. Dinî değerler merkezi durumda öğretilirken diğer ahlakî, sosyal ve siyasi değerler de dini düşünceden hareketle genç kuşaklara benimsetiliyordu. Bireyin dini değerleri içselleştirilmesinde içinde yaşadığı ailenin ve çevrenin çok önemli bir fonksiyonu bulunmaktaydı. Din merkezli ortaçağ eğitiminin çağımızda seküler bir eğitim anlayışına doğru yol almasıyla birlikte dini olan genel eğitim işlevselliğini kaybetmiş ve artık din, eğitim-öğretimi yapılacak bir konu durumuna gelmiştir (Bazarkulov, 2008: 32).

Eğitim işiyle uğraşan, eğitim hakkında kafa yoran bazı eğitim bilimciler, eğitimin tarifini verirken bireyleri istenen, talep edilen maksadın hasıl olması doğrultusunda geliştirmek olduğunu ifade etmişlerdir. Bundan da anlaşılacağı üzere her eğitim faaliyetinin mutlaka bir hedefi bulunmaktadır. Dolayısıyla değerler eğitiminin de amaç ve gayelerinin bulunduğu rahatlıkla söyleyebiliriz (Aydın, 2013: 164). Eğitim biliminin konusunun insan olduğu, amacının insanların mutluluğu, vasıtasının ise zaman olduğu belirtilmektedir. Vücut, ruh ve zekadan ortaya çıkan insanda bu üç temel ilkeye uygun olarak sağlık, ahlaklılık ve formasyon şekilde birey tarafından içselleştirilmiş kazanımların iyi bir eğitim sisteminin neticelerini (Tuncor, 1967: 29) gösterdiği ifade edilmektedir.

Değerler eğitiminin amaç ve gayesi, kıymetli ve değerli sayılanları insanın benimsemesini, kabullenmesini sağlamaktır. Değerler eğitiminin hedefine ulaşmasında ahlak, norm ve değer kelimelerinin aldığı manalardan hangisinin kullanıldığı önemlidir; çünkü

bunun istenen maksadı değiştirme olanağını bulunmaktadır. Eğer biz bu kavramları huy, seciye, mizaç olarak görürsek değer eğitiminin amacı, kişiye ahlaki erdemleri benimsetmek şeklinde karşımıza çıkacaktır. Aslında ahlaki erdem ve faziletleri benimsetmedeki amaç, bütün ahlak ve değerleri de içine almaktadır. Buradaki ayırım, ahlak ve değer fikirlerinde kendini göstermektedir. Başka bir deyişle toplumla ilgili ahlak ilkelerine riayet etmeyi benimsetmek nasıl ki değerler eğitiminin amacı ise ahlaki karar yani hüküm verebilmeyi öğretmek de aynı şekilde değerler eğitiminin amacı olarak görülebilmektedir. İlkinde durum bellidir ancak ikincisinde kişinin bir vaziyetle karşılaştığı andaki tavrını belirlemesi için neyin doğru ya da ne yapması gerektiği hususunda hür bir şekilde muhakeme edip neticesine de katlanacağı bir yargıya varma becerisini bireyde oluşturmaktır. Ayrıca değer eğitiminin gayesi kişiye yalnızca bilgi vermek olmamalı, bu amaç bazen bireye yol gösterme şeklinde de olabilir. Değerler eğitimi, kişide sadece bir öğreti olarak değil, bu öğretinin farkında olarak, şuurlu bir halde davranış ve tutum ortaya koymasını sağlamalıdır. Kısacası değerler eğitiminin en başta gelen amaç ve gayesi bireyde meydana gelen davranış, tutum, tepki, karar vb. durumların kendi isteği dâhilinde, dışa bağımlı olmadan i denetimli olmasıdır (Tosun, 2016: 157).

Yaman (2012: 18) değerlerin “insanın hayata bakış açısını, kişiliğini ve davranışlarını belirleyen üstün nitelikler olarak adlandırılabilceğini” belirtir. Teknik ve sanayi alanındaki ilerlemeler neticesinde günümüzde birçok ahlaki bozulmalarla karşılaştığımız acı bir gerçektir. Hayatın meşgalesi içerisinde teknoloji ve küçük menfaatlerin kölesi haline gelen kişilerin anlam ve değer hissini yitirerek diğerlerinin dert ve sıkıntılarına yüz çevirmesi, kendileri dışındakilerin hiçbir bir mana ifade etmediği hususu çoğu insan tarafından onaylanmaktadır (Cevizci, 2010: 141). Değerlerden uzaklaşmış milletlerde insanların toplumdan uzaklaşarak bireyselleşerek yaşamaya başlaması ve bunun neticesinde toplumsal duyarlılıklardan uzaklaşan bireylerin sosyal açıdan itimat etme, güvenme vb. problemler oluşturarak güven ve huzur ortamına zarar verdikleri ifade edilebilir (Karlı, 2018: 12).

Değerler eğitimin gayesi, kişinin yeterliliklerini en üst üst noktaya çıkarması için kendini bilme ve anlamlandırması noktasında ona destek vermektir. Bu durumda büyüklere ve öğreticilere bireye bunu kazandırma anlamında önemli vazifeler yüklenmektedir (Kale, 2007: 319). Değerler eğitiminin hedef ve amaçları kişilerde insani, ahlaki, kültürel, içsel, sosyal ve cihanşumül kapsamda hassasiyet ortaya çıkarmaktır (Yaman, 2012: 17).

Toplumun ve bilhassa öğrencilerin, kendilerine güvenmeleri, doğruyu bulmaları, uygun fikir oluşturmaları, toplumsal görev ve yükümlölükleri yerine getirmeleri konusu değerler eğitiminin amaçları arasındadır. Globalleşen dünyada artık değerler eğitimine çok

daha geniş yelpazeden farklı bakış açılarıyla bakılmaktadır. Bütün dünya milletlerinin kabullendiği insan hakları, demokrasi, özgürlük, eşitlik, hak, sevgi, barış, saygı, hoşgörü, bağışlayıcı olma, birlikte yaşama, şiddete karşı olma vb. değerler, ulusal değerlerin yanında gelecek kuşaklara verilmesi gereken evrensel değerlerdir. İnsanların insanlıktan çıkmaması, milletlerin huzur ve bekası için toplumu oluşturan bireylerin değerler eğitimi alması zorunludur (Köseoğlu, 2018: 26). Geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman uzantısını çok güzel bir şekilde, iyice anlayan milletler, bu zamanlar arasındaki bağlantının mühim olduğunun bilincindedirler. Olgu ve davranışların kavranmasında zaman yönünü esas alarak, olmuş olana bağlı kalmaz fakat olanları da hatırlar ve bunlardan doğru, güzel, iyi vb. olanların unutulmaması için gerekli tedbirleri alarak sonraki nesillere aktarmanın yollarını arar. Kötü ve iyi olmayanları da temizlemek suretiyle kişiye, cemiyyete yaklaştırmamanın çarelerini bulmaya çalışır. Eğitimin en önemli görevi, geleceğin büyükleri olacak yeni nesillerin beden, düşünce, sosyal, maneviyat vb. olgunluğunu sağlayarak düzenli ve mutlu bir toplum oluşturmaktır. Ne zaman ki vücut sağlığı, fen ve teknoloji, sosyal bilimler, okuma-yazma becerileriyle beraber güzel sanatlar, estetik, ahlaki ve insani değerler bir bütünlük içerisinde sunulursa işte o zaman eğitim gerçek manada amacına ulaşmış olacaktır (Ayhan, 2014: 17).

MEB tarafından okullarda uygulanan programların, toplumsal tutum ve davranış örnekleri oluşturarak öğrencilerin değerleri benimsemesinde çok önemli katkı sağladığı söylenmiştir. Okul içindeki faaliyetlerin, açıkça veya örtük şekilde öğrencilerin değerler hakkındaki anlam ve kabullenişlerini, içinde yaşadığı cemiyyetin bir bireyi olma sorumluluğuyla bazı değerleri hayatına yansıtmasına rehberlik ettiği vurgulanmıştır. Bu programda diğerlerinden farklı olarak değerler ve değerler eğitimi konusunun öğretim programının odak noktasını oluşturduğu ve hali hazırdaki programlarla beraber kapsamlı bir kaynak incelemesine gidilerek, bilim dallarının hepsinin kazanımlarla (eğitim öğretim hedefleriyle) bağlantısı kurularak çocuklar ve gençlere verilecek millî, manevi ve evrensel değerlerin amaç ve gayeleri de şöyle belirtilmiştir:

- Değer eğitiminin bütün eğitimin nihai gayesi ve ruhu olduğu, ayrı bir müfredat veya konu/öğrenme alanı olarak görülmemesi gerektiği, bu bakımdan okullar ve öğretmenlerin değerleri müfredatların bütünlüyci bir parçası (mütemmim cüzü) olarak ele alması ve uygun yaklaşımları kullanarak öğrencilerine kazandırması,
- Değerlerin yalnızca müfredatlarda yer alan lafızlar olmaktan çıkarılması, öğrencilere okul içinde ve dışında değerleri pratiğe dönüştürmeleri için uygun ve etkili fırsatlar sağlanması,
- Değerlerin anlamlı ve kalıcı olması için öğrencilere kazanımların içerik boyutu (konu) ile ilişkilendirilerek ve konu anlatımından ziyade öğrencilerin akıl yürütme, sorgulama, araştırma, yorum

yapma, bağlantı kurma ve değerlendirme becerilerini kullanabilecekleri drama, rol oynama vb. çalışmalarla aktarılması,

- Öğrencilerin kendilerini güvende hissedecekleri, destekleyici, toplum bilincini geliştiren, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan bir sınıf ortamı oluşturulması,
- Değerlerin aktarılmasının sadece sınıf veya okul ortamı ile sınırlı kalmaması, okul-aile iş birliğinin sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2017: 7).

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında öğrencilere benimsetilmesi hedeflenen değerler (Yapıcı ve Yürük, 2016: 44) aşağıda tablo halinde belirtilmiştir.

Tablo 3.1 Değerler Tablosu

Değerler
❖ Adalet
❖ Aile kurumuna ve birliğine önem verme
❖ Demokrasi bilinci
❖ Dürüstlük
❖ Alçak gönüllülük
❖ Bağımsızlık
❖ Bağışlama
❖ Barış
❖ Türk Bayrağına ve İstiklâl Marşı'na saygı
❖ Bilimsellik
❖ Cesaret
❖ Cömertlik
❖ Çalışkanlık
❖ Dayanışma
❖ Doğa sevgisi
❖ Doğal çevreye duyarlılık
❖ Doğruluk
❖ Dostluk
❖ Duyarlılık
❖ Emaneti korumak
❖ Estetik
❖ Fedakârlık
❖ Gazilik
❖ Görgülü olmak
❖ Güvenirlik
❖ Hakseverlik
❖ Hakikat sevgisi
❖ Hayâ

Değerler

- ❖ Hoşgörü
- ❖ İbadet yerlerine saygı
- ❖ İffet
- ❖ İyi niyet
- ❖ Kadirşinaslık
- ❖ Kanaat
- ❖ Kardeşlik
- ❖ Merhamet
- ❖ Millet sevgisi
- ❖ Millî birlik şuuru
- ❖ Misafirperverlik
- ❖ Mürüvvet
- ❖ Namuslu olmak
- ❖ Nezaket
- ❖ Ölçülülük
- ❖ Paylaşmcı olmak
- ❖ Sabır
- ❖ Sadelik
- ❖ Sağlıklı olmaya önem verme
- ❖ Samimiyet
- ❖ Saygı
- ❖ Sevgi
- ❖ Sorumluluk
- ❖ Sözünde durmak
- ❖ Şehitlik
- ❖ Şükür
- ❖ Tarihsel mirasa duyarlılık
- ❖ Temizlik
- ❖ Tutumluluk
- ❖ Türk büyüklerine saygı
- ❖ Vatanseverlik
- ❖ Vefa
- ❖ Yardımseverlik

Eğitimin bel kemiği olarak görülen değerler eğitimi, insanların kişisel ve sosyal vazifelerini bilmesi, sıkıntı ve sorunlarla başa çıkabilme becerisi kazanması, çelişkili durumlarda bağlı bulunduğu sosyal yapının millî ve manevi değerlerini bilmesi ve içselleştirmesi değerler eğitiminin amaçlarındandır. Bir düşünürün de ifade ettiği gibi değerler

eğitimi, bireyin bir şeyi kazanmak için verdiği karar ve çabadan sonra onun yaşama aktarılması esnasında bireyin şahsiyetinin biçim aldırılması işlemidir. İnsana kıymet veren insan yetiştirme sanatının adıdır değerler eğitimi (Açıkel, 2018: 37-40).

İnsanı önceleyen değerler eğitiminin; topluma değerleri tanıyan, kavrayan ve benimseyen şuurlu insanlar kazandırmak, şahsın psikolojik, zihni ve bedeni oluşumuna yardım ederek ona destek olmak kişinin maharetlerinin ortaya çıkmasına vesile olmak, insanda bir istek oluşmasını sağlamak, benimsediği değerlerin pratiğini uygulamak, bireyi incelemeye, bulmaya ve ortaya çıkarmaya sevk etmek, güzel huylarla donanmış, insan haysiyetine saygılı, ilahî olan kaynaklardaki ve toplumun müşterek kullanımındaki değerlerin kabullenilmesinde etkili olmak bireylere, yeni kuşaklara mutlu ve huzurlu bir yaşamın yollarını öğretmek, kişiye, tüm yaratılanlara karşı şefkat ve merhametli olmayı sağlamak gibi amaçlarının bulunduğu söylenebilir.

Yenilenen müfredatlarla öğrencilere kazandırılması hedeflenen yeterlilik ve beceriler ile ilişkili bilgi, beceri ve tutumları arasında bulunan sosyal ve kamusal yeterlikler (MEB, 2017: 28) aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 3.2 MEB Sosyal ve Kamusal Yeterlikler Tablosu

Sosyal ve Kamusal Yeterlikler Tablosu
➤ Farklı toplum ve çevrelerde (örneğin iş) kabul edilen davranış kurallarını bilme. ➤ Toplum ve kültürle ilgili temel kavramları bilme. ➤ Kültürel çeşitliliğin farkında olma ve saygı gösterme. ➤ Millî kültürel kimliğini özümseme ve diğer kültürlerle nasıl etkileşim içinde olduğunu kavrama. ➤ Tolerans gösterme, empati kurma, dayanışma, iş birliği yapma. ➤ Stresten ve çatışmalardan kaçınma. ➤ Farklı bakış açılarına saygı duyma, ön yargıların üstesinden gelme ve uzlaşmacı bir tutum sergileme. ➤ Demokrasi, adalet, eşitlik, vatandaşlık, insan hakları, yerel, ulusal, uluslararası kuruluşlar hakkında bilgi sahibi olma. ➤ Güncel gelişmeleri takip etme. ➤ Ülkesinin tarihi ve dünya tarihi hakkında bilgi sahibi olma. ➤ Toplumu ilgilendiren problemlerin çözümü ile ilgilenme. ➤ Toplumsal ilişkilerde ve komşuluk ilişkilerinde yapıcı katılım sağlama. ➤ Toplumsal uyumu sağlamak için paylaşılan değerleri benimseme ve bunlara saygı duyma. ➤ Diğer insanların özeline saygı duyma

3.2. *Eğitim Hareketleri Dergisinde Değerler Eğitimi*

1955-1980 yılları arasında yayınlanan Eğitim Hareketleri dergisinde, eğitim-öğretimle ilgili yazıların yanında bu iki kavramın ayrılmaz bir parçası olan değerler eğitimi konusunda da çokça makalelerin yazıldığını görmekteyiz. Yirmibeş yıla ikiyüz seksen altı sayı sığdırılan dergide, değerler eğitimi ile alakalı yazılan yazı ve makalelere bakıldığında bu konuyu satırlarına taşıyan bir çok yazar, eğitimci ve ilahiyatçının yanında tarihçi, hukukçu ve edebiyatçının da bulunduğu tespit edilmiştir. Bu yazarların içinde her bilim dalından ve farklı kesimlerden insanların olması gayet doğaldır. Çünkü değerler eğitimi sadece bir alanda değil tüm disiplinlerde etkinliklerinin vazgeçilmez bir parçası olarak kendisinin eğitim-öğretimin içinde ve hayat boyu olması (Horasanlı, 1967: 1) gerektiğini bir şekilde hissettirmektedir. Derginin yayın hayatına başlama ve bitiş tarihlerine dikkat edilirse ülkemizin zor günlerden geçtiği bir zaman diliminde çıkarıldığı ve tüm olumsuzluklara rağmen uzunca bir zaman yayınına devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Bu süre zarfında dergi eğitim bilimcilere, eğitimcilere, öğretmenlere, öğrencilere, velilere ve tüm okuyucularına, mevcut durumda eğitim adına neler yapıldığını, nelerin eksik veya fazla olduğunu, çocukların ve gençlerin daha iyi yetiştirilmesi için neler yapılabileceği hakkında bilgiler vermiş ve önerilerde bulunmuştur.

Derginin genel olarak eğitimle uğraşmakta olan kesime hitap ettiği dikkate alınırsa değerler eğitimine sayfalarında yer ayırmasının çok isabetli olduğu söylenebilir. Öyle ki ülkenin sosyal karışıklık içinde bulunduğu bir zamanda değerlerin toplumun geleceği olan genç bireylere benimsetilmeye çalışılmasının, doğru ve yerinde alınmış bir karar olduğunu ifade etmek gerekmektedir. *Eğitim Hareketleri* dergisinde değerler eğitiminin işlenmesindeki asıl maksadın kanaatimizce, geleceğin yetişkin bireyi olmaya aday durumdaki çocuk, genç ve öğrencilerin eğitiminden sorumlu olan kişilerde, eğitim-öğretim süreci içinde bireyin değerleri öğrenmesi, kavraması, içselleştirmesi ve bunları davranışa dönüştürmesinde rehberlik etmesi gerektiği bilincinin oluşturulmak istenmesidir. Dergide, anne-babaların, öğretmenlerin ve büyüklerin küçükler için birer örnek, rol model olduklarının farkında olarak yani çocuk ve öğrencilerin sürekli kayıtta olduğunun, örnek aldığı kişileri her şart ve ortamda izlediğinin şuruyla tutum ve davranış sergilemeleri yönünde telkinlerde bulunmaktadır. Ayrıca değerler hakkında dergide örnek davranışın sözden daha etkili olduğuna dikkat çekilmektedir. Bir milletin, bir toplumun ayakta kalması, yeryüzünde kalıcı olması için değerlerini genç kuşaklara aktarması lazım geldiğinin farkında olan *Eğitim Hareketleri* dergisi yönetici ve yazar kadrosu, değerleri yazılarına konu edinmeyi kendilerine bir görev saymışlardır. Türk toplumunu ilgilendiren bütün meselelere az çok değinilmeye çalışılan dergide, çocukluk

eğitimi (aile terbiyesi), okul eğitimi, ergenlik ve gençlik eğitimi, değerler eğitimi, yetişkin eğitimi, milli eğitim, din eğitimi, genel kültür gibi eğitim türlerinde o dönemin insanların eğitilmesinde ve topluma kazandırılmasında yararlı olacak bilgiler verilmesi amaçlanmıştır.

Derginin ilk sayısından itibaren son sayıda dahil olmak üzere bütün sayılarda doğrudan veya dolaylı olarak değerler eğitimiyle alakalı yazılara rastlanmaktadır. Kimi zaman makalenin ana başlığı şeklinde kimi zaman da farklı başlık altında anlatım içerisinde karşılaştığımız değerler bulunmaktadır. Değerlerin genellikle bilgi verme, öğretme, aktarma, hali hazırdaki durumuna dikkat çekme, yol gösterme, motive etme ya da eleştiri tarzında yazılarla anlatılmaya çalışıldığını gözlemlemekteyiz. Değerler eğitimiyle ilgili yazı yazar kişilerin deneyimli, alanında uzman, toplumun tanıdığı kimseler olduğunu da belirtmekte fayda vardır. Günümüzde dahi kendisinden söz ettiren düşünürlerin, önemli şahsiyetlerin²⁷ değerlere ait bilgi ve tecrübelerinin paylaşıldığı yazıların yanında yabancı yazarların²⁸ da değerler eğitimi konusundaki fikir ve düşünceleri çeviri yapılarak okuyucuların faydalanması yoluna gidilmiştir. Dergide Türk tarihine damga vuran değerli büyüklerin hayatlarından bahsedilerek²⁹ onların hangi değerlere sahip olduğu hatırlatılmış, örnek alınması gereken özellikleri özendirilmiş ve gençler onlar gibi olmaya yönlendirilmiştir. Söz konusu değerlerin konusuyla alakalı Kur'an-ı Kerim'den ayetler ve Hz. Peygamberden nakledilen hadis-i şerifler³⁰ bazen değerleri destekleyici bazen de asıl kaynak olarak yazı aralarında verilmiştir. Ayrıca vefat başlığı adı altında dergide yazıları bulunan, dergiye emek sarf etmiş, yakın zamanda darü-l bekaya göç eylemiş, başarılı ve örnek alınacak yazarların, ilim adamlarının³¹ güzel hasletlerinin de sunulduğu tespitine varılmıştır.

Eğitim Hareketleri dergisinde değerler eğitimi hakkında kaleme alınan makalelerin muhtevası incelendiğinde, özelde Türk toplum değerleri genelde ise evrensel değerler üzerinde durulduğu görülmektedir. Dergide değerler eğitimi bağlamında ele alınan değerler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

²⁷ Ahmet Ateş, "Mevlanın Fikirleri Üzerine", *Eğitim Hareketleri* 22/268-269 (Kasım-Aralık 1977): 5-10; H. Fikret Kanad, "Sokrat-Eflatun-Aristo", *Eğitim Hareketleri* 17/194-195 (Mayıs-Haziran 1971): 5-12.

²⁸ Caspar Rene Gregory, "Aile ve Okul", *Eğitim Hareketleri* 1/1 (Ocak 1955): 5.

²⁹ Hüseyin Aydın, "Atatürk ve Din", *Eğitim Hareketleri* 20/231-232 (Ekim-Kasım 1974): 25-28; H. Raşit Öymen ve Mehmet Dağ, "Farabi", *Eğitim Hareketleri* 19/214-215 (Mart- Nisan 1973): 11-14; N. Özerdim, "M. Akif Ersoy", *Eğitim Hareketleri* 1/11 (Kasım 1955): 16-18.

³⁰ İ. Agah Çubukçu, "İslam'da Eğitim ve Olgunluk", *Eğitim Hareketleri* 20/224-225 (Şubat-Mart 1974): 7-9.

³¹ H. Raşit Öymen, "Baltacıoğlu'nun Ardından", *Eğitim Hareketleri* 23/272-273 (Mart-Nisan 1978): 1-4.

Tablo 3.3 Eğitim Hareketleri Dergisindeki Değerler Tablosu

Dergideki Değerler
➤ Ahlak ➤ Samimilik ➤ Doğruluk ➤ Saygılı Olmak ➤ Hoşgörülü ve Güler Yüzlü Olmak ➤ Dostluk ➤ Birlik ve Barış ➤ Vatanseverlik ➤ Milli Kültür ➤ Doğa ve Orman Sevgisi

Biz de dergideki bu değerleri başlıklar altında toplamayı uygun görerek sırayla ele almak istiyoruz.

3.2.1. Ahlak Nedir? Nasıl Öğretilir?

Dergide değerler eğitimi bağlamında genellikle herşeyden evvel ahlaklı olmanın, güzel ahlak sahibi iyi bir insan olmanın önemine vurgu yapıldığı görülmektedir. Mutluluk, dünya görüşü, maddi-manevi hürriyet, hikmet ve fazilet, büyük işler başarma, iyi bir karaktere sahip olma vb.'nin hür ruhların dolayısıyla ahlak sahibi kimselerin meziyeti (Yada, 1955: 13)³² olabileceği dile getirilmektedir.

Ahlak, sözlükte yaradılış, huy, kişilerin yaşadığı toplumda uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, bir kimsenin içinde yaşadığı toplumsal çevrenin törelerine uyma yetisi, çeşitli toplumlarda ve çağlarda kapsamı ve içeriği değişen ahlaksal değerler alanı, mutlak olarak iyi olduğu düşünülen veya belli bir yaşam anlayışından kaynaklanan davranış kuralları bütünü, bir kimsenin iyi niteliklerini veya kişiliğini ifade eden tutum ve davranışlar bütünü, mizaç³³ gibi anlamlara gelmektedir. Seciye, tabiat, karakter vb. manalarda da kullanılan ahlak, “hulk” ya da “huluk” sözcüğünün çoğuludur. İnsanların fiziki görünüşleri

³² Sait Yada, “Kendini Nasıl Tanıyabilirsin”, *Eğitim Hareketleri*, 1(1) (Ekim 1955): 13.

³³ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5ce0ab5fc27ef3.27850371, (erişim tarihi: 09.04.2019)

için halk, ruhi, iç, manevi dünyası içinse hulk kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Kelime terim olarak; insanın iyi ya da kötü şeklinde vasıflandırılmasına neden olan ruhi nitelikleri ve bu sahip olduğu nitelikler sayesinde sergilediği tutum ve hareketlerin tamamı olarak isimlendirildiği gibi söz konusu mevzuları araştıran bilim dalının adı olarak da kullanılmaktadır (Canbulat, 2015: 14).

Dergide, ünlü düşünürlerden Sokrat, Eflatun ve Aristo'nun hayatları ve fikirlerinden de bahsedilerek, bir kişinin başka birine etki yapmak istemesinin uygun söz sanatıyla ve fikrini ona aşlamakla mümkün olabileceği öne sürülmektedir. Sokrat'ın kendi düşünce ve terbiyesine göre mutlu olduğunu söylediği, kendisiyle iletişime geçenleri de kendisi gibi huzurlu ve hakiki bir yaşama götürmek arzusunda olduğu dile getirilerek onun ahlak ve karaktere, yani iyi insan olmaya ait düşünceleriyle etrafını aydınlatarak örnek olmaya çalıştığı, ahlaklı ve huzurlu olmanın insanın ruh, düşünce ve kanaat yönünden serbest olmasından geçtiğini belirttiği ifade edilmektedir. Sokrat'ın en fazla değer verdiği, üzerinde en çok ilgilendiği sorunların ahlak ve fazilet araştırmaları olduğu ve insanların en mühim görevlerinin kendini tanımak olduğuna, “kendini tanı” sözünün onun temel ilkelerinden biri olduğuna da değinilen dergide, Sokrat'ın “ahlak hareketi demek, düşüncenin, aklın dediğine uymak demektir” (Kanad, 1971: 9-12) şeklindeki ahlak tarifi de verilmiştir.

Kur'an-ı Kerimde; “Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.” (Tin 95/4) buyrulmaktadır. Meal ve tefsir kitaplarında “en güzel biçim” diye çevrilen ahsen-i takvîm terkihi Allah'ın insanoğluna verdiği güzel ve harkûlade bir şekil ve bünyeyi, bu bağlamda da insanın, yaratılanlar arasında vücut ve ruhsal yetenekler bakımından kusursuz ve güzide bir canlı şeklinde meydana getirilmiş olduğunu söylenir. Allah'ın yarattığı varlıkların en üstünü olan insandaki –âyetin ifadesiyle– bu güzelliğin menşei, Allah'ın onu kendinin meydana getirip ruhundan üflemesi (Sâd 38/72), “kendi sureti üzere” (kendi özelliklerinden ona – insanlık düzeyinde olmak üzere–ihسان ederek) yaratması, onu dünyada halife kılması (Bakara 2/30) vb. yardım ve iyilikleridir.

Müfessirler yaratılanlar içerisinde insandan daha güzel bir yaratığın olmadığını ifade ederler. Çünkü Allah insanı diri, yaşayan, anlayan, öğrenen, karar verme gücü olan, kendini ifade eden, algılayan, seçen, zihnini kullanarak önlemini alan, bilgelikle davranan ve bütün bu sahip olduğu nitelikleriyle fizik yönünden kendisinden kuvvetli varlıklara egemenlik kurabilen bir canlı olarak dünyaya getirmiş ki bütün bu vb. nitelikler aynı zamanda ilâhî sıfatların bazılarının ondaki görünümünün zuhur etmesidir (Karaman vd., 2014: V-647). Bunun yanında insan, ahlaki açıdan iki zıt yönlü özelliğe sahiptir. Allah insanoğlunun öz varlığına, kişiliğine fücûru ve takvayı; “nefse ve onu (insanı özü olarak) şekillendirip

düzenleyene” (Şems 91/7); “*ona kötü ve iyi olma kabiliyetlerini verene*” (Şems 91/8) yani insanın hilkatine iyiliği ve kötülüğü, doğruyu ve yanlış seçip yapma kuvvetini ve hürriyeti, tanıma, ayırma, üstün olanı bilmeyi bahşetmesi; bu sebeple, insana çeşitli tecrübe ve çalışmadan evvel apiriorik olarak bu kabiliyetlerin yüklenmesi şeklinde yorumlanabilir. Bu da insanın ahlaki yönden doğru-yanlış ile iyi-kötü arasında tercih yapabilecek bir fıtratta dünyaya getirildiğini ve ebedi mutluluğu yakalamasının ya da hüsrana uğramasının yapacağı bu tercihe bağlı olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Karaman vd., 2014 : V-630).

İnsanların ahlak terimine değişik açılardan bakmaları onun farklı görüşlerle ifade edilmesine imkan vermiştir. Bazıları ahlakı, dinen yerine getirilmesi gereken bir ödev ve kurallar bütünü şeklinde görürken bazıları da toplumun içinde, yaşantısında ve insanların birbirleriyle olan münasebetlerinde bulunması gereken bir ilke olarak telakki etmişlerdir. Böyle olunca ahlak kavramına bireylerin basitçe riayet edebileceği veya geçerliğini benimseyebileceği bir tarif ve mana verilmesi oldukça zor olmaktadır. Bu durum bir açıdan gayet doğal kabul edilmelidir. Zira problem; farklı cemiyetlerde ve milletlerde aynıdır. Bir toplumda ahlaki kabul edilen bir davranış, bir tutum, diğer bir toplumda ahlak dışı olarak görülebilmektedir. Bunu aynı cemiyetin farklı bölgelerinde dahi görmek mümkün olmaktadır (Üstün, 1974: 11).

İslam ahlakında vicdanın yani iç muhakemenin önemli bir yeri vardır. Bilinçli ve inanç sahibi kimseler, vicdanının sesine kulak vererek doğruyu-eğriyi, iyiyi-kötüyü fark edip seçimini yapabilir. İyilik yani sevap dediğimiz kavram, kişinin kalbinin kendisini yapması neticesinde gönül rahatlığı hissettiği; günah yani kötülük de seçilmesi, yapılması sonucunda bireyin mutsuz, rahatsız olduğu tutum ve davranıştır. Bu konuda Hz. Peygamber’in, “*İyilik güzel ahlaktır. Kötülük ise içini huzursuz eden ve başkalarının bilmesini istemediğin şeydir.*” (Özafşar vd., 2015: III-17) hadis-i şerifi iyiliğin güzel ahlak sayesinde kazanılacağına işaret etmektedir.

Yapılan bazı tariflerde ahlak, insanın hem kendine karşı yükümlülüklerinin hem de diğer yaratılanlara karşı yükümlülüklerinin gereğini yapması için edinmesi zaruri ve lüzumlu olan niteliklerin tamamıdır. Ahlak, kişinin iyi ya da kötü şeklinde vasıflandırılmasını sağlayan manevi, ruhi özellikleri, karakteri, huyları ve bu huyların tesiriyle isteyerek sergilediği, dışa vurduğu tepkilerdir. İnsanın bir gaye ve amaç için kendi irade ve isteğiyle güzel ve iyi tutum, olgun davranış gösterip çirkin ve kötü olana yaklaşmamasıdır. Ahlak, aynı toplumda yaşayanların belli kuralları kabullenip uygulamak mecburiyetinde bulundukları davranış ve tutum ilkeleridir. Toplamların yaşadıkları süre zarfında kendilerine mal ettikleri, kişilerin birbirleriyle ve diğer bireylerle bağlarını organize eden kural, ilke ve inançların tamamıdır.

Yani ahlak, çok taraflı bir anlam ve mana ihtiva etmekle birlikte, hususi olarak insan davranışlarının ve insanlar arasındaki münasebetlerin, umumi olarak da cemiyetin meydana getirdiği kural ve ilkelerin doğru-yanlış, güzel-çirkin ya da iyi-kötü şeklinde vasıflandırılmasıdır (Aydın, 2013: 151-152).

Ahlakın, ahlakî fikir, yorum ve onaylama dizisi dışında davranış ve hareket yönünün de bulunduğu dile getirilmiştir. Hayatı düzene koyan, bireyin kendi fiilleri ve davranışları yanında diğer bireylerin fiil ve davranışlarını da ölçmeye fırsat veren bir konsept olmasından dolayı ahlak, bazı fikir ve düşünce adamlarınca değerlerle süslenmiş ve bezenmiş davranıştır şeklinde ifade edilmektedir (Özel, 2017: 9).

Asıl manası âdet veya edep olan batı dilindeki morale sözcüğünün ise Latince mos ve onun çoğulu kabul edilen moresten geldiği söylenmektedir. Bu durumda ahlaklı olmak yani ahlaklılık kişinin içinde yaşadığı toplumun adabına ya da örf ve adetlerine riayet etmesi demektir. Dünya üzerinde yaşayan her insan topluluğu bir arada hoşgörü içerisinde hayatlarını sürdürebilmek için çeşitli âdet ve usuller yani bir bakıma trafik kanunları çıkarırlar. İşte ahlaklı olmak bu kanunlara karşı duyarlı olma ve riayet etme, ahaksız olma da bunun tam tersi konulan kural ve kanunları tanımama ve uygulamamaktır. Böylece insanlar çocukluk yıllarından itibaren ilk önce ailede daha sonra okulda ve iş ortamında toplumun hayat biçimi ve davranışlarını izleyerek göre göre öğrenirler ve benimserler. Bunun neticesinde toplumun koyduğu kurallara riayet etme kişiyle bütünleşir (Robertson, 1975: 5). Ahlak, günlük hayatımızda kendimiz dışındaki insanlara ve ayrıca insanla münasebetli diğer varlık ve canlılarla olan tutum ve hareketlerimizi doğru veya yanlış, iyi ya da kötü eylemlerimizi birbirinden ayırmamıza imkân tanıyan bir değerler sistemidir. Yani ahlak, cemiyet içerisinde insanlar arasındaki davranış ve tutumları tanzim eden ilkeleri inceleyen, araştıran bir bilim dalıdır (Baykal, 1974: 13).

Ahlak kelimesine her dönemde farklı manalar yüklediği görülmektedir. Bu konuda asırlar öncesine değil 78-80 yıl öncesine gitmek yeterli olacaktır. Hatta yakın zamanlardaki cemiyetin hayat tarzına bakarsak kelimenin değişime her daim açık olduğu ve hakkında değişik açıklamaların yapıldığı gözlenmektedir. Durum böyle olunca, zamana göre değişen farklı yorumlar yerine geçerliği bulunan bir takım müşterek ulvi değerleri gündeme almak ve bunları kabullenmek gerekecektir. Bu kabule toplumun değer yargıları diyebiliriz. Demek ki ahlak, cemiyetin değer yargıları ile muadil yani eşit ve aynı zamanda aralarında anlam birliği ve bütünlüğü bulunmaktadır. Ayrıca ahlak, nefes alıp verdiğimiz havadır. Yaşamak için muhtaç olduğumuz havanın ne renk olduğunu, nasıl bir şekle sahip olduğunu bilemeyiz,

göremeyiz fakat kokusunu algılarız, kirli veya temiz olup olmadığını anlarız, canlıların sağlığı için faydalı mı sakıncalı mı olduğunu da biliriz (Üstün, 1974: 11).

Farklı perspektiflerden tarifi yapılan ahlakın, ister dini kaynaklı olsun ister toplumsal kaynaklı olsun insanın ve insan topluluklarının dünyada ve ahirette mutlu, huzurlu ve güvenli bir şekilde yaşamalarında ya da bunun tam tersi bir hayat sürmelerinde etkili rol oynadığı görülmektedir. Bu bağlamda tüm insanlığın refah içinde olması ve ebedi hayatta hak rızasına erişmeleri için ahlakı, değer yargılarını öğrenmesi gerekmektedir. Bu değerlerin yeni nesillere aktarılması için de özelde bireye, genelde tüm topluma düşen önemli görevler vardır.

İnsanoğlu dünyaya geldiğinde çeşitli nitelikleri olan, fevkalade iç dünyası bulunan bir canlıdır. Fakat gerek fiziki gerek düşünsel ve gerekse ahlaki açıdan kemale erinceye kadar büyüklerin destek ve rehberliğine muhtaç durumdadır. Yani çocuğun kişiliğinin oluşmasında, değerleri öğrenip benimsemesinde kendisinin değil büyüklerinin rolü daha fazladır hatta değerler konusunda yapılan tercihlerin çocuğu yetiştiren ebeveynlerinin onayı olduğunu söylemek yanlış olmaz (Cebeci, 2015: 226). İbn Miskeveyh'in tabiriyle; çocuğun faziletinin, şahsiyetinin, ve ahlakının, içinde hayatını devam ettirdiği, bağlı bulunduğu toplumsal yapıya göre şekil almasının yanında bunun vücut yapısına da bağlı olduğu ve dolayısıyla çocuğun beslenmesini, hareketlerini, sağlığını anlamak lazım geldiği, netice itibariyle de sağlıklı çocuklarda ahlak ve faziletlerin daha kolay ve daha çabuk yerleştiği dile getirilmektedir (Çubukçu, 1967: 11) Toplumun en küçük kurumu olan ailenin, yani anne-babanın ister bilinçli, ister bilinçsiz olsun ortaya koydukları tavır ve fiiller, ailenin diğer üyesi olan çocuklar için her daim izlenmektedir ve anne-baba onların rol modelidir. Anne-babadan dünyaya gelen çocuk, yaşamı da yine onlardan öğrenmekte, onlar gibi konuşmakta, onlar gibi tutum ve davranış sergilemeye çalışmaktadır.

Dergide çocuğun ruh durumunun inkişafıyla ilgili süreçte özellikle annenin önemli ölçüde tesiri olduğu, bireyin bir takım basit bilgileri çocukluk döneminde kazandığı ve etrafını keşfetmeye başladıktan sonra aralıksız bir şekilde kendini belli ettirmeden onu ilgilendirmeyen şeyleri de öğrenmeye çalıştığı dile getirilmektedir. Bireyin çocukluk döneminde sürekli soru sormak ve öğrenmek istemesinden dolayı öncelikle aile reisinin, aile büyüklerinin çocuğun sorularına cevap verebilecek düzeyde kendilerini yetiştirmeleri, ona doğru bilgi vermek için gayret sarfetmeleri (Tuncor, 1967: 22) gerektiği yönünde fikirler beyan edilmiştir.

Ailede verilen ilk eğitim yeri yani çocuğa başlangıç terbiyesinin verildiği yer olan ev, değerleri öğrenme ve tatbik etme, uygulama bakımından genel eğitim ya da özel eğitim veren bütün kurum ve kuruluşlardan hem daha üstün hem de daha iyi ve daha temiz şartları

bünyesinde bulundurmaktadır. Toplumun bazı kesiminde değiştirilen gelenek ve adetlerin de çocuğu anne-baba tesirinden önemli ölçüde ayırdığı ve soyutlaştırdığı ancak ailenin yerini tutacak çarenin okullarda aranması neticesinde evvelinde anne-babaların gördüğü bu vazifeyi öğretmenlerin üzerine almak durumunda kaldıkları belirtilmektedir (Gregory, 1955: 5). Düzenli bir aile hayatı yaşamayan çocuklar ruhi bunalımlara maruz kalmaktadırlar. Evine geç gelen kumar, içki vb. şeylerin bağımlısı olan baba ve annelerin çocuklarında bir aile bağı bulunmadığı gibi çocukları da öfke, kin ve nefretle beslenirler. Bu durumdaki çocuklar anne-baba kurbanı olup hem kendilerine hem de topluma zararlı davranışlar sergileyebilmektedirler ve ileriki yaşamlarında da mutlu olamadıkları görülmektedir (Tuncor, 1967: 38).

Ülkemizde öğretmenler uzun bir süre -hatta köy ve kasaba okullarında görevli öğretmenler daha da uzun- yalnızca öğrencilerin değil bulunduğu yerdeki tüm insanların her konuda buna ahlak eğitimi de dahil rehberi ve yol göstericisi durumundadır. Bu durumun dergide öğretmenin muhatabı olanlar için çok önemli bir kazanç olduğuna dikkat çekilerek eskilerin dediği gibi “bir şeyi ancak iyi bilenler öğretir.” sözü burada hatırlatılmaktadır (Öymen, 1967: 2). Çünkü okullarda çalışacak öğretmenlerin bir taraftan öğrenci çevreleri üzerine tesir edebilecek şekilde (Arıkkök, 1956: 24) eğitildiği, diğer taraftan da örnek şahsiyetleriyle halkın bilgisini ve görgüsünü artırmak için öğrenim görmüş (Silistreli, 1967: 17) kişiler olduğu bilgisi verilmektedir. Öğretmenliğin yalnız program icabı öğretim yapmaktan ibaret olmadığı, taze yavruları adeta hamur gibi yoğurup onlara güzel huylar kazandırma, iyiye, doğruya koşacak hale getirmesi durumunda eğitimin maksadına ulaşılacağı (Şahap, 1956: 20) savunulduğu ilgili yazılarda görülmektedir. İslam dininin elçisinin bu görevi, bu inancı yani eğitim-öğretimi yalnız söz ve konuşmaları ile yapmadığı aynı zamanda bilfiil önderlik ve rehberlik etme yöntemini de kullanarak insanların, öğrenilecek ve uygulanacak davranışları içselleştirmelerini sağlama yolunu tercih ettiği ve Medine’de yaptırdığı mescitteki derslerinde ilk İslam öğretmeni ve terbiyecisi olduğunu hareket ve tavır ve davranışlarıyla da ortaya koyduğuna (Öymen, 1967: 11-12) vurgu yapıldığı da görülmektedir.

Öğrenme ve öğretme işinin en eski dönemlerde yaşamış millet ve toplumlarda da varolduğu, her ailenin kendi evlatlarına yaşam için lazım olan ahlaki ve mesleki bilgiler vererek, beceri kazandırdıkları ve o zamanlarda devlet teşkilatı olmadığı için Milli Eğitim’inde devlet hizmetleri arasında olmadığı belirtilmektedir. Milletler örgütlenmeye başlayıp devlet haline gelindikten sonra din adamlarının tapınaklarda dini bilgiler ve hayat için ihtiyaç olan bazı bilgileri de insanlara vermeye başladıkları, hayatın zamanla karmaşık bir hale doğru gitmesi sonucunda bu şekildeki eğitimin yetersiz olmasından dolayı iş bölümünün

arttığı ve neticede mesleklerin doğduğuna değinilmektedir. Meslekler arasında öğretmenlerin ayrı bir yeri olduğu ve muhtemelen ilk öğretmenlerin din adamları (Binbaşıoğlu, 1971: 21) olduğu ifade edilmektedir.

Dergide, İslam'dan önce Arabistan'da sınırlı bir şekilde var olan okuma-yazma sanatının, İslam'ın gelişinden sonra özellikle İslam'ın yayılmasıyla daha da geliştiğinden söz edilmektedir. İlkokul düzeyindeki kütaplardaki öğreticilerin genellikle gayri müslimlerden olduğu, İslamiyet'in ilk kez dini ve ahlaki kültürün eğitim aracı olan Kur'an ve hadisi getirmesi ve dolayısıyla kutsal kitap yani Kur'an-ı Kerim İslam dininden olmayanlara öğretilir mi ya da Müslüman olmayan birinden Kur'an öğrenilebilir mi? Şeklinde bir durumun ortaya çıkmasıyla okuma-yazma sanatı ve Allah'ın kelamını insanlara öğretme görevinin işin ehli kimselere verildiği, bu uygulamanın da yüzyıllarca devam ettiği dile getirilmiştir. İslam'ın zamanla yayılması neticesinde kütaplarda başta okuma-yazma ve aritmetik olmakla birlikte çocukların durumuna göre ağırlığın din ve ahlak eğitim-öğretimine verildiğinden bahsedilmektedir (Dağ, 1971: 13).

Aile eğitimindeki eksikleri gidermek ve tamamlamak amacıyla okullar oluşturulduğu lakin bu kurumların; ailenin verdiği eğitimi vermesi, ruh, gönül ve iş eğitimi vermesindeki başarısını aile terbiyesiyle karşılaştırdığımızda onun yerini tutmadığını ifade edenlerin de bulunduğunu söylemek gerekir. Yani okul kurumunun ilk eğitimde aile kurumunun yerine getirdiği vazifeyi ifa edemediği, okulların sadece dünyaya, yaşama bir yardımcı olarak görev üstlenebildikleri, bu kurumların hedefinin ise aile eğitiminin gücünü kendi gayelerinin hâsıl olması için faydalı hale dönüştürmek ve genelleştirmek olduğu görüşünü savunanlar da göze çarpmaktadır (*Eğitim Hareketleri*, 1955: 26).

Toplum düzeni, toplumu oluşturan her bir birey veyahut bireylerin, insanların görüş, düşünüş ve davranışlarının, etkiler karşısındaki tepkilerinin, kültür ve karakterlerinin, ahlakının tümüyle birleşiminden oluşan kişiliklerinin neticesidir ve bunların kanun ve nizamlarla değiştirilebileceği lakin yasaların bu sahadaki etkileri süreklilik arzetmediği için bunun ancak eğitimle yapılabileceği (İnan, 1971: 8) hususu dergide vurgulanan noktalar arasında bulunmaktadır.

İyi tutum, güzel ahlak, incelik, terbiye³⁴ vb. manaları da içeren edep kelimesi ahlakla yakinen ilgisi bulunan bir kelimedir. Öncelikle insanlar arası bağlarda önemli rol oynayan edep, bireyin kişisel, ailevi ve toplumsal yaşam içindeki düzen ve tertibin sağlanmasında çok mühim bir kanun vazifesi görmektedir. Bu nizamlar, sadece ahlaki tutumlarla alakalı olmamakla beraber diğer mevzuları da içermektedir. İnsanların günlük yaşamlarında ortaya

³⁴ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0af80a778b6.84830772, (erişim tarihi: 20.04.2019)

koydukları, uygulanan ahlakla alakalıdır. Böylece kişinin edepli olmasının yani bu kuralları yerine getirmesinin ona ahlaklı olma vasfını kazandıracak ifade edilmiştir. Zira edepli olmayı gerektiren nizamların oluşturulmasında bireyin ahlaken iyileşmesi, kemale ermesi amacı bulunmaktadır. Çocuğun küçük yaşta ailesinden aldığı eğitim ve terbiyeyi onun ömrü boyunca kullanacağı aşikârdır. Bu konuda Hz. Peygamber de “*Hiçbir baba, evladına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermemiştir*” (Özafşar vd., 2015: III-19) buyurarak ailede eğitim ve terbiyenin önemine dikkat çekmiştir.

Çubukçu (1967: 12), İbn Miskeveyh’e göre Allah’ın insanoğluna bahsettiği en büyük nimetin ve en güçlü niteliğin akıl olduğunu ifade etmiş, tutum ve davranışlarında aklını kullananların, akıl nimetini kullanamayanlara nispetle yüce yaratana daha yakın olacaklarını ve gerçek huzuru bulmuş insanlar olacağını belirtmiştir. Kişileri de bu istenen gayeye erdirmenin yolunun bireyin çocukluk döneminde aldığı aile eğitiminden geçtiğini söylemiştir. Toplumu geliştirmenin, yükseltmenin ana ilkesinin eğitim-terbiye olduğuna işaret etmiş, insanları huzur ve sükûnete kavuşturmanın yegâne yönteminin aile eğitimi olacağını vurgulamıştır. Ebuzziya Tefkî’in Hicri 1317 (1899) yılında çıkan Takvim-i Nisa adlı eserinin önsözünde, her milletin erdem fazilet ve güzel ahlaklı olmasının annelerin terbiye ve eğitimi sayesinde olacağından, topluma iyi ve ahlaklı bireyler kazandırmak istiyorsak geleceğin anneleri olacak olan kız evlatlarının iyi yetiştirilmesi gerektiğinden özellikle bahsedilerek anne eğitiminin çocukluk çağındaki önemine işaret edilmiştir (Apar, 1957: 28).

Nesil, soy anlamlarına gelen çocuk kelimesi yeni bir neslin başladığını yani tarlaya yeni ekilen bir tohumu ifade etmektedir. Nesiller arası zaman farkı ortalama 25 yıl civarındadır ve her yirmi beş yılda bir yeni nesil ortaya çıkmaktadır. Aile terbiyesi, okul ve iş vb. eğitimlerin verildiği bu zaman dilimi çocukluk, ergenlik ve delikanlılık dönemlerini içine almaktadır. Çocuğun dünyaya ayak basmasıyla başlayan fiziki ve ruhi gelişiminin temelleri bu yıllar içinde atılır ve hem kendisinin hem de aile ve toplumun kaderini belirleyici rol oynar. Bu nedenle bu süre zarfında verilecek ahlak eğitiminin de bireyin ahlaki yönünü belirleyeceği gerçeğini kabul etmek gerekmektedir (Tunç, 1958: 12). Çubukçu (1961: 24), İbn Haldun’un eğitim ve öğretim ile cemiyetin din, örf, adet, gelenek ve göreneklerinin birbirleri arasındaki yakın ilişkiye dikkat çektiğini ve kişinin ruhi gelişiminin bunların etkisi dahilinde oluştuğunu ifade ettiğini söylemiştir. Eğitim ve öğretimin oluşturduğu yansımalar bu unsurların da girmesiyle birlikte çocuğun ruhi ve terbiyevi biçimlenmesinin ortaya çıktığını, başka bir deyişle çocuğun kişiliğine verasetin değil terbiye, eğitim ve toplumun benimsediği unsurların rehberlik ettiğini dile getirmiştir. İbn Haldun’un açıkladığı bu fikir ve bakış açısının Hz. Peygamberin: “*Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra anne-babası onu*

Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar.” (Özafşar vd., 2015: I-233) hadis-i şerifiyle tam manasıyla örtüştüğünü belirtmektedir.

Toplumun değişik kurum ve kuruluşlarında hayatını devam ettiren çocuk, zaman gelip büyüdüğünde içinde yetiştiği toplumun mührünü elinde bulundurur. Çocuk aile, kreş, okul vb. toplumun içi içe olduğu yerlerde kendisine verilen biçime göre hareket eder ve sahip olduğu biçimin çizgisinden hayata bakarak kişisel ve ahlaki yönünü oluşturur. Bireyin kişiliği çocukluk döneminde ailede oluşmaktadır. Toplumun en küçük yapı taşı olan aile çocuğun kişilik ve ahlakının gelişmesinde en büyük paya sahiptir. Çocukların oturup-kakmaları, konuşmaları, aile dışındaki diğer bireylerle iletişimi aile üyelerinin sayesinde olmaktadır. Aile kurumunda değişik tutum ve davranışları gören çocuk onları ilke olarak kabul eder ve bu durumları kalıcı bir huy ve meleke haline getirir. Kişi ruhuna yerleşen iyi huy ve davranışların da kötü huy ve davranışların da mayasını aileden almaktadır. Ayrıca çocuklara konan isimler bile onların ruhuna, iç dünyasına tesir eder. Hatta kendilerine iyi ve güzel isimler verilen çocuklar bu isimlerle bütünleşerek ismiyle adeta müsemma olurlar. Hep çevremizde duymuşuzdur *“adının sahibi ol”* veya *“bu hareket senin adına yakışmaz”* diye (Demiray, 1969: 19-21).

İnsanın cemiyet içindeki inkişafı, dünyaya gelmesinden büyümesine değin diğer insanlarla kurduğu bağlar sayesinde ve bu kurmuş olduğu bağlara dair alaka ve hislerinin tamamının tekâmülüdür. Toplumda kanunlara riayet etmeyen, kötü davranış sergileyen insanların ortaya çıkması toplumsal olgunlaşmaya verilen ehemmiyet eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Kişide ilerleyen yaşlarda ruhsal bozuklukların görülmesi ona çocukken verilen eğitimidir. Yani ebeveynlerin bahçeye diktiği ağaçların meyveleridir. İşte burada ailede verilen terbiye ve eğitim ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda insanın yetişkinlik veya olgunluk dönemlerinde ortaya çıkan çeşitli hastalık, kötü tutum ve davranışların temelinde çocukluğunda almış olduğu eğitimidir diyebiliriz. Böylece eğitici durumundaki anne-babalar, öğretmenler vb. bu durumdan birinci derecede mesuldürler. Ailede başlayan toplumsal gelişim süreci daha sonra okul ve iş hayatında tekâmülünü devam ettirir (Binbaşıoğlu, 1975: 6).

Bireye çocukluk döneminde verilen eğitim ve terbiyenin gayesi onun daha ilerideki yaşamında çevresindeki diğer insanlarla iyi ve güzel münasebetler kurması, insaniyet açısından onlara katkı sağlayacak bir şekilde eğitilmesi olmalıdır. Yeni yapılan bir inşaatın sağlıklı ve güvenilir olmasının, tabanının dayanıklı yapılmasına bağlı olması gibi kişinin hayatı boyunca huy ve ahlakının sağlam olması da çocukluğunda benimsediği alışkanlıklara yani ona verilen eğitim ve güzel terbiyeye bağlıdır. Bu sebepten bireyin dünyaya gelirken

yani doğuştan dediğimiz bozulmamış saf ve katıksız duygularına dokunmak ve ona yaraşır bir biçim vererek kendine ve topluma yararlı hale dönüştürmek, insanlığa karşı görevlerini yerine getirecek bilinçli bir insan kazandırmak adına annelerimizin birinci vazifesi olan çocuklarına daha ana ağışundayken lazım gelen alakada bulunmaları elzemdir (Ergün, 1979: 23).

Aile içerisindeki yetişkinlerin ortaya koyduğu fiiller devamlı olarak evdeki küçükler tarafından izlenmektedir. Film çeker gibi olanları zihnine kaydeden çocuk benzer durumla karşılaştığı vakit anne-babasından edindiği tutum ve davranışı sergilemekte gecikmeyecektir. Büyüklerin olumlu veya olumsuz bir tutum ve davranışı çocuklarında görmeleri aslında kendilerini aynada görmelerinden (Karatepe, 1956: 18) başka bir şey değildir.

Doğal ve toplumsal ortamda gelişip büyüyen çocuğun çevresinin kendisi üzerinde etki ve tesiri olduğu gibi o da çevresine etkide bulunmaktadır. Öğrenmenin kaynağı etki-tepki sistemi adı da verilen denemedir. Gelişme dönemindeki çocuk ve öğrenci ilk gözlerini açtığı günden itibaren hayata gözlerini yumduğu güne değin etrafında sayısız deneme süreçleri görür. Denemeler arttıkça bazı sonuçlar elde eder. Bunda belirli bir etkinin belli birer cevabı olur. Anlatılan denemelerin birer amaçlı sonuca bağlanması öğrenme, öğrenilen şeylerin zamanla kalıplaşması alışkanlık ve bireyin kazandığı bu alışkanlıklar da ahlak olarak değerlendirilmektedir (Alpan, 1967: 2).

Dürüstlük, cömertlik, merhamet, çalışkanlık, yardımseverlik vb. faziletler çocuklara ancak yetişkinlerin bu değerleri uygulamasıyla kazandırılır. Dini-millî değerler ve ahlaki erdemler büyüklerin rol modelliğinde nesilden nesile aktarılır. Yetişkinlerin söyledikleri ile uyguladıkları arasında tutarlılık olması gerekir. Eğer denilenle yapılan arasında tezatlık varsa küçüklerin dikkatinden kaçmaz ve böylece çocuğa verilmek istenen davranış kazandırılmaz (Cebeci, 2015: 234). Burada Kur'an-ı Kerimde geçen; "*Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?*" (Saf 61/2) ayetini zikretmek konunun ne kadar önemli olduğunu belirtmek için yerinde olacaktır.

Nefes aldığımız havayı andıran ahlakın, rengi ve biçimi bilinemez fakat kirli veya temiz olup olmadığının bilinebileceği yahut kokusunun hissedilebileceği yönünde fikirler ileri sürülmüştür. Ayrıca faydalı ve sakıncalı olduğunun anlaşılabileceği vb. yapılan bu teşbih gereğince bütün insanların nefes alıp verdiği manevî havayı, yani güzel ahlakı - ahlaklı yaşamı kirletmeden tertemiz kalmasının usul ve sistemlerini belirlemek icabeder. Bunu sağlamanın yolu çocuklara ve erginlere eğitim kurumlarında ders vermekle, bir takım ahlak kaidelerini öğretmekle, hıfzettirmekle mümkün değildir. Ahlak, bir dersin ya da bir kitabın sahifelerine sığacak derecede sade ve yalın olmamalıdır. Bilakis eğitim-öğretim aşamalarına uygun bir şekilde eğitim kurumlarının kendi hissesine ayrılan boyutta hemen hemen bütün

dersleri ve eğitim hayatındaki her türlü eylem ve fiilleri kapsamaktadır. Ahlaklı olmayı öğretmek için bununda kâfi olmayacağı aşikâr olup aile ortamı, okul öncesi, okul dışı, okula müteakip dönem vb. yani eğitim kurumu haricinde çok farklı bir çevre ve apayrı bir dünya bulunmaktadır. Okul dışındaki o bambaşka dünyada genellikle derslerde okutulan, öğretilen ve hıfzettirilen kaideler yürürlükte değildirler (Üstün, 1974: 12).

Ahlak kural ve kaidelerini tanımak, benimsemek, kişinin sonu hüsrana varan felaketlerden kendini sakınması için mutlaka bilmesi, kavraması gereken kanunlar arasındadır. Lakin bunu okullarda okutulan ahlak dersiyle sınırlı tutmamak gerekmektedir. Çünkü ahlakın çok farklı şartlarda, evde, ailede, çarşı-pazarda, caddede, sokakta, sinemada, tiyatrodan, spor sahasında kısaca insanın bulunduğu her yerde olmasına özen göstermek lazımdır. Eğitim kurumlarımızda bütün derslerin ve okulun her alanında ahlakın bir konumu bulunur. Eğitimcilerin bunu bilerek ve farkında olarak hareket etmeleri yetiştirecek nesillerimiz adına çok önemlidir. Hayat Bilgisi dersini okutan bir öğretmen cemiyet ilişkileri işlerken iyi ve kötü ilişkileri söyler. Türkçe dersinde milli birlik ve beraberlik, yiğitlik konusu işlenirken anlatılan ahlakın, matematikte sağlamlık-doğruluk öğretilirken bile devreye girdiği görülmektedir (Baykal, 1974: 14).

Dergide, okullarda ders dışı etkinlik kapsamında yapılacak olan faaliyetlerin asıl amacının sağlıklı ve cazip kişilik geliştirmeye yardım etmek olduğuna ve bu bağlamda söz konusu etkinliklerin öğrencilerin medeni, sosyal ve ahlaki ilişkilere hazırlanması açısından önemli olduğuna dikkat çekilmiştir. Ders dışı etkinliklerin, amaç ve gayelerine uygun bir şekilde yerine getirilmesi durumunda bireyin beden ve ruh yapısını tanımasına, sosyalleşmesini sağlamasına, düzenli, disiplinli bir okul hayatı kurmasına, grup içinde gerçek yaşantılar (hayat tecrübeleri) kazanmasına, sosyal iş birliği yapmasına vb. yardımcı olmasının yanında öğrencilere, mutlu ve huzurlu bir yaşam sürebilmeleri için hangi yol ve yöntemleri izlemeleri gerektiği hususunda da rehberlik ederek ahlaki davranışları içselleştirmelerinde önemli katkı sağlayacağı ifade edilmektedir (Binbaşıoğlu, 1971: 18).

Genel eğitimin teorisi, birbirinden farklı bazı kültürler içinde değişik şekillerle anlatılmaktadır. İngilizler liberal education yani ahlaki ve sosyal manada bir karakter eğitimi gaye edinirlerken Fransızlar, düşünce yetkisinin erdirmine önem vermekle beraber hakikat ve ahlak ilkelerine karşı saygı edindirmeyi seçmişler, Almanlar ise ahlaki bir ilkeyi temel alarak ahlaklı bir birey ve bireyin iç hürriyetine yönelen bir teori benimsemişlerdir (Aytaç, 1967: 3).

İnsanların nasılsa devletlerinin de öyle olacağına vurgu yapılan dergide, devlet düzeni ve intizamının devlet içinde yaşayan bireylerin huy, karakter ve ahlaklarından meydana

geldiği, her milletin lâayık olduğu devlete nail olacağı dile getirilmiştir. Toplumdaki insanların ahlaki açıdan kendileri düzeltmedikçe iyi bir devlete erişemeyecekleri ifade edilerek insanların hastalandıkları vakit hemen doktora gitmenin akıllarına geldiği yahut tanıdıklarının veya değer verdiklerinin tavsiyelerini dinledikleri fakat iyi olamadıkları takdirde alanında uzman bir doktor aradıkları gibi devlet idaresinde de buna benzer durumlar görüldüğü anlatılmaktadır. Devletin böyle hallerde mevcut problemleri çözmek için kanun çıkartmak suretiyle önlem almaya çalıştığı fakat bunun yeterli olmadığı, bunun yanında genelde eğitim özelde ahlak eğitimi alanlarında çözüm odaklı tedbirler alınması ve özellikle çocukların ilköğretim dönemindeki ahlak eğitimi meselesinin ciddiyetle ele alınıp üzerinde durulması (Kanad, 1971: 16-17) gerektiği ileri sürülmektedir.

Geleceğin yetişkinleri olacak çocuklara ve erginlere iyi bir rol model olamayan, aksine çirkin ve kötü tutum sergileyen, uygun olmayan tepkiler veren adı büyükler bir takım ahlak ilkelerini kitaplardan öğretmekle ve çeşitli dil oyunları ile ahlaki nesiller elde edeceklerini hesaplıyorsa büyük bir yanlış içindedirler. Ahlak konusunu anlatmak amacıyla yazılacak tek kitap hayat serüveninde yaşanan deneyimler, tecrübeler ve şahitlik edilenlerin yazılması olacaktır. Bu eseri birkaç ders döneminde öğrencilere aktarmak da pek mümkün değildir. Ahlak, hayatın tamamında, yaşamın birebir içinde bulunmaktadır. Onu ailede, okulda, insanlar arası iletişimde, devlet sisteminde kısacası insanın yaşadığı bütün ortamlarda bulmaya çalışmak en doğrusu olacaktır. Ahlakın bir bilgi kitabı olduğunu farz etsek bile öğrenme ile uygulamanın yani teorik bilgiyi pratik alana, hayata aktarmanın farklı olduğu görülecektir. Ahlaklı olmanın veya ahlaklı nesiller meydana getirmenin yegane kuralı ve ilkesi büyüklerin ahlak değerlerine riayet ederek yaşamaları ve küçüklerinde onlara baka baka yetişmeleridir. Bunun dışında ne yapılırsa yapılsın nafiledir. Sayfalar dolusu kitaplar okutsanız, binlerce nasihat verseniz, imtihanlar dahi yapsanız görmek istemediğiniz tutum ve davranışlardan onları sakındıramazsınız. İçinde bulunduğumuz asra, yakın ve uzak geçmişe, tarih sayfalarına bakarsak bunu daha iyi kavrayabiliriz. İşin doğrusu nedir? Diye soracak olursanız, el cevap: “*Ahlak öğretilmez, yaşanır.*” (Üstün, 1974: 12).

3.2.2. Samimilik

Samimiliğin, *Eğitim Hareketleri* dergisinde bahsi geçen değerler arasında olduğu görülmektedir. Bütün değerlerin müşterek noktası olduğu ifade edilen samimiyetin, Arapça samim صميم (iç, yürek, nüve, öz, hakikat) kökünden geldiği belirtilmiştir (Mutçalı, 2012: 533). Türkçede ise isim olarak içten olma durumu içtenlik, sıfat olarak içten duygu, candan, açık yüreklilikle davranan manasında kullanıldığı gibi içli dışlı, senli benli olmak anlamında

zarf şeklinde de kullanılmaktadır³⁵. Samimilik, fazilet ve erdemler arasında toplum tarafından methedilen, sevilen ve kıymeti de oldukça fazla olan, içerisinde gerçek sevgiyi, yürekten bağlanmayı tazammun eden (içeren) bir değerdir. Samimilikteki bu hakikat sevgisi sadece okuyan, ilim tahsili yapan kişilere has olmayıp okumamış ya da az eğitim almış bireylerde dahi kendini gösterir. Bireyin kendi zatında ve diğer insanlarda, insan şahsına karşı içtenlikle bir hürmet göstermesi koşulu bulunur samimilikte. Üstün zekâlı ve okumuş, bilgili kişilerin dahi bu koşulu çiğnediği için ikiyüzlü olabildiği çoğu zaman gözlenmektedir. Çevremizdeki insanların, samimi olma değerini kazanmış kişilere, “işte tam manasıyla adam bu” dediklerini duymuşsunuzdur. Hakikaten de samimi olmak, bireyin bizzat kendi şahsiyeti hususunda hiç kimsenin aracılığı olmadan düşünce üretmesi ve karşısındaki insana da bu düşünceyi elde ettiğini fark ettirmesidir. Daha açık ifade etmek gerekirse kişinin, konuşması, mimikleri, dışa vuran tavrı, tutum ve davranışlarıyla içindeki his ve fikirlerini değiştirmeden ortaya çıkarması, kendi zatına karşı da kendi içindekini görmesi ve bizzat kendisi hakkında tarafsız bir karar oluşturmasına samimiyet adı verilir (Milot, 1967: 3-4).

Hz. Peygamberin dinin nasihat olduğu hakkında söylediği hadisteki nasihat kelimesi üzerinde duran âlimler bir takım görüşler sunmuşlardır. Nasihat dilimizde genellikle insanlara vaaz etme, öğüt verme şeklinde anlaşılmaktadır. Oysa kelime biraz daha derine inilerek araştırıldığında, bir şeyi ya da karşıdakini içten, yürekten sevmek, dilemek, içtenlikle yani samimiyetle bağ kurmak, bağlanmak manasına geldiği de görülmektedir. Dolayısıyla nasihat sözcüğünün samimi olma anlamını verdiğini de rahatlıkla söyleyebiliriz. Buradaki bağlanmanın saf, arı, duru bir şekilde olması öne çıkmaktadır. Arıların kendiliğinden yaptığı, katıksız saf bala, Arapçada nâsih dendiğinden hareketle gerçek samimiyetin, saf bal yenirken alınan tat ve bu tadın neticesinde duyulan haz misali çok kıymetli bir duygu ve değer olduğu anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerimde de kalbi temiz, halis ve aldatma, kandırma niyeti taşımayan kimseler “*nasûh*” (Tahrim 66/8) diye nitelendirilmektedir.

Nasihat kavramının samimiyet şeklinde kullanılması durumunda zıt anlamı; aldatmak, kandırmak (gıllü gıyş) ve ikiyüzlülük (nifak) olarak karşımıza çıkmaktadır (Özafşar vd., 2015: I-365-366). Allah elçisinin “din samimiyettir” (Özafşar vd., 2015: I-366) buyurması üzerine sahabenin kimin için, kime karşı şeklindeki sualine Hz. Peygamberin; ilk olarak Allah’a daha sonra sırasıyla kitabına, resûlüne, Müslüman idarecilere ve bütün mü'minlere karşı samimi olunmasını vurgulaması konunun önemine dikkat çekmektedir. Yine bir hadis-i şerifte, “*Allah bir kulunu bir topluma idareci yapar da o idareci halkını samimi bir şekilde kucaklamazsa cennetin kokusunu bile alamayacaktır.*” (Özafşar vd., 2015: I-366) buyrulmaktadır. Hadisin

³⁵ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0b2698ce796.07976355, (erişim tarihi: 21.04.2019)

açıklamasında buradaki “*nasihatın*” kelimesinin samimilik manasına geldiği görülmektedir. Buna karşılık hadisin başka bir tarikinde, “*Allah bir kulunu bir toplumun başına getirir de o da halkını aldatarak ölürse, Allah cenneti ona haram kılar.*” (Özafşar vd., 2015: 1-366) şeklinde geçmekte ve buradaki aldatmanın da nasihat sözcüğünün zıt anlamlısı olduğu ifade edilmektedir.

İlmi ve felsefi alanda gelişmenin temel öğelerinden biri de samimiyettir. Düşünce hürriyetine sahip olmayan bireyin fikri hayatının olması da mümkün değildir. Düşünce ve fikir özgürlüğü sayesinde kişi, değersiz, bayağı çıkarlara takılı kalmayacağı gibi kendi düşüncelerine karşı da çıkar gözetmeyeceğinin zorunluluğunu bilir. Kişi kendisine karşı kesin olarak dürüst olmadıkça, davranışlarını harekete geçiren kuvvet ve nedenlerinin farkına varmadıkça, en güçlü hislerine söz geçiremedikçe yani samimiyeti yakalayamazsa ahlaki olgunluğa ulaşamaz. Samimi olmak toplumsal yaşamda da bulunması gereken değerlerdendir. Birilerini kandırmak, aldatmak, yalan söylemek, vb. sosyal yapı içinde güven sarsılmasına yol açarak kavga, çatışma hatta savaflara dahi sebebiyet verir. İkiyüzlü davranışlarda bulunmanın, verdiği sözü yerine getirmemenin toplumsal düzene verdiği zararlara hepimiz şahit olmaktadır (Millot, 1967: 3-4).

İnsanlara başları üzerinde bulunan, beş duyu organından biri olan ve dış dünyayı görmeye yarayan iki adet gözlerinin haricinde bir de iç dünyasında bulunan duyguları yansıtan bir kalp gözünün varlığı hatırlatılmalıdır. İnsanın bu açıdan yani içten gelen, ruhunu saran bir bakışla baktığı zaman her şeyi farklı görebileceği, baş gözüyle gördüğü dış dünyadaki olay ve olguların gizemine ulaşmak için yol alacağı, yeni ufuklar keşfederek karanlık dünyadan aydınlık geleceğe doğru ilerleyebileceği gerçeği anlatılmalıdır. İnsanlar ancak bunu yaparsa kalplerine sevgi yerleşecek ve samimi duygularla hareket edeceklerdir. Böylece insanlar arası kötü ilişkiler, görüş ayrılıkları ve anlaşmazlıklar yerini iyiliğe, birlik ve beraberliğe bırakarak erdemli bir toplum meydana getireceklerdir (Bilgin, 1972: 23).

Değerlerin temeli sayılması hasebiyle önemli bir konuma sahip olan samimilik, bireyin mutluluğu ve huzuru bulmasında çok önemli rol oynamaktadır. Kişinin ruh dünyasının dingin olması onun hem dünyasını mamur kılmasına hem de ahiretini kazanmasına vesile olacaktır ki, bu dinginlik de kendisini yaratan aşkın varlığa, kendisine ve çevresine karşı ne kadar samimi olduğuna bağlıdır. İnsan iç dünyasında kendisiyle, dış dünyada Allah’ın yarattıklarıyla barışık bir hayat sürdüğü müddetçe kıymet kazanır, değeri artar. Samimiyet duygusundan yoksun olan bireyler hem kendileri mutsuz olur hem de toplumda huzurun temin edilmesine engel olurlar. Başta büyükler olmak üzere anne-babalar, öğretmenler vb. kendileriyle barışık ve samimi yaşadıklarına inanmaları gerekmektedir. Konuşmalarında,

yapıp-ettiklerinde, olaylar karşısında gösterdikleri tutum ve davranışlarında düşündükleri gibi yaşamalı ve hareket geliştirmelidirler ki onları rol model olarak gören küçüklerde içindeki duygularını dışa aktarmayı, yani oldukları gibi görünmeyi ya da göründükleri gibi olmayı en yakınlarından öğrensinler.

3.2.3. Doğruluk

Dergide zikredilen konulardan biri de doğruluktur. Doğruluğun bireylere ne zaman ve ne şekilde aşılması gerektiği hususuna özellikle değinilerek bu konuda neler yapılması lazım geldiği okurlara sık sık hatırlatılmıştır. Dikkat çeken bazı yazılarda, dönemin içinde bulunduğu ortam da göz önüne alınarak bu konunun ihmal edilmesi durumunda ortaya çıkabilecek kayıplar üzerinde durularak, telafisi zor olan hata ve sonuçlarla karşılaşmamak için bir an önce tedbir alınması gerektiği yönünde uyarılarda bulunulduğu görülmektedir. Konunun daha iyi kavranması açısından örnek olayların, misallerin verildiği dergide, bireyin doğruluk değerini benimseyip içselleştirmesinin ve davranışa dönüştürmesinin büyüklere bağlı olduğu da hassaten vurgulanmaktadır.

Akalın vd. (2014: 147) doğru kelimesini:

Sıfat olarak; Bir ucundan öbür ucuna kadar yönü değişmeyen, eğri ve çarpık karşıtı. Gerçek, yalan olmayan. Hakikate ve kanuna uygun. İsim olarak; İki nokta arasındaki en kısa çizgi. Zarf olarak; Hiçbir yöne sapmadan, dosdoğru, doğruca. Mecaz olarak; Yasa, yöntem ve ahlaka bağlı, dürüst, namuslu şeklinde açıklarken, doğruluğu da doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış ve düşüncenin gerçekle, asıl olanla uyuşması olarak ifade etmişlerdir.

Arapçada yalan konuşmanın karşıt anlamlısı olarak kullanılan sıdk kelimesi; sözünde doğru olmak, konuştuğu zaman hakikatı, gerçeği konuşmak, bir şey sorulduğu vakit doğru bilgi vermek, nasihat ve sevgide samimi, fiil ve davranışlarında, işini yapmada dürüst ve güvenilir olmak, hükmün vakiya uyum sağlaması manalarına gelmektedir. Asıl kök anlamı, sert, katı, şiddet ve kuvvet anlamlarına gelmesinden dolayı sıdk sözcüğü, doğrunun yalana karşı durmadaki şiddet ve kuvvetini ifade etmek için kullanılmıştır (Karagöz vd., 2015: 591). Sıdk yani doğruluk, bireyin itikadından tutun da günlük hayatındaki fiillerinde, insanlara karşı sergilediği tutum ve davranışlarında, işinde, okulunda, toplumda kısaca yaşamının her alanında içtenlik ve samimiyetle, dürüstlük ilkeleri çerçevesinde hareket etmesi, yalana, dolana, riyakârlığa, ikiyüzlülüğe ve aldatmaya ruh ve beden dünyasında yer vermemesidir. Dolayısıyla özü sözü bir, niyet ve davranışında samimiyet bulunan, terbiyeli, yalan söylemeyen, emanete hıyanet etmeyen, kural ve kaidelere riayet eden kimseler sâdik diye tabir edilirken, bu durumun daha da üzerinde bulunan doğruluğun en tepe noktasına,

doruguna ulaşan, ağzından çıkan sözcükleri pratiğe döken, içinden geçeni gösterdiği davranış ve tutumla bizzat doğrulayanlar da siddik kavramıyla tasvir edilir (Karagöz, 2010: 444).

İnsan ve toplum hayatında önemli bir değer olan doğruluk, kişilik eğitiminde başka bir deyişle bireydeki huy ve seciye oluşumu döneminde üzerinde özellikle durulması gereken mevzular arasındadır. Bütün anne-babalar evlatlarının doğru sözlü, güvenilir, dürüst, erdemli vb. niteliklere sahip olmalarını isterler. Kim istemez ki? Peki, bunun için biz adı büyüklerin ne yapmamız gerektiğinin farkında mıyız? Çocuklara doğruluğu öğretebilmede ne derece muvaffak olabildik? İyice bir düşünecek olursak bu konuda ihmal ettiğimiz şeyleri idrak edebiliriz. Küçükler büyüklerini taklit ederek yetişirler. Çocukların en çok sevdiği kişiler (anne-baba, öğretmen, akraba vb.) yalan konuşursa, konuşturursa çocuk bunun iyi bir şey olmadığını nasıl anlasın. Yalan söylemenin gayet normal bir davranış olduğunu düşünmeye başlamaz mı? İşte böyle şahısların elinde hayatı öğrenen bireylerin doğru ve dürüst olmasını beklemek hayalden öteye geçemez. Büyükler kendileri bu konuda iyi örnekler sunmalı ki küçüklerden doğru olmalarını beklemek hakkını elde etsinler. Yengecin biri yavrusuna sürekli, öyle yan yan yürüme, o ıslak taşlara sürünme diye nasihatte bulunurmuş. Her gün aynı şeyleri duyan yavru yengeç, bir gün suskunluğunu bozarak anneciğim sen önce bir doğru yürü de ben de sana bakıp nasıl doğru yürünür öğreneyim demiştir. Çocuklara verilecek doğruluk ve istikametın başarı oranının, çocuk yetiştirenlerin emeklerinin bir göstergesi olarak ortaya çıkacağı belirtilmiştir (Otaç, 1958: 12-13).

Birçok yazar, yetişkinlerin samimiyet ve doğruluktan uzaklaştırılmaya yönlendirildikleri nedenlere benzer nedenlerden dolayı, çocukların da samimi ve doğru olmaktan uzak kalma yoluna sokulmakta olduğunu söylerken bazı ilim adamları ise yalan konuşmanın çocuklar için doğal bir durum olmadığını, herkesin onayladığı bir tarzda küçüklerin yetiştirilmesi neticesinde olduğunu savunurlar. Büyükleri tarafından çeşitli emir ve itaate zorlanan çocuklardan kendisinin de kıymet ve anlamını kavrayamadığı vaat ve sözler, kabullenmeler yani taahhütler vermesi istenmektedir. Genellikle her insana çocukluğunda, ebeveynlerinden, hocasından, öğretmeninden vb. korkması için çeşitli cezalandırmalar yapılmıştır. Bu tür durumlarda etrafını saran olumsuz ortamdan bir an önce bağını koparıp kaçmak isteyen ve ceza almaktan korkan çocuk, kuşkulu tavırlar göstererek davranışlarını gizleyip, nihayetinde de zorunlu olarak yalan söylemeye sevk edilmiş olmaktadır (Millot, 1967: 7).

Robertson, trafik kuralları metaforunda, her toplumun huzur içinde yaşayabilmesi için kendine göre bir takım kuralları olduğundan bahsetmiş ve ahlaklı olmayı trafik kurallarına uymayı, ahlaksızlığı ise trafik kurallarına riayet etmemeye benzetmiştir. Bu düşünceden

hareketle doğruluk, tam bir istikamette olmak, yanlış ise eğrilik ve yoldan çıkmaktır. Doğru davranış sergilemek, doğru söz söylemek trafiğin düzenli olması, yanlış hareket etmek, yalan söylemek de eğri gitmek yani trafiği bozmaktır. (Robertson, 1975: 5).

Dergide, çoğu zaman yetişkinlerin, çocuğun yapmak istediği ya da almak istediği şeyden uzaklaşması için “öcü geliyor” diye onu istediğinden vazgeçirmek amacıyla iyice düşünmeden, yalan söyleyerek o anı kurtarma çabası içine girdikleri dile getirilmiştir. Çocuğun büyüklere fark ettirmeden yapacağı denemeler neticesinde bu durumun gerçek olup olmadığını bulabileceği belirtilmektedir. Öcünün gelmediğini anlayan çocuğun zaman zaman ebveynlerine söyledikleri şeyin doğru olmadığını çeşitli şekillerde belli etme yoluna gittiği fakat büyüklerin bunun farkında olmadıkları ifade edilmiştir. Çevresinde yalan söylemenin tekrar edilmesi ya da yeni yalanların atılmasının çocuğun da yalan söylemeye başlamasının önünü açacağına değinilen dergide, çocuğun sıranın kendisine geldiğini fark etmesiyle birlikte gayet başarılı bir şekilde yalanla tanışmasını gerçekleştireceğine vurgu yapılmaktadır. Dergi, çocuğun yalancı meme ile başlayan kandırmayı, yalanı, ana kucağında, ailede benimsediğine dikkat çekmektedir. Dergide, çocuğun yalanı çocukça kabul edildiği için ilk dönemlerde önemsenmemesi ve tedbir alınmaması neticesinde ileride olumsuz sonuçlar ortaya çıkabileceğine vurgu yapılmıştır. Küçüklerin masumane yalanlarına tepki göstermeyen büyüklerin adım adım çocuğu kendi yalanlarına da dâhil ederek ona yalancılığı öğretmeye devam ettiklerine işaret edilmiştir. Ayrıca “Anne-babanın kapı çaldığında kızım-oğlum, gelen falanca kişiye evde yok deyiver” demesinin zararsız olduğu düşüncesini kafasına yerleştiren çocuğun, yeri geldikçe veya sıkıştıkça bu şekilde yalanlar söylemeyi sürdüreceği (Savcı, 1976: 13-14) hususu da dergide zikredilmektedir.

Ayrıca herşeyden önce çocuğa toplum içinde doğru davranış biçimleri sergilemesi gerektiğinin öğretilerek, yalan ve yalancılığın açtığı zararlar anlatılarak sık sık yemin etmenin doğru olmadığının uygun bir dille anlatılmasının (Çubukçu, 1967: 11) gerekliliğine işaret edilmektedir. Çocuğun aklını çalıştırması, iyi düşünmesi ve doğru söz söylemesi için mantık ve beleğat tahsili de yaptırılması gerektiği ifade edilirken bunun yanında çocuğun toplum içerisinde o alanda konuşacak kadar da felsefeye sahip olması (Öymen, 1967: 14) hususunun önemli olduğuna değinilmektedir.

Dinimizde, doğru söz söylemenin, doğru konuşmanın Allah’ın bir emri olduğu Kur’an-ı Kerimde (Ahzap 33/70-71) açıkça belirtilmektedir. Yalan konusuna çok hassasiyet gösteren Hz. Peygamberde: *“Seni şüphelendireni bırak, şüphelendirmeyene bak. Çünkü doğruluk kalbin (tereddütsüz biçimde) huzura ermesidir. Yalan ise şüpheden ibarettir.”* (Özafşar vd., 2015: III-395) buyurmuştur. Ayrıca kişiyi yalan söylemeden ve onu yalan

söylemeye iten sebeplerden uzak durmaya teşvik etmiş, hatta çoğu zaman dikkat etmediğimiz çocuklara yalan söylemeyi ve yalan söylemek suretiyle şaka yapmayı dahi uygun bulmamıştır. Bu hususta Abdullah İbn Âmir'den rivayet olunur ki: Allah resulü evimizde otururken annem beni çağırıp:

“*Gel sana bir şey vereceğim*” dedi. Hz. Peygamber de anneme:

“*Ona ne vermek istiyorsun?*” dedi. Annem:

“*Ona bir kuru hurma vereceğim,*” dedi. Bunun üzerine Allah resulü (s.a.v.) ona:

“*Dikkat et, eğer ona bir şey vermemiş olsaydın (bu), senin hakkında bir yalan olarak yazılacaktı.*” buyurdu (Ebu Dâvûd, Edeb, 80).

Yeryüzünde bilinen canlılar arasında çocukluk dönemini en uzun süre yaşayan canlı insandır. Onun, ilerleyen hayat sürecinde mutlu ve dingin bir yaşama ulaşması; çevresiyle olan iletişimine, topluma ayak uydurmasına ve çocukluk döneminde aldığı eğitime bağlıdır. Kendi iç dünyası dışındaki görünen dünya ile anlaşması için bilgiye, bilmeye ihtiyacı olan çocuğun, dış âlem hakkında zihninde oluşan ilk mana ve kazandığı tecrübelerde ailenin büyük payı bulunmaktadır (Koca, 2018: 262). Kişilik oluşumunun teşekkül ettiği ilk çocukluk dönemi insanın hayatındaki dönüm noktalarından biridir. Dolayısıyla ailede ve okulda uygun davranış modellerinin sergilenmesinin, çocuk ve gençlerin doğru olanı seçmesinde ve yalancılığın karşısında durmasında oldukça etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca ilerleyen yaşlarında küçüklerin; sözüne, işine, görevine sadık iş öğreten meslek erbabı, eğitimci, öğretmen ve diğer mesleklerle meşgul olanlarla yolunun kesişmesi de onların bu değeri benimsemesinde ve içselleştirmesinde rehberlik edecektir. (Savcı, 1976: 14).

Dünyada doğruluğun ve hakikatin azalması doğru ve faziletli insanların azalması anlamına gelmektedir. Doğruluk bireyin içinde daha doğrusu insanın istek ve çalışmalarındadır. O isterse dünya doğru olacaktır. Yiyeceği ekmek için, daha çok kazanmak için sarfettiği enerji ve çabayı doğruluk ve hakikat içinde sarfetmesi durumunda doğru ve dürüst olması kolaylaşacaktır. Yangın olmuş bir yerde bahar yağmuru yağdıktan sonra toprağın üstüne başlarını çıkaran tomurcuklar etraflarında umdukları güzelliği bulamazlar çünkü orada herşey tarumar olmuş karma karışıktır. Lakin tomurcuklar korkup başlarını geriye çekmezler bilakis çevrelerindeki kötü görüntülerle mücadele ederek içlerini, gövdelerini dışarıya atarlar. Bir bakmışsınız bir hafta sonunda yangınla tarumar olmuş yangın yeri renk renk çiçekler açmış bir bahçe olmuştur. İşte doğru insanlarda tomurcuk misali arttıkça doğruluk ve hakikat dünyamızı süsleyecektir. Bu noktadan yola çıkılarak insanoğlunun içinde ve kanında varolan doğruluk ve hakikat duygularının harekete geçirilmesi ve filizlendirilmesi için sosyal çevrenin tüm imkanlarının bereketli bahar

yağmurlarına dönüştürülmeyi beklediği ifade edilmekte ve tohumların çürümeden toprakla buşturulmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Çürüyen tohumları en bereketli yağmurların, en tatlı güneş ışıklarının dahi harekete geçirip tomurcuklandırmasının mümkün olmayağı aşikar olup böyle bir beklentinin de (Yada, 1955: 2-3) -güzel bir benzetmeyle- yanlışlığına dikkat çekilmektedir.

3.2.4. Saygılı Olmak

Eğitim Hareketleri dergisinde gündeme getirilen değerlerden biri de saygılı olmaktır. Saygı; değer, üstünlük, yaşlılık, yararlılık, kutsallık ve dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram ve başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu³⁶ anlamlarına gelmektedir. Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme vb. de bu değere ilişkin tutum ve davranışlar olarak belirlenmiştir (MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 2017: 24). Saygı, sosyal yaşam içinde değişik türlerde ortaya çıkabilmektedir. Yerküre üzerinde bulunan herhangi bir canlının yaşama hakkından tutun da, çocuğun ebeveynine ve onların da çocuklarına, büyüklere, ihtiyaçlara, arkadaşına, komşuya, iş sahibine, amire, yöneticiye, bireyin bir başka bireyin hakkına, şahsın kendisine karşı saygı alanları mevcuttur. Dolayısıyla saygı değeri, çok geniş yelpazede, insan ve insanların, canlıların bir arada yaşadığı ortamlarda kısacası sosyal hayatın bizzat içinde kendini gösteren bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. (Ağaoğlu, 2018: 81).

Bireyin kendisi dışında diğer birey ve bireylere veya bir düşünceye karşı kişinin iç dünyasında oluşan ve dışa yansıyan histir saygı. Bu duyguya, herhangi bir şahsa, herhangi bir düşünceye değer verme ya da onu olduğundan yüksek durumuna getirmektir. Saygı aynı zamanda bireyin hem kendisiyle hem de toplumla olan ilişki ve anlaşmasında çok önemli bir fonksiyon üstlenerek bireyler arası bağları düzene koyan ve sosyal hayatın olmazları arasında yerini alan ana unsurlardan biridir. Saygılı olmak kendi dışında başkasının da olduğunu kabullenmek ve hakkında farklı açılardan değerlendirme yapmadan evvel onu bir değer olarak görmektir. Bu perspektiften bakıldığında saygı bir sorumluluk, bir görev olmaktadır ki, bu da kişinin insan olması hasebiyle değerli olduğunu ortaya koymaktadır. Kişi kendinin farkına başka bireyler sayesinde varır, mevcudiyetini yalnızca diğer insanların mevcudiyetiyle kavrar, bundan dolayı diğer bireyler yani başkaları bireyin ben olmasının şartıdır. Karşıdakini hiç yerine koymak, etkisiz görmek, pasifize etmek kişinin kendi mevcudiyetinin farkına

³⁶ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0b272b2b407.99546897, (erişim tarihi: 21.04.2019)

varamaması demektir. İnsanın kendine saygısı, toplumun diğer üyelerine saygılı olmasını, diğerlerine saygılı olması da kendine saygıyı gerektirir (Timuçin, 2004: 428).

Dergide akli olgunluğa doğru adım atan çocuklara evvela öğretilen değerlerden birinin de saygı kavramı olduğu dile getirilmektedir. Çocuğun saygı göstermeyi öğrenmesinin ve özellikle ebevyen ve öğretmenlerine saygıyla itaat etme bilincinin yerleştirilmesinin önemli olduğu hatırlatılarak bu sayede -itaatın olduğu ortamda- çocuk nefsinin tutmaya, kötülüklerden kaçınmaya ve derslerine devama (Çubukçu, 1967: 11) alışacağı ifade edilmektedir. Saygılı olmanın amacı, gayesi, ne zaman ve nerelerde öğretilmesi gerektiği hususlarına değinilen yazılarda, bu değeri benimseyen bireylerin hangi özellikleri kazanacakları da açıklanmaya çalışılmıştır. Saygılı olan kimsede bulunan nitelikleri Savcı (1977: 29) şu şekilde sıralamıştır:

- Saygılı olan kimse, iyi bir eğitim-öğretim gören, güzel terbiye alan ve iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini açıkça bilen, ne suretle olursa olsun doğrudan şaşmayan, hakikatin safında durmaya özen gösteren kimsedir.
- Saygılı birey, kendisini ve çevresini iyi tanır. Yükümlülüğünün dışına çıkmaz ve topluma sorun olmaz. Sosyal sorumluluk gereği topluma uyum sağlar. Göze batan tutum ve davranış, kulağı rahatsız edecek söylemlerde bulunmaz.
- Saygılı kişi, zariftir, nezaket sahibidir. Çevresindekileri kırmayan, anlayışlı ve daima aranan kişidir.
- Saygılı olan birey, kendi dışındakilere de değer verendir. Çevresine verdiği değer kadar değer toplar, bir mecliste isimi anılsa kendisinden övgüyle bahsedilir. Bir söz söyleyecek olsa mutlak bir dinleyeni bulunur.

Aile ve eğitim kurumlarının yanında kitapların da saygılı olmayı öğrettiği anlatılan dergide, buna rağmen çocuklarda ve gençlerde hala saygısızlık örneklerine rastlandığı ve bu saygısızlığı nereden öğrendikleri üzerinde özellikle durulmuştur. Çocuklar saygısızlığı, kendisine saygı duyulmasını isteyenlerin davranışlarından öğrenmelerine rağmen onların bunun farkında olamamasının üzüntü verici bir durum olduğuna işaret edilmiştir. Yani büyüklerin bu konuda iyi örnek olamamaları küçüklerin onlardan saygısızlığı öğrenmelerine yol açmakta ve durum böyle olunca da küçüklerden saygı bekleyenlerin ilk önce kendi kişiliklerine saygılı olmayı öğrenmelerinin gerekliliğine değinilmiştir. Burada bireyin kendine karşı saygılı olmasından; karşılaştığı sıkıntıları eğitim-öğretim dairesinde değerlendirmesi, yumuşak huyluluğu elden bırakmayarak yaptığı eleştirilerini karşısındakinin şahsını yaralamadan yapması, her yönden tutarlı ve uyumlu davranmayı bilmesi kastedilmektedir. Dergide şahsında bu sayılan özellikleri taşıyanların kendine karşı saygılı kişilerden olduğu, bu durumda olan bireylerin çevresinden saygı toplaması ve karşısındaki kişilerin de saygınlığı hak eden bu kimselere gerektiği şekilde saygı göstermesinin olumlu bir davranış olduğu açıklanmıştır. Dolayısıyla anne-baba ve büyüklerin saygılı olmanın ne olduğunun bilincinde

olarak tutum ve davranış sergilemesi, çocukların da bu değeri en iyi şekilde onlardan öğrenip hayata yansıtma larında etkili olacağı belirtilmiştir (Savcı, 1977: 30).

Eğitim Hareketleri dergisinde, sürekli bir eğitim-öğretim ağı içerisinde olan çocuklarda istendik davranış değişikliği meydana çıkmasının istenmesi durumunda onların da büyük kabul edilmesi yani çocuğun önemsendiğini, kendisine saygı duyulduğunu hissederek muhatabının söz ve davranışlarını ciddiye almasının önemine dikkat çekilmiştir. Destek olunduğu takdirde büyüdüklerini veya büyüklüklerini göstermekte zaman kaybetmeyen küçükler ortaya koydukları davranış, tutum ve sözleriyle kimi zaman çok şey anlatırlar fakat yetişkinler bunun farkında değildir. Çevremize baktığımızda yalan konuşma, çevresine saygısız davranma, bencillik yapma, inatçı olma gibi çeşitli olumsuz davranışlar sergileyen kimselerin, aile, okul ve yetiştiği çevrede eğitimden yeteri kadar nasibini almamış oldukları gözlenmiş ve bu tür kişilerin etrafını da zarar verdiklerinden dergide zaman zaman bahsedilmiştir. Ayrıca dergide, çocukların saygı konusunda kendi ruh yapılarına göre samimiyetle yetiştirilmesi durumunda dünyanın daha yaşanılır bir dünya olacağı ve çocuklarla gençlerin eğitimini üstlenen yetişkinlerin bu mevzuda onlardan öğreneceği daha çok şey bulunduğuna da işaret edilmiştir (Üstün, 1976: 23).

Okullarda görev yapan öğretmenlerin iyi bir öğretmen tanımlamasına girebilmesi için öncelikle medeni ve kibar olmaya özen göstermesine, kendi mesleğine saygı duymasının önemine, manevi değerlere saygılı, iyi huylu ve temiz ahlaklı olmasının (Akay, 1967: 5-6) gerektiğine dergide özellikle vurgu yapıldığına ve bunun öğretmenin öğrencilerine rol model olma açısından çok büyük bir önem taşıdığına işaret edildiğini görmekteyiz.

3.2.5. Hoş Görülü ve Güler Yüzlü Olmak

Çağımızın hastalığı olan stres ve üzüntünün beraberinde başka hastalıklara da sebep olabileceği sürekli dile getirilmektedir³⁷. Günlük hayatın türlü hengâmeleri içerisinde yorgun düşen insanın huzur ve mutluluğu bulmasının aslında kendi elinde olduğu ifade edilmiştir. Hayata biraz hoşgörü ve gülümseme eklemek suretiyle bunun gerçekleşebileceğine dikkat çekilmektedir. Güler yüzlü olmanın bağışıklık sistemini güçlendirdiğine, çok etkili bir antidepresan olduğuna ve kişinin bu sayede kendine olan güveninin artacağına işaret edilmiştir³⁸. Aynı zamanda gülümsemenin bulaşıcı olduğunu, tesirinin etrafa çabuk dağıldığını, kullandıkça üreyip çoğaldığını ve hiçbir maddi karşılığı olmadığı da esprili bir şekilde insanlar arasında anlatılmaktadır.

³⁷ <https://www.e-psikiyatri.com/cok-stres-yaptiginizda-vucudumuzda-neler-oluyor>, (erişim tarihi: 22.04.2019)

³⁸ <https://www.iyihisset.com/yasa/daha-guler-yuzlu-olmak-hayatinda-neleri-degistirir>, (erişim tarihi: 22.04.2019)

Eğitim Hareketleri dergisinde, genellikle hoşgörü ve güler yüzlü olmanın beraber zikredildiği görülmektedir. Somurtkanlığın zararlarının dile getirildiği dergide, hoşgörülü ve güler yüzlü olmanın bireye ve topluma kazandıracağı faydaları üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla dergi, asık suratlılıkla gereksiz neşe arasında bulunan gerçek neşe yani hoşgörü ve güler yüzlülüğü insanlara şiddetle tavsiye etmektedir. Ülkemizin zorlu bir dönemden geçtiği süreçte yayınlanan dergide, somurtkanlığın toplumsal yapıyı bozduğuna da işaret edilmiştir. Bu bağlamda huzurlu bir toplum oluşturulması için yapılması gerekenler arasında hoşgörülü ve güler yüzlü olmanın insanlara benimsetilmesinin gerekliliğine değinilmiştir. Dergide insanların mutsuz ve sıkıntılı anlarında karşısındaki kişiden hoş görüşle tatlı bir söz duyması, güler bir yüz görmesinin ona moral vereceği, kendini toparlamasına ve sağlıklı karar almasına vesile olacağı belirtilmiştir. Toplumsal huzur ve barışın tesisinde bireyin kendi dışındaki diğer fertlere karşı anlayışlı olmasının, hoşgörüyle karşılaşmasının ve güler yüzlü davranmasının önemine vurgu yapılarak, somurtan değil gülen yüzlü bireyler yetiştirilmesi (Kanad, 1971: 17) hususuna özellikle dikkat çekilmiştir.

Dergide kötü bir alışkanlık diye nitelendirilen somurtkanlığın, genellikle insanın memnun olmadığı durumlarda ortaya çıkan bir davranış şekli olduğundan söz edilmiştir. Bu davranışın kimilerinde gelip geçici, kimilerin de ise devamlılık gösterdiği belirtilmektedir. Bazı kişilerin olumsuzluklarla karşılaştıklarında yaşadıkları üzüntü ve stresin etkisinde çok fazla kalmadığı, yüz ifadelerinin kısa bir süreliğine değişmesinin ardından eski durumlarına döndükleri ifade edilmektedir. Fakat bazı kimselerin de böyle durumların etkisinden çıkamadığı ve sürekli asık suratlı diye tabir olunan bir şekle girdiklerine değinilmiştir. Dergide bu gibi kimselerin toplumda somurtkan olarak adlandırıldıkları ve onlardan toplumun hoşlanmadığı dile getirilmektedir. Derginin bu durumu anlatmak için dünyanın çeşitli yerlerinde hergün ölüm-kalım mücadelesi veren, yoksulluğa katlanan, zor şartlar altında yaşamaya çalışan insanları örnek verdiği görülmektedir. Onların her şeye rağmen neşeli ve güler yüzlü olmalarının yanında olur olmaz şeylerden dolayı sevincini kaybeden, gülmeyen, gülemeyenlerin komik ve güçsüz bir duruma düştükleri beyan edilmiştir (Förster, 1956: 13).

Hz. Peygamberin, hayatı boyunca bütün anlamlı tutum, davranış ve kelimelerini ubudiyet yani Allah'a kul olma idrakiyle yerine getirdiği bildirilmektedir. Bu sebepten namaz, zekat, oruç ve hac gibi yapılması gerekli ibadetler haricinde kişinin rabbine, kendi dışındaki diğer insanlara ve cemiyetine yönelik sergilediği güzel davranışları ibadet olarak tanımladığı ve bunlardan birinin de güler yüzlü davranmak (Tirmizi, Birr, 36) olduğu belirtilmiştir. Güler yüzlü olmak insanın başkalarıyla yakınlaşmasına ve bazı şeyleri kazanmasına da imkan sağlar. Samimi arkadaş ve sadık dost edinmek, toplumda sevilen ve saygı duyulan biri olmak,

çocukların aradığı gibi bir büyük olmak, güler yüzlü olmanın sayesinde elde edilebilen vasıflardır. Kişiler arasındaki erimeyen karlı dağları eritmenin yollarından biri de; insanların birbirlerine karşı hoşgörülü, güler yüzlü ve neşeli olmasıdır. Doğumla beraber içinde bulunduğu alemden bu dünyaya gözünü açan insanoğlu, herşeyi ailede öğrendiği gibi hoşgörüyü, güler yüzlü olmayı da ilk olarak yine anne-babasından öğrenmektedir. Daha sonra da iletişime geçtiği çevreyle pekiştirir. Dolayısıyla bu konuda ki vazife yine yetişkinlere ve büyüklere düşmektedir.

Bu bağlamda dergide ebveynlerin ve okuldaki öğretmenlerin insan yetiştirmenin zorluğundan dolayı çocukları eğitirken gayet hoşgörülü ve güler yüzlü davranmaları gerektiği vurgulanmış ve ancak bu sayede onlara iyi ve güzel bir eğitim verilebileceği (Çakmakçioğlu, 1956: 12) ifade edilmiştir. İnsanın sürekli çevresinden etkilendiğine değinilerek eğitimcilerin beden dilini ve mimiklerini de yerinde ve çok iyi kullanmaya özen göstermesi üzerinde durulmuştur. Dergide sosyal bir varlık olan çocuğun sevgiden, saygıdan, oyundan, dostluk ve arkadaşlık kurmaktan hoşlandığı (Kanad, 1957: 5) bahsedilmiştir. Büyüklerin çocuklara kötü muamele yöntemini kullanmasının asla kabul edilemeyeceği belirtilmektedir. Ayrıca asık yüzle, bağırıp çağırma, somurtma ve şiddetle yapılan eğitim-öğretimin fayda yerine aksine daha da zarar verdiği (Arda, 1956: 18; Mercan, 1958: 23) hakikati de dergide hatırlatmıştır. Dolayısıyla çocuğa kızmanın ve dayak atmanın onun öğrenmesine katkı sağlayacağı fikrinin yanlışlığına dikkat çekilmek istenmiştir. Aslında öfke ve dayanın anne-baba ve öğretmen tarafından kendi kızgınlığını yatıştırmak (Holmlund, 1956: 20) amacıyla kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda *Eğitim Hareketleri* dergisinde çocuğa uygulanan şiddetin, onun aynı kabahati, aynı hatayı tekraren yapmamasına değil kendini sindirmesine (Develioğlu, 1956: 45) sebebiyet verdiği belirtilmiştir. Dergide ayrıca çocukların bazen yaptıklarını kendi bakış açılarından haklı gördükleri ve niçin bu cezaya çarptırıldıklarını anlamadan aynı türden olan davranışları saklı saklı yapma eğilimine girdikleri de beyan edilmektedir. Böylece benzer başka davranışlarında büyükler tarafından kabahat sayılabileceği endişesine kapılarak zamanla içine kapalı ve sinsi bir insan olmaya doğru gittiği de yine dergide bahsedilen konular arasındadır (Karşlı, 1958: 25).

Dergide, insanın bedenen yorgun düştüğü vakit ruhen de çalışmak istemediği dile getirilmiştir. Buna karşın vücudun dinç, güçlü, neşeli ve güler yüzlü olması durumunda ise ruhunun da duru ve berrak bir hal alacağından söz edilmektedir. Dolayısıyla hoşgörü ve güler yüzlülüğün insan sağlığını korunmadaki rolü derginin okuyucularına anlatılmak istenmiştir. Vücudun ruh üzerinde tesiri olduğuna işaret edilen dergide, aynı zamanda ruhunda vücut üzerinde tesiri bulunduğu değinilmektedir. Bazen karşılaştığımız erkek ya da kadın iki

büklüm olmuş yaşlıların, vücutlarının o duruma gelmesine rağmen gençliklerindeki gibi ruhlarının taptaze olduğuna dikkat çekilmektedir. Dergide, sürekli hastalığı veya ağır hastalığı olan bir çok kimsenin neşeli ve güler yüzlü bir şekilde sabırla hayatlarına devam ettiklerine hatta bazılarının kendi dert ve sıkıntılarını, hastalıklarını unutup başkalarının halleriyle hemhal olmaya çalıştıklarına özellikle işaret edilmiştir (Förster, 1956: 5).

Dergide ayrıca insanın iyi bir ruh haline ulaşmasının merhametli, hoşgörülü ve güler yüzlü davranmasına bağlı olduğundan da bahsedilmiştir. Kişinin, kendisine yapılan kötülüğe karşı iyilikle cevap vermesine, başkasının kusur ve hatalarını affetmesine dikkat çekildiği gözlerden kaçmamaktadır. Derginin güler yüzlü olmanın insanın başkalarıyla yakınlaşmasına ve bazı şeyleri kazanmasına da imkan sağladığından söz ettiği tespit edilmiştir. Bireyin samimi bir arkadaş, sadık bir dost olabilmesinin, toplumda saygı görmesinin, çocukların aradığı gibi bir büyük olmasının insanlara hoşgörü ve güler yüz göstermesine bağlı olduğu zikredilmektedir. Ayrıca dergide kişiler arasındaki erimeyen karlı dağları eritmenin yollarından birinin de; insanların birbirlerine karşı hoşgörülü, ve güler yüzlü yaklaşmasından geçtiği hatırlatılmıştır (Holmlund, 1956: 19).

Hoşgörülü ve neşeli olmanın hem bedene hem ruha büyük etkisi olduğundan hareketle gülmenin ömrü uzatacağını söylenmiştir. İnsanların, güler yüzlü ve neşeli olmanın önemine dikkat çekmek için Ziya Ayrıntan gibi “Neşeli ol ki genç kalasın bu dünyadan da zevk alasın...”³⁹ vb. şeklinde şiir, türkü ve şarkılara dahi konuyu taşıdıkları görülmektedir.

3.2.6. Dostluk

Sözlükte isim olarak sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse ve düşman karşıtı, aşırı ilgi duyan, onu koruyan kimse anlamlarına gelmektedir.⁴⁰ Konuyla alakalı dergideki yazılarda, dostluğun ne olduğu, insana mutluluk getirip getirmediği, dostların ne tür özellikleri olması gerektiği, yalnız insanın kim olduğu, ailede dostluk ve yaşlılıkta dostluk üzerinde durularak kavramın önemine dikkat çekilmektedir.

Dergide dostluğun kavgacılık ve dalkavukluk arasında bulunan bir değer olduğu belirtilmiştir. İki vücutta bir ruha benzetilen dostluğun mutlu ve erdemli bir toplum meydana getirmede büyük rolünün bulunduğu dile getirilerek çocukların ve gençlerin kimleri dost ve arkadaş edinmesi hususunda tecrübeler aktarılmıştır. Dostluğun menfaat uğruna değil faziletli bir davranış olduğu için kurulmasına dikkat çekilen dergide, dostlukların belli kişilerle ve belli zamanla sınırlı kalmaması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Kanad, 1971. 18).

³⁹ <http://www.eba.gov.tr/video/izle/9486da948035d34cb49a6b73ee59343a69612a6c6a001>, (erişim tarihi: 25.04.2019)

⁴⁰ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0b6fe437bb4.73891890, (erişim tarihi: 27.04.2019)

İnsanoğlunu diğer canlılardan farklı kılan niteliklerden birinin de mutluluk duygusuna sahip olmasının ifade edildiği dergide, dostluktan söz edilirken mutluluğun kaynaklarından biri diye bahsedilmektedir. Dostluğun istendiği vakit pazardan satın alınamayacağı, dostu bulunmayanın, dost edinemeyenin mutlu olup olamayacağı vb. üzerine sorular sorularak söz konusu değerın kıymetini iyi bilmenin önemi vurgulanmıştır. Dergide yalnız yaşayan insanın mutsuz olabileceğine ve dostluk kurmasının gerekliliği konusuna da değinilmiştir. İnsanın diğer canlılarla mesela; doğada ki çiçeklerle, kuşlarla, dağ, deniz vb. yahut kendi öz benliğiyle dostluk kurabileceği (Göloğlu, 1973: 26) belirtilmiştir.

Yalnız kimsenin, yanında başkaları bulunmayan, toplumsal ilişkilerden yoksun (Akalın vd., 2014: 666) şeklinde tarif edildiği, bir kişinin yanında bir başkasının olmasının onun yalnızlığını giderme anlamına gelmediği zikredilmektedir. Ömrü hayatını kalabalık ortamlarda geçirmiş ve belki de hiç tek başına kalmamış nice insanın yalnız olduğu dolayısıyla bu durumdaki insanın mutsuz olabileceği üzerinde durulmuştur. Yalnızlığın sadece Allah'a mahsus olduğu, insanın tek başına hayatın yükünün altından kalkmasının onu zor durumda bırakacağı da hatırlatılan dergide, insanın yalnızlıktan, kendi menfaatini düşünmeyen, hiçbir maddi arzusu olmayan iyi insanları dost ve arkadaş edinmekle kurtulabileceğine işaret edilmiştir (Göloğlu, 1973: 26).

İnsanın hayatını tek başına devam ettirmesinin zorluğuna değinilen dergide, kişinin mutlaka başka insanlarla beraber toplu halde yaşamak mecburiyetinde olduğundan bahsedilmiştir. Çünkü her ihtiyacını kendisinin karşılayamadığı ya da karşılasa bile bunun sınırlı kaldığı dile getirilmiştir. Dergide, insanların birbirleriyle münasebetleri neticesinde bazen arkadaşlık ve dostluk dediğimiz ilişkilerin ortaya çıktığı zikredilmektedir. Dostluğun, insanların birbirlerinde oluşturduğu güven ve emniyet hissi şeklinde ifade edildiği dergide, kişinin yeri geldiğinde kendisini sevdiği, güvendiği o kişiye yani dostuna tercih edebilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Dostluğun, kendisine yakınlık hissedilen, samimi duygularını bilinen kişi diye nitelendirildiği görülmektedir. Dergide bu kimselerin bireyin en yakınlarından tutun da hiç tanımadığı veya bir vesileyle tanışıp arkadaş edindiği kimselerden de olabildiği ifade edilmiştir. Dergide ayrıca iyi günlerde sevincin, kötü günlerde hüznün paylaşılmasının, zor durumda kalana yardım elinin uzatılmasının, mutlu hatıraların yaşanmasının, sarsılmayan, kopmayan bağların hep güzel dostluklarla meydana geldiğine (Gölkıy, 1956: 11) de değinilmiştir.

Dergide her yeni doğan çocuğun, hiç anlam veremediği bir aleme geldiği ki bu alemin bir yarısının gündüz iken diğer yarısının gece olduğundan söz edilmiştir. İlkbaharı gören insanın ömrü varsa sonbaharı da görmesinin, yazın sıcaklığını yaşayan kişinin bunun yanında

kışın soğukluğunu da hissetmesinin bir tabiat kanunu olduğu dile getirilmektedir. Toklukla beraber açlığın, sağlığın yanında hastalığın da yaşandığı üzerinde durulan dergide, böyle bir alemde insanoğlunun kah güldüğüne, kah ağladığına dikkat çekilmiştir. Kimi insanın koşar adımlarla yol alırken, kimi insanın da olduğu yerde saydığı, birisinin dünyaya gözünü açarken diğerinin dünyaya veda zamanının gelmesinden bahsedilmektedir. Çoğu zaman anlam karmaşası içinde devam eden hayat serüvenin çarkında dönen insanın bütün bunların üstesinden tek başına gelmesinin mümkün olmadığına işaret edilen dergide, kişinin dostlar edinmesiyle, arkadaşlıklar kurmasıyla bu zorlu yolda yalnız kalmayacağı zikredilmiştir. Dergide, bazen insanın kendinde arayıp bulamadıklarını dostlarında arayıp bulmasının önemine ve bireyin kurduğu arkadaşlıklarla kendini tamamlaması ve mutluluğa erişmesinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. (Çubukçu, 1977: 3).

Öğretim kurumlarında ders dışı etkinliklerin önemi ve kıymetine değinilen dergide bu etkinliklerin bireyin yani çocuk ve öğrencilerin birbirleriyle güzel ve paha biçilmez dostluklar kurmalarında önemli rol oynadığı belirtilmektedir (Binbaşıoğlu, 1971: 19) Buradan hareketle ders dışı etkinliklerin fonksiyonları arasında dost edindirme de sayılabilir.

Dergide Allah'ın verdiği akıl nimetini kullanarak insanların bir araya gelmesiyle oluşturulan ilk topluluğa aile dendiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla tabiatı gereği sosyal bir varlık olan insanında dünyaya adım atmasıyla beraber kendini bu topluluk içerisinde bulduğu dile getirilmiştir. Anne-baba ve çocuklardan meydana gelen toplumun en küçük kurumu olan ailede insanların en güzel günlerini geçirdiği ve en sağlam dostluklarını kurduğundan bahsedilmektedir. Dergide mutlu bir aile ortamının oluşmasında ilk önce aileyi kuran kişilerin birbirlerine dost olmaları hususu üzerinde durulduğu gözlenmiştir. Bitkilerin ve hayvanların da bir araya gelerek oluşturdukları, ana özellikleri aynı olan toplulukların da varlığından bahsedilmiş ancak aralarında bir ayrımın söz konusu olduğu ileri sürülmüştür. Bir hayvan sürüsü içinde bazı hayvanlar ürettiği zaman doğum yapan anne hayvanın, kendi yavrusunun haricinde diğer yavruları yanına yaklaştırmadığına işaret edilen dergide, aynı şekilde yavrunun da annesinden başka bir hayvana yaklaşmasının mümkün olmadığına altı çizilmektedir. Bu noktada, hayvanlardaki aile bağının tabiat gereği; insanlardaki aile bağının ise akılla oluşturulan özel bir nizam (Göloğlu, 1973-1974: 20) olduğu bilgisi verilmiştir.

İnsan olmanın bir zarurieti olan dostluk, iki kişi arasında normalin üstünde çok yoğun bir sevgi, yakın ilgi ve hürmettir. Bizim kültür ve medeniyetimizde dostluğun ayrı bir yeri vardır. Allah'ın elçisi Hz. Peygamberin Müslüman kişinin insanlara karşı sıcak durmasının, cana yakın olmasının, kişiye huzurlu olmasında fayda sağlayacağını üzerinde durması dostluğun dinimizdeki önemini anlatmaktadır. Etrafıyla yakınlaşmayan ve kendisiyle

dostluk kurulamayan kimselerin hayırsız olduğunu (İbn Hanbel, II, 400.) aktaran Allah'ın habibi, arkadaş ve dost seçiminde çok titiz davranılması gerektiğini söylerken; dostun dostuna fikir ve hayat tarzı yönünden tesir edebileceğini anlatmak istemiştir (Ebu Dâvût, Edeb, 16). Gerek Türk gerek İran edebiyatında kendisinden yâr-ı gâr (mağara dostu, can yoldaşı) diye bahsedilen, siddîk (çok samimi, çok sadık) lakaplı Hz. Ebu Bekir hakkında Hz. Peygamberin insanlar arasından dost edinecek olsa onu tercih edeceğini (Fayda, 2013: 235-236) ifade etmesi arkadaş ve dost edinmede seçici olmanın önemini göstermektedir.

Derdide dostlukla ilgili birbirlerini anlayan, birinin diğerinde kendini bulduğu, bir bütünün iki parçası gibidir, dostluk aynı zamanda kıymet bilmedir, değer vermedir, vefadır şeklinde tanımlar yapılmıştır. Dostun dostuna vefasızlığı ve hayal kırıklığına uğratmasının taraflardan birini mutlaka hüsrana sürüklemesinden söz edilmektedir. Eğer böyle bir durum vuku bulursa yani paçalardan biri yara alırsa bütünde meydana gelen bu boşluğu doldurmanın zor olduğu hatırlatılmıştır. Dergide açılan yaranın zaman zaman kanayarak insanın canını acıtılabileceği zikredilmektedir. Bu itibarla kişinin dost ve arkadaşlarına karşı hassas olması, farkında olmadan bile olsa onları incitmekten imtina etmesi, ayrıca dostluklar kurulurken dikkatli olunması gerektiği, yapma dost ve arkadaşlardan uzak durulması hususları dergide okuyuculara tavsiye edilmektedir. Dost edinmeyen kişilerin hayat yolunda yalnız yürüyen ve güveneceği kimse olmadan deritlerini, sıkıntılarını içine attıkları belirtilen dergide, bu durumun insanın beden ve ruh sağlığının bozulmasına sebep olabileceği açıklanmıştır. İnsanın herşeyden önce kendisinin en iyi dostu olması lazım geldiğinin önemine vurgu yapılarak kendisiyle dost, barışık olan insanların fazilet sahibi kimselerden (Kanad, 1971: 18) olacakları ifade edilmektedir.

Dergide ecdadımızın, ev almadan önce komşu almanın önemine vurgu yaptığı, yola gidileceği vakit güvenli bir arkadaş, samimi bir dostla çıkılması yönünde telkinlerde bulundukları, dostların birbirlerine kol kanat germeleri gerektiğine dikkat çekilmiş ve atalarımızın dostluğa sadakatlarının ve ahde vefalarının üstünlüğü dile getirilmiştir. Dergide mahalle ve okul arkadaşlığı, asker arkadaşlığı, hastane arkadaşlığı, hac arkadaşlığı gibi hayatta iz bırakan dönemlerde edinilen dostlukların önemine değinildiği de görülmektedir. Ömür boyu görüşülen, iyi günde-kötü günde yanında olmaya çalışılan dostluklar neticesinde hem dünya hem de ahiret için bir türlü manevi yatırım yapılmış olabileceğinden söz edilmektedir. Ayrıca kültürümüzde bir de ata dostu diye isimlendirilen çok kıymetli babadede dost ve arkadaşlarının zikredildiği dergide bu dostlukların ataların emaneti olarak kabul edilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Dergide çok yakın ilgi ve alaka göstererek geçmişte kurulan dostlukların devam etmesi ve genişlemesinin dostluğun gayelerinden biri

olduğu bilinci verilmeye çalışılmaktadır. Temeli sağlam atılmış dede ya da baba dostlarının çocuklarının da dost ve arkadaş olmasının toplum adına güzel bir dayanışma örneği (Aslangül, 1958: 24) teşkil ettiği belirtilmiştir.

Dergide birbirinden uzakta yaşayan dostların mektuplaşmalarının, özel günlerde tebrikleşmelerinin, karşılıklı hediyeler yollamalarının dostluklarını daha da pekiştireceğine özellikle işaret edilmekte ve hatta insanların bu hissi bayramlarda hediyeler almak, hasta olduklarında ziyaretlerine giderken eli boş gitmemek, kan kardeşi olmak, birbirlerine kendilerini hatırlatacak küçük hatıratlar vermek vb. şekilde müesseseseleştirdiklerine işaret edilmektedir. Dostlara verilen hatıraların maddi değerinden ziyade her zaman kullanılmasına, uzun ömürlü olmasına dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulmakta ve hediye asıl önemli olanın ona biçilen maddi ölçüden öte onun içinde, özünde, manasında taşıdığı muhabbet duygusunda gizlendiği, velev ki bir hatırat bulunamadığı, gönderilemediği vakit dostun unutulmadığı ifade etmek için sadece bir selamın bile yollanmasının yeterli olacağı (Ethem, 1957: 12) beyanında bulunmaktadır.

Yaşlılığı dostluğa yakın görenlerin, bunun sebebini yaşlıların daha kolay dost edindiğine bağladıklarından bahsedilen dergide yaşlılığın, kocamışlıktan farklı olduğu, birbirine eş değer olmadığı, yaşlılığın her zaman kocamışlık olmadığı vurgulanmaktadır. *Eğitim Hareketleri* dergisinde, kocamış insanın bırakın dostluk yapmasını, yaşama sevincinin bile kalmamış olduğu ve bir insanın kocaması için yaşlanmasına gerek olmadığına değinilmiştir. İnsanın genç yaşında dahi kocayabileceği ve bu durumdan kurtulmanın da kişinin kendine dost edinmekten geçtiği anlatılmak istenmiştir. Yaşlanmasına rağmen kocamayan kimseler çocukluklarının saf temizliği ve yaşlılığın olgunluğuyla diğer insanların kuramadığı dostlukları kurarak kendilerini mutlu hissedebilecekleri ifade edilmektedir. Gençlerin yalnızlıktan şikayet ettikleri zamanda ihtiyarlar rahatça dost edinebiliyorlarsa bunu tecrübe ve olgunlukları sayesinde başardıkları belirtilmektedir. Dergide bireylerin gençliğinde farkına varamadığı şeyin yani insan olmanın gayesinin belli bir olgunluğa ulaşınca anlaşıldığı dile getirilmiştir. Bu nedenle dergide yaşanan an itibarıyla iyi insan olmaya gayret edilmesi lazım geldiği, yoksa yalnızca bazı kötü alışkanlıklardan vazgeçtiği için dost özelliği olan kişinin iyi insan olmadığına altı çizilmektedir. Herhangi bir kötü davranışı yapmakla, yapmayı istemek yahut istediği halde ondan vazgeçmek üçgeninde fazla bir fark olmadığı açıklanarak sadece iyi insan için olmak çalışmanın ehemmiyetine (*Eğitim Hareketleri*, 1971: 32) dikkat çekilmiştir.

Dergide tanınmış düşünür Cicero'nun "yaşlılıkta övülmek isteyen, bunun temellerini gençliğinde atması gerektiği, ihtiyarlığın kişiye itibar sağlamadığı, hürmet

gösterilen yaşlılığın öncesinde şerefli bir yaşamın olduğu” sözleri hatırlatılmış ve insanın iyi biri olarak yaşamasının önemi vurgulanmıştır. İki arkadaşın birinin, namuslu olmanın, helalinden kazanmanın bir erdem olduğunun bilinciyle hırsızlık yapmadığı, diğerinin ise yakalanırsa kanunların ona ceza vermesinden korktuğu için hırsızlık yapmadığı örneğinin verildiği dergide, bunların ikisinin de hırsız olmadığı fakat sadece birinin namuslu ve dürüstlük sergilediği anlatılarak, gerçek iyunin nasıl olması gerektiğiyle ilgili çok güzel bir mesaj verilmiştir. Dolayısıyla huzuru ve mutluluğu yakalayanların, erdemli olmanın faziletine inanarak ailesiyle, sevdikleriyle, çevresiyle dostluk ve arkadaşlık kurabilen ve bunu mezara kadar sürdürebilen kimseler olduğuna dikkat çekilmektedir. Dost demenin iyi insan demek olduğu ve erdemli kimselerin iyiliği herhangi bir nedenden dolayı değil sadece iyilik olduğu için (Göloğlu, 1974: 21-22) yaptıkları belirtilmiştir.

3.2.7. Birlik ve Barış

Dergide, genellikle milli birlik ve barış içinde yaşamının önemi üzerinde durularak, bireylere bu değerın şuurulu bir şekilde benimsetilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Eğitimden başlanarak tüm alanlarda birlik olma çağrıları yapılmış ve herkesin birbirine saygı duyarak barış içinde bir yaşam teşvik edilmeye çalışılmıştır. Ecdadımızın tarihsel süreçte birlik ve beraberlikle nelerin üstesinden geldiğine de değinilmiş ve bu sayede genç nesillere örnekler verilerek konuya karşı duyarlılık oluşturulması amaçlanmıştır.

Hürriyet, birlik ve barış içerisinde bir hayat sürmenin bir millet için çok önemli olduğu dile getirilen dergide sahip olunan bu değerlerin toplumun güç, kuvvet ve hayat ölçüsünü, büyüklüğünü belirlediği (Yada, 1955: 3) ifade edilmektedir. Dergide bir elin nesi var iki elin sesi var, birlikten kuvvet doğar vb. atasözleri zikredilerek tek kişiyle üstesinden gelinemeyen işlerin birlik ve beraberlik sayesinde kolaylaşarak hemen bitirildiğine işaret edilmiştir. Günlük yaşantıdan tutun da hayatın her alanında insanoğlunun birliğe ihtiyacı olduğu, herkesin her şeyi yapamadığı ve bazı yapılması gerekenlerin ancak birlikte yapıldığı vakit değer kazandığına vurgu yapılmaktadır. Dergide toplum denilen sosyal yapının aynı düşünce, aynı inanç, aynı hedef, aynı ilke için bir araya geldiği ifade edilmiştir. Ortak noktaları bulunan insanların zaman zaman fikir ayrılıkları yaşansa da onları var kılan değerler söz konusu olunca, düşüncelerini bir tarafa bırakarak birlik olunmasının yerinde bir davranış olacağı bilinci yerleştirilmek istenmektedir. Toplumun bir ve beraber olmasının o toplumun güçlü olmasını sağlayacağı, birlik ve barışın temin edilemediği yerde ise ayrılıkların baş göstereceği ve o topluluğun zayıf düşerek, başkalarının himayesinde yaşamaya mecbur kalabileceğine (Tekin, 1967: 38) dikkat çekilmektedir.

Dergide, kavga ve savaşların tarih boyunca insanoğlunu tedirgin ettiğine, barışın ise daima birlik, dayanışma, huzur ve mutluluğu simgelediğine işaret edilmiştir. İnsanların diğer canlılardan farklı olarak birlik ve barış içinde yaşamak için kanunlar, yasalar yaptıklarına değinilen dergide bireyin sadece kendisi için değil toplum için de yapması gereken yükümlülüklerinden bahsedilmiştir. Bunlar arasında toplumda birlik ve beraberliğin sağlanması, barışın hâkim kılınması da olduğu dile getirilerek insanın kimliğinin din, dil, vatan, bayrak, milli birlik ve barış, milli kültür (Çubukçu, 1979: 1) gibi kıymetli değerleri olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Dergide, bu değerlerini yaşamayı ihmal eden milletlerin siyasi varlıklarını ve birliklerini kaybetmeye doğru adım attıklarından bahsedilerek, hangi durumlarda milli birlik ve barışın tesis edilmesi gerektiği üzerinde durulduğu gözlenmiştir. Bir milletin manevi ve kültürel değerleri o milletin bir olmasını, beraber olmasını ve yeri geldiğinde aynı çatı altında toplanmasını sağladığı dile getirilmiştir. Dergide toplumun değerlerinin, din, vatan, millet, bayrak vb. tehlikede olduğu vakit insanları bir çatı altında birleştirdiğine (Aslangül, 1958: 23) dikkat çekilmektedir.

Dergide toplumsal bir grup olan gençliğin dünyanın bütün ülkelerinde gerek demokratik gerekse totaliter rejimlerde haklı olarak bütün dikkatleri üzerine çektiği, her milletin geleceğinin güvencesini ruh ve beden sağıklı, milli ülküyü benimsemiş, manevi değerlerle bezenmiş, müspet ilimlerin muhtevasına sahip, birlik ve barış içinde bir gençlik yetiştirmekte gördüğü belirtilmektedir. Dinç ve diri bir kuvvet olarak gençliğin şimdiye kadar toplumların hayatında oynadığı ve bundan sonra da oynayacağı rolün ehemmiyetine değinilen dergide, milletlerin gençlere gereken değeri vermelerinin, genç nüfuslarını arttırmalarının, mutlu ve huzurlu bir toplumun inşa edilmesinde, güvenli bir geleceğin şekillendirmesinde çok önemli katkıları olacağı dile getirilmektedir. Ayrıca dergide, gençliği ayakta olmayan cemiyetin yatakta olduğu şeklinde bir benzetme yapıldığı da görülmektedir. Yani ayakta olan gençlikle, çeşitli olay ve durumlar karşısında daima ölçüyü elinde bulunduran, yüreğindeki duyguyla beyindeki iz'anı (anlama kabiliyetini) sürekli iletişim halinde tutan genç zümreden (Tekin, 1967: 37) bahsedilmektedir.

Jean Piaget, okul dışı etkinliklerin faydası veya eğitsel değeriyle ilgili uygulamalı bir çalışma yapmış ve araştırma neticesinde edindiği düşüncelerini *Okulda Kendi Kendini İdare* isimli kitabında paylaşmıştır. Ders dışı etkinliklerin eğitsel değerinin oldukça büyük olduğunu dile getirdiği esrinde çocuk, genç ve öğrencide özellikle birlik ruhunun oluşması, kendi kendini kontrol, sosyal ve demokratik düşünüşün gelişmesi, ahlakın içe yerleşmesi yani ahlak kurallarının davranışa dönüşmesinde çok iyi sonuçlar ortaya çıktığını belirtmiştir. Dolayısıyla

ders dışı etkinliklerin çocukların ve gençlerin milli birlik ve barış şuuru kazanmasına, vatandaşlık eğitimi için de bencillikten arıtarak hukuka ve otoriteye saygının gelişmesine fayda sağladığını söylemiştir. (Binbaşıoğlu, 1971: 18).

Bir ağacın gölgesinde güneşten korunan insan için o ağacın değerinin başka olduğu gibi vatanını, yurdunu seven insan için aynı ortak değerleri paylaştığı insanların da başka olacağına dikkat kesilen dergide, paydaları bir olan bu kimselerin birlik ve beraberliğinde güç, huzur ve barışın kuvvetinden bahsedilerek, bunu yıkmamanın da zor olduğu vurgulanmıştır. İşte milletimizin kurtuluş savaşını kazanmasını da böyle bir birlik ve beraberlik sağlamıştır. Zaferin neticesinde kurulan cumhuriyetle beraber ülkemiz de değişim içerisine girmiştir. Bilim, sanat ve felsefede yeni araştırma yöntemleri ortaya çıkmış, teknoloji alanında gelişmeler birbirini takip etmiştir. Farklı sanat yapıtları sayesinde cemiyet içerisinde kaynaşmalar olmuş, birlik ve dayanışmalar meydana gelmiştir. Bu yapıtlardaki ahenk, uyum ve düzen nasıl ortaya muhteşem bir eser çıkarıyorsa toplumdaki insanların uyum, birlik ve beraberlik içinde olması da çok mutlu bir tabloya dönüşmektedir. Tüm dünya insanların hak ve hürriyetlerine saygılı olmak, birlik içerisinde yaşamak, insanlığa barış ve huzur verecektir. İç dünyasında sevgiyi, barışı, insanı yüceltenlerin insanlığa karşı haksızlık etmekten ve adaletten sapmaktan kaçındıklarının anlatıldığı bazı yazılarda, bu değer insanı yücelttiğine, olgunlaştırdığına işaret edilmiştir. Ayrıca, milli birlik içinde sevincini yaşamamanın her yurttaşın en doğal hakkı olduğu, dolayısıyla her insanın hak ve özgürlüklerine saygı göstermenin lazım geldiği de aktarılmış ve bu konuda özellikle çocuklarda ve gençlerde toplumsal bilinç oluşturulma yoluna gidilmiştir. Sevgi ve saygı görmek için öncelikle çevreye saygı duyulması ve sonrasında başkalarından sevgi ve saygı beklenmesi hususu da dile getirilmiş ve yaşama sevincine sevgi, saygı, birlik ve beraberlikle varılabileceği zikredilmiştir (Çubukçu, 1979: 3).

3.2.8. Vatanseverlik

Yurt, memleket, diyar gibi isimler verilen vatan, bireyin doğup büyüdüğü, hayatını sürdürdüğü yer, bir milletin özgür ve hür olarak üzerinde yaşadığı, yaşayış biçimini, kültürünü oluşturduğu toprak parçası (Akalin vd., 2014: 693) ve insanların oturdukları, ikamet ettikleri yerdir (Karagöz vd., 2015: 682).

Vatanını, milletini aşırı düşkünlükle seven, bu uğurda her türlü fedakarlığa katlanan kişiye vatansever adı verilmektedir. Vatanseverlik veya yurtseverlik insanın memleketine karşı sevgiyle ve gönülden bağlanmasıdır. Bireyin dünyaya geldiği yerde, küçüklüğünün, hatıralarının, umutlarının, hayallerinin ve özlemlerinin bir bütün halinde bulunduğu yere

kalpten, gönülden ona karşı beslediği coşkulu ve duygulu büyük bir sevgidir vatanseverlik. Yapılan değerler eğitimi projelerinden birinde vatanseverlik şöyle tarif edilmektedir:

Vatanseverlik, sadece milletini, milliyetini sevmek değil, ülkesinin bütün insanlarını, dağını, taşını, toprağını, ağacını, akarsuyunu, kaynak suyunu, köyünü, yolunu, atalarını, yerin altında yatan şehidini, büyük bir kıskançlıkla sevmek ve korumaktır. Vatanseverlik Türk Milleti'nin birliğine, vatanın bölünmez bütünlüğüne şuurlu bir şekilde inanmaktır. Vatansever, mensubu bulunduğu Türk Milleti'ni bütün hususiyetleri ile tanıyan, onun tarihini, edebiyatını, sanat ve kültürünü, dünya görüşünü, düşünce sistemini, kıymet hükümlerini, ahlak, gelenek ve töresini iyi tespit edip, bilerek ve seven kişidir. Vatanseverliğin bugün daha ziyade ifade ettiği anlam, toprağa, anavatana bağlılıktır. Vatanseverliğin bir başka görüntüsü de; bir ülkenin kazandığı savaşların ve askeri kahramanlıkların övülmesi ve diğer ülkelere göre sahip olduğu tarihsel-kültürel misyonun yüceltilmesidir.⁴¹

Dergide biraz mecazi üslupla; güneşin kişiye ilk parladığı, gökteki yıldızların ilk ışıklarını gösterdiği, şimşegin ona ilk aşikar olduğu ve fırtınaların kendisine korku hissettirdiği yerin, ilk çocukluk beşiğinin sevgiyle sallanıp niniler söylendiği, annesinin onu büyük bir sevgiyle bağrına bastığı, babasının ilk bilmesi gereken şeyleri öğrettiği, dini öğütlerin ilk kalbine, gönlüne işlendiği yerin insanın sevgilisi, vatani (Sürmeli, 1958: 17) olduğu belirtilmiştir.

Dergide bir insanın yurdunun; şahsiyetinin oluştuğu, fiziki olgunluğu ve ruhi kıymetlerinin, manevi değerlerinin kök saldığı veya saçaklarının bulunduğu, yaşamlarını üst üste biriktirdiği, kat kat yükselttiği ve şekil aldığı yer, bireyin tüm yaşamının ta içinden bütün ruhu ile sarılıp bağlandığı toprak parçası olduğu dile getirilmektedir. Vatanın insanların sahip oldukları en değerli hazinelerden biri olduğuna, onun kıymetinin yurtlarından ayrı kalanların daha iyi anlayacağına değinilmekte ve sağlam bir şekilde oluşan bu yurt bağına vatan sevgisi adının verildiği belirtilmiştir. Memleketleri dışında yaşayıp vefat ettiğinde vatan toprağına defnedilmek isteyenlere değinilen dergide böyle kimselerin küçüklüğünde ve gençliğindeki hatıralarının onları yurtlarına çektiği ifade edilmektedir. Dergide gurbetçi diye isimlendirilen bu kişilerin yurtlarının ister bomboş dağlarla çevrili, ister ufku görünmeyen bir çöl yahut ıssız bir ada olmasının hiçbir ehemmiyetinin bulunmadığına sadece burayı vatan bilip sevdiklerine (Öymen, 1967: 19) dikkat çekilmiştir.

Tarihe doğru bir yolculuk yapıldığında bazı milletlerin geçmişlerinin sonraki nesilleri için yüz karası olduğunu ancak Türk tarihinin bizim için bir gurur tablosu olduğunu rahatlıkla göğsümüzü kabartarak söyleyebiliriz. Dergide köklü, saçağı sağlam bir ağaç nasıl ki kuvvetli, güçlü ise tarihi bir milletinde aynı bu ağaç gibi olduğu; engin, şerefli bir maziye, dünyalar

⁴¹ https://kirikkale.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/04015857_vatanseverlik.pdf, (erişim tarihi: 15.08.2019). (Kırıkkale Milli Eğitim Müdürlüğü Değerler Eğitimi Projesi Vatanseverlik Kasım – 2016)

kadar zengin şanlı, şerefli bir tarihe sahip, kahramanlık destanlarına haiz bir milletin milletlerarası üstün bir saygı ve itibara layık olduğunun herkesçe kabul edileceği (Aslangül, 1958: 23) ifade edilmektedir.

Dergide ecdadımızın girdikleri her savaşta yiğitlik ve cesaretle metanet göstererek şanlı zaferlerin sırrına mazhar olduklarını, Malazgirt, Kosova, Niğbolu meydan muharebelerinin, İstanbul'un fethi, Çanakkale, Milli Mücadele savaşlarının, Kore kahramanlıklarının vb. canlı ve şanlı birer örneğini teşkil ettikleri dile getirilmiştir. Yurt edindikleri toprakları evlatlarına miras bırakmak için canla, başla çalışan atalarımızın meziyetlerinin sadece savaş meydanlarındaki destanlardan ibaret olmadığı aynı zamanda medeniyet ve insaniyete hizmet eden üstün vasıflarıyla da dikkat çektiklerine işaret edilmektedir. Fethettikleri yerlerde halkın can, mal ve namus güvenliklerini sağladıkları gibi hastaneler, eczaneler, rasathaneler, kütüphaneler, camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, kervansaraylar yaparak Hindistanın Agra şehrindeki Taç Mahal Türbesinden Edirne'deki Selimiye Camii'ne kadar eşsiz ve güzel eserler meydana getirerek ilmin gelişmesine, medeniyetin yükselmesine vesile oldukları ve çok değerli bir miras bıraktıkları özellikle belirtilmiştir. Atalarımızın şehit kanıyla sulanan aziz vatanımıza sahip çıkmanın, onların bıraktığı mirası tanıtmanın ve yaşatmanın önde gelen mühim konular olduğuna (Aslangül, 1958: 24) vurgu yapılmaktadır.

Annelerini candan seven evlatların, onların hayat kaynağı olduğu gibi vatan sevgisiyle dolu kahramanlarında vatanın yaşam menbaı oldukları belirtilen dergide, cihan harbinde Mehmetçiklerin, Ayşelerin, paşaların büyük bir mücadeleyle vatana olan son borçlarını ödemeye çalıştıkları, İnönü'den, Sakaryadan, Dumlupınar'dan yolladıkları selemaların; yaptıkları gazaları tebşir ettiği, evlatlarına da gittikleri kutlu yolu haber verdiği anlatılmaktadır. Vatansever Türk halkının vatani müdafaa çoskusu bütün milletin ruhunda düşünce halini aldığı ve milli bilinç fikrine sarılarak bütün dünyaya emsali görülmemiş şekilde mücadeleler vererek milletimizin tarihine muazzaz bir hediye takdim ettikleri (Öymen, 1961: 15-16) etkileyici bir üslupla dile getirilmiş ve okuyuculara gerektiğinde vatan savunmasının nasıl olmasıyla ilgili misaller verilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca dergide, vatanın olduğu yerde hürriyetin varolduğu, kalplerin istediği gibi yaşayabildiği, hür düşünce ve inanışın, kültürün, atanın örf, adet ve geleneklerinin, hiçbir yabancının etkisi ve tesiri altında kalmadan yaşandığı bu çok değerli kıymetlerin bir millet için çok büyük bir hazine olduğuna ve bu hazinenin topluma huzur, mutluluk, sadakat ve güven (Sürmeli, 1958: 17) verdiğine de değinildiği göze çarpmaktadır.

Yetişmekte olan çocuk ve gençlerin bağlı bulundukları toplumun milli ve manevi prensiplerine uygun bir metotla eğitim alamalarından bahsedilen dergide, çocuk ve gençlerin çevreyi ve ülkeyi ne kadar çok tanırlarsa o oranda yurt sevgilerinin de artacağı, vatanlarına daha sıkı bağlanabilecekleri üzerinde durulmuş ve dolayısıyla memleketimizin gelecek kuşaklara iyi tanıtılmasının önemine dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda çocuk ve gençlerin yaşadığı topluma ve vatana hizmet edebilmesinin, problemlerine çözümler üretebilmesinin yollarından birinin de toplumu ve ülkeyi, en azından yakın yurt denilen içinde yaşadığı bölgeyi tanımasının gerekliliğine (Alpan, 1967: 6) işaret edilmiştir.

Ders dışı etkinliklerin, öğrencilerin iyi bir yurttaş olmaları ve yurt sevgisi kazanmalarında önemli bir rol oynadığına değinilen dergide, hemen hemen bütün devletlerin okul programlarında yer verdiği bu etkinliklere yabancı eserlerde, öğrenci etkinlikleri, eğitsel etkinlikler, sosyal etkinlikler, program dışı etkinlikler vb. şeklinde isimlendirildikleri belirtilmiştir. Ders dışı etkinliklere verilen bu adlardan onun niteliği hakkında bir fikir oluşturulabileceği, hepsinde ortak özelliğin “öğrenci etkinliği” olduğu ve bu etkinliklerin daha çok ders veya program konularının dışında fakat derslerle beraber yürütülmesi halinde konuları tamamlayıcı, pekiştirici ve eksikleri telafi edici bir nitelik kazanabileceği ifade edilmektedir. Dergide ders dışı etkinliklerin çocuğun bir bütün halinde gelişmesini sağlama, vatandaş sorumluluğu ve vatanseverlik duyguları oluşturma, boş zamanlarını faydalı bir biçimde değerlendirme gibi fonksiyonları olduğuna değinilmiştir. Dergide eğitimin genel amaçları arasında bu etkinliklerin de zikredildiği görülmektedir. Dolayısıyla ders dışı etkinliklerin bedensel ve ruhi açıdan sağlıklı, sosyal ve ahlaki açıdan da sorumluluk sahibi iyi bir vatandaş, yüreği yurt sevgisiyle dolu vatansever evlatlar yetiştirmek için güzel ve faydalı şekilde değerlendirilmesi (Binbaşioğlu, 1971: 16-17) gerektiği hususu beyan edilmiştir.

Çocuğun içinde doğup büyüdüğü sosyal çevrenin milli kültür ilkelerine göre hayatını idame ettirdiği ifade edilen dergide çocuk ve gençlerin çevreyi ve yakın yurdu tanımlarının önemine değinilmektedir. Onların yurtlarını ne kadar çok bilirlerse o oranda sevecekleri, ona bağlılıklarının artacağı ve yurdun gelişmesi için çaba gösterecekleri dile getirilmiştir. Dergide çocuk ve gençlerin ülkeye hizmet edebilmelerinin yaşadıkları çevre ve yurdu tanıyıp sorunlarının temeline inmelerine bağlı olduğuna ve toplum kalkınmasına hizmetin buradan yani çevreden başlanıldığına işaret edilmektedir (Alpan, 1967: 6).

Her insanın kendi ülkesini, vatanını sevdiğinin üzerinde durulan dergide, vatanın kişiyi bir annenin çocuğuna baktığı gibi onu besleyip, büyüterek, kendisine huzur, rahatlık ve güven verdiği anlatılmaktadır. Gurbette, yurt dışında olanların -en güzel yerlerde bile yaşasalar- sürekli hasretini çektikleri yurtlarının taşını-toprağını, havasını, suyunu

aradıklarını, iyisiyle-kötüsüyle insanlarını özlediklerini, dolayısıyla vatanın, memleketin kıymetinin iyi bilinmesinin önemine de işaret eden, yurt dışında yaşayanların gönderdikleri vatana özlem yüklü yazı ve şiirleri “*Yabandan Gelen Sesler*” adıyla yorumladıkları (Baykal, 1978: 17) yazılarla okuyucuların vatan sevgisini daha da perçinlenmek için çaba harcadığı görülmektedir.

3.2.9. Milli Kültür

Kültür bir milletin yaşam süreci içerisinde tarihi ve toplumsal açıdan gelişme aşamasında ortaya çıkardığı bütün maddi ve manevi değerler ile bunları meydana getirmede, gelecek kuşaklarına aktarmada kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine hakimiyetinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin⁴² demektir. Fransızca’dan dilimize geçmiş⁴³ olan kültür kelimesinin dergide ekilmemiş toprak arazisinin işlenmesi ya da işlenmiş olan bir toprağa tohum atılması yani üretim manasında kullanıldığı gibi bireyin aklını işlemek, bir milletin devamını sağlayacak fikirlerin, unsurların yeni nesillerin tazecik beyinlerinde filizlenip olgunlaştırılması anlamına da geldiği bildirilmiştir. Bu ifadeyle toplumdaki insanların eğitilmesi, üretici ve yaşatıcı düşüncelerle donatılarak milli varlığın tehlikelerden korunması ve sürekliliğinin sağlanmasının (Coşturoğlu, 1960: 3-4) amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Kültür Bakanlığı’nın resmi internet sitesinde kültür, “bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü, sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzı; topluma bir kimlik kazandıran, dayanışma ve birlik duygusu verdiği toplumda düzeni de sağlayan maddi ve manevi değerlerin bütünüdür” ve Türk kültürü de Türk toplumunun yaşam biçimini yani kültürünü ifade etmektedir. Tarih boyunca çeşitli kültür ve medeniyetlerle karşılaşan Türk kültürünün, zengin kültürler arasına ismini yazdırdığı ve Türk kültür ve medeniyeti, Türklerin devletleştiği, hüküm sürdüğü coğrafi bölgenin tesirini kendinde gösterdiği için de “Bozkır Kültürü” olarak⁴⁴ adlandırıldığı belirtilmektedir. Bu bağlamda her milletin kendi kültürüne milli kültür dendiğini söyleyebiliriz.

Dergide bireyin üyesi olduğu milletin kurumlarıyla şekil aldığı ve kemale erdiği dile getirilmektedir. Bir toplumun dilinin ve edebiyatının, gelenek ve göreneklerinin, dininin, musikisinin, ahlakının, değerlerinin, ilim ve sanatının, ekonomisinin, hukukunun vb. başta

⁴² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5d8a3948381ae3.80250267, (erişim tarihi: 15.08.2019).

⁴³ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=214144, (erişim tarihi: 25.08.2019).

⁴⁴ <https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html>, (erişim tarihi: 25.08.2019).

gelen müesseseleri olduğu ve bu kurumlardan alınan ürünlere de kültür adı verildiğinin altı çizilmektedir. Birey ve toplumun kültürel bir gerçek olduğu ifade edilen dergide milletlerin devamının ancak kültür sayesinde gerçekleşeceği belirtilmektedir. Dergide arşivlere bakıldığı zaman yalnızca fotoğraflaşan ve bir tarih teriminden ibaret kalan ölü milletlerin kültürlerini geleceğe doğru yol alan genç kuşaklarına aşılayamadıkları için insanlık sahnesinden isimlerinin silinmesine engel olamadıklarına ve diğer milletlerin buna şahitlik ettiğine değinilmektedir. Dolayısıyla kültür millet ve milliyetin tek korunma silahı anlamına gelmektedir. Ayrıca bir milletin yüksek kültürü sayesinde diğer milletleri asimile ettiği belirtilerek, geçmişine sahip çıkmayan, kültürüne sığınmayan milletlere yeryüzünde yaşama hakkı tanınmadığına da (Coşturoğlu, 1960: 3-4) hususiyetle vurgu yapılmaktadır.

Milletlerin dünyada ortaya çıkan yeni gelişmeleri takip edebilmesi için zaman zaman farklı kültürlerle karşılaşması ve kültür etkileşimlerinin başlamasının gayet doğal olduğundan bahsedilen dergide böyle durumlarda çok hassas olunması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Sadece kendi kültür bünyelerinin içinde kalmasının da o toplumun ileri adımlar atmasının ve gelişmesinin önüne set çekeceğine işaret edilen dergide toplumun kültür etkileşimi esnasında kendi öz kültürünü korumasının önemli olduğu üzerinde durulmuştur. Kültür temasları esnasında milletlerin kendine güvenmesi ve uyanık olması, eğitimcilerin bu konunun önemini öğrenci ve gençlere iyi kavratması, ailelerin çocuklarına böyle durumlarda bilgilendirme yapmaları (Alogon, 1957: 13-14) gerektiğinin dergide temas edilen konular arasında olduğu görülmektedir.

Dergide insanların insan olarak hayatlarını sürdürüp büyümesinde, herhangi bir çocuğun uzviyetinde, iç dünyasında, zihni eğitim-öğretiminde bilimsel esasların bir olduğuna ve aşağı yukarı aynı nitelikleri taşıdığına işaret edilmektedir. Fakat çocuk içinde yaşadığı toplumun bir ferdi olarak ele alındığında söz konusu birlik ve benzerliklerin ortadan kalktığı ifade edilmektedir. Dünyada üzerinde çeşitli milletlerin, toplumların başka bir deyişle farklı ulusların olduğundan bahsedilen dergide her milletin çocuklarının, gençlerinin de ulusal ülkülerinin olacağı belirtilmiştir. Bu bakımdan temeli sağlam ve iyi bir eğitimin çocuğun üyesi olduğu ulusun genel ülküsüne, değer ölçülerine, kültürüne göre belirlenen ve uygulanan programlarla yapılmasının önemli olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu methodla eğitilmeyen bireylerin zamanla yozlaşarak değişik, çelişik ve diğer yabancı değer ölçüleri arasında gelgitler yaşayacağından ve dolayısıyla da sağlıklı kararlar alamayacağından bahsedilerek kendi öz kültürlerine yüz çevirip başka milletlerin kültürünü benimseyerek (Öz, 1957: 17) onların uydu yönergesine doğru kayabilecekleri dile getirilmektedir.

Çocuklara eğitim yoluyla verdiğimiz konuşma dilinin hususi ve toplumsal bir mevkide bulunduğu, medeniyetlerin yayılmasında, ilerlemesinde ve tarih sahnesindeki rolüne devam edebilmesindeki etkenlerden birinin de dil olduğu bilgisi dergide okuyucularla paylaşılmıştır. Doğanın lisan adı verilen gücünün insan denilen canlısında sosyal bir değer olarak geliştirilmesi için sistematik şekilde yardımcı olunmasına işaret edilen dergide bunun kültürün yayılmasına vesile olacağı ve böylece toplumda mutlu insanların artacağı (Uyanık, 1957: 13-15) ifadesine yer verilmiştir. Dergide yabancı milletlerin yaşayış biçimlerine karşı çocukların ilgisini, hayranlığını büyüklerin teşvik ettiği, doğal olarak bir genç kızın veya bir delikanlının yabancı hayranlığının onların ilimlerine karşı olmayacağı, gençlerin yabancı kültürlerin diğer boyutlarıyla alakadar olacakları düşüncesi ortaya atılmıştır. Böylesi durumların önüne nasıl geçileceği, zararları en aza indirmenin yolları ve çarelerinin basitçe çözüme kavuşturulacak sorunlar olmadığı belirtilmektedir. Bu maksatla dergide, devleti, aileyi, okulu vb. temsil edenlerin bir araya toplanarak konuşmaları ve çözümler üretmek için çalışmalarının elzem olduğu (Berklin, 1958: 5-6) hususuna dikkat çekilmektedir.

Geleceğin yetişkinleri olacak çocukların kurulmuş keman gibi oldukları, yayı çeken bilekler ne kadar mahir olursa o kadar ruhları coşturan seslerin kulaklardan kalplere ineceğine değinilen dergide, kültür aktarımını yapan büyüklerin her konuda dikkatli ve titiz olmaları gerektiği, telafisi mümkün olmayan yanlışların, hataların küçük dimağlara yerleştiği vakit silinmesinin ya da düzeltilmesinin zor (Gür, 1959: 24) olduğu ifade edilmektedir. Akay (1967: 5) öğretmenin tam olgunluğa erişmesinin ve okulda başarılı bir grafik çizebilmesinin, öğrencilerine ve topluma faydalı bir birey olabilmesinin mesleki ve kültürel açıdan kendini yetiştirmesine bağlı olduğuna ve dolayısıyla öğrencilerine, çevresine olumlu tesir edebilecek, kültür aktarımı yapabilecek mesleki yeterlilikte ve milli kültüre sahip olmasının önemine dikkat çekerek, öğretmenin bu donanımının yanında bilgi ve tecrübelerini hedef kitleye ulaştırmada da mahir olması, hayat boyu öğrenme, öğretme ve eğitmeyi kendisine uğraş edinmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Dergide dünya milletleri içerisinde şerfle yerini almak isteyen, uygarlık kervanına katılarak hayat sürmeye gayretli olan, belirli bir ülkü inancı olan üstün toplumlarda gençliğin memleket işlerinde ve kültür aktarımında önemli bir rol üstlendiği anlatılmaktadır. Üstlenilen bu rolün şevk kaynağı olması hasebiyle topluma ideal coşkunluğu yaşattığı ifade edilen dergide, gençliğin bir ulusun yarının yapıcısı veya yıkıcısı olabileceği dolayısıyla milletin varlık devamının garantisi, geçmişle gelecek arasındaki kavşakta bir ümit ışığı olarak o millet için yanan yeşil bir lamba özelliğinde olduğuna vurgu yapılmaktadır. Geçmişteki ve gelecekteki kuşakların gizemli bir iş birlikteliğinden de söz edilen dergide, bir önceki yaşayan

neslin kusur ve hatalarının zararına ve başarılarının semerelerine kendilerinden sonra gelen kuşağın varis olduğu hatırlatılmaktadır. Dergide bu gizemli işbirliğinin müspet ve mesut olabilmesi için muhakkak her kuşağın tarih bilinci ve gelecek endişesiyle hareket etmesi, gün içinde değil zaman içinde düşünmesi gerekliliğine ve bu manada da insanın, insanın geleceği (Tekin, 1967: 37) olduğuna işaret edilmiştir.

Milli kültür politikasının devletin temel kültür politikası olması gerektiği anlatılan dergide, cumhuriyetten önceki dönemlerde de cumhuriyetten sonraki dönemde de kabul gören görüşün bu olduğu, anayasada, eğitim kurumlarında ve diğer mevzuatta da bu ruhun egemen olduğu ifade edilmektedir. Kültüründe medeniyetinde hayatın her alanını kuşattığı, kültürün milli, medeniyetin ise milletlerarası olduğu ve kültürü toplumun yapmasına karşın medeniyeti şahısların yaptığından hareketle aydınlarda medeniyet, halkta hars yani kültürün bulunduğu beyan olunmaktadır. Dergide milletlerin kültür anlayışlarının birbirine karışmadığı ve her milletin kendi kültürüyle yanyana durduğu ifade edilmiştir. Kültürün en büyük toplum ve toplumca varoluş olayı ve bir değerler manzumesini oluşturduğuna vurgu yapılmıştır. İktisadi düzenin temelini kültür değerlerinin meydana getirdiğinden, kültürün bir bütünlük oluşturması özelliğinden bahsedilmektedir. Bundan dolayı da devlet organlarının ona göre belirlenip yapılandığı, kısacası kültürün aynıyla insanı temsil ettiğine dikkat çekilmek istenmiştir. Kültürün çeşitli perspektiflerden ele alınabileceği zikredilen dergide onu somut örneklerle ifade etmenin mümkün olduğu dile getirilmektedir. Hareket, davranış, tavır gibi insana mahsus durumların giriftlikleriyle yani içiçe olmalarıyla yaşamın tümünü kuşatıcı ve sayısızlıkta olduğu ve bütün bunların insana işaret ettiğinden söz edilmiştir. Daha açık bir söylemle dergide kültürün sosyal bir varlık olan insanın ta kendisi olduğu; yaşayan insanla kaim, ayakta durduğu (Ciritli, 1970: 1-11) ifadelerine yer verildiği gözlenmektedir.

Kültür kavramının dergide, gelenek ve ziraattaki anlamında ayrı olarak eğitimde bilgi manasında da kullanıldığına, tek taraflı olarak muayyen bir alanda bilgi, ihtisas ve tecrübesi olan kimselere de “kültürlü adam” denildiği bilgisine rastlanmaktadır. Bireyin hayatta öğrendiği bütün bilgilerin teferruatını unuttuktan sonra onda kalan iz ve tortunun hayatına karşı davranışındaki tesirinin kültür olarak tarif edildiği belirtilmiştir. Dergide kültürün nitelik ve vasıflarından ziyade asıl amacının insanların davranışlarına doğru yolu gösteren bir klavuz olduğu bildirilmiştir. Dolayısıyla kültürü zayıf olan kimselerin düşüncelerinde müstakil olamadıkları başkalarının tesirinde kalma olasılıklarının yüksek olduğu ve onlar gibi düşünmeye, onların fikirlerini benimsemeye mütemayil bir durumda olduklarından söz edilmektedir. Kültürlü insanın bilim gözüyle baktığı ve düşündüğü, kanun ve nizamın koruyucusu olduğuna işaret edilen dergide onun aynı zamanda yapıcı, keşfedici özelliğine de

dikkat çekilmiştir. Ayrıca memleket meselelerine duyarlı ve başkalarına zarar vermemeyi, rahatsız etmemeyi davranışlarının hareket noktası kabul ettiğine de değinilmiştir. Dergide mecazi anlatımla; saadetin karşı yamaçta olduğu, insanların oraya kültürlü, kendini geliştirmiş beyinlerin ışık tuttuğu yoldan, ilimlerle örülmüş kültür köprüsünden geçerek varabilecekleri belirtilmiştir. İrfanla cehaletin mağlup edileceği ve her mutluluğun arefesinde bir sırat köprüsü bulunduğu benzetmesi yapılan dergide bu köprünün başarıyla geçilmesi halinde karşı tarafın cennet olacağı (Özgüven, 1957: 24) ifade edilerek kültürlü olmanın, çocuk ve gençleri iyi bir vatansever ve milli kültür dairesinde yetiştirmenin önemine dikkat çekilmek istenmiştir.

Dergide, dönemin ortaokul lise talebelerinin hatta liseyi bitiren öğrencilerin kültür seviyesinin düşük olduğundan da bahsedilmekte, derslerinde çalışkan olup da kültürel açıdan çok düşük olan öğrencilerin epeyce fazla olduğuna değinilmektedir. Özellikle liseyi bitirenlerin daha kültürlü olması beklenirken lise tahsili yapmayan diğer insanlardan bir farkı olmadığı, kültürlü olma açısından büyükşehir - küçükşehir okulları diye bir ayrımın kalmadığına dikkat çekilmiştir. Mevzunun yurt genelini ilgilendiren bir eğitim meselesi olduğu belirtilen dergide bakanlığın bu konuda önlemler alması gerektiği hususu dile getirilmektedir. Dergide ortaokul ve liselere “kültür dersi” ismiyle bir ders konularak genel kültür, milli günler, dini günler, ulusal ve evrensel önemli kuruluşların tanıtımı, düzgün konuşma, âdâb-ı muaşeret kuralları, kitap okuma alışkanlığı, derslerle ilgili test çözümleri vb. konuların işlenmesinin öğrencilerin kültür seviyelerini arttırmak için (Gökalp, 1961: 25) faydalı olacağı ifade edilmiştir.

Dergide milli bütünlüğüne, milli menfaate hizmet etme açısından televizyonun en güçlü eğitim araçlarından biri olduğu için memleketin her köşesine ulaşması gerektiğine temas edilmektedir. O zamanın bütün eğitim ve yayın araçlarının niteliklerini kendinde toplayan televizyonun daha fazla öğrenci ve halk kitlesine ulaşmayı sağladığı ifade edilmiştir. Televizyonun olayları oluş sırasıyla vererek izleyenlerin bir bütün halinde gelişmesine olanak sağladığı belirtilmektedir. Dergide bu aracın yerinde ve planlı olarak kullanılmasının milli düzeyde kültürlenme oluşumuna önemli katkılar sağlayacağı üzerinde durulmuştur. Hızlı değişmelerin yaşandığı son yüzyılda televizyon ekranlarında sunulacak olan kültürel etkinliklerin milli bakımdan kültürlenme ve hızlı değişimlere ayak uydurmasına yardım edeceği dile getirilmektedir. Anayasanın milli bütünlük içinde daima yücelme ilkesi bağlamında vatandaşların bilinçlendirilmesi savunulan dergide inanç, anlayış ve ülkelerin daha süratli ve zorlanmadan ev ortamı içerisinde kazandırılabilmesine dikkat çekilmiştir. Dergide milli yaşantılar paylaşılarak demokratik nizam içinde birlikte yaşamının icabettirdiği

bilgi, beceri ve davranışların televizyon sayesinde (Saray, 1968: 15-16) verilebileceği tavsiyesinde bulunulduğu gözlenmektedir.

Dergide, Osmanlı devrinde Ahmet Mithat Efendi'nin yazmış olduğu kitapları zamanın hükümetinin kültür kalkınması gayesiyle ilk beş yıllık plan içine alarak bastırıldığı 1000 temel eser hakkında dönemin Başbakan'ı Süleyman Demirel'in şu sözlerine de yer verildiği görülmektedir:

Kitapların insanlar arasındaki düşünce ve bilgileri, inanç ve duyguları yayan zeka ve kültürün ilim ve sanatın ahlak ve değer hükümlerinin dünya ölçüsünde yapılaşmasına ve zaman içinde devamına yardım eden vasıtalarıdır. Bir milletin kültürünü, değerlerini dünden bugüne taşıyan varlıklar olarak milli kültürün temel şartları ve aynı zamanda insanlığın paylaştığı ilim ve fikir dünyasına açılan kapılardır (Eğitim Hareketleri, 1969: 29).

Ülkelerin kültür değerlerinin, okuyup yazdıkları basımı yapılan eserlerle değerlendirildiği asrımızda, toplumların kültür seviyesinin devletlerin bu konuya duyduğu ehemmiyete bağlı olduğuna da değinilmiştir. Kültürel ilerlemenin karşılandığı kaynaklar arasında kütüphanelerin başı çektiği zikredilen dergide bu kurumların okuma-okutma görevini üstlenmesiyle kültürlemeye katkı sağladı göz önüne alınarak sayılarının arttırılması ve halkın buralara yönlendirilmesi hususuna (Güçlü, 1978: 28) vurgu yapılmıştır.

Dergide, Osmanlı'nın son döneminde kültür birikimine önem verilmemesinin neden olduğu boşluklar, kopukluklar, donup kalmışlıkların milleti ve devleti çıkmaz bir caddeye sürekleyerek taşra ile merkezin iki farklı kültür yaşamaya başlamasına neden olduğu zikredilmektedir. Türk dilinin Batı dillerinin etkisi altına girmeye başladığı, Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları* isimli eserinin halka doğru kısmında kültürü aydınlarla halk arasında ikiye ayırdığı ve aydın kesimin kültür kazanmak için halka, halkın da medeniyet öğrenmek için aydınlara müracaat ettiklerini, toplum yapısının ürünü olan halk kültürünün Yunus Emre, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Hacı Bektaş, Hacı Bayram Veli vb. önemli şahsiyetler sayesinde birliğini koruduğu (Ciritli, 1978: 23) ifadeleri dergide dile getirilmiştir.

Kültürün her gün yeni kazanımlarla sürekli üstüne eklenmesi yani üretilmesi gerektiğine, eğer bu yapılamazsa yerinde sayacağı ve gün gelip tükenebileceğinden söz edilen dergide, insanın kendinden öncekilerden, ecdadından devraldığı kültürün üzerine daha da koyup gelecek kuşaklarına aktarmayı gerek bireysel gerekse toplumsal olarak benimsemesinin insanlığın kutsal manasına kıymet verdiğinin bir göstergesi (Öymen, 1977: 1) olarak kabul edileceği ifade edilmektedir.

Dönemin Kültür Bakanı Talat S. Halman tarafından H. Raşit Öymen'e dolayısıyla *Eğitim Hareketleri* dergisine gönderilen bir yazıda bakanlığın kültür yayınları serisi

hazırlayacağı ve bu konuda dergiden de işbirliği talep edildiği bilgisi verilmektedir. Kültür Bakanlığı'nın yayın programlarından ilkinin, kültür eserleri konusunda üç yeni diziyle başlayacağı, bu dizilerin ardından çeşitli kültür ve sanat dallarındaki dizilerle devam edileceği beyan edilmiştir. İlk olarak; *Türk Kültürü Kaynak Eserleri* adı ile başlangıcından 1923 yılına kadar Türkçe yazılmış, Türk Tarihi, Türk Edebiyatı ve Türk Sanatına ilişkin Türk Kültürünün kaynak eserlerinin yeni neslin basitçe anlayabileceği bir dilde sadeleştirilerek yayımlanacağı ve gerektiğinde bu eserlerden seçmeler yapılacağı belirtilmektedir. İkinci olarak; *Yabancı Dillerde Türk Kültürü* ismiyle yabancı dillerde kaleme alınmış Türk Kültürü ile alakalı kaynak özelliğindeki eserlerin dilimize çevrilerek yayımlanacağı ve üçüncü olarak da; *Cumhuriyetin Temel Eserleri* adı altında 1923 yılından o güne gelinceye kadar temel eser niteliğindeki kültür eserlerinin yayımlanacağı, cumhuriyetin ilanından ellinci yılına kadar bu diziden yüz civarında eserin hazırlanmış olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca dergide yayınlanan bu yazıda, üç farklı dizide yayımlanacak olan eserlerin seçilmesi konusunda bakanlığın açmış olduğu konuyla ilgili çalışma anketine dergisinde katılmasından duyulan memnuniyetin (Eğitim Hareketleri, 1971: 31) dile getirildiği görülmektedir.

3.2.10. Doğa ve Orman Sevgisi

Eğitim Hareketleri dergisinde ele alınan değer konularından birinin de doğa ve orman sevgisi olduğunu görmekteyiz. Doğa sözlükte kendi nizamı etrafında devamlı bir şekilde ilerleyen, değişime uğrayan, canlı ve cansız varlığı bilinenlerin tümü, tabiat; insanoğlu tarafından hal değişikliğine maruz kalmamış, doğal yapısını koruyan çevre, bireyin iç yönelimlerinin, doğuştan gelen her türlü hareket ve davranışlarının tümü, huy⁴⁵ gibi anlamlara gelmektedir.

İnsanın ve diğer canlı-cansız bütün varlıkların varoluşundan itibaren ihtiyaçlarını karşılayıp hayatını devam ettirebilmesi için sürekli doğayla içiçe yaşadığı, ona muhtaç olduğu ve doğanında ondan beklediği bazı şeylerin bulunduğu söz edilen dergide, doğanın insana istediğini verebilmesi için insanın da doğaya karşı sevgi duyması ve onu çok iyi koruması gerektiği hususu dile getirilmiştir. Dağıyla, taşıyla, ormanıya, deniziyle ırmağıyla, suyuyla, tertemiz havasıyla, çeşit çeşit ağaçlarıyla, rengarenk çiçekleriyle insanlara birçok güzellikleri sunan doğanın, insanoğluna Allah'ın büyük bir lütfu ve aynı zamanda da emaneti olduğuna vurgu yapılmaktadır. İşte bu ehemmiyetinden dolayı dergide bireyin yaratılışında varolan doğa sevgisinin - azalmasından sebep- pekiştirilmesinin (Aslangül, 1957: 25) gerekliliğine değinilmektedir.

⁴⁵ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5d8bb775666962.83230959, (erişim tarihi: 30.08.2019).

İnsanların temiz hava almak ve yorulduklarında dinlenmek, stres atmak için doğa ve orman gezileri, yürüyüş ve koşular yaptıklarına değinilen dergide, doğanın temiz tutulmasına, kirletilmemesine dikkat çekilmektedir. Öğrencilere doğa sevgisinin küçük yaşlarda kavratılması için sık sık gezi ve gözlem programları düzenlenerek doğayla buluşturulmalarının önemli olduğu, gerek aile ortamında ve gerekse okulda doğayla ilgili çalışmalar yapılması tavsiye edilmektedir. Çocuklara ders aralarında veya okul bitiminde kendilerini rahat hissederek oyun oynayabilecekleri doğayla içiçe temiz bir oyun alanı, çocuk bahçelerinin tanzim edilmesinin çocuğa sadece sıhhat sağlamakla kalmayacağı aynı zamanda onun fikir, beden, spor eğitimi üzerinde ve genel gelişiminde büyük etkisi olacağı belirtilmektedir. Bu bahçelerin yapımında mimarın ve şehir plancısının mutlaka çocuk pedagoguyla görüşmesinin çocuk bahçelerinin ihtiyaç olunan şekilde tanzim edilmesi ve arzu edilen amaca ulaşmasında önem arz ettiği (Taner, 1959: 1) dile getirilmiştir.

Dergide, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Birimi Müdürlüğü'nün öğretmenler için açtığı eğitim-öğretim kurslarında ünite planlarıyla ilgili bilgiler verilirken hayat bilgisi dersinin planında, çevre ve doğa sağlığı konusu üzerinde önemle durulması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Bu derste öğrencilere doğa sevgisinin kazandırılması ve nasıl korunması gerektiği hususunun öğretmenler tarafından çevre temizliği, ağaç dikme ve bakımı, çevremizi ve doğayı tanıyoruz adıyla yakın çevreye yapılacak gözlemler ve bilgi edindirme ziyaretleri gibi çeşitli ders dışı etkinlikler tertip edilmek suretiyle onlara hem hayata hazırlayıcı bilgiler verme hem de söz konusu değeri kazandırma tavsiyesinde bulunmaktadır. Ayrıca aynı durumun resim ve beden eğitimi dersleri planlarında da uygulanması yönünde bilgiler verildiğini gözlenmektedir. Resim dersinde, öğrencilere ev ödevi olarak tabiatı dolaşıp yerinde gözlemleyerek gördükleri güzellikleri, doğanın canlıların yaşamını sürdürebilmesi için sağladığı olanakları olduğu gibi resmetmeleri veya doğanın kirletilmesi halinde insan ve diğer canlıların nelerle karşılaşabileceğine dikkat çekmek ve bu duruma önlem alınması, korunması için düşündüklerini, yapmak istediklerini çizerek ifade etmeleri vb. etkinliklere yönlendirme yapılabileceği belirtilmiştir. Beden eğitimi dersinde ise hem sağlıklı yaşam bilgisi hem de doğa sevgisi oluşturmak için gerek bireysel gerekse toplu halde uzun serbest doğa yürüyüşlerinin teşvik edilmesi ve ders dışında da öğrencilerin durumuna göre zaman zaman orman gezilerinin, dağ tırmanışlarının düzenlenmesi yoluna gidilebileceğine işaret edilmiştir (Eğitim Hareketleri, 1967: 5-6). Dolayısıyla bakanlığın tabiat sevgisi ve korunması yönündeki hassasiyetinin dergide bu tür yazılarla dile getirildiği görülmektedir.

Ders dışı etkinlikler sayesinde öğrencilerin derslerde tam kavrayıp öğrenemedikleri veya işlenmeyen bazı konularda bilgi sahibi oldukları göz önüne alındığında doğayla ilgili

birçok bilgi ve tecrübenin de bu etkinliklerle daha da pekiştirilebileceği dergide dile getirilmektedir. Bu bağlamda dergide doğa sevgisinin öğrencilerde yerleşmesinde ders dışı tabiat çalışması ve etkinliklerinin önemli ölçüde rol oynadıklarına (Horasanlı, 1971: 20) vurgu yapılmıştır.

Dergide doğanın köyde yaşayan halk için ayrı bir önem taşıdığı ve okuldaki eğitim-öğretim ile de özel bir bağı olduğunun kabul edilmesi gereğinden söz edilmektedir. Okulun yakın çevre tabiatının bilinmesine götüren müşahadelere yer vermesinde doğa ve orman sevgisinin oluşturulması düşüncesinin bulunduğu belirtilmektedir. Bunun yanında köy çocuğunun tabiat yaşantılarını derinleştirme ve tabiata karşı içindeki neşesini uyandırmaya hizmet etme fikrinin de bulunduğu altı çizilmiştir. Dergide eğer okulun bir hayat okulu olması isteniyorsa tabiat bilgilerine ek olarak tarım bilgilerinin de verilmesinin okulun kendiliğinden bu yöne doğru kayması ve öğrenciler tarafından da bu istikamet benimsenebileceği beyan edilmektedir. Çünkü çocuğun doğayla olan alakasının estetik boyutun haricinde belki de ekonomik boyutta olabileceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla tabii olarak bu durumda doğa bilgisi derslerinin sınıf dışında, sahada yapılan ziraat çalışmalarına uyularak dersin bizzat tarla ve bahçelerde verilmesine dikkat çekilmektedir (Öymen, 1967: 23)

Dergide çocuğun, iş eğitimi ilkesi çerçevesinde kendisinin üreticiliğini, zekasını, tecrübesini, hayalgücünü inşa edebilme kabiliyeti ölçüsünde bir eğitim-öğretim görmesinin öneminden söz edilmektedir. Bireyin bulunduğu atmosferde kendi iradesine bağlı olması, doğayı tanıyarak ondan ibret alması ve istifade etmesini öğrenmesinin onun hayat çizgisinde etkili olabileceğine (Derman, 1971: 30) işaret edilmiştir. Bu bağlamda okulda öğrencilere verilen eğitimlerin onlarda doğa sevgisinin oluşmasında önemli rol oynadığı söylenebilir.

Dergide bugünün modern insanın tabiatla olan ahenkli ilişkisini sürdüremediğinden ötürü çeşitli ruhi bozuklukların tesiri altına girdiği söylenmektedir. Bu düzensizliğin onun aile ve iş hayatına da yansarak, dostluk bağlarını kopardığı, başarısını etkilediği belirtilmiştir. Dergide asrımız insanının günlük hayat mücadelesinin aralıksız yarışı içinde zaman zaman bunun anlamı ve sonu nedir? diye kendi kendine sorular sorarak hayatın anlamsız olduğuna karar vermeye çalıştığı ifade edilmektedir. Yaşamak hususunda hissedilen bu yılgınlığın, doğadan ilgi ve alakasını koparmış kişilerin marazı olduğundan bahsedilmektedir. Büyük şehirlerin artık insanları her çeşit dejarasyona, ruhi çöküntüye doğru sürüklediğinden söz edilen dergide, kültürümüzü de tehdit eden bu durumun önüne geçilmesinin ancak tabiat ile insanın arasındaki kopmuş olan münasebetin tekrardan bağlanması ile mümkün olabileceğine

işaret edildiği görülmektedir. Bu bağlamda çağımız insanının yardıma muhtaç bir halde kendisine uzanacak bir yardım elini (Uyanık, 1959: 14) beklediğine dikkat çekilmektedir.

Dergide meydana gelen doğal afetlerin bir yana insanın kendi eliyle doğa ve ormanlara zarar vermesinden dolayı yeşil alanların gün geçtikçe azaldığına da temas edilmektedir. Hayvanların yeşil bitki örtülü yerlerde düzensiz otlatılmasından dolayı bu alanların çıplak kaldığı, çeşitli sebeplerle çıkan orman yangınları ve orman tahribatı yüzünden ormanlık alanların yok olduğu dile getirilmiştir. Bu tür alanların yeniden ağaçlandırılması için hem okullarda hem de diğer eğitim kurumlarında yeşili sevdirmek ve ormanları koruma, çoğaltma etkinlikleri düzenlenmesinin uygun olacağı beyan edilmiştir. Ayrıca dergide toplumun kabullendiği, topluma mal olmuş, toplumun önderleri durumunda olan önemli şahsiyetlerin bulundukları ortamlarda konunun önemine dikkat çekmelerinin, ağaç dikme organizasyonları düzenlemelerinin olumlu sonuçlar verebileceği yönünde düşünceler ortaya atılmıştır (Horasanlı, 1971: 21)

Ormanların bir servet ve hazine kaynağı olduğunun akıllardan çıkarılmaması, tüketiminin bilinçli yapılması, har vurup harman savurarak israf edilmemesi gerektiğine işaeret edilen dergide, yakın gelecekte elimiz koynumuzda kara kara düşüncelere dalmamak için ormanları sevmenin ve tehlikelerden korumanın önemi dile getirilmektedir. Evlatları, torunları tarafından eleştirilmek istenmeyen milletlerin ormanlarını çoğaltıp geliştirmelerinin kendi menfaatlerine olacağına değinilmiştir. Ayrıca dergide doğa ve ormanı sevmenin kültürümüzde bir değer olduğundan bahsedilmiş, çocuk ve gençlere bu değerın benimsetilmesinin toplumun bir görevi olduğu vurgulanmıştır. Dergide okullara “doğa ve orman saati” adıyla bir etkinlik konularak bu etkinlikte doğayla, ormanla ilgi şiirler, şarkılar, türküler, fıkralar, hikayeler, özdeyişler, örnekler, modeller sunulup halk ve öğrenci velileri de etkinliğe davet edilerek mevsimine göre hep beraber doğaya ve ormana gidilebileceği önerisinde bulunulduğu görülmektedir. Dolayısıyla derginin bu ve buna benzer etkinlikler önererek küçüklere doğa ve orman sevgisinin kazandırılması hususunda rehberlik ettiği gözlenmiştir. Ayrıca doğa ve orman sevgisinin vatan sevgisiyle eşdeğer olduğu da (Odabaşı, 1960: 12) dergide özellikle altı çizilerek zikredilen konular arasındadır.

Eğitim Hareketleri dergisinde, Federal Almanya’daki Bavyera Eyaleti’nde okullarda çocuklara doğa ve çevreyi koruma dersi okulduğundan bahsedilmekte ve okuma-yazma yanında çevredeki çöplerden ve kirli gazlardan korunmanın yolları da öğretildiği bilgisi verilmektedir. Bakanlığın bu dersin ilkokuldan itibaren eğitim programına alınmasına karar verdiğini, tüm öğrencilerin ilkokuldan başlayarak lise öğretimi sonuna kadar çevre ve doğa sorunu üzerinde düşünmelerini ve çözümleri üzerinde çalışmalarını istediği belirtilmektedir.

Dergide bu konunun ilk sınıflarda biyoloji ve sosyal bilgiler dersinde okutulduğu, daha sonraki yıllarda ise insanın tabiata karşı sorumluluğu ismiyle özel olarak ele alınarak suların temiz tutulması, havanın temiz tutulması, tabiat ve çevrenin korunması gibi farklı ünitelerde işlendiği dile getirilmekte ve ayrıca programa yeni konulan bu dersin öğretmenler tarafından en ince ayrıntısına kadar öğrenebilmeleri amacıyla da bakanlığın özel kurslar düzenlediği ve bu kursları daha da arttıracak (Eğitim Hareketleri, 1971: 33) bilgisi okuyucuya aktarılmaktadır.

Medeniyetin, sanatın geliştikçe insanların ormanlara daha çok ihtiyaç duymaları ve bütün milletlerin ağaç ve orman yetiştirme gayreti içine girdikleri anlatılan dergide, üç tarafı denizlerle çevrili olan yurdumuzun verimli topraklarında ağaç ve orman yetiştirmek için bütün imkanların bulunmasına rağmen ağaç dikilmediğinden, bağ-bahçe yapılmadığından üzüntüyle bahsedilmektedir. Toplum olarak bu konuya ağırlık verilerek kesilen orman ağaçlarının yerine yenilerinin dikilmesi, boş toprakların ağaçlandırılması için gayret sarfedilmesi gerektiği, bunun en mühim vatandaşlık görevlerinden biri olduğuna dikkat çekilmektedir. Ağaç, orman, bağ, bahçe dikilmesinin herşeyden evvel ağaç ve orman sevgisinin geliştirilmesiyle mümkün olacağı ve bunun da toplumun her kesiminin bilinçlendirilmesiyle yapılabileceği anlatılmak istenmiştir. Ayrıca ülkemizde bu ulvi amacın yerine getirilmesi için Türkiye Ormancılar Cemiyeti ismiyle bir cemiyetin iş başında olduğu söylenmektedir. Orman sevgisinin artması ve yurdun estetik bir güzelliğe kavuşmasının MEB ile yukarıda adı zikredilen cemiyetin iş birliği yaparak eğitim-öğretimde öğrencilere ağaç ve orman sevgisi hakkında farkındalık oluşturacak çeşitli faaliyetler yapılmasının (Aslangül, 1957: 25-26) uygun bir yöntem olacağı ifade edilmektedir. Dergide, ağaç ve orman sevgisinin önemine dikkat çekmek için dinimizin ağaç dikmeyi teşvik ettiği bilgisi ile Hz. Peygamberin, “Birinizin elinde bir hurma fidanı varken kıyamet kopuyor olsa bile derhal onu diksin” (Özafşar vd., 2015: VII-369) hadis-i şerifinin de konuya ışık tutması için zikredildiği gözlenmiştir.

SONUÇ

Eğitim Hareketleri dergisinde değerler eğitimi açısından başta ahlak olmak üzere samimilik, doğruluk, saygılı olmak, hoşgörölü ve güler yüzlü olmak, dostluk, birlik ve barış, vatanseverlik, milli kültür, doğa ve orman sevgisi üzerinde durulduğu tespit edilmiştir. Derginin çıktığı yıllardaki sosyal yapı da göz önünde bulundurulduğunda bu değerlerin, bireye kendisiyle barışıklığı ve topluma uyum sağlamayı kazandırmayı, toplumdaki demokrasi ve sosyal bağılılığı güçlendirmeyi hedeflediği sonucuna varılmıştır.

Eğitim Hareketleri dergisinde ele alınan değerlerin, insanı gerçek insan yapan çok önemli değerler olduğu görölmektedir. Özelde kendisiyle barışık, iç huzuru bulmak isteyen bireyin genelde ise toplumun huzur ve refahı için gerekli olan bu değerler, insanlığın “iyi” olana ulaşmasında çok büyük rol üstlenmektedirler. Yazarlar bu fikirden yola çıkarak değerlerin birbirleriyle olan sıkı ilişkisini de göz önünde bulundurmuş ve bazı ana değerler etrafında konunun ehemmiyetini dile getirmişlerdir. Erdemli bir toplum meydana getirmenin, mutlu, huzurlu, birlik ve barış içinde bir hayat yaşamanın, bilgiyle donanmış, değerlerle süslenmiş, bilinçli bireyler yetiştirmekle mümkün olacağını sık sık vurgulamışlardır.

Dergide değerlerin model alma yoluyla öğretilmesinin gerekliliği üzerinde durulduğu ve gelecek kuşaklara aktarılmasının yolunun büyüklerin bu değerleri kendilerinin yaşamasından geçtiği ifade edilmektedir. Bireyin gerek aile gerekse okul, iş ve arkadaş çevresi gibi günlük bulunduğu ortamlarda muhatap olduğu kişilerin azami derecede önem arz ettiği dile getirilmiştir. Ayrıca dergide kendini tanımak ve görmek isteyen bir insanın, terbiye ve eğitim-öğretimiyle yükümlü olduğu veya aynı ortamı paylaştığı kişilere bakması sayesinde kendisi hakkında yeterince malumat sahibi olacağını da altı çizilmiştir. Aslında derginin seslendiği hedef kitle göz önüne alınırsa burada bir yetişkin eğitiminin yapıldığı rahatlıkla söylenebilir. Böylece derginin, bir bakıma okurlarına adına “yetişkin değer eğitimi” diyebileceğimiz bir faaliyet türü altında yarının büyükleri olacak olan minik ve genç beyinleri hayata hazırlayan kişilere değerler eğitimi vermeyi amaçladığı anlaşılmaktadır.

Ülkemizde başta MEB ve DİB olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar değerler eğitimi çalışmaları yapmaktadırlar. Özellikle kreş, anaokulu, ilkokul, ortaokul ve liselerde son dönemde konunun hassasiyetle işlenmesi için epeyce çaba sarf edildiği görölmekte olup, öğrencilere ve gençlere değerlerle ilgili konularda örgün eğitim-öğretim verilmektedir. Yaygın eğitimin yapıldığı cami, Kur'an kursu, halk eğitim, gençlik merkezleri gibi mekânlarda ise toplumu aydınlatmak için yapılan vaaz ve hutbelerde, kış ve yaz dönemi Kur'an kurslarında, halk eğitimde, gençlik merkezlerinde, üniversitelerde düzenlenen çeşitli

etkinlik ve programlarda değerler anlatılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bazı sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları faaliyetlerde de topluma değerlerle ilgili bilgiler verildiği görülmektedir. Ancak burada saydığımız ve sayamadığımız tüm çalışmaların ne kadar verimli olduğu, belirlenen amaç ve hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı, istenilen neticenin hâsıl olup olmadığı konusunda etraflıca düşünmek gerektiği kanaatindeyiz. *Eğitim Hareketleri* dergisinde de özellikle vurgulandığı gibi sadece anlatmakla değerleri insanlara kazandırmak mümkün müdür? Ya da bu yöntemle değerleri çocuklara ne kadar benimsettirebiliriz? Yelpazeyi genişletecek olursak anne-babaların, evdeki büyüklerin ve toplumu oluşturan yetişkinlerin çocuklarına ve küçüklere değerleri uygulamalarını telkin etmeleri, onların değerleri hayatına yansıtmasında ne derece etki yapar? Evet, bu şekildeki anlatımların bireyin değerleri tanıyıp bilmesinde muhakkak ki payı vardır. Ancak sorun kişinin değerleri kabullenip onlarla birleşmesi ve yeri geldiğinde benimsediği değerleri tereddüt etmeden uygulamasında ortaya çıkmaktadır.

İnsanın görerek, yaşayarak birebir hayatın içinde değerlerle buluşması yani değeri ona anlatan kişide o değeri keşfetmesi gerekir ki kendisi de onu yaşamanın hazzına varabilsin. Bu nedenle anlatılanların teorikte kalmaması için öncelikle bu alanda çalışma yapan kurum ve kuruluşların değerler eğitimi verecek çalışanlarına konunun uzmanlarınca yetişkin değer eğitimi adıyla hizmet içi kurslar düzenlenerek ilgililerin bilinçlendirilmesi yoluna gidilebilir. Branş ayrımı yapılmaksızın tüm öğretmen ve eğitimciler başta olmak üzere din hizmetlerinde çalışan, imam-hatipler, müezzin kayyımlar, Kur'an kursu öğreticileri, vaizler, halk eğitimde ders veren eğitimciler, mesleki çıraklık okullarındaki usta öğreticiler, çocuk yetiştirme yurtlarında görevli öğretmenler vb. bunlar arasında sayılabilir. Kurumlar bu konuyla ilgili çalışma yapmak, programlar hazırlamak ve yukarıda sözü edilen yerlerde değerlerin gelecek nesillere aktarımı hususunda kamuoyunda bilinç oluşturmak için il ve ilçe koordinatörleri belirleyerek planlı bir şekilde faaliyetler yapılabilir. Bu alanda çalışacak kişilerin en az yükseköğrenim mezunu, konuya duyarlı ve istekli olan personel arasından titizlikle seçilmesi uygun olacaktır. Kurumlar arası protokoller yapılarak ortak çalışma ve programlar düzenlenip okullarda, camilerde, sosyal hizmet kurumlarında, diğer eğitim kurumlarında ve yetişkinlere yönelik alanlarda farkındalık oluşturacak çeşitli projeler hayata geçirilebilir.

İlkokuldan başlamak suretiyle üniversite de dâhil çocuğun ya da öğrencinin gelişim düzeyine göre müstakil bir değerler dersi konulması öğrencileri hem hayata hazırlaması hem de daha meslek sahibi olmadan eğitim döneminde bu değerleri yaşayan biri olması açısından faydalı olacaktır ki o birey yetişkin biri olduğu vakit değerleri yaşayabilsin ve kendinden sonra geleceklere öğretebilsin. İnsanların insanlıktan çıktığına şahit olduğumuz asrımızda

bütün milletlerin gündeminde olan değerler eğitimi alanında üniversitelerin eğitim fakültelerinde ve özellikle ilahiyat fakültelerinde değerler eğitimi ismiyle bir alan açılarak değerler eğitimi öğretmeni yetiştirilmesi yoluna gidilebilir. Var olan bir şeyin azalmaya başlamasıyla kıymetinin gün geçtikçe artması, değerlendirilmesi bilinen bir gerçektir. Günümüzde kaybetmeye başladığımız bazı değerlerinde yavaş yavaş değerinin arttığı hissedilir olmuştur. Bu sebepten dolayı değerleri yaşamak adına gelecekte toplum olarak sıkıntı çekmemek için bazı tedbirlerin alınması ve tedbir alınacak konunun etraflıca bilinmesini gerekir. Bilmek bir şeyin ne olduğunu aramak, araştırarak bulmak demektir. Dolayısıyla değerlerin kaynağı, asıl maksadının ne olduğu, insanlara nasıl kazandırılacağı, hayattan çıkarıldığı zaman insanları bekleyen tehlikeler vb. konularda alan araştırmaları yapılması, fikir ve teorik bilgi üretilmesi, literatür oluşturulması ve bilim adamı, akademisyen yetiştirilmesi bu konuda atılacak adımlardan bir diğeri olabilir.

Değerler konusu sadece belli kurum ve kuruluşların meselesi değil ülkemizin, hepimizin meselesidir ve sadece birilerinin çözebileceği bir konu değildir, fikir ve ideolojiler bir tarafa bırakılarak ülkemizin geleceği için el ele verip çocuklarımızın ve gençlerimizin ellerimizin altından kayıp gitmesini engellemek ve erdemli bir toplum olabilmek için birlikten kuvvet doğar atasözünün ışığında hep beraber hareket etmek daha çok fayda sağlayacaktır. MEB, DİB, YÖK ve üniversiteler gibi kurumların önderliğinde konunun uzmanlarının bir araya getirilerek değerler eğitiminin topluma daha iyi nasıl kazandırılabilceği konusu masaya yatırılıp ortak çözümler bulunarak hayata geçirilmesi için mevcut durumdan daha farklı eylem planları hazırlanabilir.

İnsanlığa çok kolaylıklar getiren teknoloji çağı buna karşılık da gün geçtikçe birçok şeyi insanlardan alıp götürmektedir ki değerler de bunlar arasındadır. *Eğitim Hareketleri* dergisi bunun farkında olarak değerlerin yaşanması ve yaşatılması gerektiğini düşünerek yayın hayatı boyunca insanları bu konuda bilinçlendirme gayreti içinde olmuştur. Aynı bilinçlendirme hareketlerine şimdilerde daha da çok ihtiyaç olduğu aşikârdır. Toplumun her bir üyesi ben tek başıma ne yapabilirim ki, neyi değiştirebilirim ki dememelidir. Tarihe baktığımızda önemli toplumsal bilinçlenmelerin bir kişiyle başlayıp büyük kitlelere ulaştıklarını okumaktayız. Bundan dolayı her bireyin bu konuda kendine çeki düzen vererek bilinçlendirme hareketine kendinden başlaması en uygun olanıdır. Ben diyen kişi gün gelir biz olur. Son söz olarak; hayat inandığı değerlerini yaşamayan, yaşatamayan milletlere yaşama hakkı tanımaz. Bu itibarla değerlerini yaşa ki onlar da seni yaşatsın, sana ve insanlığa mutluluk ve huzur kapılarını ardına kadar açsın...

KAYNAKÇA

- Açıkel, F. (2018). *Yunus Emre'nin Eserlerinde Değerler Eğitimi Unsurları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Ağaoğlu, H. D. (2018). *Bahaeddin Özkişi'nin Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Akagündüz, Ü. ve Akagündüz, S. Y. (2017). “İmece Dergisi ve Dergideki Toplum Temalı Yazıların Bibliyografik Künyesi (1961-1965)”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 60: 189-208.
- Akalın, Ş. H., Toparlı, R., Argunşah, M., Aydın, E., Tan, A., Güner, G., Aydın, S. (2014). *İlköğretim Okulları İçin Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Akay, S. (1967). “Kendini Arama Olgunluğu”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(152-153): 5-6.
- Akbaş, O. (2008). “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16): 9-27.
- Akıncı, A. (2005). “Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9): 7-24.
- Akyüz, Y. (1980) “O Sorunların Köküne İneden Bir Eğitimciydi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 100.
- Alogon, B. (1957). “Eğitimde Kültür Değişmelerinin Tesiri”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 3(35): 12-14.
- Alpan, N. (1967). “Çevre İncelemelerinin Önemi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(148-149): 2-6.
- Apar, C. (1957). “Geçmişte Kızlarımızın Yetiştirilmesi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 3(32-33): 28-29.
- Arda, H. (1956). “Heyecan Zarar Verir”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 2(13): 17-19.
- Arıkök, A. (1956). “Kabahat Okulda mı?”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 2(14): 23-25.
- Aslangül, H. (1957). “Ağaç ve Orman”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 3(29): 25-26.
- Aslangül, H. (1958). “Din ve Türk Dili”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 4(41): 23.
- Aslangül, H. (1958). “Türk’ün Tarihteki Mevkii”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 4(42): 23-24.
- Atalay, S. (1980). “Onurlu Bir Yaşam”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 33.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal Değerler ve Gençlik*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Aydın, M. Ş. (2016). *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. Dem Yayınları, İstanbul.

- Aydın, M. Z. (2010). “Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi”, *TOBB Ekonomi Üniversitesinde Ceceli Eğitim Kurumlarının Düzenlediği Değerler Eğitimi Buluşmasında Sunulan Bildirinin Geliştirilmiş Şekli*. Ankara, 5.
- Aydın, M. Z. (2013). “Ahlak Eğitim ve Öğretimi”. R, Doğan ve R, Ege (Ed.). *Din Eğitimi El kitabı*. Grafiker Yayınları, Ankara, 151-192.
- Ayhan, H. (2014). *Türkiye’de Din Eğitimi*. Dem Yayınları, İstanbul.
- Aytaç, K. (1967). “Değişen Dünyada Genel Eğitim”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(144-145): 3-4.
- Bacanlı, H. (2011). “Değer, Değer midir?”. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7(19): 18-21.
- Bahşi, E. (2005). *Eğitim ve Siyaset Alanındaki Çalışmalarıyla Hıfzırrahman Raşit Öymen*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Barış, T. (2016). “Meşrutiyet Döneminin Uzun Soluklu Yayınlarından Biri Olarak Resimli Kitap Dergisi”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31: 241-256.
- Başaran, F. (1980). “Öymen Hoca’yı Anarken”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 71-72.
- Baykal, İ. (1978). “Haydar Çeliğin Yurt Özlemi Yabandan Gelen Sesler 1”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(276-277): 17-19.
- Baykal, İ. (1974). “Ahlak Dersi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 20(231-232): 13-15.
- Baykal, İ. (1980). “Hocam-Eğitimcimiz Hıfzırrahman Raşit Öymen ve Mustafa Kemal Atatürk”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 75-79.
- Bazarkulov, S. (2008). *Değer Öğretimi ve Dinden Öğrenme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Berklin, C. (1958). “Çocuklarımızı Tehdit Eden Tehlikeler Üzerinde Düşünceler”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 4(46): 3-6.
- Bilgin, B. (1972). “İslam Eğitiminin Temeli Olarak Sevgi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 18(210-211): 23.
- Bilgin, B. (1988). *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Bilgin, B. ve Selçuk, M. (1999). *Din Öğretimi*. Gün Yayıncılık, Ankara.
- Binbaşoğlu, C. (1971). “Ders Dışı Etkinliklerin Niteliği ve Önemi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(194-195): 16-19.
- Binbaşoğlu, C. (1971). “Milli Eğitim’in Devlet Hizmetleri Arasına Girişi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(200-201): 20-23.

- Binbaşıoğlu, C. (1975). "Toplumsal Gelişimin Eğitimdeki Yeri ve Önemi". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 20(238-239): 5-7.
- Binbaşıoğlu, C. (1980). "Hıfzırrahman Raşit Öymen İçin". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 64.
- Canbulat, M. (2015). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Cebeci, S. (2015). *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Cenik, Ö. (2004). *Hıfzırrahman Raşit Öymen ve Türk Eğitimine Katkıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Giriş*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Ciritli, H. H. (1970). "Milli Kültür Politikamızın Esasları". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 16(182-183): 1-11.
- Ciritli, H. H. (1978). "Ulusal Halk Kültürü". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(278-279): 23-24.
- Ciritli, H. H. (1980). "Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Uğruna Savaşığı Dava". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 45-49.
- Cicioğlu, H. (1984). "Osmanlı Döneminde Kurulan İlk Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 17(1): 21-28.
- Coşturoğlu, M. (1960). "Kültür ve Kültür Aşkı". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 6(64): 3-4.
- Çakmakçıoğlu, A. (1956). "Çocuk ve Çocukluk Üzerine Versiyonlar". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 2(14): 12-13.
- Çakır, H. (1998). "Türkiye’de Serbest Gazeteciliğe Adım: Yarı Özel Gazete Ceride-i Havadis". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 7: 15-37.
- Çakır, H. (2011). "Tercumân-ı Ahvâl". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 40, 495-497.
- Çubukçu, İ. A. (1978). "Büyük Eğitimci Sayın Öymen’le Bir Söyleşi". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(274-275): 33-38.
- Çubukçu, İ. A. (1980). "Öymen’le Bir Söyleşi". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 4-8.
- Çubukçu, İ. A. (1980). "Öymen Hocamızın Ardından". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 60.
- Çubukçu, İ. A. (1967). "İbn Miskeveyh’e Göre Çocuk Eğitimi". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(148-149): 10-12.
- Çubukçu, İ. A. (1961). "İbn Haldun’a Göre Eğitim". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 7(82): 23-24.
- Çubukçu, İ. A. (1977). "Kendini Arayış". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 22(262-263): 3-4.

- Çubukçu, İ. A. (1979). “Birlik ve Barış”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(282-283): 1-3.
- Çulhaoğlu, H. (1980). “Trabzonda Sporun Oluşumu ve Gelişimi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 115-118.
- Dağ, M. (1971). “İslam Dünyasında Eğitim (1)”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(194-195): 13-15.
- Dağ, M. (1980). “Hıfzırrahman Raşit Öymen Anısına”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 105.
- Demir, K. (2014). “Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler”. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5: 57-88.
- Demiray, K. (1980). “Bir Ülkü Adamı”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 83-84.
- Demiray, M. G. (1969). “Kişilik Eğitimi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 15(172-173): 15-21.
- Demirkan, K. (1978). “Eğitime Hizmet Ödülünün Açılış Konuşması”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(274-275): 2.
- Dereköy, R. (1980). “Hıfzırrahman Raşit Öymen”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 132-139.
- Derman, K. (1971). “Pestalotzi – Kerschensteiner – Blonsky Üçgeninde Tonguç”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(196-197): 30-31.
- Develioğlu, S. (1956). “Çocuk ve Ceza”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 2(20-21): 45-46.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği ile Sınanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Duman, O. (1961). “Ölenle Ölünmeyiz”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 7(73-74): 24.
- Eğitim Hareketleri Dergisi, (1955). “Aile Yuvası Okulun Üstündedir”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 1(6-7): 26.
- Eğitim Hareketleri Dergisi, (1967). “Bir Ünite Planı Nasıl Yapılır”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(150-151): 4-11.
- Eğitim Hareketleri Dergisi, (1969). “1000 Temel Eser”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 15(172-173): 29-30.
- Eğitim Hareketleri Dergisi, (1971). “Faydalı Bilgiler”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(198-199): 34.
- Eğitim Hareketleri Dergisi, (1971). “Kültür Yayınları Serisi Hazırlanacak”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(200-201): 31.
- Eğitim Hareketleri Dergisi, (1980). “Öymen’in Başlıca Eserleri”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 9-10.

- Eğitim Hareketleri Dergisi, (1978). “Ödül Sahibi Öymen’in Rahmetli Anne ve Babası”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(274-275): 7.
- Eğitim Hareketleri Dergisi, (1978). “Hıfzırrahman Raşit Öymen”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(274-275): 9-13.
- Eğitim Hareketleri Dergisi, (1967). “Eğitim Hareketlerinde Yenilikler”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(152-153): 29-30.
- el-Eş’as, E. D. (2013). *Sünen-i Ebu Dâvut Kitâbü’l Edeb Terceme ve Şerhi*. (Çev. A. N. Yeniell ve H. Kayapınar), Şamil Yayınevi, İstanbul.
- Ergün, M. (1979). “Ayşe Sıdika Hanım ve Usulü Talim ve Terbiye Dersleri Adlı Eseri”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 24(282-283): 19-23.
- Ertuğ, C. (1980). “Son Sayı ve Hıfzırrahman Raşit Öymen”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 40-41.
- Ethem, İ. (1957) “Emniyet Hissi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 3(34): 12.
- Fayda, M. ve Baş, E. (ed.). (2013). *İslam Tarihi*. Grafiker Yayınları, Ankara.
- Förster, W. (1956). “Somurtkanlık”. (Çev. H. Gökıyıl). *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 11(14): 13-15.
- Genç, M. F. (2013). *Öğretmenler Gözüyle İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Değerler Eğitimi*. Etüt Yayınları, Samsun.
- Gökalt, Ş. Ö. (1961) “Kültür Dersi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 7(75-76): 24-25.
- Göksu, M. Z. (2018). *İmam Hatip Ortaokulları İle Diğer Devlet Ortaokullarının Değerler Eğitimi Açısından Karşılaştırılması (Erzincan İli Örneği)*. Yayınlanmamış DoktoraLisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Gökıyıl, H. (1956). “Nefse Hakim Olmak”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 2(17): 9-12.
- Göloğlu, M. (1973). “Dostluk Üzerine Bir Konuşma”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 19(216-217): 26-27.
- Göloğlu, M. (1973-1974). “Dostluk ve Evlilik”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 19(222-223): 20-22.
- Göloğlu, M. (1974). “Dostluk ve Yaşlılık”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 20(231-232): 21-24.
- Gönenç, A. Y. (2007). “Türkiye’de Dergiciliğin Tarihsel Gelişimi”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 29: 63-78.
- Gregory, C. R. (1955). “Aile ve Okul”. (Çev. Eğitim Hareketleri). *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 1(1): 5.

- Güçlü, A. (1978). “Kütüphanecilik Anlayışımız”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(270-271): 28-29.
- Güçlü, A. (1980). “Eğitim Hareketlerine Son Verirken”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 2-3.
- Güçlü, A. (1980). “Değerli Büyüğüm”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 126-128.
- Güçlü, M. (2011). *Eğitim Hareketleri Dergisinin Eğitim Sorunları Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güçlü, M. ve Özdemir, M. Ç. (2012). “Eğitim Hareketleri Dergisi’nde Yayımlanan Çeviri Makalelerin Değerlendirilmesi”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(4): 664-693.
- Gündüz, B. (2000). *Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Hayatı ve Kişiliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Güner, İ. S. (1978). “Yücelen Bir Ödül”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(274-275): 20-22.
- Gür, O. (1959). “Üç Onaltı Yaş Çocuğu”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 5(60): 24-25.
- Hesapçıoğlu, M. ve Deniz, L. (2008). “Eğitim tarihine ilişkin süreli yayınlar”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12): 539-552.
- Holmlund, W. S. (1956). “Ruh Sağlığı ve Eğitimi”. (Çev. Eğitim Hareketleri). *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 2(18-19): 18-21.
- Horasanlı, O. (1967). “Fransa’da Halk Eğitimi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(144-145): 1-3.
- Horasanlı, O. (1971). “Alıç Ağacı İle Sohbetler”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(194-195): 19-21.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler* DEM Yayınları, İstanbul.
- İrmak, S. (1980). “Dostum Hıfzırrahman”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 28.
- İnan, M. R. (1955). “3803 Sayılı Kanun ve Eğitim Ülkümüz”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 1(5): 21-23.
- İnan, M. R. (1971). “Atatürk’ün Eğitici Kişiliği ve Amaçları (Sağaltımcı Eğitimci Atatürk)”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(200-201): 6-14.
- İnan, M. R. (1980). “50 Yılların Anılar Zinciri İçinde Hıfzırrahman Raşit Öymen”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 53-56.
- Kaçalin, M. S. (2012). “Vankulu”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 42, 513.

- Kaçmaz, A. (2012). *Osmanlıdan Günümüze Diyarbakır'da Yerel Basın (Medya)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Kale, N. (2007). "Nasıl Bir Değerler Eğitimi". Kaymakcan, R. (ed.). *Değerler ve Eğitimi*. Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul, 313–322.
- Kanad, H. F. (1957). "Normal Çocuk ve Çetin Çocuk". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 3(27): 4-6.
- Kanad, H. F. (1971). "Sokrat-Eflatun-Aristo (Filozof ve Pedagog Olarak)". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(194-195): 5-12.
- Kanad, H. F. (1971). "Eflatun, Hayatı, Felsefesi ve Pedagoji Görüşleri". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(196-197): 12-19.
- Kanad, H. F. (1971). "Aristo". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 17(200-201): 15-20.
- Kaptan, A. Y. ve Sürmeli, K. (2011). "Çocuk Dergilerinde Karşılaşılan Tipografi Sorunları ve Çözüm Önerileri". *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(2): 183-197.
- Karaçam, N. (1978). "23. Yayın Yılında Eğitim Hareketleri ve Büyük Bir Eğitimci". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(276-277): 26-27.
- Karadişoğulları, E. (2005). "Dergâh Mecmuasının Türk Edebiyatı İle Milli Mücadeledeki Yeri". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 27: 219-226.
- Karagöz, İ. (2010). *İlahî Çağrı "Ey İman Edenler" Diye Başlayan Ayetlerin Yorumu*. Kar Yayınları, Ankara.
- Karagöz, İ., Karaman, F., Paçacı, İ., Canbulat, M., Gelişgen, A., Ural, İ. (2015). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Karaman, H., Çağrı, M., Dönmez, İ. K., Gümüş, S. (2014). *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir V*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Karatepe, H. (1956). "Problem Bir Çocuk". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 2(24): 16-18.
- Karslı, H. (1958). "Çocuklara Dayak Atmalı mı?". *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 4(41): 25.
- Karslı, H. (2018). *Ortaokul 5-8. Sınıflar DKAB Kitaplarında Okuma Metni, Şiir ve Kıssaların Hedef Değerleri Kazandırmadaki Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2016). *Ahlak Değerler ve Eğitimi*. Dem Yayınları, İstanbul.
- Kılıç, R. (1996). "Olgu ve Değer Problemi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35(1): 355-402.
- Kılıç, R. (1998). *Ahlakın Dini Temeli*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998.

- Kızılabdullah, Y. (2013). “Kavramsal Çerçeve: Eğitim, Öğretim ve Din”. R, Doğan ve R, Ege (Ed.). *Din Eğitimi El kitabı*. Grafiker Yayınları, Ankara, 41-54.
- Kızılca, G. K. (2016). “Osmanlı/Türk Basın Tarihi Yazımı Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(1): 71-90.
- Koca, B. (2018). *Değerlerin Felsefi ve Kur’ani Temelleri ve Eğitimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Koloğlu, O. (1992). *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Köseoğlu, S. (2018). *Kadın Yetişkinlerin Din Eğitiminde Değerler Eğitimi: Kur’an Kursları Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Küçük, S. (2010). “İlk Türkçe Çocuk Dergileri ve Çocuklara Mahsus Gazete”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24: 221-257.
- MEB. (2017). *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Mercan, İ. (1958). “Çocuk ve Dayak”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 4(48): 23-24.
- Meydan, H. (2012). *İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Millot, A. (1967). “Samimilik”. (Çev. K. Yörükoğlu). *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(142-143): 3-9.
- Mimaroğlu, S. K. (1980). “Hıfzır Rahman Raşit Öymen İçin”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 96-97.
- Mutçalı, S. (2012). *Arapça - Türkçe Sözlük*. Dağarcık Yayıncılık, İstanbul.
- Odabaşı, H. (1960). “Orman Sevgisi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 6(61): 12-13.
- Otaç, N. (1958). “Çocukta Karakter ve Eğitimi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 4(48): 12-13.
- Öner, N. (1999). *Felsefe Yolunda Düşünceler*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Öymen, A. (1980). “Babamla Annemin Son Çocuğu”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 20-21.
- Öymen, H. R. (1955). “Dergimiz ve maksadımız”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 1(1): 1.
- Öymen, H. R. (1961). “Gazi Mustafa Kemal Paşa ve Türk Vatanı”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 7(83-84): 15-16.
- Öymen, H. R. (1967). “Yeni Yılıma Girerken”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(142-143): 1-3.
- Öymen, H. R. (1967). “17. Yüzyılda Rasyonalizm Akla ve Tabiata Uygun Eğitim XIV”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(148-149): 12-15.

- Öymen, H. R. (1967). “İslamiyette Öğretim ve Öğretim Hareketleri XVI”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(152-153): 11-17.
- Öymen, H. R. (1977). “Kültür Severliğin Nersindeyiz”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 22(266-267): 1.
- Öymen, H. R. (1978). “Öymen’in Başlıca Eserleri Şunlardır”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(274-275): 8-9.
- Öymen, H. R. (1967). “Yakın Yurda Bağlı Okul Anlayışı”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(152-153): 18-22.
- Öymen, H. R. (1967). “Köy, Köy Çocuğu ve Öğretmeni”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(152-153): 23-25.
- Öymen, M. R. (1980). “Ağabeyim”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 17-19.
- Öymen, Ö. (1980). “Mutlu Bir Ölüm”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 124-125.
- Öz, S. N. (1957). “Kültür ve Eğitimdeki Boşluk”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 3(36): 17-20.
- Özafşar, M. E., Ünal, İ. H., Ünal, Y., Erul, B., Martı, H., Demir, M. (2015) *Hadislerle İslam III. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları*, Ankara.
- Özafşar, M. E., Ünal, İ. H., Ünal, Y., Erul, B., Martı, H., Demir, M. (2015) *Hadislerle İslam I. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları*, Ankara.
- Özafşar, M. E., Ünal, İ. H., Ünal, Y., Erul, B., Martı, H., Demir, M.. (2015) *Hadislerle İslam VII. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları*, Ankara.
- Özel, H. (2017). *Din-Ahlak İlişkisi: Batı’da Son On Beş Yılda Yapılan Çalışmalar Üzerine Analitik Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Özen, Yener. (2016). *Değerler Neye Değer*. Gece Kitaplığı Ankara.
- Özensel, E. (2003). “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3): 217 - 240
- Özgüven, İ. E. (1957). “Kültür Köprüsü”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 3(34): 24.
- Özoğlu, S. Ç. (1978). “Eğitime Hizmet Ödülünün Amacını Açıklayan ve Öymen’i Tanıtan Konuşma”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(274-275): 4-13.
- Özsarı, M. (1999). “Ege Bölgesi Ege Bölümü Halkevleri ve Yayın Çalışmaları”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 23: 401-415.
- Petekoğlu, F. B. (1995). “Dergiciliğin Gelişimi ve Türkiye’de Kadın Dergileri”. *Marmara İletişim Dergisi*, 9: 113-139.
- Poyraz, H. (1995). *Dil ve Ahlak*. Vadi Yayınları, Ankara.

- Robertson, A. (1975). “Ahlak – Din”. (Çev. H. H. Ciritli). *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 20(236-237): 5-7.
- Saray, Ö. (1968). “Televizyon, Çağımızın En Güçlü Eğitim Aracı”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 14(154-155): 15-16.
- Sarı, O. (2013). “Sosyal Değerler Emek ve Sosyal Edebiyata Dair Bazı Düşünceler”. *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2: 201-227.
- Savcı, S. (1976). “Yalancılığı Öğretiyoruz”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 21(250-251): 13-14.
- Savcı, S. (1977). “Saygısızlığı Kim Öğretiyor”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 22(258-259): 29-30.
- Silistreli, C. (1967). “Vietnam’da Bir Maarif Denemesi Sınıf İçi ve Dışı Toplum Eğitimi Projesi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(142-143): 17-19.
- Su, K. (1980). “Benim Gözümle Hıfzırrahman Raşit Öymen”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 89-91.
- Sürmeli, S. (1958). “Vatan ve Hürriyet”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 4(43-44): 17.
- Şahap, N. (1956). “Remzi Oğuz Arığın Terbiyeci Kudreti”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 2(16): 20-21.
- Şahin, A. G. (2015). “İzmir Millî Kütüphanede 1923-1938 Yılları Arası Yayın Hayatında Olan Edebiyat, Fikir, Kültür Süreli Yayınları”. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3): 355-376.
- Şen, N. (2009). “Tanzimat Devri Periyodikleri ve Dergicilik”. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(5): 381-393.
- Şentürk, H. (2010). “Kişilik Gelişiminde Eğitim, Din ve Değerlerin Rolü”. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18): 50-54.
- Şimşek, H. (2001). “XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine”. *Millî Eğitim Dergisi*, 151.
- Taner, N. (1959). “Çocuk Bahçeleri”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 5(57-58): 1-2.
- Tarhan, N. (2017). *Değerler Psikolojisi ve İnsan*. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Tekin, H. (1967). “Gençlik”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(148-149): 37-38.
- Tezcan, M. (1980). “Türk Eğitim Derneği 1977 Yılı Eğitim Hizmet Ödülü Sahibi Hıfzırrahman Raşit Öymen”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 109-110.
- Timuçin, A. (2004). *Felsefe Sözlüğü*. Bulut Yayınları, İstanbul.
- Tosun, C. (2005). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Pegem A Yayıncılık, Ankara.

- Tosun, C. (2016). “Din Öğretiminde Değer Öğrenme”. C, Tosun (ed.). *Ortaokul 5-8 Düşünen Sınıflarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*. Pegem Akademi, Ankara, 157-200.
- Tuncor, F. R. (1967). “Selim Sabit Efendi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(146-147): 20-23.
- Tuncor, F. R. (1967). “Yaşantılar ve Eğitim”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(142-143): 38-39.
- Tuncor, F. R. (1967). “Ruh Sağlığı Bilgisi”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 13(148-149): 29-30.
- Tuncor, F. R. (1978). “Değerli Eğitimci Hıfzırrahman Raşit Öymen”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(276-277): 27-29.
- Tunç, M. Ş. (1958). “Çocuk”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 4(39): 12-14.
- Türk, E. B. (2015). “Resimli Ay'da Bir Anket: Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? ”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4): 67-78.
- Türkkan, Y. (2008). *Türk modernleşmesinde Yeni Adam Dergisi (1934-1938)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Türkoğlu, S. (1998). *Servet-i Fünun Dergisi (925-978. Sayılar) (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Uğur, N. (1980). “Kalıcı Dolu Bir Yaşam”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(286): 37.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2016). *Değerler Eğitimi*. Pegem Akademi, Ankara.
- Uyanık, M. (1957). “Lisan Arızaları”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 3(30-31): 13-15.
- Uyanık, M. (1959). “Tabiatı Koruma ve Ruh Sağlığı”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 5(57-58): 14-15.
- Uysal, E. (2003). “Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1): 51-69.
- Ülken, H. Z. (2001). *Bilgi ve Değer*. Ülken Yayınları, İstanbul.
- Üstün, K. (1976). “Çocuklar da Büyüktür”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 22(256-257): 23.
- Üstün, K. (1978). “Eğitimde İlk Ödül”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23(276-277): 20-21.
- Üstün, K. (1974). “Ahlak Öğretilmez Yaşanır”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 20(231-232): 11-12.
- Ünal, C. (1981). *Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Yada, S. (1955). “Hürriyet ve İş”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 1(1): 3.
- Yada, S. (1955). “Hakikat ve Fazileti Yaratacağız”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 1(5): 2-3.

- Yada, S. (1955). “Kendini Nası Tanıyabilirsin”. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 1(10): 12-14.
- Yakasız, E. (2015). *Yeni Türk Mecmuası (1932 – 1943)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yapıcı, A. ve Yürük, T. (2016). “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının İncelenmesi”. C, Tosun (ed.). *Ortaokul 5-8 Düşünen Sınıflarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*. Pegem Akademi, Ankara, 24-46.
- Yazıcı, K. (2006). “Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış”. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 19: 499-522.
- Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, N. (2011). *Cumhuriyet dönemi dergilerinden Güneş Dergisi üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

İnternet Kaynakları

- <http://www.eba.gov.tr/video/izle/9486da948035d34cb49a6b73ee59343a69612a6c6a001>,
(erişim tarihi: 25.04.2019).
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/ceride-i-havadis>, (erişim tarihi: 01.03.2019).
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/yeni-mecmua>, (erişim tarihi: 02.03.2019).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0ad095c4f81.33828801, (erişim tarihi: 27.03.2019).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0ad0dd52db6.14544199, (erişim tarihi: 03.04.2019).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5ce0ab5fc27ef3.27850371, (erişim tarihi: 09.04.2019).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0af80a778b6.84830772, (erişim tarihi: 20.04.2019).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0b2698ce796.07976355, (erişim tarihi: 21.04.2019).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0b272b2b407.99546897, (erişim tarihi: 21.04.2019).
- <https://www.e-psikiyatri.com/cok-stres-yaptiginizda-vucudumuzda-neler-oluyor>,
(erişim tarihi: 22.04.2019).

<https://www.iyihisset.com/yasa/daha-guler-yuzlu-olmak-hayatinda-neleri-degistirir>, (erişim tarihi: 22.04.2019).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce0b6fe437bb4.73891890, (erişim tarihi: 27.04.2019).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5d8a3948381ae3.80250267, (erişim tarihi: 15.08.2019).

https://kirikkale.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/04015857_vatanseverlik.pdf, (erişim tarihi: 15.08.2019).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=214144, (erşim tarihi: 25.08.2019).

<https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html>, /erişim tarihi: 25.08.2019)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5d8bb775666962.83230959, (erişim tarihi: 30.08.2019).

EK 1- *Eğitim Hareketleri* Cilt 23 Sayı 286 (Son ve Özel Sayı/Ekim 1980) Dış Kapak

EK 2- *Eğitim Hareketleri* Cilt 1 Sayı 1 (Ocak 1955) Dış Kapak Ön Yüz

EK 3- Eğitim Hareketleri Cilt 1 Sayı 1 (Ocak 1955) Dış Kapak Arka Yüz

Bu Sayıda :

Maksadımız	E. H.
Öğretmen ve Yüksek Tahsil	E. H.
Hürriyet ve İş	Sait Yada
Modern Üniversite zihniyeti	Prof. Fr. Paulsen
Okul ve aile	Prof. Gr. Kaspar
Halk Çocuğu Mustafa Necati	E. H.
Öğretmenin Alın Yazısı	H. R. Ö.
Unesko Nedir?	Prof. Cemal Arif Alagöz
Özel Eğitim	Mithat Enç
Televizyon ve Eğitim	M. R. Ö.
Yeni Tarih Kitapları	Tarih Pedagojisi araştırmaları
Atom Bombası	"
Aktif Metodların Tatbik Şartları	H. Raşit Öymen
Amerikan Okullarının Enteresan tarafları	Maria Fischil
Köy Okulu Reformu	Prof. E. Krieck
Köy Enstitü Mezunlarının Meselesi	...
Finlandiyada Yüksek Halk Okulları	"Sonnenberg" mektuplarından
Cumhuriyetin İlk Eğitim Bakanları ve Müsteşarları	E. H.
Okul Pratiği ve Müsterek Dünya Anlayışı	Schulze
Köy Okulunda "Bir ders örneği"	"
Teknik Dünyanın Tarih Şeridi	"
Türkiye Pedagoji Cemiyeti - Kitaplar, Dergiler, Haberler	"

Kapak : Said YADA

EĞİTİM HAREKETLERİ
AYLIK DERGİ

Muhabere - Abone ve Siparis Adresi :

Posta Kutusu No: 4528
Bahçelievler - Ankara
Telefon : 31651

Abone Şartları : (Yurt İçi)

Yıllığı : 7 Lira

6 aylığı : 4 .

(Yurt dışı) :

Yıllığı : 12 .

6 aylığı : 8 .

Sayısı : 60 Kuruş.

Çıkaran ve Neşriyatı İdare eden :

Hıfzırrahman Raşit Öymen
(Türkiye Pedagoji Cemiyeti ve
Öğretmen Dernekleri Üyesi)

Ev Adresi : Bahçelievler 7. inci Sokak No: 6. - Ankara

Basıldığı yer : Yeni Matbaa — Ankara.

EK 4- Eğitim Hareketleri Cilt 12 Sayı 132-133 (Mart-Nisan 1966) Dış Kapak Ön Yüz

EK 5- *Eğitim Hareketleri* Cilt 2 Sayı 13 (Ocak 1956) Dış Kapak Ön Yüz

EK 6- *Eğitim Hareketleri* Cilt 3 Sayı 25 (Ocak 1957)

EK 7- Eğitim Hareketleri Cilt 18 Sayı 202-203 (Ocak- Şubat 1972)

DERGİMİZİN YENİ YILDA DEVAMLI YAZARLARI

Prof. Dr. Alexandre Vexliard : A. Ü. D. T. C. F.
 Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken : A. Ü. İlahiyat F.
 Prof. Dr. Hikmet Birand : A. Ü. Fen Fakültesi Eski Rektör
 Prof. Dr. Kâdvan Cebiroğlu : İ. Ü. Psikiatri Kürsü
 Prof. Dr. Hüseyin Yurdaydın : A. Ü. İlahiyat Fakültesi.
 Prof. Dr. Ağâh Çubukçu : A. Ü. İlahiyat F.
 Münir Raşit Öymen : P.C.K. Felsefel Öğretmeni
 Mahmut Goloğlu : Millî Kurtuluş Tarihi Yazarı.
 Hıfzırrahman Raşit Öymen : A. Ü. D. T. C. F.
 Doç. Dr. Kemal Aytay : A. Ü. D. T. C. F.
 Doç. Dr. Hasan Ali Köger : A. Ü. D. T. C. F.
 Doç. Dr. Fatma Başaran : A. Ü. D. T. C. F.
 Dr. Neriman Samurçay : A. Ü. D. T. C. F.
 Dr. Mehmet Dağ : A. Ü. İlahiyat Fakültesi.
 Dr. Yahya Akyüz : A. Ü. Eğitim Fakültesi.
 Dr. Mahmut Tezcan : A. Ü. Eğitim Fakültesi
 Cemil Silistreli : UNESCO Eski Uzmanı
 Cavit Binbaşoğlu : Gazi Eğitim Enstitüsü Öğretmeni

EĞİTİM HAREKETLERİ

İki ayda bir çıkar

Kurucusu ve Başyazarı

Hıfzırrahman Raşit Öymen

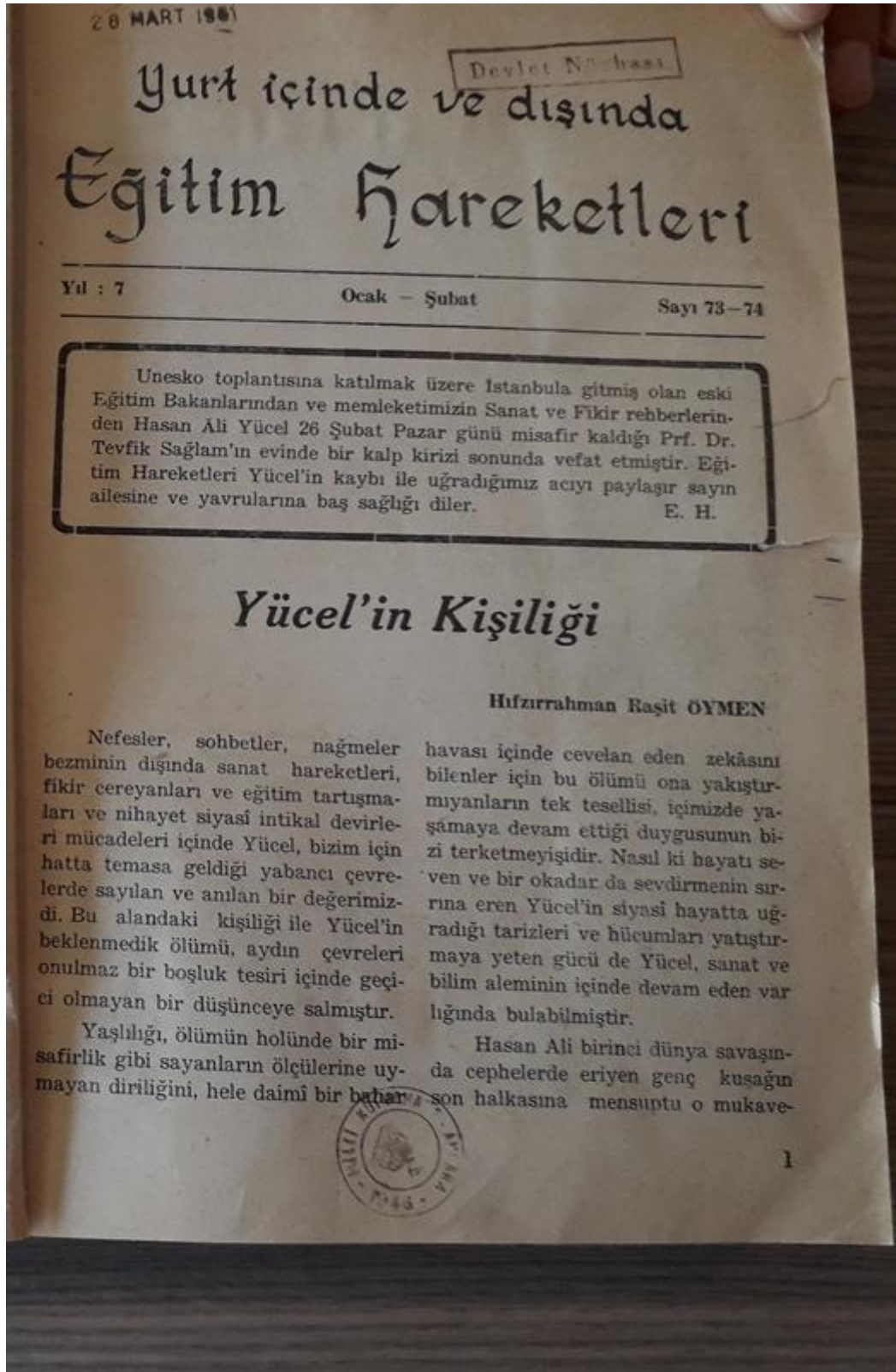
Muhabere ve sipariş adresi : Posta Kutusu No. 110 - Kızılay
 Yenışehir - Ankara
 (Yurt içi) Yıllığı : 24 Lira
 Yurt dışı) Yıllığı : 5 \$
 Bu sayısı 350 Kuruştur.
 (Öğretmen ve öğrencilere %
 25 indirim yapılır)

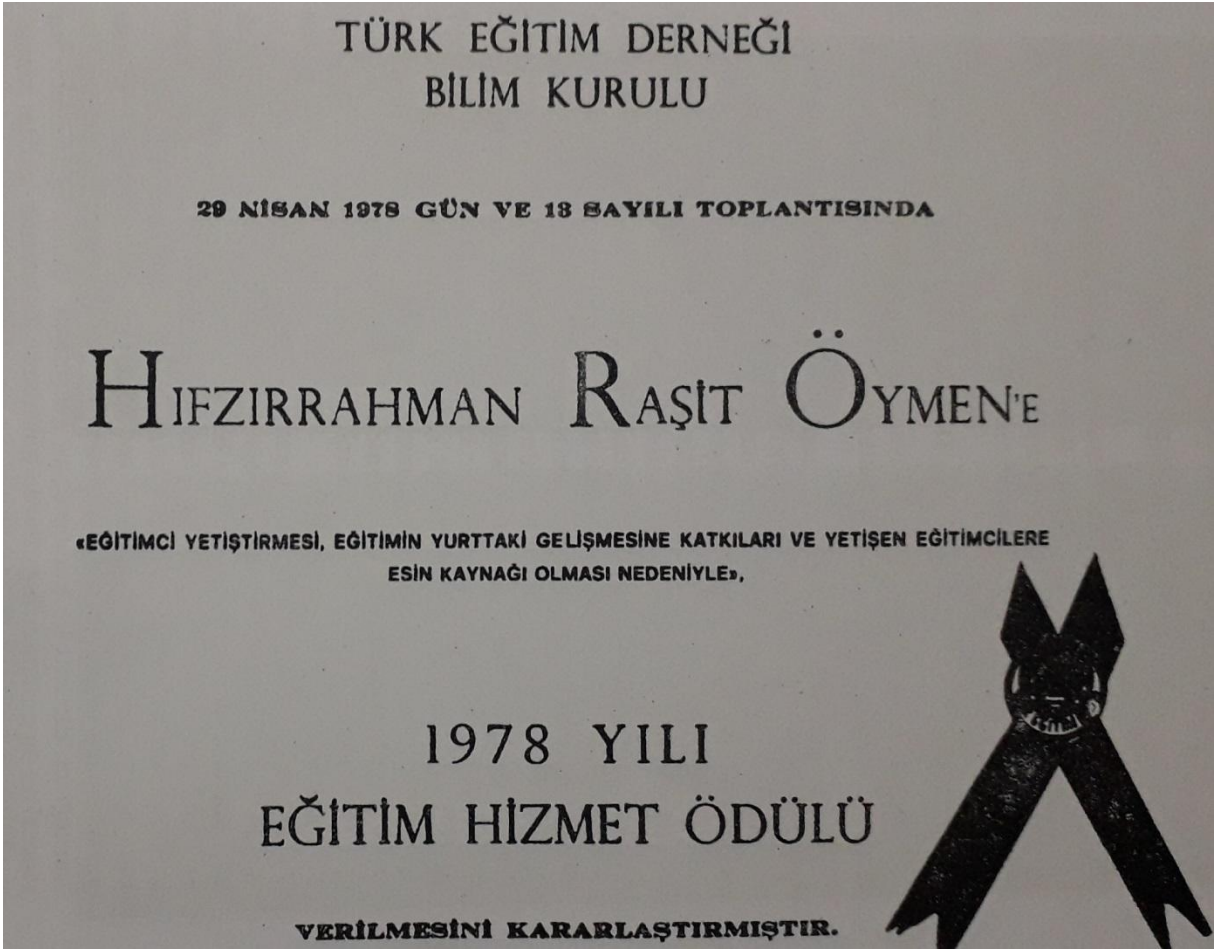
Umumî Neşriyatı idare eden : Hıfzırrahman Raşit Öymen

Teknik Müdür : Dr. Mehmet Dağ

Bu sayı Yeni Desen Tic. Ltd. Şti. Matbaasında basılmıştır

ANKARA — 1972

EK 9- Türk Eğitim Derneği Eğitim Hizmet Ödülü 1978

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Ahmet İSTEK
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya İmam-Hatip Lisesi
Lisans Diploması	Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yabancı Diller	Arapça, İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	DİB Kaş Müftülüğü / Antalya DİB Elmalı Müftülüğü / Antalya DİB Isparta İl Müftülüğü / Isparta
E-Posta	ahmet.istek07@hotmail.com